STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05986

GEZAMELTE SHRIFTEN

Sholem Asch

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אַש

געזאַמעלטע שריפטען

אָנקעל מאָזעס

צעהנטער באַנד

צווייטע אויסגאַבע.

ארויסגעגעבען פון
שלום אַש קאָמיטע.
1923

Copyright by
Sholom Asch
1923

אָנקעל מאָזעס

ערשטער טהייל.

1.

איבער וויליאמסבורג בריק.

איבער דאון טאון ניו יארק איז די זון פון דער וועלט אונטער־געגאנגען. עס האט זיך געדאכט, אז פון דער גאנצער וועלט האט זי אויסגעקליבען די פערוואלקענדע הויכע קאסטענס וואס שטעהען ביים ברעג פון איסט ריווער, איבער זיי, אונטערצוגעהן. און ווי הויך די קאסטענס זיינען ניט געווען, ווי העכער איינער האט נישט געפרואווט איבער'ן אנדערען איבערצושטייגען, האט מען ערשט פון דאנען, פון דעם וויליאמסבורג בריק אנגעזעהען ווי קליין און ווי נידעריג זיי זעהען דאך אויס געגען די הויכקייט פון הימעל, ווי פאפיערענע קארטען הייזלאך, וואס קינדער האבען אויפגעשטעלט צו שפיעלען זיך מיט זיי. נאר די קארטען הייזלאך האבען איינזאם און פערלאזט געבלאנדזשעט אין דער ברייטער און הויכער אונענדליכקייט פון חלל, און זיינען פערשעהמט געווארען, וואס זיי האבען געוואגט זייערע קעפ אויפצוהויבען אזוי הויך פון דער ערד...

א פייערדיגע זון איז ארוים פון איהר טהוי־בעדעקטען רונדיגען פארם און א צובלוטיגטע האט זי זיך אויסגעגאסען איבער'ן גאנצען הימעל — גאנצע טייכען האט זי פערפלייצט. און א שטארקע מעכ־טיגע האנד האט פון דער זייט פון ים מאטע שלייערס געצויגען און איבערגעוועבט איבער די טייכען רויט־בלוט, און איבער די בלאהע פעלדער, וואס האבען זיך געצויגען איבער די וויטקייט און ברייט־

קיים פון ניו יארקער דאון־טאון'ער הימעל. ווי זיי וואלטען גע־וואלט פערשטעלען פון מענשען'ס אויגען וואס דארט, אונטער די שלייערס, קומט פאר. די גרויסע איינזאמע שטיינערנע קאסטענס, האבען זיך מיט אמאל אנגעצונדען. גאנצע וואנד־שויבען האבען געברענט אין בלישטשענדיגען שיין פון דער רויטער אונטערגעהענדער זון. און דאון טאון ניו יארק, בעגאסען מיט דער אונטערגעהענדער זון, האט זיך אויסגעדרוקט אויסצוזעהן ווי א צושטערטער בבל. ווי א צופאלענע אלטע שטאדט, וואס איז צוטרינען געווארען פון אלטקייט. די הויכע איינזאמע פינקעלדיגע ווענד זיינען די חורבות פון פערגעסענע זור־נען־טעמפלען פון ווילדע הימעל־שטייגענדע טהורעמס. וואס מענשען האבען אמאל אויפגעשטעלט אין די הימלען צו שטייגען און מיט די געטער מלחמה צו האלטען...

די וויליאמסבורגער בריק איז געווען ווי אן אייזערנער לעבע־דיגער ריעז וואלט זיך אויסגעצויגען איבער דעם איסט ריווער און מיט זיינע הענד און פיס אנגעכאפט די ביידע ברעגען פון טייך און אי־בער זיין רוקען זיינען געפלויגען, ווי ווילדע אייזערנע חיות מיט אנ־געצונדענע קעפ, איין באהן נאך דעם אנדערען. און די חיות האבען געהאט אין זייערע בייכער איינגעשלונגען טויזענדער און טויזענדער מענשען. זיי זיינען געשטאנען קעפ אויף קעפ און מיט ערשראקענע גערייצטע אויגען ארויסגעקוקט פון די פענסטערלאך, פון די אייזערנע חיה'שע פענסטער אויגען. דאס האבען די אייזערנע קאסטענס, וואס פינקלען זיך יעצט אין דער רויטער זון, צוריקגעשיקט זייערע איינ־וואהנער אויף איבערנאכט צו זייערע ווייבער און קינדער איבער דעם טייך.

די לויפענדע באהנען מיט די מענשען זיינען געווען אזוי פיעל, און אזוי אפט, אז דער אייזערנער ריעז — דער וויליאמסבורג בריק האט געקרעכצט אונטער זייער לאסט. טהיילמאל האט זיך געדאכט, אז דער ריעז וועט עס ניט אויסהאלטען און אבלאזען זיינע הענד און פיס און אלעס וועט פאלען אונטער איהם אין טיעפען טייך אריין. נאר יעדעס מאל ווען א באהן איז דורכגעלאפען, האט דער ריעז געגעבען א ציטער. זיין רוקען האט זיך געגעבען א וויכען עלאסטי־שען בויג. און דער באהן האט זיך דורכגעגליטשט איבער איהם ווי שטאלענע גליטשערס איבער'ן אייז.

אונהיימליך פיעל זיינען געווען די באהנען. פון אלע עקען פון ניו יארק זיינען זיי פון די לעבער פון די ערד געקראכען און אלע זיינען זיי דורך איבער דעם רוקען פון ריעז. איינער נאכ'ן אנדערען, און צוויי מיט אמאל, און דריי מיט אמאל — און איינער האט דעם אנדערען איבערגעיאגט. איבער דיביידע זייטען פון ריעז'ס בויך זיינען געלאפען וועגען און פראכט-וועגען, אויטאמאבילען און טראמ-וואיען, ווי פליעגען וואלטען זיך אנגעזעצט אויף א גרויסען קערפער. און אלעם האט אויף זיך אויסגעהאלטען דער ריעז, געקרעכצט און אויסגעהאלטען.

אביסעל אן א זייט ציהט זיך א שמאלער וועג פאר פוס-געהערס איבער דעם רוקען פון בריק, נור דער פוס-וועג איז דער איינציגער איינזאמער וועג אויפ'ן בריק — איבער איהם זיינען יעצט, אין פריהען הערבסט'דיגען פארנאכט, געגאנגען טאטע און טאכטער פון ניו יארק נאך ברוקלין — האפקינס סטריט — צופוס אהיים. אונטער זייערע פיס זיינען דאס געפלויגען די באהנען מיט די מענשען, און פאר זייערע אויגען האט דאס דאון-טאון ניו יארק געלויכטען זיך אין פאר-נאכטליכען זונען-שיין. נאר זיי האבען דאס ניט בעמערקט. זיי זיי-נען פערטיעפט געווען אין זייער געשפרעך. און דער רעש פון די באהנען האט זייער אויפמערקזאמקייט ניט אבגעווענדעט.

האבענדיג זייער וואהנונג אונטער דעם דאך פון דעם עלעוויי-טער איז זייער געהארך אזוי צוגעוועהנט געווארען צום געזאנג פון אייזען, אז עס האט זיך זיי אויסגעוויזען, אז דער קוויטש פון ראד אויף דער רעלסע איז דאס געהער פון דעם הויף פון דער לופט, וועלבע זיי אטהעמען אין זיך אריין... זייער אויג האט זיך אויך ניט אפ-געשטעלט אויף דעם גראנדיעזען בילד וואס די זונען פארבען שפיעלען אב מיט די שויבען פון די דאון-טאון'ער פענסטער. זייער אויג איז געווארען איינגעוואהנט צו זעהן נור ניצליכע זאכען און ניט זיך אבצושטעלען אויף אויסערליכע צופעליגקייטען. זייער געשפרעך איז אויף א מינוט ניט געווארען אפגעהאקט. און די טאכטער האט ווייטער געפיהרט איהר בעלעבטווארט.

— שעם זיך, טאטע, צוויי טעג קומסט דו ניט אהיים, ניט גע-וואוסט וואו צו זוכען דיך, מאמא האט געוויינט, קינדער האבען גע-וויינט, געמיינט ביזט פערלוירען געגאנגען. שעם דיך, טאטען

די טאַכטער, וועלכע האָט גערעדט צום פאָטער אַזעלכע רייד, איז אַלט געווען פערצעהן און אַ האַלב יאָהר און איז געווען אין 8-בי, אין פּאַבליק סקוהל, דאַך איז זי געווען אַזוי איינפערטרויט מיט אַלע געהיימניסען פון איהר משפחה, אַז זי האָט זיך גאָר ניט געשעהמט צו רעדען מיט איהר פאָטער דערפון. איבעריגענס איז מאַשאַ שוין נישט געווען אַ קינד. מיט איהר פערצעהן און אַ האַלב יאָהר לעבען, מיט איהר אַמעריקאַנישע „עקספּירענס" און מיט איהר 8 „בי" פּאַבליק סקוהל איז זי קליגער און ערצויגענער געווען פון איהרע עלטערען, וועלכע זיינען איבערגעבליבען אַזוי גרין און אונערפאַהרען, אַזוי ווי זיי זיינען געקומען פון קליינעם שטעדטעל פון פוילען.

מאַשאַ איז אַ מינוט שטיל געוואָרען. איהרע קליינע בעקעלעך זיינען רויט געוואָרען און איהרע שוואַרצע, שוואַרצע אויגעלאַך האָבען נאָך מעהר אָנגעהויבען צו פינקלען. זי האָט זיך גלייך געמאַכט איהר לאַנגען שוואַרצען צאָפּ, דאָס איינציגע ציערונג וואָס זי האָט געהאַט אויף זיך, און וועלכער האָט גאָר נישט געפּאַסט צו איהר קליין אויסגעוואַקסען קליידעל, פון די קורצע אַרבעל האָט זיך אַרויסגעוויזען מאַשאַ'ס לאַנגע רויטע הענטלעך. דאָס מיידעל האָט געהאַלטען אין איין ציהען די אַרבעל פון קאַפּטענדעל איבער איהרע הענד, נור ווען איין אַרבעל האָט נאָכגעגעבען, האָט דער צווייטער זיך אַרויפגעגליטשט און מאַשאַ האָט געהאַלטען אין איין קעמפּפען מיט איהרע אַרבעל.

פון דער זייט פון ים האָט געבלאָזען איבער די וויליאַמסבורגער בריק אַ קאַלטער ווינד, און האָט געטראַגען דעם גרינעם פייכטען ריח פון ים איבער דער בריק, און האָט געזאַלציג געמאַכט דאָס מויל — דעם פאָטער מיט דער טאַכטער האָט זיך געגלוסט עסען. דער ווינד האָט צויאָגט מאַשאַ'ס האָהר און געטראַגען איהר צו־קורץ קליידעל פון וועלכער עס האָבען זיך די הויכע שעהן מיידעלשע פיס צו ווייט אַרויסגעזעהן. מאַשאַ האָט געקעמפּפט מיט'ן ווינד, און דאַ געשלעפּט דאָס קליידעל אַראָפּ צו פערשטעלען איהרע פיס, און דאַ געשלעפּט דאָס קליידעל אַרויף צו פערשטעלען איהרע נאַקעטע הענד. און די פרייד וואָס דער פאָטער געהט מאָרגען צו דער אַרבייט, האָט זי געטראָגען מיט אימפּעט אַהיים צו דער מאַמען...

אַז דער פאָטער ניט דער טאַכטער זיינען אָנגעקומען אין האָפּזינס סטריט, איז שוין טונקעל געווען. ווארימע גאַז־ליכט האָט זיך

ארויסגעגאַסען פון די געוועלבער, און פאַר די מואווינג פּיקטשור און פאַר'ן „אייז־קרים פּאַרלאָר" זיינען געשטאַנען קינדער און מיט זשעדנע אויגען צוגעקוקט ווי „באָים" און „גוירלס" געהען אהין אריין און האָבען „פּלעזשור".

אַ פּאָאַר פון די קינדער האָבען איז אהרן מעלניק, וועלכער איז דורכגעגאנגען, געפיהרט פון זיין טאָכטער מאַשאַ'ן — דערקענט זייער פאָטער, און מיט אַ געשריי און אַ ליארם: פּאַפּאַ! זיינען זיי איהם נאָכגעלאָפען. מאשא האָט זיי בערוהיגט מיט אַ וואונק און מיט אַ וואָרט, און מורא האָבענדיג, אז דער פאָטער זאָל ניט פערשווינדען פאַר דער טהיר פון הויז, האָט זי זיך געהאלטען אַן איהם זעהר נאָהענט. נאָר וואָס נעהענטער אהרן מעלניק איז צו דער טהיר פון זיין הויז צוגעקומען, איז אהרן מעלניק'ס צוריקקומען אלץ געווארען מעהר זיכער אי פאַר איהם און אי פאַר זיין טאָכטער מאַשאַ. פאַר דער טהיר פון הויז זיינען אין ווארימען פארנאָכט געזעסען די ווייבער, וועלכע האַלב אָבגעוואשען און אָנגעטהאָן האָבען אָבגעווארט זייערע מענער, וועלכע קומען צוריק פון דער ארבייט. די אַלע שכנים וועלכע האָבען אַ לעבעדיגען אינטערעס גענומען אין די פאַמיליע אַנגעלעגענהייטען איינער פון אנדערען, האָבען, זעלבסטפערשטענדליך, געוואוסט פון אהרן'ס אנטלויפען פון דער ווייב מיט די קינדער און האָבען מיט גרויס אינטערעס צו זייער אלעמענס גרויסע צופריעדענהייט, צוגעזעהן, ווי מאשא פיהרט יעצט אהיים דעם פאטער, און ווי זיי וואלטען זי ארייגענומען אין זייער ווייבערשער חברותא, האָבען זיי איהר צוגעוואונקען מיט די בליקען און די מי נעם פאַר די גוטע ארבייט, וואָס זי האָט געטהאָן, צוריקברענגענדיג דעם טאַטען.

אין דער שטוב האָט אהרן געפונען זיין ווייב ראזע מיט דאָס קליינע קינד אויף דער האנד, וועלכעם אזוי ווי עס וואָלט געוועזן געוואוסט, אז עס איז דער איין־אייציגער זוהן צווישען די פּיער טעכטער וואָס אהרן האָט געהאט מיט זיין ווייב — האָט עס קיינמאָל ניט געוואָלט אַראָפּ פון די מוטער'ס הענד. ראָזע, וועלכע האָט מיט איהר דרייסיג יאָהר לעבען אויסגעזעהן שוין ווי אַ אידענע אין די אייניגע און פערציג, האָט נאָד איין רעשט געהאט איבעריג פון איהר יוגענד און דאָס זיינען געווען איהרע גערדיכטע שוואַרצע האָהר, וועלכע האָבען מיט זייער יוגענדליכען גלאַנץ זיך גאָר ניט צוגעפּאסט

צו איהר פערעלטערט געזיכט, קאליע געווארענע גאלדענע צייהן, וואס האבען דא און דארט ארויסגעקוקט פון איהר מויל. זי איז געווען פערביטערט און בייז פון צרות און קלאג, און זי האט געליטען פיזישע ליידען א גאנצען טאג פון האלטען דאס קינד אויף די הענד. זי האט אנגעקוקט איהר מאן:

— גיב נאר א קוק — ער איז דאך שוין דא. די מציאה האט זיך דאך שוין אבגעפונען.

ראזע האט געוואלט עפעס ווייטער רעדען, נאר די קליינע מאשא איז אונטערגעשפרונגען, ארויסגענומען פון איהרע הענד דאס קינד, און געזאגט:

— מאמא, שוויג, דו ועסט ניט שווייגען?

— וואס זאל איך שווייגען? — וואס, ער וועט אנטלויפען, דער תכשיט! — האט די מוטער געזאגט מיט מעהר דרייסטקייט און מוטה, נאכדעם ווי זי האט געהאט פרייער אבגעאטהעמט פון דעם קינד'ס לאסט וואס זי האט געפיהלט א גאנצען טאג אויף די הענד — זאל ער אנטלויפען. ווער האט געשיקט נאך איהם?

— מאמא, דער טאטע געהט דאך מארגען ארבייטען, דער אנ־קעל בעריל האט געשאפט א פליים, שוויג.

דאסווארט „ארבייט" האט געבראכען א ביסעל דעם אייז, און איהר טאן איז געווארען א ביסעל אנדערש.

— אזוי, ער געהט שוין ארבייטען, ער וועט מיך שוין ניט לאזען הונגערען מיט מיינע שוואלבען, א־ווא, אז איינזעהעניש.

נור אהרן האט דער ווייב ניט געוואלט צוליעב טהאן. די טאג־טעגליכע צרות, וואס דאס לעבען האט זיי געשאפט, האבען אין מאן און ווייב'ס הערצער אנגעזאמעלט אזוי פיעל ביטערניש איינער אויפ'ן צווייטען, אז זייער איינציג ביסעל נחת איז געווען, ווען איינער האט דעם צווייטען געקענט קרענקען. דאך האט זיי די פיינדשאפט ניט געשטערט צו לעבען צוזאמען פופצעהן־זעכצעהן יאהר, קינדער האבען און עס איז געווען ווי די פיינדשאפט וואלט געווען דער ליים, וואס קנעט צוזאמען זייער לעבען, און אז אהרן האט געזעהן ווי דער ווייב'ס אויגען זיינען רוהיגער געווארען פון דער טאכטער'ס רייד, האט עס איהם געקרענקט.

— די מאמע וועט קענען געהן ארבייטען, זי קען ניט ארבייטען מיט די זייטען — פאר וואס מוז איך דאס? — האט ער זיך אנגערופען פון ווינקעל ארוים.

— צו וואס האסטו איהם אהיים געבראכט? — האט ראזע אנגעהויבען צו שרייען אויף דער טאכטער — די טהיר וועל איך אויסקלאפען מיט איהם. געה ארוים פון מיין שטוב, די מינוט פון מיין שטוב.

מאשא איז געבליבען שטעהן פערצווייפעלט. זי האט געזוכט אן עצה, ווי צו ראטעווען די לאגע. זי איז געשפרונגען פון איינעם צום אנדערען און געבעטען זיך מיט איהרע קינדערשע אויגען און הענטלאך:

— מאמע, שווייג, איך בעט דיר. טאטע, שווייג, איך בעט דיר. עס איז דאך ניט שעהן פאר די שכנים.

אין איהר קליין קעפעל איז אויפגעגאנגען א געדאנק: דער טאטע איז הונגעריג און מיעד, און די מאמע איז הונגעריג און מיעד; אין שטוב איז פינסטער און טרויעריג — דורך דעם קריעגען זיי זיך. ווען זי וואלט געקענט גרייטען צום טיש און אויפגעבען סאפער, אין שטוב וואלט געווען ליכטיג, וואלטען זיי זיך ניט געקריעגט. זי האט פלינק אנגעצונדען די גאז, דאס שטיבעל איז בעלויכטען געוואָרען. און ווירקליך, ווי עס איז אין שטיבעל ליכטיג געווארען, האבען זיך מאן און ווייב אויפגעהערט צו קריעגען. זיי האבען זיך געשעהמט איינער פאר'ן צווייטען אין דער ליכט, פאר'ן קינד'ס אויגען. ראזע האט אנגעהויבען צו וויינען אויף איהר ביטער מזל, וואס דער גזלן האט איהר געשלעפט אין וויסטען „אמעריקא", „און איהר פאטער און מוטער וועלען קיין רוה אין קבר ניט האבען, ווען זי וואלט זיי נור אויף זייערע קברים געקענט אנזאגען אין וועמעס הענד זיי האבען זי איבערגעגעבען". אהרן איז געזעסען א פארשטיינערטער אין ווינקעל און געשוויגען. אין שטיבעל האבען זיך אנגעהויבען צו קלייבען די קינדער פון דער גאס און אנגעהויבען צו פאדערען סאפער. די מוטער האט זיי אפגעשיקט צום פאטער און צום טייפעל. דענסטמאל האט מאשא איבערגעלאזט דאס קליינע קינד אויף א שוועסטעריל'ס הענד און איז אליין ארוים אין גאס שאפען סאפער. זי האט זיך אפגעזאגט פון געדאנק, וואס זי האט פריהער געהאט, צו בארגען

ביי די בוטשעריז, אויפ'ן ערשטען פלאָר, פופציג סענט ביז דער טאַטע וועט ארבייטען. דאָס וואָס דער פאָטער איז צוריקגעקומען און דער אַנקעל לואי האָט איהם געקראָגען אַ פליים, האָט איהר מעהר שטאַרקייט און גלויבען געגעבען אין זיך. זי איז אריין מיט דרייסטקייט אין די גראָסערי וואָס איז געווען אין ווינקעל גאַס און האָט זיך געהייסען געבען ברויט און פוטער און קעז, און טאָמייטאָ־זופּ אין קען, און זי האָט נאָך פערלאַנגט אַ מאַרינירטען הערינג און פּיקעלס. האָט זי דער גראָסערי־מאַן אַנגעקוקט פערוואונדערט. האָט זי שטאָלץ אָפּגעענט־פערט: פּאַפּאַ געהט מאָרגען אויף אַ פליים אַנקעל בעריל האָט איהם פערשאַפט. האָט דער גראָסערי מאַן פערשטאַנען, און שוין גאָר ניט געזאָגט. איהר וואָרט „פּאַפּאַ געהט מאָרגען אויף אַ פליים" איז גע־ווען אַ ווינש־פינגעריל, וואָס האָט פאַר מאשאַ'ן אויפגעעפענט דעם גראָסערי־מאַן'ס גראָסערי, דעם בוטשער'ס שאַפּ און זי האָט גע־קראָגען וואָס זי האָט געוואָלט.

און מאשא האָט רעכט געהאַט. קוים איז ליכטיג געוואָרען אין שטיבעל און מאשא האָט אויפ'ן טיש דערלאַנגט דעם רייכען סאַפּער, מיט'ן מאַרינירטען הערינג און די פּיקעלס, און די טאָמייטאָ־זופּ, איז ניט נור מאַן און ווייב האָבען זיך אויפגעהערט צו קריגען. נור אהרן מעלניק האָט זיך דערמאָנט, אז ער איז אַ פאָטער פון פיער טעכטער און אַ זוהן, האָט די קינדער ארומגעזעצט ביים טיש, אַנגע־זאָגט זיי, אז זיי זאָלען זיצען אָרענטליך — און אין שטיבעל ביים טיש זיינען ארום געזעסען די גליקליכסטע פאַמיליע און געגעסען זייער אבענד־ברויט.

2.

קינדער.

אהרן מעלניק האָט אַ ליגען געזאָגט. קיין שטעלע צו ארביי־טען האָט איהם קיינער ניט צוגעזאָגט. ביינאַכט, ווען ער איז געלע־גען אין בעט מיט צוויי קינדער פון ביידע זייטען — האָט ער זיך דער־מאָהנט אין וואָס פאַר אַ לאַגע ער געפינט זיך און זיין גאַנצע משפחה. ער האָט מורא געהאַט פאַר דעם מאָרגענדיגען טאָג, ווען די ווייב מיט

די קינדער וועלען זיך אויפהויבען און וועלען איהם געפינען אין דער היים. און דער ערוואקסענער איד, דער פאטער פון פינף קינדער, האט זיך געפיהלט ווי אמאל אין די קינדער־יאהרען, ווען ער איז אנטלאפען פון חדר און ווארט אויף א פסק. און דאס געפיהל האט איהם געמאכט היימלאז און קינדיש, און א שעהמעוודיגקייט האט איהם ארומגענומען פאר זיינע קינדער, וואס טוליען יעצט די קעפעלאך צו איהם.

אהרן האט ניט ליעב געהאט זיינע קינדער צוזאמען, ווייל ער האט אין זיי געזעהן די אורזאכע פון זיין אונגליק, פון זיין פערשקלאפונג. אבער צו יעדען קינד האט ער געפיהלט א בעזונדער געפיהל, און יעדעס קינד האט געהאט א בעזונדערס ארט אין זיין הארצען. ציליע, דאס מיידעלע נאך מאשא'ן, האט ליעב געהאט א שרעק די „מואוויעס“, און כאטש זי איז נאר איינמאל געווען אין די „מואוויעס“, ווען דער אנקעל לואי האט זי אמאל מיטגענומען, דאך פון דענסטמאל אן שפיעלט זי נאך אלסדינג, וואס מען האט אין די „מואוויעס“ געשפיעלט. זי נעהמט א קישענדעל און מאכט זיך א פאפע און הילט זיך דערמיט איין אין די מאמעס טוך, און שפיעלט דאס שטיק: „די מאמע מיט'ן קינד“. און ערשט היינט אין אבענד, נאך דעם רייכען סאפער, האט די פאמיליע מעלניק געפייערט דאס איבערבעטען צווישען טאטע־מאמע מיט ציליע'ס א פארשטעלונג. אהרן האט פערגעסען זיין היימלאזיגקייט און זיין ביטערקייט און ער האט געלאכט און געפרעהט זיך מיט'ן קינד'ס שפיעלען. און אייגענטליך איז דאס געווען ציליע, וואס האט מיט איהר פארשטעלונג דעם טאטען צוריקגעצויגען אין שטוב אריין, איהם אריינגעפיהרט אין דער משפחה אריין... יעצט אבער איז ציליע צוריק געווארען א קליין, קליין מיידעלע, מיט א שקאציש שמוציג פנים'על, וועלכעם האט אפילו אין שטילען שלאף ארויסגעפאדערט אלעמען מיט דעם חוצפה'דיגען זיכערען אויסדרוק. עס איז געווען ווי א זארג וואלט אראפ פון קינד'ס געמיטה, און מעהר זיכער שוין, וואס דער טאטע איז דא אין דער היים, האט עס זיך ווי א קעלבעל איינגעטוליעט מיט די פיס, מיט די הענד, מיט'ן קעפעל אין טאטען'ס לייב אריין.

דאס צווייטע קינד, סטעלא, איז געווען גאר א גאנץ אנדערע פון ציליען — זי איז שטענדיג געווען א שרעקעדיגע און א שעה־

מעוודיגע. איז א מענש אין שטוב אריינגעקומען, האט זי זיך בע־האַלטען אין אַ ווינקעלע און געוויינט. די טאַטע־מאַמע׳ס קריגען זיך. אין וועלכעס זי איז ערצויגען געוואָרען. האָט אויף דעם קינד אַרויפ־געוואָרפען אַזאַ שרעק פאַר מענשען, אַז זי האָט געוויינט ביינאַכט פון שלאָף אַרויס, פון שרעקליכע חלומות וואָס זיינען זי בעפאַלען. צייט דער פאַטער איז אוועק פון דער היים, האָט דאָס קינד גאָר מורא געהאַט צו שלאָפען. זייענדיג געוועהנט איינצונורען איהר קערפע־רעל אין פאַטער׳ס שטאַרקע ברוסט און דערמיט זיך פיהלען זיכער, האָט דאָס קינד ביינאַכט געזוכט דעם פאַטער אויפ׳ן געלעגער. היינט, דאָס ערשטע מאָל זינט דער פאַטער איז אוועק, איז דאָס קינד איינ־געשלאָפען רוהיג.

אהרן האָט געפיהלט די צוויי קינדישע פאַכעדיגע קערפערלאַך, איינגעקנאַטען און איינגעגנאַרעט אין איהם אַריין, אַזוי ווי זיי וואָל־טען זיך אַנגעהאַלטען אַז פאַטער און ניט געוואָלט איהם אַוועקלאָזען פון זיך און געבעטען זיך ביי איהם, אַז ער זאָל זיך פאַר זיי ווידער איינשפּאַנען אין דעם יאָך, וועלכען ער האָט אַזוי פריי פון זיך אַראָב־געוואָרפען...

און אין יאָך זיך איינשפּאַנען האָט ער ניט געוואָלט. ער האָט זיך דערמאָהנט אַז די יאָהרען, ווי ער איז געזעסען אויף דער בויערי. און די אַלע האָפנונגען און חלומות וואָס ער האָט געהאַפּט אַרויסצו־רייסען זיך פון די בויערי און אַליין ווערען עפּעס אַ שטיקעל מענש פאַר זיך קומען צו אַ תכלית. און די אַלע האָפנונגען האָט ער איינ־געגנייהט מיט דער נאָדעל אין די הויזען אַריין, וועלכע ער האָט אויף דער מאַשין געקלאַפּט... ביז אַמאָל האָט זיך ביי איהם געפונען די קראַפט איבערצורייסען, אָבצוהאַקען דאָס לעבען און זוכען עפּעס נייעס. יעצט זאָל ער ווידער צוריקגעהן — צוריקגעהן אויף דער בויערי אָהן האָפנונגען, אַז אַמאָל וועט אַנדערש זיין, אַז עס איז נאָר אויף דערווייל, נאָר בעגראָבען זיך אַליין אויפ׳ן לעבען לאַנג, אָהן האָפּ־נונג אויף בעסערס?...

די אונזיכערקייט און די היימלאָזיגקייט האָט איהם ביינאַכט געפּייניגט און געדרושעט איהם ווי אַ ניט גוטער. עס האָט זיך איהם גע׳חלום׳ט אַ שרעקליכער חלום, אַז ער האָט אָנגעהויבען צו וויינען אויס דעם שלאָף אַרויס. אָבער ניט אַ בעדרוּערענדעס מענשליכעס

וויינען, נאר א געוויסען־בייסענדעס קלאגען פון א חיה. — ער האט געוויינט פון שלאף, ווי ניט גוטע וואלטען איהם געפייניגט. מען האט איהם געריסען פון שלאף, ער האט זיך אויפגעכאפט:

— הע, וואס, מאשא?

— טאטא, וואס איז דיר? וואס שרייסטו?

— ווער איך? גאר ניט. וואס האסטו זיך אויפגעכאפט?

— האסט אזוי שרעקליך געוויינט, ווי ווער וואלט דיר שלעכטעס געטהאן.

— גאר ניט. קום אריין אין בעט. עס איז קאלט...

די קינדער זיינען געשלאפען מיט די עלטערען. די קלענערע מיט דער מאמע'ן און די גרעסערע מיט'ן פאטער. די איינציגע וואס איז שוין געשלאפען בעזונדער, אויסגעבעט אויף דריי שטוהלען, איז געוועזען די עלטערע, מאשא. נאר ווען עס פלעגט איהר קאלט זיין ביי־נאכט, פלעגט זי אריינקומען צום פאטער אין בעט אריין. זי האט זיך דערפרעהט מיט'ן פאטער'ס איינלאדונג. זיי האבען פעררוקט די שוועסטערלאך אין א זייט.

אז מאשא איז אריינגעקומען אין בעט אריין, האט זיך דער פאטער פלוצלונג אפגערופען:

— מאשא, דו ביזט דאך שוין א קלוג מיידעל, הארך מיך אויס. ווילסטו, אז דער טאטע דיינער זאל שטענדיג זיין פערשקלאפט ביי דער נעה־מאשין, ביים אנקעל מאזעס, און מיר זאלען שטענדיג לעבען אין ארימקייט? דו פערשטעהסט דאך, דו ביזט דאך א קלוג מיידעל, אז איך וועל צוריקגעהן אויף א פליים ארבייטען — וועל איך שוין שטענ־דיג ארבייטען ביי דער מאשין, זיין א פינסטערער אפערייטאר, אהן האפנונגען אויף עפעס בעסערס. און איהר אלע, דו און די קליינע קינ־דערלאך, וועלען נאך קיין צייט ניט האבען אויפצוואוואקסען, וועט איהר שוין מוזען געהן באלד ארבייטען. ווילסטו אזוי? יא?

— איז דאך שוין אונזער מזל אזעלכער, אז מיר זאלען געבוירען ווערען ביי אן ארימען פאטער, וועלען מיר אויך ארבייטען. וואס דען קענסטו טהאן?

— ווען איך וואלט נור צייט געהאט, צייט געהאט א פאאר חדשים, אז איך זאל זיך קענען ארומקוקען עפעס אנדערש. און, אז איך זאל נאר האבען אביסעל געלד, א קליין ביסעל געלד אנהויבען

עפּעס אַנדערש. אַט איז ערשט ניט לאַנג געקומען אַ לאַנדסמאַן, האָט ער בשום אופן ניט געוואָלט אַריינקומען צום אַנקעל מאָזעס אין שאַפּ. „שטאַרבען אויף דער גאַס איידער אַרבייטען" האָט ער געזאָגט. גע־קראָגען פון ערגעץ אַביסעל געלד, גיט דזשולערי אויף אויסצוצאָהלען. און ער האָט שוין אַ ביזנעס פאַר זיך. ווען איהר וואָלט מיר נאָר אַביסעל אַבגעלאָזט, נאָר דעם אָטהעם כאַפּען.

דאָס מיידעלע האָט זיך פערקלעהרט אַביסעל — זי האָט גע־קוקט אויפ'ן פאַטער, און ביים קליינעם שיין פון דער גאַז, וואָס האָט געברענט אַ גאַנצע נאַכט, האָט זי געזעהען דעם פאַטער'ס רויטע אויגען און זי האָט אויף איהם רחמנות געהאַט. זי האָט געטראַכט און געזאָגט:

— איז וואָס וואָלט געווען, ווען דו וואָלסט געהאַט אַביסעל געלד?

— וואָלט איך געווען עפּעס איינגעקויפט און וואָלט געפּעדעלט. איך וואָלט דזשולערי געווען געגעבען אויף אויסצוצאָהלען. איך וואָלט גראָסערי זאַכען צוגעשטעלט אין די הייזער, אין געפּעננענים וואָלט איך ניט צוריקגעגאַנגען, אויף דער בויערי.

— און וויפיעל בעדאַרפסט דו?

— הונדערט דאָלאַר, מיין קינד, הונדערט דאָלאַר. וואָס קומט אַרויס?

— און דער אַנקעל מאָזעס קען דיר אויסבאָרגען, אז ער וויל?

— אַז ער וויל, — געוויס קען ער. וואָס קומט אָבער דערפון אַרויס. אַרויסגעוואָרפענע רייד. איך וועל צוריקגעהן אויף אַ פּליים; איך וועל... לאָז זי וואַרטען אַ מינוט, — ווייזט ער אויף דער ווייב — ביז איך וועל קריגען. — צום אַנקעל מאָזעס קען איך דאָך ניט געהן, ער וועט דאָך מיך ניט נעהמען צוריק.

— האָסט דאָך געזאָגט, אַז דו האָסט שוין אַ פּליים, אַז דער אַנקעל בעריל האָט דיר געשאַפט.

— ליגען געזאָגט. איך האָב אייך ניט געוואָלט די שמחה פער־שטערען. ווי אַזוי האָב איך אַ פּליים? צו אַנקעל מאָזעס קען איך דאָך ניט צוריקגעהן. איך האָב דאָך איהם בעליידיגט. איך וועל

ניט געהן אַרבייטען, גיט אייך אַן עצה אַהן מיר. לאָז אייך דאַכטען, אַז איך בין געשטאָרבען, בעגראַבען, איך בין ניטאָ...

דאָס מיידעל האָט שוין געשוויגען. אין איהר קליין קעפּעל האָט געאַרבייט אַ געדאַנק. זי האָט געקלעהרט ועגען אַ פּלאַן ווי אַזוי צו שאַפען דעם פאָטער הונדערט דאָלאַר, אַז ער זאָל פּרואווען זיין מזל. עס איז נאָר געווען איין איינציגער וועג, דער וועג צו אָנקעל מאָזעס. זי האָט נאָך דעם אָנקעל מאָזעס קיינמאָל ניט געזעהן, נאָר זי איז געווען זיכער אין זיך, אַז ווען זי זאָל איהם זעהן — וועט זי אַרויסקריגען פון איהם דאָס געלד וואָס זי דאַרף פאַר'ן פאָטער. און דעם מיין האָט זי ביי זיך אָבגעמאַכט.

דערווייל האָט מאשא'ס קערפּערעל, וואָס איז צוגעקומען אין בעט אַריין, פערלאַנגט אַן אָרט פאַר זיך. די פּיסעלאַך האָבען זיך צונויפגעמישט, און וואָרפענדיג איינס אַז דאָס אַנדערע האָבען זיי זיך געקאַפּיעט ביז אַלע דריי שוועסטערלאַך האָבען זיך אויפגעכאַפּט. דערזעהן די גדולה, אַז מאשא איז אַריינגעקומען צו זיי אין בעט אַריין, — האָט זיך זיי ניט געגלוסט שלאָפען. די שוועסטער האָבען זיך אָנגעהויבען צו שפּיעלען, צו קיצלען און צו שטאַרכען איינס דאָס צווייטע און אָנגעהויבען צו לאַכען. מאשא האָט פערגעסען אַז די גרויסע פּלענער וואָס זי האָט פאַר'ן פאָטער אַרויסצוקריגען די הונדערט דאָלאַר, וואָס איז נויטיג פאַר איהם אָנצוהויבען דאָס נייע, „גרויסע", גליקליכע לעבען — און ערהאַלטענדיג אַ שטאַרד און אַ קאַפּיע — האָט זי אָבגעגעבען דאָס איהריגע. די שוועסטער האָבען אָנגעהויבען צו קריכען און געמאַכט דעם פאָטער'ס גרויסען מענליכען קערפּער פאַר דעם לייטער, אויף וועלכען זיי זיינען אַרויף און אַראָפּ געגאַנגען. אַהרן האָט אויך פערגעסען אַן אַלע זאָרגען. עס איז איהם אָנגענעהם געווען די קיהלע קינדישע לייבעלאַך, וועלכע האָבען אַזוי געגלעט זיין לייב. ער האָט זיך אָנגעהויבען שפּיעלען מיט די קינדער, יעדעס מאָל געכאַפּט איינס און אָבגעצעהלט אויף דעם אָנגענעהמסטען אָרט, וואו עס איז זיס צו פּאַטשען... אַזוי פיעל פּעטש פאַר יעדען קינד, וויפיעל עס צעהלט יאָהרען. דאָס פּאַטשען אין די געצעלעך האָט די קינדער זעהר אַמוזירט און זייער לאַכען און פריידע האָבען אויפגעוועקט די איבעריגע קינדערלאַך, וועלכע זיינען געשלאָפען מיט דער מאַמע'ן. און עס האָט אָנגעהויבען צו ווערען אַ

פעלקער־וואנדערונג. פון טאטע'ס בעט צו דער מאמע'ס און פער־קעהרט, ביז אזוי לאנג און ברייט, ביז זיי האבען ארויסגערופען דעם „שאטען", זיי האבען אויפגעוועקט די מאמע'ן.

— וואס פאר א שווארצע יאהר אויף זייערע קעפ? וואס האסטו טאג געמאכט? ווענינ איז דיר דער טאג, בעדארפסט נאך די נאכט?

די קינדער האבען איבערגעצויגען די קאלדרעס איבער די קעפ־לאך און געמאכט זיך שלאפען, שנארכענדיג הויך. איינס, גאר דאס קליינע, האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און ארויסגעהילכט מיט א געלעכטער. האבען איהם די אנדערע גלייך נאכגעטהאן. וואס דאס האט פערהילכט דאס קליינע שטיבעל.

אהרן האט צוזאמען מיט זיינע קינדער איבערגעצויגען די קאלדרע איבער'ן קאפ, אויך מורא האבענדיג פאר דער ווייב. און די קינ־דער'ס לאכען און פרייד האבען ארויסגערופען ביי איהם נייע שטרא־מען פון ענערגיע. ער האט מיט אמאל אנגעהויבען צו פערשטעהן דעם געדאנק פון הויזען־נייהען... ער האט פערשטאנען זיין אכט־יעהריגעס לעבען, פאר וואס ער איז אבגעזעסען אויף דער בויערי ביים אנקעל מאזעס, און בעשטימט וויעדער זיך איינצופעדים'ען אין דער נאדעל — פאר דעם לאכען און פרייד פון די קינדער...

3.

פ א ר ט א ג.

עס איז נאך געווען טיעף אין דער נאכט, ווען די זארג האט אהרן מעלניק ארויסגעיאגט פון שטוב. אין די בעטען זיינען נאך אלע, דאס ווייב און די קינדער געשלאפען. אהרן מעלניק האט זיך אנגעטהאן אין דער שטיל. ער איז אריין אין דער קיך, אויפגעהויבען דעם טאפ, אונטער וועלכען דאס ווייב האט בעהאלטען דאס ברויט פאר די קינדער, געוואלט ארויסנעהמען דאס שטיק. ער האט זיך אן עפעס דערמאנט, גענעבען א מאך מיט דער האנד און איז צוגעגאנ־גען צו דער טהיר.

— טאטע, וואו געהסטו? — האט איהם מאשא אנגעכאפט ביי דער האנד.

— דו ביזט עס, מאשא? וואס האסט דו זיך אזוי פריה אויפ־געכאפט? צוריק אין בעט אריין!

— איך האב געזעהן, ווי דו האסט זיך אנגעטהאן. איך וועל דיר ניט לאזען געהן. איך האב מורא, וועסט ניט צוריקקומען.

א פער׳עקשנ׳טער ביטערער שמייכעל האט פערקרימט אהרנ׳ס ליפען:

— נאר, געה צוריק אין בעט אריין, וועסט מיר יעדען טריט נאכגעהן? איך געה ארויף צום פעטער בעריל — איך בעדארף זיך מיט איהם אן עצה האלטען. מיר וועלען צוזאמען געהן צום אנקעל מאזעס.

מאשא האט געקוקט דעם פאטער אין די אויגען אריין.

— וועסט אין אבענד אהיים קומען?

— געוויס וועל איך אהיים קומען — וואו דען וועל איך געהן?

מאשא האט פערגעסען, אז זי איז שוין „אן ערוואקסענע“. עס איז עפעס איבער איהר געקומען. זי האט זיך פלוצלונג געגעבען א נארע צו צום פאטער, אריינגעשטעקט איהר קעפעל אין זיין בויך אריין און האט געזאגט:

— האב נישט קיין זארג. — וואס האסטו זארג? מיר׳ן זיך שוין אן עצה געבען... איד׳ל נעהמען אין גראסערי, ער וועט בארגען... זארג ניט פאפא, עס וועט זיין אלל־רייט.

אהרנ׳ען האט עפעס פערדראסען די רייד, האט ער געמורמעלט:

— עס איז אלל־רייט, גוד באי. און ער האט פלינק פערלאזט דאס הויז.

איבער דאון־טאון ניו יארק איז אויפגעגאנגען די זון, ווי א פרעמ־דער וואס קומט צום ערשטען מאל אין א לאנד אריין, האט זי גע־בלאנדזשעט איבער די ווייטקייט און ברייטקייט פון הימעל און האט פאראויס פאר זיך אויסגעגאסען וועללען מיט ליכט, וועלכע האבען פערפלייצט פעלדער־הימעל. נאך האט גערוהט אין טיעפען שלומער די שטילקייט פון דער נאכט איבער די איינזאמע הויכע שפיצען און דעכער פון די דאון־טאון׳ער הימעל־קראצערס. עס איז געווען, ווי זיי וואלטען זיך געוועקט פון א שלאף אויף — און די טויזענדער,

טויזענדער שויבען־ווענד האָבען אָנגעהויבען אָנטקעגען צו פינקלע דעם מאָרגען־ליכט. דאָס מאָרגען־ליכט האָט געוועקט, און אויך דער אייזערנער ריעז, דער וויליאַמסבורגער בריק, וואָס ליגט איבער'ן טייך, האָט זיך געוועקט פון שלאָף, אויסגעצויגען הענד און פיס און דאָס ערשטע שטיקעל ארבייט אָבגעטהאָן — אריבערגעפיהרט די פערשלאָפענע קאר מיט אהרן' מעלניק און אַ שלאָפענדען קאָנדוקטאָר... איבער די גאסען פון דאון־טאון האָבען זיך אָנגעהויבען צו ווייזען די ערשטע... איינזאַמע זיינען זיי נאָך געווען... מענשען וואָס לעבען אין דער נאכט, מילך־וועגען און בעקער־וועגען, און צייטונגס־טרע־גער... דאָס גרויסע ניו יאָרק וועקט זיך ערשט... דאָס ערשטע רו־פען... פון ערגעץ־וואו קלינגט אַ קאר, קלאַפט אַן איינזאַמער עלע־ווייטעד איבער די קעפּ... איבער די גאסען זיינען נאָך פערשפּרייט די רעשטלאך פון נעכטיגען טאָג. קאַנען אש, האַלבע פערברענטע קאַסטענס וואָס אינגלאך האָבען נעכטען אָנגעצונדען, אַלטע שטי־קער מעבעל ארויסגעוואָרפען פון אַ שטוב... אויף די ברעטלאך פאר די פענסטער לופטערט זיך דאָס נעכטיגע עסען... און פערדארטע, אויסגעטריקענטע שטיקער וועש טאַנצען ווי פריה־מאָרגען־שדים אויף די פייער־עסקייפּס, אויף די שניערען... די נאכט איז געוואָרען גע־כאַפּט פון טאָג און ענטפּלעקט פאר די ליכטיגקייט אַלע פערבאָרגענ־הייטען און סודות פון דער נאכט...

מיט אַ שולדיג בעוואוסטיג שמייכעלע איז אהרן ארויף אויף די פינסטערע טרעפּ. שטיקענדע ריחות פון נעכטיגען עסען, פון שלאָפענ־דע מענשען, פון ניט־געלופטערטעם בעט־געוואַנד האָט זיך געהערט פון אַלע טהירען... אין איינעם מיט די ריחות האָבען זיך פערנומען קינדישע שטימען, וואָס ווינען פון די וויעגען ארויס; פון אַ טהייל טהירען האָט זיך פערנומען אַ שילטען צווישען מאַן און ווייב, און איבער זיי אַלעמען, אויפ'ן לעצטען שטאָק, האָט אהרן געהערט פון דער טהיר ארויס דעם ברודער'ס בעקאַנטען גמרא־נגון. לערנענדיג משניות.

דעם ברודער האָט ער געטראָפען אין טלית און תפילין, זיצענדיג ביים טיש, אין אַ ריין ווינקעל אין די קיטשען, און הויך לערנענדיג משניות. זיין גמרא־נגון האָט ניט אויפגעוועקט טשאַרלי'ן, דעם זוהן, פון שלאָף, וועלכער איז געלעגען אין אַן אויפגעלעגט בעט אין אַ

צוווייטען ווינקעל. בעריל האָט דערזעהן זיין ברודער, האָט ער אי־בערגעהאקט דעם גמרא־נגון און אויסגערופען מיט פרייד, ווע‏לכער איז געקומען פון דעם אידענ'ס קלאָהרע אויגען ארויס, ווי א טויב:

— הער, זעה נור, ווער עס איז דא, אהרן, וואס טהוסטו אזוי פריה?

— איך בין ארויפגעקומען דיר הערען לערנען. איך וויים אז דו לערנסט אין דער פריה בעפאר דו געהסט ארבייטען.

דער ברודער האָט זיך ארומגעקוקט אויב קיינער הערט ניט, האָט ער זיך אבגערופען אין דער שטיל:

— וואָס האָסטו דיר געמאכט א ברוגז? מיט וועמען? מיט דיין ווייב און קינד? ווע‏לכער איך טהוט דאָס? נעכטען איז דא געוועזען דיין מיידעל, מאשא, דיר זוכען. עס איז דאך א רחמנות, וואָס טהוסט דו!

— איך בעט דיר, רעד ניט מיט מיר וועגען דעם — האָט זיך אהרן אבגערופען שטרענג, אז ניט האָסט דו מיך שוין מעהר ניט. איך בין ארויפגעקומען צו דיר, געפינט זיך דאָרט, ביי דיר אין שאפ, א פלייס, אפשר?

— וואָס, ביי שווירטס, צווישען שיקסעס? וויפיעל וועסטו פער־דיענען? און וואָס איז די מעשה מיט'ן אנקעל מאָזעס? מען האָט דאך מיר געזאָגט, אז דו לערענסט זיך פאר א קאָטער — און ער האָט צוגעזאָגט.

— זאָל ער ברענען, זיין שוועל וויל איך ניט איבערטרעטען מעהר — איך בין איהם מוחל די גליקען. אוים משפחה, ארביי־טען ביי משפחה איז ערגער ווי גיהנום. שוין גענוג, איך וויל פּרואווען ביי א פרעמדען.

— אבער ביי שווירטס, צווישען אלטע אידען און שיקסעס, להבדיל, דו, א טאָטע פון פיער קינדער — וויפיעל וועסטו פער־דיענען?

— וואָס עס זאָל ניט זיין — אבי עפּעס נייעס, — אבי עפּעס אנדערש. — מיר וועלען זעהן. — מיר וועלען פאָהרען אין איינעם.

גנענדעל איז ארוים פון דער צווייטער שטוב, און כאָטש גנענדעל איז שוין געווען א באָבע פון א גאליציאַנער אייניקעל — און גנענ־

דעל איז שוין צוועלף יאָהר אין אַמעריקאַ און האָלט פינף קינדער אין באָארד, און מיט אַנגסטען רייסט זי פון זיי ארויס די פּעי. דאָך טראָגט נאָך גנענדעל דאָס זעלבע עלעגאַנטע שייטעל מיט דריי געקרייזטע לאָקען אויף דעם גלאַנצענדיגען שטערן, אַזוי ווי זי איז געוואָהנט געווען אין דערהיים, אין פּוילען, ביי אַ פּאַראַדנע שוהל־גאַנג אין שבת און יום־טוב. אַזוי ווי אַמעריקאַ האָט געהאַט אַ פערניכטענדען עפעקט אויף איהר מאַן בעריל, געמאַכט אויס איהם אין אַ גאַנץ קורצע צייט אַן אַלטען אידען, מיט אַן איינגעהויקערטען רוקען, אַזוי האָט אַמעריקאַ געווירקט אויף גנענדלען, זיין ווייב, גאַר פערקעהרט. גנענדעל איז אין אַמעריקאַ איינגער געוואָרען. זי איז דאָ געוואָרען „ליבעראַל“. אַנשטאָט דעם צאינה וראינה, וועלכעס איז געווען איהר גייסטיגע שפּייז פון דערהיים — האָט זי דאָ געלעזען אידישע צייטונגען, מיט אַלסדינג זיך אינטערעסירט. די קינדער האָבען זי אָפט מיטגענומען אין אידישען טהעאַטער, פון וועלכען זי האָט גרויס הנאה געהאַט, און ליעב געהאַט זיך צו פּוצען אין די טעכטער'ס אויסגעטרעטענע קאָמאַשען אָדער איבערגעמאַכטע קליידלאַך. אַזוי, אַז גנענדעל האָט אין אַ געוויסער מאָס אָנגעהאַלטען די „מאָדע“ נור אַביסעל פערשפּעטיגט... דעם מאַן'ס לערנען און פרומקייט, וועלכעס איז געווען איהר שטאָלץ און איהר גליק אין דערהיים — האָט דאָ ביי איהר וועניג ווערטה געהאַט, און ווייל די מאַשין האָט אויס בעריל'ען אַזוי פריה געמאַכט אַן אַלטען, איינגעהויקערטען מאַן, האָט ער פערלאָרען יעדען חן און אַנזעהן אין איהרע אויגען. ער האָט געהאַט ביי איהר אַ שווער לעבען אויף דער עלטער.

— נו, פּאַק איין דיין פּעקעל און מאַך פּלאַץ, די קינדער דאַרפען ברעקפעסט עסען (גנענדעל האָט זעהר ליעב געהאַט צו בענוצען אין איהר שפּראַך די נייע ווערטער פון די קינדער).

— שוין, שוין, עס איז שוין טאָג געוואָרען. די חברה הויבען זיך אויף — האָט בעריל געזאָגט צום ברודער מיט אַ שמייכעלע, וואָס איז געקומען פון זיינע ריינע קוואַלענדיגע אויגען — צונעהמענדיג זיינע ספרים און אוועקטראָגענדיג זיי אין אַ ווינקעל אריין — דו ווייסט, אַהרן, אין דער היים האָב איך געלעבט בייטאָג, מיט אַלע מענשען צוגלייך, ווען אַלע זיינען וואַך. דאָ לעב איך ביינאַכט, ווען אַלע שלאָפען. בייטאָג וואָס בין איך? גאַר נישט, אַ וויסטער שווירט־

מייקער, זיץ צווישען איטאַליעניש שיקסעס און נעה העמדער. איך בין גאַר ניט ביי מיין ווייב, ביי מיינע קינדער. ביינאַכט, זעהסטו, אָבער, ווען אַלע שלאָפען — בין איך ווידער צוריק בעריל, לערן איך מיר מיין בלאַט גמרא, מיין משניות. איך הער אויס, וואָס דער תנא זאָגט, ווי אין דער היים. מיר דאַכט זיך, אַז איך בין אין בית־המדרש און לערן. אַמעריקא איז אַ פערדרעהטע וועלט. דאָ לעבט מען ביינאַכט, און מען איז טויט ביי טאָג.

4.

דער ברודער בעריל מיט זיינע קינדער.

— טשאַרלי, טשאַרלי, הויב דיך אויף, נו, ס'זיינען דאָך שוין אַלע אָנגעטהאָן — האָט די מוטער געוועקט דעם באָי, וואָס איז גע־שלאָפען אין דער קיטשען אויפ'ן אויסגעשטעלטען בעט, וואו דער פאָטער האָט געדאַווענט.

— וואָס ער שלאָפט נאָך, דער לערן־בחור? ער מיינט, אַז ער איז אין דער היים. ער וועט ווידער פערלירען דעם דזשאָב, און מיר וועלען מוזען אַרבייטען פאַר איהם — האָט זיך אָנגערופען דבורה, בעריל'ס עלטסטע טאָכטער, אַ מיידעל פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנ־ציג, וועלכע איז אַריינגעקומען פון צווייטען שטוב אָנגעטהאָן אין העט און זשעקעט גרייט אַרויסצוגעהן, און פון איהר טונקעל־ברוין געזיכט האָבען אַרויסגעקוקט אַ פּאָר פרישע אויגען, נור די דיקליכע ליפּען און די בלאַהע אָדערען ביים האַלז, וועלכע זיינען געווען זעהר דין, האָבען געמאַכט איהר אויסזעהן רחמנות'דיג, אַז אויסזעהן, וואָס האָט דאָס פערעלטערטע מיידעל זעהר אויפגערעגט. און צייט איהר אינגערע שוועסטער, ראָחעלע, האָט חתונה געהאַט פריהער פאַר איהר, איז די מיידעל געוואָרען אונערטרעגליך אין שטוב.

— שוין, זיך אויפגעהויבען, וואָס ווילסטו פון איהם? — האָט די מוטער זיך אַריינגעמישט.

נור טשאַרלי, מיט אַ גרויסע פערפעדערטע טשופּרינע און מיט אַ פערוועבט פּנים פון שלאָף, האָט זיך אויפגעכאַפּט, ווי אַ פייער

וואָלט אויסגעבראָכען, ארומגעקוקט זיך פערוואונדערט. באַלד זיך גע־פונען אין דער לאַגע, אויסגעריבען זיך די אויגען און גענומען זיך אַנטהאָן לאַנגזאַם.

— מאמא, דער ברעקפעסט נאָך ניט פערטיג? אַי דאָן קער, וועל איך עסען ברעקפעסט אוים־סייד. איך האָב ניט קיין צייט צו וואר־טען, אַז דער פאַרמאַן זאָל מיר אָראָברעכענען פון דער פּעי.

— אָבער דבורה, אַט שוין, די קאווע שטעהט שוין אויפ'ן טיש. דער טאַטע האָט זיך נור פערשפּעטיגט אַביסעל מיט'ן דאווענען. דער פעטער איז געקומען, זעהסט, אַט שוין, וואָס ווילסטו? — איז די מוטער פלינק צוגעלאָפען צום קיכעל.

— עס איז ניט מיין ביזנעס, יאָ פעטער אָדער ניט פעטער, אַז איך קום אַרוים דאַרף מיין ברעקפעסט שטעהן אויפ'ן טיש. איך קען מיך ניט פערשפּעטיגען צוליעב מיין פעטער.

— דבורה'לע, — האָט זיך דער פאָטער אַנגערופען צונויפלייי־גענדיג די תפילין — דבורה'לע!

דבורה'לע, וועלכע האָט נאָך גוט געדענקט דעם פאָטער פון דער היים, געדענקט נאָך די גוטע צייטען, ווען דער פאָטער איז געווען דער אנגעזעהענער חסיד אין שטעדטעל, און געפיהרט דאָס שעהנע הויז; דורכגעמאַכט די ביטערע צייט, ווען דער פאָטער איז אָרעמער געוואָרען, איז אָנגעקומען מיט די פאַמיליע אין אמעריקא שוין אַן ערוואַקסענע, האָט געפיהלט צום פאָטער אַ געוויסען רעספּעקט מעהר ווי אַלע אַנדערע קינדער. דעם פאָטער'ס רופען „דבורה'לע" האָט זי דערמאָנט אַן דער אַלטער היים, אין די שטוב אין שטעדטעל, ווען פאָטער און מוטער האָבען זי גערופען מיט דעם זעלבען נאָמען. זי האָט זיך אָבגעשטעלט, געוואָלט צוגעהן העלפען דער מאַמע'ן גרייטען דעם ברעקפעסט צום טיש, ווי זי איז געוועהנט געווען, נור ווען זי האָט געקוקט אויפ'ן באָי, וועלכער האָט זיך לאַנגזאַם אַנגעטהאָן, נישט גע־איילט, מיט אַ רוהיגקייט, האָט עס איהר פערדראָסען.

— וועל, אַז ביי אונז געהט אַלעם מיט'ן קאָפּ אַראָב.

דבורה איז געווען די ערשטע פון די קינדער וועלכע האָבען פער־דיענט געלד און אַהיים געבראַכט דער מאַמען. זי האָט פערדיענט געלד פון ערשטען טאָג אַן וואָס זי איז אַראָבגעקומען אין אמעריקא — האָט זיך איהר געדאַכט, אַז זי איז די אמת'ע בעל־הבית'טע פון שטוב.

זי האָט ניט פערגונען וואָס איהרע אינגערע ברידער און שוועסטער האָבען נאָך פערכאַפּט די פּאַבליק סקוהל, איינער אַ יאָהר, דער אנדער־דער צוויי. זי האָט געמוזט געהן באַלד ארבייטען — האָט זיך איהר אַלץ אויסגעדראַכט, אַז זי, די איינציגע, האָט געאַרבייט פאַר דער שטוב. כאַטש איהרע ברידער און שוועסטער האָבען שוין לאַנג געאַרבייט און פערדיענט געלד, נור אַם מעהרסטען האָט זי ניט פערגונען דעם אינגערען באַי, טשאַרלי, וועלכער איז געקומען קיין אמעריקאַ נאָך אַ קינד, און ער האָט פערכאַפּט מעהר פּאַבליק סקוהל ווי די איבריגע קינדער, און כאַטש היינט איז ער שוין ערוואַקסען, דאָך געהט ער ניט ארבייטען „סטעדי“, נור האַלט זיך אין איין לערנען אין די אבענדען אין „פּריפּערעטאָרי סקוהלס“, און בייטאָג ארבייט ער ביי וואָס עס מאַכט זיך, אַמאָל יאָ, אַמאָל נישט. די שוועסטער האָט איהם ניט פערגונען, וואָס דער באַי וועט באַלד אריינקומען אין קאַלעדזש, און אפשר וועט ער זיך דערשלאָגען צו אַ לאָיער, צו וואָס ער שטרעבט. עס האָט זיך איהר אַלץ אויסגעדראַכט, אַז דאָס האָט זי אויף איהם אַזוי שווער געאַרבייט אין דער יוגענד, און דאָס צוליעב איהם זיינען איהרע ליפּען און הענד געוואָרען אַזוי גראָב און איהר האַלז דין און בעצוויגען מיט בלאָהע אָדערען... צוליעב איהם איז זי איבערגעבליבען אַן אַלטע מיידעל...

— עני־האַו, מיין ברעקפעסט וועט ניט פערפאַלען ווערען. עס איז דאָ ווער עס זאָל עס אויפעסען — האָט זי געוואָרפען אַ בליק אויפ'ן באַי.

דער באַי האָט פערשוויגען די שוועסטער. ער איז געווען צוגעוועהנט צו אַזעלכע סצענעס פון זיין יוגענד אַן. ער האָט די שוועסטער פערשטאַנען און רחמנות געהאַט אויף איהר. און ווי אַ שולדיגער, וואָס ער האָט זיך אויפגעצויגען אויף איהר חשבון, האָט ער זיך אַנגעטהאַן אין שווייגען.

— וועל, וואָס איז, ווי'עדער די בעל־הבית'טע? האָט זיך גע־הערט קלאַראַ'ס שטימע פון צווייטען שטוב. זי איז ארויסגעקומען

— קוקסט מיך אַן, דערקענסט מיך ניט — שמייכעלט דער על־טערער ברודער גוטמוטהיג — יענער בעריל איז געשטאָרבען. דאָ בין איך נאָך אַמאָל געבוירען געוואָרען. איך געדענק שוין אַליין ניט יענעם בעריל. דאָ איז אַ גאַנץ אַנדערער.

אויך שוין אַנגעטהאָן אין העט און מאַנטעל. זי איז געווען מיט יאָהרען איננגער פון דער שוועסטער, האָט פערבאַפט אַ יאָהר פּאַבליק סקוהל און ארבייט שוין ביי אַ בעסערען טרייד, ביי ליידיעס העטס, אַלס אַ סיילס־ליידי, און די עלעגאַנץ, וועלכע נויטיגט זיך ביי איהר טרייד, האָט מען אַנגעזעהן אַן איהרע קליידער און איהר בעוועגונג.

— עני־האָו, מאַמאַ, זי איז דאָך נישט די גאַנצע בעל־הבית'טע דאָ אין שטוב, מיר גיבען דאָך אויך צושטייער צום שטוב. איז נאָט סאָ, מאַמאַ?

די שוועסטער האָט אָבער שוין נישט געהערט קלאַראַ'ס ווערטער. זי איז שוין געווען הינטער דער טהיר.

— נעהם שוין צונויף דיינע תפילין, מיט'ן תהילים, מיט'ן טלית, נעהם שוין צונויף, אַלעס איז איבער דיר. אַז עס קומט אין דער פריה צולייגט ער זיך אַזוי — אַז די קינדער האָבען ניט וואו ברעקפעסט צו עסען, האָט געגענדעל אויסגעלאָזט איהר ביטער האַרץ אויפ'ן מאַן.

בעריל האָט זיך געשעהמט פאַר'ן ברודער, האָט ער געשמייכעלט מיט זיינע קלאָהרע קינדישע אויגען.

— געגענדעל, עס איז דאָך וועג דאָ אין שטוב, געגענדעל.

געגענדעל האָט זיך גאָר ניט אַנגערופען. שטיל געגרייט צום טיש. אין אַ מינוט איז דער געבעט־טיש געוואָרען פערוואַנדעלט אין אַן עס־טיש. בעריל האָט זיך געוואַשען און געשטופּט דעם ברודער צום טיש.

אהרן, וועלכער האָט זיך שרעקליך געפיהלט ביים ברודער, האָט שוין לאַנג געוואָלט ארויסלויפען פון שטוב, נור ער האָט גרויס רחמנות געקראָגען אויפ'ן ברודער, און ער האָט איהם זעהר ליעב געקראָגען, זעהענדיג זיינע ליידען, האָט ער אַנגעטהאָן אַ כח איבער זיך, געוואַשען זיך (כאָטש ער האָט עס קיינמאָל ניט געטהאָן) און אוועקגעזעצט זיך ביים טיש מיט'ן ברודער עסען.

אַז דער באַי איז צוגעקומען צום טיש אָהן הוט, אומגעדאַווענט און אומגעוואַשען, עסען, האָט בעריל, וועלכער האָט דענסמאָל געהאַלטען פאַר דער המוציא און ניט געטאָרט מפסיק זיין, געברומט צום יונג: נו—נו—נו.

— וואָס נו, אַט שוין נו, — האָט געגענדעל גענומען דעם באַי׳ם היטעל און אָנגעטהאָן איהם אויפ׳ן קאָפּ — געה, טשאַרלי, זאָג קריאת־שמע.

דער זיעבצעהן־יאָהריגער באַי האָט געטהאָן וואָס די מאַמע האָט איהם געהייסען, גענומען דעם טאַטענ׳ס טלית ביי די ציצית, געמורמעלט אַ פּאָר ווערטער, אַ קוש געגעבען און אַוועקגעזעצט זיך עסען.

— געגענדעל ! — האָט בעריל געברומט בייז.

— וואָס איז ? שוין, דו דאַווענסט פאַר איהם. דו דאַווענסט פאַר אַלע. אין אַמעריקאַ האָט מען ניט קיין צייט צו דאַווענען.

אהרן האָט אָנגעקוקט די שוועגערין און האָט זי ניט דערקענט. איז דאָס די פרומע אידענע, וועלכע פלעגט אין דער היים זיין די זאָגערין אין דער שוהל און לויפען יעדעס מאָל אין בית־המדרש אריין מיט אַ לעפעל, מיט אַ טעפעל אַ שאלה פרעגען ? שטענדיג האָט זי געהאַט שאלות צו פרעגען. וואָס איז דאָס געוואָרען מיט איהר דורך דער קורצער צייט וואָס זי איז אין אַמעריקאַ !

נור געגענדעל, ווי געזאָגט, איז אין אַמעריקאַ געוואָרען „ליבעראַל“. דאָס הויז ביים פעטער בעריל איז געווען צוטהיילט אין צוויי פּאַרטייען. איין פּאַרטיי איז געווען דער פאָטער מיט די עלטסטע צוויי טעכטער, דבורה, די פערזעסענע, און אַ אינגערע, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר אַ גאַליציאַנער, וועלכע האָבען געדענקט דעם טאַטען פון דער היים, ווען ער איז געווען גוט־אַב, און רעספּעקט געהאַט פאַר איהם. די אַנדערע פּאַרטיי, די מאַמע מיט די אינגערע צוויי קינדער, טשאַרלי און קלאַרא, וועלכע האָבען זיך האַלב דאָ ערצויגען. זיי האָבען די מוטער ליעב געהאַט און די מוטער האָט זיי ליעב געהאַט. און די רייבונגען פון די „פּאַרטייען“ האָט זיך געפיהלט ביי יעדען מאָלצייט.

בעריל האָט אויך נישט פערשטאַנען וואָס איז געוואָרען אין אַמעריקאַ מיט זיין ווייב, נור ער איז געוואָרען צוגעוועהנט דערצו. ער האָט אַזוי פיעל זאַכען נישט פערשטאַנען דאָ אין אַמעריקאַ — און איז געוואָרען צוגעוועהנט, און גאָר ניט מעהר געפרעגט. דער איד האָט געלעבט די צוועלף יאָהר, וואָס ער איז אין אַמעריקאַ, איינזאַם, אַליין, אין מיטען קרייז פון זיין פאַמיליע. ער האָט מיט קיינעם קיין

וואָרט ניט געהאַט אויסצורײדען, ניט נאָר זיינען זיינע קינדער פערוויי־טערט געוואָרען פאַר זיינע אויגען, נור זיין אייגען ווייב, מיט וועלכער ער האָט קינדער געהאַט און געלעבט אדורך זיין לעבען, איז איהם דאָ אין אמעריקא פערפרעמדט געוואָרען. די איינזאַמקייט האָט דעם פרומען אידען אריינגעטריבען אין רעליגיעזער התפעלות. ער האָט געזוכט זיין לעבען אין זיין רעליגיאָן. די וועלט האָט ער שוין ניט געהאַט — האָט ער געוואָלט, אַז די צווייטע וועלט, וואָס ער גרייט זיך אָן, זאָל זיין וואָס רייכער און הערליכער... ער האָט ניט גע־געסען פון דעם זעלבען ברויט וואָס זיין משפחה. מוצאי שבת איז ער געגאַנגען צו אַ בעקאַנטען אידען, אין אַ אידיש געסעל, וועלכער האַנדעלט מיט כשר'ע פוטער און קעז און וועלכען ער האָט געקענט אַלץ אַן עהרליכען אידען. ער האָט געדאַווענט מיט איהם אין איין שטיבעל — און האָט זיך געקויפט אַ האַלב פונט פוטער און אַ קעזעל און פון דעם האָט ער געלעבט פון איין וואָך צו די אַנדערע... און פון דעם כשר'ען עסען האָט ער יעצט געגעסען.

אין אַ פערטעל שעה ארום איז שוין געגענדעל'ס שטיבעל געוועזן ליידיג און שטיל — אַלע זיינען אַוועק צו דער ארבייט.

אַז אהרן מיט בערלען זיינען ארויסגעקומען אויף דער גאַס ארויס — האָט אהרן אָנגעקוקט זיין ברודער און ערשט יעצט האָט ער געזעהן ווי דער ברודער האָט זיך פערעלטערט דורך דער קורצער צייט וואָס ער איז אין אמעריקא. ער איז שוין געוועזן אַן אַלטער מאַן מיט אַ גרויע באָרד און אַן איינגעהויקערטען רוקען. און ווי לאַנג איז עס גאָר, ווי אָט דער אַלטער מאַן איז געוועזן בעריל חסיד פון קוזמין, מיט אַ שוואַרצע באָרד און מיט בליהענדע רויטע באַקען און מיט גלאַנצענדיגע שוואַרצע אויגען? בעריל חסיד, וועלכער פלעגט זיך קאָכען אין קהל'שען טאָפּ, אַ איד אַ ברען, אַ סוחר פון אמאָל, געפאָהרען נאָך גער צום רבי'ן — אַ וואוילער לערנער — דאָס איז ער? אהרן'ען האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט צוויי ברידער, אַז יענער בערעל חסיד איז איבערגעבליבען אין דער היים, אין'ם קליינעם שטעדטעל, און דער, דאָ, איז אַן איינגעהויקערטער אַלטער אַפּערייטאָר, אַ קלאָגענדער צובראָכענער איד...

בעריל האָט בעמערקט ווי אהרן קוקט איהם אָן, און פערשטאַנען וועגען וואָס ער קלעהרט.

— אָבער, בעריל — שמייכעלט אהרן — ווי קענסטו דאָס...
אהרן האָט געוואָלט עפּעס זאָגען און אָבגעהאקט אין מיטען.
— גאָר, עס איז שוין נעהענטער ווי ווייטער. איך האָב גאָר נים צו פערלאַנגען פון דער וועלט. איך בין שוין צופריעדען.
אהרן האָט ערשט יעצט פערשטאַנען פאַר וואָס דער ברודער ביי דער גאַנצער פערשקלאַפונג האָט נישט פערלוירען דעם מוטה און האָפנונג. ער האָט ניט געוואוסט ביז איצט פאַר וואָס דער ברודער איז אזוי רוהיג און גליקליך; פאַרוואָס זיינען זיינע אויגען אזוי קלאָהר און ריין געבליבען. יעצט האָט ער עס געזעהן. דער ברודער האָט אַ גלויבען אין יענער וועלט, און וואָס נעהענטער ער איז גע־קומען צו יענער וועלט, אַלץ גליקליכער און רוהיגער איז ער געוואָ־רען. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אזוי ווי ער זעהט דעם ברודער צופאָהרען צו אַן אינזעל, וואו עס וואַרטען פאַר איהם אָנגעגרייט אוצרות וואָס ער האָט אָנגעזאַמעלט דורך דעם גאַנצען לעבען און ער פאָהרט אָבנעהמען זיין פערמעגענס. וואָס נעהענטער ער קומט צו צו דעם אינזעל, אַלץ רוהיגער און גליקליכער ווערט ער. דער גלויבען אין דער צווייטער וועלט האָט דעם ברודער געגעבען כח איבערצו־טראָגען אזוי רוהיג, מיט געדולד, די נויטען פון דער וועלט. און דעם ערשטען מאָל האָט אהרן מקנא געווען דעם ברודער זיין גלויבען. און ער האָט אָנגעהויבען צו זוכען אין זיין לעבען עפּעס אזעלכעס, וואָס זאָל עהנליך זיין צום ברודער'ס גלויבען, און ער האָט גאָר ניט גע־פונען. זיין לעבען איז געווען פּוסט — און נור אָרימקייט, וואכעדיג־קייט און טרוקענע שקלאַפישע ארבייט פאַר דעם אָרימען טאָג־טעג־ליכען ברויט...
— קום, אהרן, מיט מיר.
— וואו אהין?
— איך וועל דיר צוריקפיהרען צום אָנקעל מאָזעס. איך וועל בעטען פאַר דיר, אז ער זאָל דיר צוריקנעהמען אויפ'ן פּליים. מן הסתם איז דאָך שוין אונזער מזל אזוי... מיר מוזען אָבריכטען גלות. געהייסען פון אויבען... אפשר אויף דער אנדערער וועלט... ווער ווייסט? זאָג מיר, אהרן, דו דאווענסט אמאָל?
— איך האָב קיינמאָל נישט געקלעהרט וועגען דעם — האָט אהרן צו זיך אַליין געזאָגט.

— אויב אזוי, צו וואָס טויג דאָס גאַנצע לעבען? צו וואָס לוינט עס זיך?

— „צו וואָס לוינט עס זיך" — האָט אהרן נאָכגעזאָגט דעם ברודער'ס ווערטער אין זיין געדאַנק, און טאַקע נישט געוואוסט צו וואָס עס לוינט זיך — אַז קיין אנדער לעבען ווי אויף דער וועלט האָט ער נישט געהאַט. און דאָס לעבען איז געווען אַן אָרימעס, אַ מיאוס'עס — און אַ לאַנגווייליגעס... און דאָך איז ער געגאַנגען נאָכ'ן ברודער צום אַנקעל מאַזעס בעטען זיך, אַז מען זאָל איהם לאָזען פאַרטזעצען דאָס לאַנגווייליגע לעבען...

5.

אַנקעל מאַזעס.

פאַר אַ שטיק, שטיק צייט פריהער, בעפאַר אונזער געשיכטע פאַנגט זיך אָן, האָט זיך אַמאָל אין אַ קליין שטעדטעל אין פוילען פּלוצלונג בעוויזען אַ פרעמדער, אַנגעטהאָן אַנדערש ווי אַלע איינוואָהנער פון שטעדטעל, קורץ געקליידעט, דייטש, אין מאָדנע געקעסטעלטע הויזען, געמאַכט אויס אַ וייבערשע סחורה מיט אַ ברייט שטייף קאַפּעליושעל און אַ ווייסען ווייט אויסגעשניטענעם קראַגען. אַ פאַטער־מערדער, ווי מען האָט עס דענסטמאָל גערופען. גרויסע גאָלדענע רינגען אויף די הענד און אַ גאָלדענע קייט אויף די סאַמעט־געקעסטעלטע וועסט; אַ מענש אָהן וואָנסעס, נור מיט אַ בערדעל. דער פרעמדער האָט אַרויסגערופען אַזאַ ערשטוינונג, אַז ווען ער וואָלט ניט געגאַנגען אין גאַס מיט אַ גוט־בעקאַנטען איינוואָהנער, מיט יוסף'שי קאַשען־מאַכער, וואָלט מען זיך פאַר איהם דערשראָקען. נור אַלטע איינוואָהנער האָבען באַלד אין דעם פרעמדען דערקענט יוסף'שי קאַשען־מאַכער'ס עלטסטען זוהן, וועלכער איז אוועק מיט יאָהרען צוריק אין די ווייטע מקומות. יונגע מענשען האָבען גאַר ניט געוואוסט, אַז יוסף קאַשען־מאַכער האָט אַ עלטסטען זוהן, און די, וועלכע האָבען יאָ געדענקט, האָבען געמיינט, אַז ער איז שוין לענגסט געשטאָרבען. זיין בעווייזען זיך פּלוצלונג אין די געסלאַך פון שטעד־

טעל האָט ביי פיעלע ארויסגערופען זכרונות פון די יוגענד. זיי האָבען דערקענט אין דעם פרעמדען זייער יוגענד פריינד, זייער חדר־חבר, און זיינען צוגעגאַנגען צום פרעמדען און האָבען איהם אָבגעגעבען דעם ברייטען שלום־עליכם. באַלד איז דאָס גאַנצע שטעדטעל געוואָהר געוואָרען פון דעם „אַמעריקאַנער“, וואָס איז צוריק אהיים געקומען פון די ווייטע, ווייטע מקומות. און אין אבענד איז יוסף קאשען־מאַכער'ס שטיבעל בעלאַגערט געוואָרען פון קרובים, נאָהענטע און ווייטע, פון שכנים און גלאַט איינוואָהנער פון'ם שטעדטעל, וועלכע זיינען געקומען נאָכפרעגען זיך נאָך זייערע וואָס זיי האָבען אין אַמעריקאַ. האָט איינער געהאַט אַ זוהן אין אפריקאַ, אין בראַזיליען אָדער אפילו אין לאָנדאָן — ענגלאַנד, איז מען געקומען זיך נאָכ־פרעגען אויף איהם ביים אַמעריקאַנער. ווייל וואָס דאָס איז אַמע־ריקאַ אַזעלכעס האָט מען נאָך ניט גאַנץ גוט געוואוסט אין שטעד־טעל, און אַלעם האָט געהייסען דענסטמאָל אַמעריקאַ — פון יענער זייט גרענעץ אָן, האָט זיך אויסגעוויזען, איז איין־איין גרויסע שטאָדט, און די שטאָדט הייסט אַמעריקאַ.

באַלד האָט דאָס שטעדטעל אָנגעהויבען צו קלינגען פון דעם „אַמעריקאַנער'ס“ רייכטהום. מען האָט דערצעהלט פון אַ שטעקען מיט אַ גאָלדענעם קאָפּ, וואָס ער האָט געבראַכט דעם פאָטער זיינעם, און פון מתּנות, גאָלדענע זייגערס און קייטען, וואָס ער האָט גע־בראַכט די ברידער און די גאַנצע משפּחה. און האָט ער זיך נור שבת אין גאַס ארויסגעוויזען אין אַ נייעם געקעסטעלטען אַנצוג, אַן אויבער־ראָק מיט אַ זיידענעם אונטערשלאַק, און ביי דער שעהנער עליה וואָס מען האָט איהם געגעבען, האָט ער פאַר'ן פאָטער געלאָזט מאַכען אַ מי שברך און געשאָנקען אַ גאַנצען רובעל — האָט דאָס ארויסגערופען אַזאַ רושם, אַז דאָס גאַנצע שטעדטעל האָט זיך געטראָגען אין וואָל־קענס פאַנטאַזיע פון דער לעגענדע פון „אַמעריקאַנער'ס“ רייכטהום. יוסף'שי קאַשען־מאַכער, וועלכער איז געווען אין שטעדטעל ניט קיין זעהר אָנגעזעהענער בעל־הבית, אַ איד, וואָס האָט אַ גאַנצע נאַכט געמאָהלען קאשע אין אַ קליין געוועלבעל און שטענדיג ארומגעגאַנגען בייטאָג א פערשלאָפענער, איז מיט אַמאָל געוואָרען אַזאַ אָנגעזעהענער בעל־הבית, ווי ער וואָלט דאָס גרויסע געווינס געווינען. און אַ גאַנ־צען שבת האָט מען געהאַלטען אין איין טראָגען קוגעל און טשאָלענט

פון שעהנע אָרענטליכע בעלי־בתים'ס טישען צו יוסף קאַשען־מאַכער'ס שטוב, מכבד צו זיין דעם גרויסען גאסט, דעם „אַמעריקאנער".

גערעדט האָט מען, אז דער אמעריקאנער איז אראָפּגעקומען אין שטעדטעל אריין גרויסע געשעפטען מאכען, אז באלד נאָך שבת שטעלט ער זיך מאכען אַ גרויסע קאַשע־מיהל, און ער האָט שוין אָפּגעקויפט ביים שררה פון שטעדטעל די פעלדער הינטער דער שטאָדט. אידען האָבען זיך געמאכט חשבונות, אז זיי װעלען גליקליך װערען דורך איהם. און נאָך שבת זיינען אריינגעקומען צו יוספ'שי קאַשען־מאַכער פערשיעדענע בעלי־בתים, אידען מעקלער און אידען סוחרים, און האָבען אָנגעהויבען אָנצושלאָגען פערשיעדענע געשעפטען. איינער — אָקסען, דער צװייטער — װאָלל און אַ דריטער — אַ הלואה דעם שררה פון שטאָדט אויף גוטע פּראָצענטער. אַנדערע זיינען װייטער און טיעפער געגאנגען און אָנגעהויבען זיך ערעל צו אינטערעסירען מיט האַרץ־אַנגעלעגענהייטען. װארים געהערט האָט מען, אז דער אמעריקאנער איז נאָך אַ בחור. דער אמעריקאנער האָט אַלץ אויסגעהערט זעהר ערנסט, מיט אַלעם זיך אינטערעסירט, אויף אלעם זיך נאָכגעפרעגט און די איינצעלהייטען פון אלעם געװאָלט װיסען, און האָט אַלעמען האָפנונגען געגעבען, און עס האָט זיך אויסגעדאכט, אז אָט שוין־שוין געהט ער טהאָן דאָס געשעפט. נור קיין געשעפטען אין שטעדטעל האָט ער ניט געטהאָן.

אין אַ פּאָר װאָכען ארום, אז דער אמעריקאנער האָט זיך ארומגעדרעהט אין שטעדטעל פּוסט־און־פּאס, געװאָהנט אַלץ ביים פּאָטער דעם קאַשע־מאַכער, קיין מיהלען האָט ער ניט אויפגעמויערט און קיינע געשעפטען האָט ער ניט געמאכט און קיין גראָשען האָט מען ביי איהם ניט פערדיענט — האָט ער זיין גאנצען רייץ פערלאָרען. קיינער האָט זיך שוין מיט איהם ניט אינטערעסירט. די אמעריקאנער געקעסטעלטע הויזען האָבען קיין בעװאונדערונג מעהר ניט ארויסגערופען, אפילו זיינע גאָלדענע רינגען מיט די גאָלדענע מתנות. יוסף קאַשען־מאַכער איז געװאָרען אוים מחותן. מען האָט װייטער געהערט אַ גאַנצע נאכט די שטיין־מיהלען ארויסװיינען פון געװעלבעל ארוים און בייטאָג געזעהן אַ שלאָפעדיגען פערמעהלטען אידען. יעדער האָט געהאט צו טהאָן מיט זיינע אייגענע געשעפטען. אָן „אמעריקאנער" האָט מען מעהר ניט געדענקט.

נור ווען קיינער האט זיך שוין מעהר ניט אינטערעסירט מיט דעם „אמעריקאנער“, האט זיך דער אמעריקאנער אנגעהויבען צו פעראינטערעסירען מיט די איינוואהנער פון שטעדטעל. אויסגעפרעגט יעדען בעקאנטען פון וואס ער מאכט א לעבען, וויפיעל ער פערדיענט א וואך, און וויפיעל ער בעדארף א וואך. אריינגעקומען אין פרעמדע שטובען און געזעהן ווי מען וואהנט און ווי מען לעבט, וואס מען עסט און אויף וואס מען שלאפט, און אז מען האט איהם געפרעגט צו וואס בעדארף ער דאס וויסען, אויב ער וויל געבען פרנסה, האט ער געשמייכעלט:

— א מענש דארף אלסדינג וויסען. עס איז גוט צו וויסען.

אין א געוויסע צייט ארום איז דער אמעריקאנער פערשוואונדען פון שטעדטעל, מיטגענומען א איינגערען ברודער מיט זיך, איבערגעלאזט דעם פאטער, זאגט מען, א פאר הונדערט רובעל דאס מיהלעכיל צו פערגרעסערען. און אזוי ווי ער איז געקומען פון דער „אמעריקא“, אזוי איז ער פערשוואונדען. צוערשט האט מען עס אפילו ניט בעמערקט. נור דערנאך, אז מען איז געוואהר געווארען, אז דער „אמעריקאנער“ איז אוועק, האט מען גערעדט אין שטעדטעל אז עס האט גאר אנדערש ניט געקענט זיין. ווייל דאס אמעריקא איז א כשוף וואס לאזט ניט רוהען. און דער וואס האט נור די שוועל איבער אמעריקא איבערגעטראטען, וועט שוין ניט קענען איינזיצען אויף אנדערע ערד, מעג עס זיין אייגענע געבוירענע, ווייל עס ציהט איהם צוריק — אזוי ווי דעם גנב צו דער תליה...

נור נאך דעם „אמעריקאנער“ האט זיך דאס שטעדטעל אנגעהויבען צו לאזען קיין אמעריקא. קיינער האט אין אנפאנג ניט בעמערקט, ווי דאס שטעדטעל ווערט ביסלעכווייז, ביסלעכווייז שיטערער און שיטערער. די אלטע געהען אויפ'ן בית־עולם און די יונגע ווערען פערשוואונדען אין „אמעריקא“... צוערשט האט דער אמעריקאנער איבערגענומען זיינע אייגענע: די ברידער, דערנאך די משפחה, די ברידער'ס קינדער, די פעטערס, די איידעמס און די זיהן פון די פעטערס. דערנאך האבען זיך אנגעהויבען צו ווענדען צו איהם קינדער פון מחותן, בעקאנטע און גלאט אזוי „לאנדסלייט“ נאך שיפס־קארטען. עס האבען זיך אנגעהויבען צו יחסנ'ען צום „אמעריקאנער“ גלאט פרעמדע אידען, געזוכט אבי נור אויסצוגעפינען

א שטיקעל מחותנ'שאַפט און דערוויזען עס אין בריעף און געבעטען א שיפסקארטע. דער אמעריקאנער זאָגט ניט אָב. און דאָס שטעד־טעל ווערט איינציגוויין אויסגערונען. די „שטעדט" אין דער קאלטער שוהל ווערען שיטערער, גאַנצע משפחות ווערען פערשוואונדען. שבת נאָכ'ן דאוונען, ביים דיין'ס חומש־לערנען, ווערט דער עולם וואס אמאָל וויינציגער, אין שטעדטעל זעהט מען מעהר ווייבער ווי מענער, מעהר עלטערען ווי קינדער, מעהר קליינע און אלטע ווי ערוואַקסענע, אַלע זיינען זיי נאָך נאָכ'ן „אמעריקאנער". אפילו דער אלטער קאַשע־מאַכער האָט אויף דער עלטער פערשלאָסען זיין בודקעלע — און דאָס וויינען פון די מיהל־שטיינער האָט אויפגעהערט ביינאַכט אין אַלטען מאַרק — און איז אַראָבגעפאָהרען נאָך דער „אמעריקא" צו זעהן זיך מיט זיינע קינדער בעפאָר ער שטאַרבט. אַזוי פאָהרען זיי נאָך נאָך דעם „אמעריקאנער", ווי ער וואָלט זיי מיט א כשוף אהין געצויגען, ביז'ן היינטיגען טאָג...

אין „אמעריקא" האָבען זיך די איינוואָהנער פון שטעדטעל צוריק געפונען. אויף די בויערי איז געשטאַנען א דריי־שטאָקיגע הויז, פערשטויבט און שמוציג, וואָס די עלעוויימעדס האָבען אָנגע־טראָגען דערויף דעם שטויב פון די גאַסען. און אין די אויבערשטע שטאָקען איז געזעסען דאָס גאַנצע שטעדטעל קוזמין... און האָט גענעהט מלבושים ביים אַמעריקאנער. און ווער איז אויף דער בויערי ניט געזעסען! די למדנים פון שטעדטעל, די יחסנים צוזאַמען מיט בעלי־מלאכות און גלאַט גראָבע יונגען פון דער היים — אלע זיינען זיי געזעסען אויפ'ן הויכען פלאָר אין דער בויערי, און האָבען גענעהט און גענעהט. און די וועלכע זיינען דאָרט אריינגעפאלען — זיינען געבליבען אויפ'ן לעבען לאַנג. זיי האָבען מעהר ניט געוואוסט ווי נאָר איין וועג: אין דער פריה צו דער בויערי, אין אבענד פון דער־בויערי — אהיים. און ביים אריינגאַנג פון דער הויז אויף דער בויערי איז געשטאַנען א קליין פערשטויבט שילדעל, וועלכעס האָט געטראָגען דעם אמעריקאנער'ס נאָמען: „מאָזעס מעלניק".

6.

דער „אַמעריקאַנער“ אין אַמעריקאַ.

אין געוועלב פון קליידער איז געשטאַנען דער „אַמעריקאַנער“. דער אַנקעל מאָזעס, אַהן אַ ראָק, און האָט מיט אַ גרויסע שניידערשע שער זיך אבגעשוירען די נעגעל פון די פינגער. איבער דער גאַנצער לענג פון געוועלב זיינען געשטאַנען לאַנגע, ברייטע טישען, אויף וועלכע עס איז געווען אָנגעלעגט ביז אין האַלבען באַלקען אַריין קופּעס מיט קליידער פון אַלער אַרט: רעק, מאַרינאַרקעס, הויזען און וועסטען.

ביי די טישען האָבען זיך אַרומגעדרעהט שטאַרקע יונגען, ברייט־ביינינגע מיט שטייפע אַרויסגעשטעלטע ברוסטען, און האָבען גע־שוויגען פאַר אימה, פאַר׳ן „אַנקעל“. נור פון צייט צו צייט האָט איי־נער געוואונקען דעם צווייטען מיט די אויגען. עס איז נאָך געווען זעהר פריה אין מאָרגען, און די שניידער אַרבייטער זיינען ערשט אַריינגעקומען צו דער אַרבייט.

— קוזמין קריכט — לוק, לוק ווי קוזמין קריכט — האָט דער אַנקעל מאָזעס געוויזען מיט די גרויסע שער אויף די אַריינגע־קומענע אידען, אַ טייל מיט בערד, אַ טייל אַהן בערד, אַ טייל אַלטע, שוין איינגעהויקערטע, אַ טייל יונגע מיטעל־יעהריגע וועלכע זיינען מיט אַ געוויסע פוילקייט אַריינגעקומען אין געוועלב אַריין און אַרוים־געלאָזט זיך אויף די טרעפּ אויף די אויבערשטע שטאָקען וואו עס זיינען געווען די געווערק־שטוהלען.

— לוק, לוק ווי קוזמין קריכט — העי, דו, גרינער נאַטע! ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? נאַטע פּוטערמילך — האָט ער אָבגעשטעלט איינעם פון די אַרבייטער, אַ מיטעל־יעהריגען איד, וועמעס אויגען עס זיינען נאָך געווען האַלב פערוועבט אין שלאָף און די פּאות נאָך נאַס פון וואַשען, און איז געגאַנגען פוילענדיג זיך.

— וואָס קריכסטו? — וואָס מיינסטו דאָ איז קוזמין? אין קוזמין איז מען געקראָכען, אין אַמעריקאַ לויפט מען. האָררי־אַפּ, פערשטאַנען? — הויב די פיס, דו אוגערקע!

די אידען ביי די טישען מיט די קליידער האָבען אויפגעלאַכט, ווי געוואָלט צופריעדענשטעלען דעם אַנקעל — אָבער צו לאַכען האָבען זיי ניט געוואַגט. דער „אַנקעל" האָט אויפגעהויבען זיינע אויגען, די שיטערע גרעיע ברעמען זיינען פערטרונקען געוואָרען אין די פעטס פון זיין פּנים, און אז די יונגען האָבען געזעהן דעם אַנקעל'ס „נאַקעטע" אויגען, וואָס זיצען אין זיין ברייט-פעט פּנים, זיינען זיי פערשטומט געוואָרען.

— קום נאָר אהער, יאַנג מען — האָט דער אַנקעל געוואונקען צו א יונגען מאַן, אויף וועלכען זיין רונדיג געשוירען בערדעל האָט עדות געזאָגט אז ער איז א פרומער, און וועלכער איז אריינגעקומען שפּעטער פון אַלע. ערשטענס, ווייל ער איז געווען דעם אַנקעל'ס א קאַזין, האָט ער זיך דאָס ערלויבט, און צווייטענס, ווייל ער איז ניט לאַנג געווען נאָך דער חתונה, און אויף זיינע ווייבע בעקלאַד, וועלכע זיינען געווען אויסגעקנעטען פון שלאָף, האָט זיך נאָך געפיהלט דער טעם פון קושען, וואָס דער יונגער מאַן האָט גענאָסען ביי נאַכט...

— יאַנג מען, מען לייגט עס אָפּ אויף שבת, ווען עס זיין פאַר דיין געלד — ניט אויף אין מיטען דער וואָך. אויף אין מיטען דער וואָך איז עס פאַר מיין געלד — פערשטאַנען?

דער יונגער מאַן וועלכער האָט זיך געהאַלטען פאַר א מורנו מעהר ווי אַלע ארבייטער, ווייל ער איז געווען דעם אַנקעל'ס א קאַזין, האָט אַנגעקוקט דעם אַנקעל און ניט פערשטאַנען וואָס ער מיינט. ער האָט זיך ערלויבט צו פרעגען:

— וואָס מיינט דער אַנקעל?

— שלאָפען מיט דער ווייב.

א רויטער שטראָם בלוט האָט בעגאָסען דעם יונגען מאַן'ס פּנים, און ער האָט ניט געוואוסט וואו די אויגען אהינצוטהאָן. און די יונגען ביי די טישען האָבען ארויסגעפּלאַצט מיט א געלעכטער, וועלכען דער אַנקעל האָט ווידער אייגעשטילט מיט א בליק פון די אויגען און מיט אויפהויבען די שיטערע ברעמען.

— הערים, כאַפּ איהם אויף'ן פּידעל — האָט א יונג געגעבען א געשריי אריין פון דרויסען און אריינגעוואָרפען אין געוועלב אריין א הויכען איטאַליענער מיט זיין ווייב.

— דאָנט בי עפרעיד, דאָנט בי עפרעיד, אַל סעל יו דהי בעסט סוט.

און איידער דער גוי האָט זיך נאָך צייט געהאַט ארומצוקוקען, האָבען איהם שוין צוויי יונגען געכאַפּט און געגעבען אַ ציה אראָפּ פון איהם די הויזען, ארויפגעצויגען אַ פּאָר אַנדערע, קורצע, די נאָט האָט געפּלאַצט הינטער איהם. ארויפגעשלעפּט אויף איהם אַ צו־קורצען רעקעל, פון וועלכען דער גוי האָט ארויסגעשטעקט אַ פּאָר לאַנגע הענד, וואָס ער האָט ניט געוואוסט פון וואנען זיי האָבען זיך איהם גענומען — איינער האָט איהם געצויגען דעם ראָק פון הינטען, אַ צווייטער פון פאָרענט, אויסגעשטעלט איהם די ברוסטען, ארויס־געקלאַפּט איהם די פּלייצעס און באַלד האָט שוין אַ דריטער אויך צו־געטראָגען צו איהם אַ שפּיעגעלע און געשפּיעגעלט דעם גוי:

— דאָזנט הי לוק לייק ע דזשענטלמען? סעם, קום נאָר אהער, גיב נאָר אַ קוק אויף דעם גוי — האָט דער יונג וואָס האָט דעם איטאַ־ליענער אָנגעמאָסטען דעם אנצוג צוגערופען אַן אַנדערען: — דאָזנ'ט הי לוק לייק ע דזשענטעלמען?

— שור, אַזאַ יאָהר אויף זיין מאַמען, — האָט סעם איבערגע־גלעט מיט זיין גרויסע האַנד דעם גוי'ס אנצוג אויף זיינע פּלייצעס. — הי איז אָלל־רייט.

אין דעם געוועלב האָט זיך בעוויזען אַ מיידעל. איהרע צוויי שווארצע צעפּ זיינען געווען ערשט געצוואָגענע און פערקאַמטע און אראָבגעלאָזט זיך מיט רויטע בענדלאַך פערקניפּט איבער איהרע פּליי־צעס. דאָס ברוינע אויסגעוואַקסענע דזשעקעטעל, וואָס זי האָט גע־טראָגען, כאָטש אויסגעריבען און אויסגעוואַקסען, דאָך איז עס גע־ווען ריין. מען האָט געשפּירט דערפון אַ שטאַרקען גערוך פון עסיג, מיט וועלכען דאָס מיידעל האָט די פלעקען ארויסגענומען. פון אונטער איהר דזשעקעטעל איבער'ן קליידעל האָט זי געטראָגען אַ ווייס־שיר־צעל ווי זי וואָלט געגאַנגען אין סקוהל צום עקזאַמען.

— איך וויל זעהן דעם אָנקעל מאָזעס. קען איך זעהן דעם אָנ־קעל מאָזעס? — האָט דאָס מיידעל געפרעגט דעם ערשטען אָנגע־טראָפענעם מענשען אויף דער שוועל פון דער טהיר.

דער מאַן האָט זי אָנגעקוקט.

— אַנקעל מאַזעס איז ניטאַ. וואָס ווילסטו פֿון אַנקעל מאַזעס?

— איך ווייס שוין וואָס איך וויל — איז די מיידעל ווייטער גע־גאַנגען און געפרעגט אַן אַנדערען יונג.

— איך וויל זעהן דעם אַנקעל מאַזעס.

דער אַנקעל מאַזעס וועלכער איז נאָך אַלץ געשטאַנען מיט די גרויסע שניידער שער אין דער האַנד (פון וועלכער ער האָט זיך ניט געקענט אָפּגעוועהנען זיין גאַנץ לעבען) איז פּראַנט פון זיין גע־שעפט, ביי דער טהיר פון זיין פּריוואַט אָפיס און ביים אַרויפגאַנג פון די טרעפּען, וועלכע האָבען געפיהרט צו די אויבערשטע שטאָקען פון די געוועהרק־שטעלען, האָט דערהערט ווי דאָס מיידעל פרעגט זיך אויף איהם. האָט ער געפרעגט פון דערווייטענס, ניט אויפהויבענדיג די אויגען:

— ווהאַט איז דהי מעטער?

אין דעם טאָן האָט דאָס מיידעל דערקענט, אַז דאָס איז דער אַנקעל מאַזעס, איז זי פלינק צוגעגאַנגען צו איהם און געזאָגט אין אַ בעטענדען קינדישען טאָן:

— פּליעז, אַנקעל מאַזעס, בי גוד טו מיי פאַטהער. דו קענסט איהם העלפען. פּליעז, העלף איהם.

— וועמעס איז דאָס? — האָט דער אַנקעל געפרעגט די מענשען זיינע.

די יונגע האָבען געצויגען מיט די אַקסלען, ווי זיי וואָלטען געווען בענוצט בעוועגונגען אַנשטאָט ווערטער.

— ווהאַט איז יור נעים? — וועמעס ביזטו?

— מאַי נעים איז מאַשאַ. איך בין אהרן מעלניק'ס טאָכטער. דו ביזט זיין אַנקעל. אַי נאָו, דו ביזט אַנקעל מאַזעס — דער פּאַ האָט דאָס געזאָגט.

— דו ביזט דעם'ס, אָה. איך ווייס שוין. אַי נאָו — וואָס ווילסטו?

— איך וויל, אַז דו זאָלסט אויסבאָרגען פּאַ הונדערט דאָלאַר. פּאַ וויל געהן אין ביזנעס. ער האָט נישט קיין געלד. דו האָסט יאָ. פּליעז, באָרג איהם הונדערט דאָלאַר. פּליעז, אַנקעל.

דער אָנקעל מאַזעס האָט אויפגעהויבען זיינע אויגען. ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען דער מיידעל נור אז ער האָט דערזעהן די נאַסע צוויי שווארצע צעפּ און דאָס ווייסע שירצעל, איז איהם די מייד־דעל געפעלען. ער האָט צוריק אראָבגעלאָזט די אויגען און געזאָגט:

— גאָ האָם, קיד, גאָ צו מאַמאָ. איך וועל זעהן, וואָס איך קען טהאָן.

— וועסט דו באָרגען פאָ הונדערט דאָלאר, אז ער זאָל געהן אין ביזנעס, אָנקעל? יעס?

— אָלל־רייט, גאָ האָם. איך וועל שוין זעהן וואָס איך קען טהאָן.

די מיידעל איז נאָך געשטאַנען פאר'ן אָנקעל, און אין דער טהיר האָבען זיך בעוויזען איהר פאָטער אהרן מיט דעם עלטסטען ברודער זיינעם, בעריל. די אידען זיינען אריינגעגאַנגען מיט מורא, און גע־שלעפּט זיך מיט שרעק צום אָנקעל.

— אָט איז פאָ — האָט מאשא אויסגערופען, דערזעהענדיג דעם פאָטער. — ווייסט פאָפאָ, — אָנקעל מאַזעס האָט געזאָגט, ער וועט דיר באָרגען געלד צו געהן אין ביזנעס.

— וואָס טהוסטו דאָ? — אהיים געה. געה אהיים — האָט זיך אהרן פערשעהמט פאר די מענשען איבער דעם, וואָס זיין קינד איז אריינגעקומען בעטען פאר איהם.

מאשאַ האָט זיך אָפּגערוקט אין אַ ווינקעל.

— ווהאט איז דהי מעטער? — האָט דער אָנקעל צוגעשריען נאָך פון דערווייטענס, ווען ער האָט דערזעהן די אידען אריינקומען. און דער „ווהאט איז דהי מעטער“ האָט די אידען אָפּגעשטעלט.

סעם, אַ שטאַרקער יונג פון אַ יאָהר עטליכע און צוואנציג, איז צוגעלאָפען צו די אידען, זיי אָפּגעשטעלט און עפּעס גערעדט מיט זיי.

סעם איז געווען דעם אָנקעל מאַזעס' ליעבלינג. ער איז געווען זיין שוועסטער'ס קינד, וועלכען ער האָט אראָפּגעבראַכט קיין אמע־ריקא, און גענומען איהם צו איהם אין געשעפט אריין. סעם איז גע־ווען דעם אָנקעל זעהר געטריי, און אָפּגעהיט דעם אָנקעל'ס אינטערע־סען. דער אָנקעל האָט געוואוסט דערפון און ער האָט געהאט צו דעם יונג מעהר צוטרויען ווי צו אַלע אנדערע. ער האָט איהם געמאַכט

פאַר דעם געלד־נעהמער. קיינער האָט ניט געטאָרט נעהמען קיין געלד, ווען ער האָט עפּעס פערקויפט, נור סעם. סעם'ען האָט דער אַנקעל ליעב געהאַט, ווייל ער איז געווען עהנליך צו איהם, ווען דער אַנקעל אליין איז נאָך געווען א קצב־יונג אין דער היים. סעם האָט געקענט ביים אַנקעל אלעם אויספיהרען, און אלע לאַנדסלייט וואָס האָבען בעדאַרפט עפּעס צום אַנקעל, האָבען זיך צום ערשטען געווענדעט צו סעם'ען, אַז ער זאָל זיין זייער מליץ־יושר.

— סעם, בעט פאַר איהם. וועסט טהאָן א מצוה. סעם, טהו א טובה אהרן'ען. טהו א טובה — האָט בעריל געבעטען ביי סעם'ען פאַר זיין ברודער.

סעם איז צוגעגאַנגען צום אַנקעל און געזאָגט:

— אַנקעל, אהרן מעלניק פון קוזמין איז צוריקגעקומען צו דער ארבייט — איהם צוריקנעהמען?

— נאָטהינג דואינג — האָט דער אַנקעל זיך אַנגעהויבען בע־שעפטיגען מיט דער שער, וואָס דאָס איז געווען א צייכען, אַז „אלע טהירען זיינען צוגעשלאָסען" — זאָל ער געהן מיט'ן ברודער נאָך ברוקלין שוירטס נייהען מיט איטאַליענישע שיקסעס — איך בע־דאַרף איהם ניט מעהר. פאַר מיר איז ער שוין צו־אַלט.

סעם האָט געוויזען צום ברודער בעריל מיט דער האַנד און פער־צויגען די ליפּען. עס הייסט, אַז ער קען גאָר ניט מאַכען.

— אַנקעל, האָט רחמנות אויפ'ן... — האָט דער עלטערער ברו־דער בעריל געוואָגט צו טרעטען אַ טריט נעהענטער פאַר'ן אַנ־קעל. — ער האָט דאָך אַ ווייב מיט קינדער, זאָל דער אַנקעל רחמנות האָבען אויף זיין ווייב מיט קינדער. דער אַנקעל וועט זיך אַ גרויסע מצוה פערדיענען. אַ גרויסע מצוה.

— איך טהו ניט קיין מצוות. איך האָב שוין גענוג געטהאָן מצוות, אַז מען זאָל מיך דערנאָך שילטען דערפאַר, זידלען דערפאַר. וואָס האָט ער געזאָגט אויף מיר? זאָג סעם, וואָס ער האָט אויף מיר געזאָגט, ווען ער איז אראָפּגעלאָפען פון דער הויז?

— האָט דער אַנקעל אַ זאָרג וואָס ער האָט געזאָגט, ווער עס האָט געזאָגט. שנאָרערס, אַז ווען ניט דער אַנקעל, וואָלטען זיי דאָך אלע געווען געפוילט אין קוזמין. דער אַנקעל האָט איהם אראָפּגע־

נומען, איהם מיט די בעבעבעס, געשיקט געלד, שיפס־קארטען נאך זיי. און ער וואגט דעם אנקעל אקעגען צו רעדען. אה זיין גליק איז וואס איך בין נישט געווען אין סטאר. איך וואלט איהם געוויזען דעם אנקעל אקעגען צו רעדען — האט זיך סעם פלוצים צוקאכט פאר'ן אנקעל.

— מילא, מען זאגט, האט ער געזאגט. ער ווייסט דען, מישטיינס געזאגט, וואס ער רעדט? עס איז איהם שלעכט, רעדט ער — גאט איז דאך אויך מוחל — ער האט גערעדט נארישקייטען. זאל איהם דער אנקעל...

— נארישקייטען, — ביי מיר רעדט מען נישט קיין נארישקייטען; ביי מיר רעדט מען גאר ניט. ביי מיר שווייגט מען. גע־הערט? מען שווייגט! — האט דער אנקעל אויפגעהויבען די ברעמען
— ווי האט מען איהם גערופען אין דער היים, סעם?

— אהרן גארגעל.

— גארגעל האט מען איהם גערופען — האט דער אנקעל זיך הויך פארנאנדערגעלאכט. — גארגעל, גארגעל איז גוט — נור דא אין אמעריקא גארגעלט מען נישט, אין קוזמין גארגעלט מען, נישט דא אין אמעריקא.

אהרן איז געשטאנען די גאנצע צייט אראפגעלאזט דעם קאפ, איינגעגראבען דעם בליק אין דר'ערד. ער האט געלאזען פאלען איבער זיין קאפ אלע שפאטערייען וואס מען האט געזאגט איבער איהם און געשוויגען. ער האט געוואלט וואס שנעלער צוריק ארויפקומען אין דער הויך ארויף צו דער מאשין, און ווידער זיין איינגעשפאנט אין דעם לעבען.

— זאל דער אנקעל רחמנות האבען, ווען ניט אויף איהם, איז אויף זיין ווייב און קינדער. — וואס זיינען זיי שולדיג, אז ער רעדט נארישקייטען? ער וועט שוין נישט רעדען, ער וועט עס שוין געדענ־קען אויפ'ן גאנצען לעבען...

— נאטהינג דואינג. —

מאשא איז געשטאנען אין א ווינקעל און צוגעזעהן און צוגע־הערט ווי מען שפאט און בעליידיגט איהר פאטער. איהרע בעקלעך האבען געברענט און איהרע הענטלעך האבען געציטערט. צוערשט

איז עס איהר געווען אַ וואונדער, וואָס דער פּאַ לאָזט זיך אַזוי, וואָס דער פּאַ שווייגט. דערנאָך האָט עס איהר אָנגעהויבען וועה צו טהאָן. זי האָט געוואָלט וויינען, שרייען. זי האָט זיך איינגעהאַלטען. איינגערעדט זיך: זיי זיינען גרויסע, ווייסען זיי וואָס צו טהאָן. נאָר ווען זי האָט געהערט ווי מען רופט איהר פּאָטער „גאָרגעל", איז זי אויפגעשפּרונגען פון איהר ווינקעל, וואו זי האָט זיך בעהאַלטען די גאַנצע צייט און צוגעגאַנגען צום פּאָטער און אָנגעהאַלטען זיך ביי דער האַנד, און גרויסע טראָפּענס טרעהרען האָבען ארויסגעשפּראָצט אויף די הערעלעך פון איהרע אויגעלעך:

— קום, פּאַ, אהיים. זיי נישט דאָ, פּאַ. זיי זיינען שלעכטע מענשען... זאָרג זיך ניט פּאַ — מיר וועלען שוין לעבען. מיר וועלען זיך שוין אַן עצה געבען... נעהם נישט קיין געלד פון איהם (זי ווייזט אַן אויפ'ן אַנקעל מאָזעס). — דו ביזט אַ שלעכטער מענש — זאָגט זי צום אַנקעל מאָזעס — אַ ברוטאַל, אַ ביעסט — אַ דאָג, — דאָס ביזט דו.

— מאשא, געדענק אין גאָט, וואָס טהוסט דו? דעם אַנקעל בעט איבער, וואָס האָסטו געזאָגט?

— איך וויל ניט איבערבעטען דעם אַנקעל. קום, פּאַ, אהיים, קום, פּאַ. איך וויל נישט דו זאָלסט דאָ זיין.

— שאַט אַפּ, טייק האַר אַוועי, — האָט סעם געשריען צו אהרן'ען און צו בערלען, און אָפּגעשטופּט זי פון אַנקעל.

דער אַנקעל מאָזעס האָט אויפגעהויבען זיינע ברעמען. עס האָבען זיך ארויסגעוויזען זיינע פייכטע בלאָהליכע אויגען, אוועקגעלעגט די שער פון דער האַנד, פערלעגט די הענד זיך אויפ'ן בויך און אָנגעקוקט די מיידעל, וואָס האָט געהאַלטען דעם פּאָטער ביי דער האַנד און איהם אוועקגעשלעפּט. ער האָט איינגעביסען זיינע אָפּגעגאָלטע ליפּען און געזאָגט ווי צו זיך:

— איי לייק דהיס קיד.

אַז סעם האָט דערהערט דעם אַנקעל'ס שטימע, האָט ער אָבגעלאָזט די מיידעל. אַ מינוט האָט דער אַנקעל געקוקט אויף דער מיידעל, און מאשא האָט איהם אָנגעקוקט. דער אַנקעל האָט געטרייעט איהר צו קוקען גלייך אין די אויגען אריין. דער אַנקעל איז ערנסט געוואָרען, פערביסען די ליפּען און געזאָגט צו מאשא'ן:

— איך וואָלט געוואונשען, אַז דו זאָלסט זיין מיין טאָכטער.

מאשא האָט איהם געקוקט אין פּנים אריין. אויף די הערליך פון איהרע הייטלאך זיינען ווידער טראָפּען טרעהרען געהאנגען, און זי האָט איהם אָפּגעענטפערט:

— אַי העיט יו!

דער אָנקעל האָט געשמייכעלט. זיינע גרויסע פליישיגע ליפּען האָבען זיך אויפגעעפענט און ער האָט געוויזען זיינע געזונטע ווייסע צייהן, אָנגענומען דעם גאָלדענעם קייטעל פון זיין זייגער און דערמיט געבאָמבעלט און אויסגערופען:

— סעם!

— יעס, אָנקעל — איז דער יונג צוגעלאָפען.

— ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? — האָט ער אָנגעוויזען אויף אהרן'ען.

— גאָרגעל.

— נעהם דעם גאָרגעל ארויף אין דער הויך און גיב איהם אר־בייט. וועסט איהם געבען פינף דאָלאר מעהר א וואָך וויידזשעס. פאַר דער גוירל (אָנוויינענדיג אויף מאשא'ן).

דער פעטער בעריל, אהרן, סעם און אלע מענשען אין געוועלב האָבען אויפגעעפענט זייערע אויגען און מיילער און אָנגעקוקט דעם אָנקעל אויב ער מיינט עס ערנסט.

— זעהסט, זעהסט, דאַנק דעם אָנקעל, גיב אַ קוש אין די האַנד, — האָט דער פעטער געשריען אויף מאשאַ'ן.

מאשאַ האָט געקוקט אויפ'ן פאָטער. וואָס וועט פאַ טהאָן. זי האָט געזעהן ווי פאַ איז מיט פרייד ארויפגעשפּרונגען די טרעפּען צו די ווערקשטעל נאָך סעם'ען, און דער אָנקעל האָט איהם נאָכגע־שריען:

— געה, גאָרגעל, געה.

פאַ האָט גאָר ניט אָפּגעענטפערט, נאָר צוגעשמייכעלט.

דאָס מיידעל איז פלינק ארויסגעלאָפען פון געוועלב און די טרעה־רען האָבען זיך ווי ליכטיגע רונדיגע פּערעל געקייקעלט איבער איהרע צוגליהטע בעקלעך.

7.

אַנקעל מאַזעס לעבען.

אין דער לעצטער צייט האַט אַנקעל מאַזעס זעהר פיעל געקלעהרט וועגען זיך, וועגען זיין לעבען, זיין פערגאַנגענהייט און זיין צוקונפט. א זאַך צו וועלכער ער איז גאַר ניט געוועהנט געווען. און אויך יעצט, נאָך מאַשאַ'ס אוועקגעהן, האַט אַנקעל מאַזעס זיך פערקלעהרט. דאַס קינד מאַשא האַט אויף איהם געמאַכט א שטאַרקען איינדרוק.

קיין קינדהייט האַט אַנקעל מאַזעס ניט געהאַט. אַנקעל מאַזעס איז אויפגעצויגען געוואָרען ביים פאַטער, דעם קאַשע־מאַכער. דער פאַטער האַט געריבען קאַשע פאַר די פויערים און זיינע קינדער אליין האַבען געהונגערט. פון קליינערהייט אַן האַט ער געמוזט אַר־בייטען און פערדיענען פאַר זיך: שלעפּען פעקלעך פון מאַרק אהיים נאָך א בעל־הבית'טע, לויפען אין שלאַכט־הויז אריין א הוהן שחט'ען. און אין שלאַכט־הויז האַט ער זיך בעקענט מיט די קצבים־יונגען און שוין ניט אַפּגעטראָטען פון זיי. געהאָלפען בהמות בינדען. אַמאָל פון א גע'שחט'ען שעפּסעל דאַס פעלכעל אראָפּגעצויגען. אזוי האַט ער זיך פערדיענט זיין שטיקעל ברויט, ביז ער איז אויסגעוואַקסען אליין פאַר זיך. קיינעם האַט ער ניט געהאַט און האַט ניט בעלאַנגט צו קיינעם. אז ער האַט בעדאַרפט זיך שטעלען צו סאָלדאַטען און מורא געהאַט אַז מען זאָל איהם ניט פערשיקען, איז ער אנטלאָפען פון שטעדטעל, גע'גנב'עט דעם גרענעץ און מיט אַן אָקסען־שיף איז ער דעם וואַסער דורכגעפאָהרען, אָהן געלד, נור פאַר ארבייט וואָס ער האַט געהאָלפען די אָקסען פיטערען אויפ'ן וועג. מיט אונטערגעשלאָ־גענע זייטען, וואָס די מאַטראָסען האַבען איהם געשלאָגען איבער'ן וועג, און מיט צוויי רובעל רוסישע געלד, האַט ער דעם באָדען בע־טראָטען — און היינט איז ער מאַזעס מעלניק, דער מאַנופעקטשורער פון דער בויערי גאַס, פּרעזידענט פון דער קאָנגרעגיישאַן אנשי קוז־מין, בעשעפטיגט האַלב קוזמין ביי דער ארבייט, די שעהנסטע אי־דען פון זיין שטאָדט זיינען ביי איהם פּרעסערס, אָפּערייטאָרס און זיי ציטערען פאַר איהם און זיי חנפ'ענען איהם; א בעל־הבית פון טע־

נעמענט הייזער, אין וועלכע די קוזמינער לאנדסלייט וואהנען ביי זייער לעבען. א פּאר בעטלעך טראגען זיין נאמען אין האספּיטאל ביקור חולים, אין וועלכע די קוזמינער אידען ליגען קראנק ווען זיי ווערען אלט, און „מאזעס מעלניק" פינקעלט זיך מיט גאלדענע בוכשטאבען איבער דעם טויער פון „שער רחמים"ביים אריינגאנג פון דער סעמעטערי, אויף וועלכען די קוזמינער רוהען נאך זייער טויט.

אבער וואס האט ער פון זיין לעבען? טהיילמאל דאכט זיך איהם, אז אויך ער, ווי זיינע ארבייטער, איז ווי דער פאדים וואס איז איינגעפעדעמט אין דער נאדעל. די מאשין לויפט און די נאדעל נעהט, נעהט, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט... אלע אין אמעריקא זיינען איינגעפרעמט אין דער נאדעל, און אויך ער, פון ערשטען טאג אן, ציט ער האט די ערשטע פלאשען ביער אבגעטראגען פון דעם סאלון, אין וועלכען ער האט געפונען ארבייט דעם ערשטען טאג פון זיין קומען, ביז'ן היינטיגען טאג, שטעקט ער אין דער נאדעל, און ער האט קיין איין מינוט צייט ניט געהאט זיך אבצושטעלען און איבערצוקלעהרען. די ענערגיע האט איהם געטריבען ווי א משוגע'נע מאשין און האט איהם אויף איין מינוט ניט אבגעלאזט. גאנצע נעכט איז ער געלעגען אויף זיין געלעגער און אויסגעארבייט פּלענער, בויענדיג זיך זיין קאריערע.

פערשיעדען זיינען געווען די געלעגערס אויף וועלכע ער איז געלעגען אין זיין לעבען. אויף שמוציגע מאטראצען אין פינסטערע בייסמענטס; אויף בעסערע בעטען אין ליכטיגע שטובען — ער האט אין אלע בעטען פערבראכט די נעכט נור מיט געדאנקען וועגען ביזנעס פּלענער, מיט פלענער ווי צו עפענען א לאנטש רום אין א ווינקעל גאס, ניט ווייט פון א פעקטארי, וועלכען ער האט אנגעהאלטען א פּאר יאהר אין די ערשטע צייט פון זיין קומען, בעפאר ער האט חתונה געהאט. דערנאך האט ער איבערגעטוישט דעם לאנטש רום אויף א סטאר פון אויסבראקירטע מענער־מלבושים, וואס ער האט אבגעקויפט פון גרויסע פאבריקען און אוועקגעשיקט אין די סאוטה צו פערקויפען. פון דער סטאר איז אויסגעוואקסען א שניידער־פעקטארי פון מענער קליידער. שטענדיג איז דער קאפּ געווען פערנומען מיט פלענער וועגען דער צוקונפט. דערנאך זיינען אויסגעוואקסען די פלענער פון בויען הייזער. דאס בויען הייזער איז געקומען איבער איהם ווי א

משוגעת. וואו ער האָט דערזעהן אַ לעדיגען פּלאַץ, האָט ער איהם געוואָלט פערבויען מיט הויכע טענעמענט־הייזער... ער האָט אָנגע־הויבען צו בויען דוקא דענסמאָל, ווען ער איז געווען צום ענגסטען אין געלד, דוקא דענסטמאָל ווען ער האָט געהאַלטען פאר אַ קריזיס, געשטאַנען פאר אַ גרוב — דוקא דענסטמאָל האָט ער זיך גענומען אויסצופיהרען די גרעסטע אונטערנעהמונגען. עס איז געווען ביי איהם ווי אַ שפּיעל, ווי אַ וועט — ווי ער וואָלט געוואָלט אַליין מעסטען זיינע אייגענע כוחות.

ניט די בעדערפניסע האָבען איהם געטריבען צו דעם אייביגען יאָגעניש נאָך געלד. אַנקעל מאָזעס אַליין האָט געהאט די קלענסטע בעדערפניסע. פאר זיך האָט ער גאָר ניט געדאַרפט. עס איז איהם ניט געווען קיין אונטערשיעד אין וואָס פאר אַ וואָהנונג ער וואָהנט, אין וואָס פאר אַ בעט ער שלאָפט. עס האָט זיך איהם זעהר אָפט פערבענקט נאָך יעצט צו שלאָפען אין אַ בייסמענט, און ער האָט אייגענטליך גאָר קיין הנאה ניט געהאט פון דעם ליכטיגען צימער מיט דעם ווייכען בעט און מיט דעם דעליקאַטען געשניצטען מעבעל, אין וועלכען ער האָט מורא געהאט זיך ריכטיג אוועקצוזעצען... און נאָך היינט פלעגט ער אָפט, אין ל אַ נ ט ש ־ צ י י ט, א ר י ב ע ר ג ע ה ן מיט זיינע ארבייטער אין׳ם ביליגען לאַנטש־רום, און אריינכאַפּען שטעהענדיג, אין איילעניש, שטופּענדיג זיך, אַ סענדוויטש, אַ פּאָ־טייטאָ, אַ קאָפּע קאַפע און ניט געוואָלט געהן מיט די ביזנעס־לייט עסען אין דעם ביזנעס רעסטאָראַן, ניט דערפאר ווייל ער איז געווען קאַרג, נור דערפאר, ווייל צו דעם אָרימען לעבען, אין וועלכען ער האָט אָבגעלעבט די גרעסטע העלפט פון זיין לעבען, איז ער געווען מעהר צוגעוועהנט און האָט דערפון מעהר הנאה געהאט ווי פון דעם רייכען לעבען. עס איז געווען עפּעס מעהר פון געלד וואָס האָט איהם אין די קאַלטע ווינטערס אזוי פריה פון בעט ארויסגעיאָגט צו זיין דער ערשטער אין געוועלב און אָבוואַרטען צו זעהן ווי די ארבייטער קומען צו דער ריכטיגער צייט צו דער ארבייט; מעהר פון געלד איז עס אויך געווען, וואָס האָט איהם בעוואויגען אין די זומערדיגע הייסע חדשים צו בלייבען אין שטאָדט — און וויפיעל ער האָט ניט געליטען פון דער היץ, וועלכע האָט אזוי פיינדליך געווירקט אויף זיין פעטען קערפּער, האָט ער דאָך ניט געוואָלט אוועקפאָהרען ערגעץ־וואו אין

אַ זומער־פּלאַץ, נור איז געשטאַנען אין געוועלב צווישען די בעשטויבטע אַנגעלעגטע מלבושים, שווער געאָטהעמט און געקיהלט מיט'ן שטייפען העט זיין צושוויצטען פּנים, געווישט זיך דעם צוהיצטען, שיטערבּעוואַקסענעם קאָפּ מיט אַ טיכעל און ניט געוואָלט זיך פּערלאָזען אפילו אויף סעם'ען, צו וועלכען ער האָט צוטרויען געהאַט. עס איז געווען עפּעס מעהר פון געלד — עס איז געווען ווי ער וואָלט פערשקלאַפּט געוואָרען צו זיין אונערשעפּטע ענערגיע, און די ענערגיע יאָגט איהם ווי אַ ניט־גוטע קראַפט און ער מוז בלינד אויספיהרען די בעפעהלען וואָס זי בעפעהלט איהם.

וואָרים אַנקעל מאָזעס האָט ניט געהאַט פאַר וועמען צו אַרבייטען און וועמען זיין געלד איבערצולאָזען. אַנקעל מאָזעס איז געווען אַן אַלמן. קינדער האָט ער יאָ געהאַט, נור ניט מיט זיין פרוי, מיט אַ פרוי פון אַן אַנדערען מאַן, און ער האָט ניט געוואוסט אויב די קינדער זיינען זיינע אָדער ניט... יעדענפאַלס האָט ער זיי ניט ליעב געהאַט.

עס איז אַזוי געווען: ווען אַנקעל מאָזעס איז יונג געווען, און האָט געוואָלט איבערגעהן פון לאַנטש־רום צו אַ געוועלב מיט אויסבראַקירטע מענער קליידער, האָט ער חתונה געהאַט מיט אַ שותּף'ס אַ טאָכטער. דאָס חתונה האָבען איז געווען אויסגערעכענט מעהר אויס געשעפטליכע גרינדע ווי אויס ליעבע. אַנקעל מאָזעס האָט ניט געוואוסט אין זיינע יונגע יאָהרען פון ליעבע. ער איז געווען אַזוי פערנומען אין זיינע ביזנעס, אַז ער האָט קיין צייט ניט געהאַט אָבצוגעבען אָדער אָבצושטעלען זיך אויף אַזעלכע זאַכען... דאָס יונגע ווייבעל, וועלכע איז געקומען פון גאַליציע און האָט געהאַט אַ סענטימענטאַלעס געפיהל, אַ שוואַכע און אַן עדעלע, האָט איהם דוקא יאָ ליעב געהאַט. ניט פערזענליך איהם — יעדען איינעם, וואָס וואָלט מיט איהר חתונה געהאַט וואָלט זי ליעב געהאַט, ווייל זי איז געבוירען געוואָרען ליעב צו האָבען און צו פערגעטערען און זיין פערשקלאַפּט אונטער וועמען עס איז... זי האָט אַרויפגעקוקט צו איהם ווי צו אַ גאָט, זי האָט דרך־ארץ געהאַט פאַר זיין ברייטען מענליכען קאַרק, זי האָט מורא געהאַט פאַר זיין ערנסט פערזאָרגט געזיכט און האָט בעוואונדערט זיין ענערגיע און זיין טהעטיגקייט. נור ער האָט זי ניט געזעהן. ער האָט זי געהאַלטען פאַר אַ זאַך... אָפטמאָל איז זי

געלעגען נעבען איהם ביינאַכט אויפ'ן געלעגער און האָט געבענקט נאָך לאַסקעס, נאָך צערטליכקייטען, צו טוליען זיך צו איהם. זי האָט גע־בענקט נאָך גלעטען, פּיעסטשען זיך ווי אַ קינד, און ער איז געלעגען אומגעדרעהט מיט זיין שווערען קערפּער צו דער וואנד, און אָדער ער האָט הויך געשנאַרכעט אָדער ער איז געווען פערנומען קלעהרענדיג וועגען ביזנעס. שטענדיג איז זיין קאָפּ פול געווען מיט רעק, הויזען, וועסטען, קנעפּלאך, לייוונט, סחורה — שטענדיג האָט ער געטראַכט וועגען דעם, און גאָר ניט געזעהן ארום זיך, און האָט פון איהם די נאַטור פערלאַנגט דאָס איהריגע האָט ער עס אויסגעפיהרט גראָב, אָהן סענטימענטען, ווי מען עסט אָב אַ מיטאָג און מען ווישט זיך אָב די ליפּען און מען געהט אוועק פון טיש... אזוי האָט ער זיך באַלד אויט־געדרעהט אויף דער צווייטער זייט און איז איינגעשלאָפען... דאָס ווייבעל האָט אָבער ניט געהאט קיין פערלאַנג נאָך געשלעכטליכעס לע־בען, זי האָט געבענקט נאָך ליעבע, נאָך לאַסקעס, נאָך וואַרימקייט... און דאָס האָט ער ניט געהאט צו געבען און ניט געקענט געבען. ער האָט ניט פערשטאַנען וואָס זי פערלאַנגט פון איהם, און געוואונדערט זיך פאַרוואָס זי האָט קיין קינדער ניט. און אמאָל, אז ער איז געווען ביי זיינעם אַ פריינד, אן עלטערען מענשען, ביי אַ זילבערנע חתונה, און געזעהן ווי די קינדער פון זיין פריינד האָבען די עלטערען צו־געטראָגען אַ טאָרט מיט אָנגעצונדענע ליכטלעך, און געפרעהט זיך מיט זיי, איז ער אהיים געקומען אַ בייזער און געברומט צו דער ווייב:

— קינדער... פאַרוואָס האָסטו קיין קינדער ניט?... געה צו אַ דאָקטאָר.

נאָר דאָס ווייבעל האָט ניט געבענקט נאָך קינדער, זי האָט גע־בענקט נאָך ליעבע, און אין דעם דורשט נאָך ליעבע איז זי אויסגע־גאַנגען. זי איז וואָס אַ טאָג שוואַכער געוואָרען און קראַנקער. געוויס האָט ער אויף איהר רחמנות געהאט. ער האָט שוין קיין פערגעניגען ניט געהאט פון זיין לעבען. אז ער איז אויסגעגאַנגען מיט גוטע פריינד אַמאָל לעבען, פערברענגען ערגעץ־וואו אן אָבענד, האָט ער זיך פאַרווירפע געמאַכט וואָס ער האָט זי איבערגעלאָזט אַליין אין דער היים. ער האָט דאן אוועקגעוואָרפען די געזעלשאַפט און איז אהיים געקומען, אָבער דער ווייבעל האָט ער גאָר ניט געקענט געבען. ער האָט

ניט געוואוסט פאר וואָס זי איז קראנק. ער האָט זיך קיין עצה ניט געקענט געבען, פלעגט ער שרייען אויף איהר:

— וואָס איז דיר? פאר וואָס געהסטו ניט צו אַ דאָקטאָר? פאר וואָס ביזטו קראנק?

אַ פּאָר יאָהר פאר איהר טויט האָט ער שוין קיין ווייב ניט געהאט... דאָס האָט איהם געבראכט, אַז ער זאָל מעהר קלעהרען וועגען דעם און אָנהויבען צו קוקען אויף פרויען... געפעלען איז איהם דוקא אַ ווייבעל פון אַ אידישען רעסטאָראן, וואו ער פלעגט עסען לאָנטש. דאָס ווייבעל איז געווען אַ ברונעטקע, מיט שאַרפע שוואַרצע ברעמען, געפעלען זיינען איהם די שווארצע הערעלעך, וואָס זיינען געוואקסען ווי פּאות אויף איהרע באקען. אמאָל האָט ער זי געזעהן הינטער'ן בופעט אין אַ ווייס קאפּטענדעל אין אַ שירץ, קלימפּערנדיג מיט די שליסעלעך אין די הענד און האָט עפּעס בעפוילען די קעלנערס, האָט זי איהם דערמאָנט אָן א אידישע בעל־הבית'טע אין דער היים, האָט ער אָנגעהויבען מאַכען חנ'דעלאך צו איהר, בעטען זי מיט איהם אויסצוגעהן. אלע האָבען זיך פערוואונדערט אויף מאָזעס מעלניק, נור דאָס ווייבעל איז זעהר גוט געווען צו איהם. דער מאן איהרער האָט יא געזעהן, ניט געזעהן — געמאכט ניט ווי־סענדיג זיך. ער האָט געלעבט מיט איהר אין געהיים, און דאָס ווייבעל האָט געהאט יעדעס יאָהר אויף זיין חשבון אַ קינד... ער האָט ניט געוואוסט, אויב דאָס זיינען זיינע קינדער אָדער איהר מאן'ס... דער מאן איהרער פלעגט קומען ציהען ביי איהם געלד, שרעקען איהם מיט סקאנדאלען, האָט אָנקעל מאָזעס געגעבען. די געשעפטען האָט ער פערטרויט סעם'ן, און סעם האָט איהם פון אלע זאָרגען ארויסגע־נומען. אלעס שוין פאר איהם פערזאָרגט.

זיין לעבען מיט אַן אַנדער פרוי האָט זיין אייגענע שוואכע פרוי אין גאנצען רואינירט. און אין אַ קורצער צייט איז זי געשטאָרבען, אָהנע איהם איבערצולאָזען אַ קינד. און אָנקעל מאָזעס האָט אייגענטליך קיין יורש ניט געהאט. די קינדער פון דעם רעסטאָראן־ווייבעל זיינען אָפיציעל געווען דעם רעסטאָראטאָר'ס, און ער איז גאָר ניט זיכער געווען צי זיי זיינען זיינע אייגענע... צעהן יאָהר איז ער אַן אַלמן געווען. אַלע האָבען געזאָגט, אַז ער איז נאָך אַ יונגער מאַן, און שדכנים פלעגען איהם די שוועלען אָבשלאָגען. ער האָט ניט

געקלעהרט פון נאָכאַמאָל חתונה האָבען. ער האָט עס ניט בעדאַרפט. ער האָט אָנגעהאַלטען ווייטער זיינע געהיימע בעציהונגען מיט דעם רעסטאָראַטאָר'ס ווייבעל, נור, אַז ער איז נאָהענט געקומען צו די פופציגער, האָט ער געפיהלט אַ געוויסע איינזאַמקייט אָהן אַ פאַמיליע. די ענערגיע צו ביזנעס האָט אָנגעהויבען אַביסעל זיך אויסלעשען. ער האָט שוין קיין חשק ניט געהאַט נייע הייזער צו בויען אָדער נייע געשעפטען צו מאַכען. ער האָט אָנגעהויבען בענקען זיך מיט די אַלטע געשעפטען און אָנגעהויבען צו בענקען נאָך אַ היימישע ווארימע שטוב; נאָך קינדער, וואָס זאָלען געהערען צו איהם, מיט וועלכע ער זאָל אַמאָל אין אַ יום־טוב געהן דאַווענען אין שוהל אריין, און זיך ווייזען פאַר פריינד... ער האָט געקלעהרט וועגען חתונה האָבען, און געלאָזט זיך רעדען שידוכים.

די אַלע כלות וואָס מען האָט איהם גערעדט, זיינען איהם ניט געפעלען געוואָרען. עס זיינען געווען ווייבער אַלמנות, ווייבער גרושות, ווייבער מיט זיהן, ווייבער מיט טעכטער, ווייבער מיט קלאָוקס, ווייבער מיט אַנדערע פעקטאָרים. פון לאַנגווייליגקייט האָט ער אראָבגעבראַכט זיין אַלטען פאָטער פון דעם קליינעם שטעדטעל. אויסגעזוכט ביז צו אַ לעצטען פון דער משפחה און אראָבגעבראַכט קיין אַמעריקאַ. די משפחה זיינע האָט ער אָבער ניט ליעב געהאַט, און געהאַט צו זיי טענות פאַר וואָס זיי טויגען נור אַלע צו שניידעריי, נור צו דער מאַשין אָדער צום פרעסען. קיין איין געבילדעטער מענש איז ניט געווען צווישען זיי, אָדער איינער וואָס זאָל זיין אונאָבהענגיג, וואָס זאָל האָבען אַליין זיין קאַריערע געמאַכט, וועלכער זאָל זיין גלייך מיט איהם, אַז ער זאָל קענען רעדען מיט איהם. ער האָט פעראַכטעט זייער פערשקלאַפונג, וואָס ער האָט זיי אַליין פערשקלאַפט, ער האָט פעראַכטעט דאָס חנפ'ענען און בויגען זיך צו איהם. ער האָט געוואָלט געפינען צווישען זיי אַ מענש, אַ זעלבסטשטענדיגען, וועלכער זאָל רעדען צו איהם ווי זיין גלייכען. דורכדעם, וואָס מאשא איז ארויס פון ווינקעל און איז ארויסגעשפרונגען אויף איהם און גערופען איהם: ביעסט... דאָג... האָט זי אויף איהם געמאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק. צום ערשטען מאָל הערט ער ווי מען זידעלט איהם. און ווער? אַ מיידעל, אַ קינד, וואָס איהר גורל איז אין גאַנצען אָבהענגיג פון איהם. זי וויל פון איהם גאָר ניט — „שי העיטס מי“, האָט ער אין זיך גע־

לאכט. דערפאר וואס איך האב בעליידיגט איהר פאטער, און ער האט מקנא געווען אהרן מעלניק — דאס קינד וואס נעהמט זיך אן פאר איהם...

אלעס וואלט ער אוועקגעגעבען אהרן מעלניק'ן פאר'ן קינד וואס נעהמט זיך אן פאר איהם...

און אנקעל מאזעס האט זיך נאך געהאלטען פאר א יונגען מאן. אינערליך, אין זיך, האט ער נאך גאר ניט געפיהלט די אלטקייט, וועלכע די פעטקייט פון זיין פנים און דער שווערער קערפער זיינער האבען אזוי שענדליך פערראטהען. ער האט זיך ניט אפט געשפיע־געלט, און איבריגענס זיינען די ענדערונגען אויף זיין געזיכט און קערפער פארגעקומען אזוי לאנגזאם, אז ער האט עס גאר ניט בע־מערקט, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז זיין פנים האט זיך אויך ניט געענדערט. אינערליך אין זיך האט ער אבער געפיהלט נאך די קראפט גאר אויפ'ס ניי אנצופאנגען. יעדער נייער געדאנק האט ערוועקט אין איהם נייע קוואלען פון ענערגיע, און דער געדאנק, וואס איז איהם איצט אזוי פלוצלונג און מיט אמאל איינגעפאלען, האט איהם געגעבען א צינד אן און ערוועקט אין איהם א שטראם לעבען.

„...מען דארף זי ערציהען, ערציהען פאר זיך... זי זאל זיין מיין קינד און זיך אננעהמען פאר מיר אויך. און א נייער שטראם ענערגיע האט זיך אריינגעגאסען אין זיינע אדערען...

און מיט דעם אימפעט וואס ער איז געוועהנט געווען אויסצו־פיהרען פלענער ווען עס איז איהם עפעס איינגעפאלען, איז ער גע־גאנגען אויספיהרען דעם פלאן...

8.

דער נייער פרעה.

קוזמין האט טריי געדיענט „פרעה'ן". קוזמין איז געזעסען ביי דער ארבייט און האט געניהט רעק, הויזען, וועסטען פאר מענ־שען, וואס זיי האבען נישט געוואוסט וואו זייער געביין געפינט זיך. גאנץ קוזמין איז געזעסען ביים אנקעל מאזעס אין דער הויף אין שאפ.

ר׳ יואל חיים, דער דאַזאַר פון דער שוהל און איטשע דער שוסטער־יונג, און יונדעל, דער ווייבערשער שניידער דער גרויסער פּראַנט און עלעגאַנט פון קוזמין, וואָס האָט אַמאָל בעצויבערט די הערצער פון די קוזמינער ווייבער, און חיים׳שע דער פעלדשער, וואָס האָט די ווייבער געשטעלט באַנקעס — וואָס עס האָט זיך נאָר געטראָפען מיט אַ אידענע אין שטעדטעל, האָט ער איהר געהייסען דאָס העמד אַראָב־לאָזען און געשטעלט איהר באַנקעס... ביז אַמאָל זיינען זיינע באַנ־קעס פערדעכטיג געוואָרען... און חיים׳שע האָט געקראָגען גוט אויס־געפּאַטשט פון אַ פּאָר שעהנע בעלי־בתים. צוויי ציינער פעהלען איהם פון דאַמאָלסדיגע פּעטש — היינט שטעלט ער שוין ניט קיין באַנקעס. נור זיצט ביים אַנקעל מאַזעס אויפ׳ן „בוידעם" און נייהט הייזען. אַלע נייהען זיי הויזען. אַנקעל מאַזעס האָט אויסגעגלייכט גאַנץ קוזמין. נישטאָ מעהר קיין שעהנע בעלי־בתים, דאַזאַרצעס מיט אָרימע בעלי־מלאכות, ניטאָ קיין תלמידי־חכמים מיט גראָבע יונגען. ניטאָ קיין שוסטערס, קיין סטאַרשעס, אידען וואָס שטעלען ווייבער באַנ־קעס... און אידען וואָס קיצלען ווייבער הינטער די אָרעמס, ווען זיי ברענגען זיי אָנצומעסטען די קליידער, — אַלע דיענען צו איין אָב־גאָט, אַלע טהוען איין זאַך — נייהען הויזען...

נור קוזמין וויל נאָך ניט שטאַרבען. ביים אַנקעל מאַזעס אויפ׳ן „בוידעם" (געלעגט) ביי דער נאָדעל לעבט ווידער דאָס אַלטע קוזמין אויף מיט אַלע איהרע מערקווירדיגקייטען. יעדער אַלטער שטיין, יעדעס אַלטע הויז און ווינקעל ווערט מיט ליעבע און בענקשאַפט דערמאָנט פון די געטרייע קינדער פון אַלטען קוזמין, וועלכע זיצען מיט די הויזען אין זייערע הענד און בענקען נאָך איהר, און וואו נישט וואו פאַלט אַ טרעהר, לאָזט זיך הערען אַ קרעכץ פון אַן אַלטען איינ־וואָהנער פון קוזמין וואָס האָט זיך דערמאָנט אין איהר שעהנהייט...

— אנו, לייבעל, וואָס שוויינסטו היינט? לאָמיר הערען דעם אַלטען חזן׳ס קדושה׳לע.

און לייבעל, וועלכער האָט ליעב געהאַט דאָס „ברעטעל" פון עמוד זיין גאַנצעס לעבען, און קיינמאָל אין דער היים קיין געלעגענ־הייט ניט געהאַט צוצוקריגען זיך דערצו און ארויסצואווייזען זיינע חזנ׳ישע פעהיגקייטען — ווייזט עס יעצט ארוים פאַר קוזמין, ביי דער נאָדעל און ביי די הויזען.

דעם אַלטען חזנ'ס נגון טראָגט איבער קוזמין אין דער אַלטער שוהל אריין, און עס דערמאָנט זיך זיי דער שעהנער שבועות'דיגער שבת ווען יעדער בעל־הבית איז געזעסען אין זיין שעהנע „שטאָדט" מיט'ן טלית און גאָלדענע עטרה בעפּוצט, און געקוואָלען זיך מיט'ן חזנ'ס נגונים, און היינט זיצט קוזמין מיט הויזען אין די הענד...

באַלד אָבער פערשווינדט די אַלטע שוהל, און דער שעהן־פריה־מאָרגענדיגער שבת און דאָס בענקשאַפט און די ליעבע נאָך קוזמין, עס בלייבען איבער בלויז הויזען און נאָדעל.

סעם בעווייזט זיך אין דער טהיר פון דעם שאָפּ און גיט אַ געשריי:

— נאַ, זעהט קוזמין זינגט! אזוי איז גוט. איהר וועט זיך דאַ אַ שוואַרץ יאָהר אויסריכטען פון מיר. איך רוף באַלד אַרויף דעם אָנקעל כאַזעם צו אייך.

און איין קוזמינער בעל־הבית שרעקט דעם צווייטען:

— שווייג, שווייג, דער „גובערנאַטאָר" איז דאַ.

סעמ'ען רופט קוזמין „גובערנאַטאָר" און דעם אָנקעל „דער קייסער".

און פאַר'ן גובערנאַטאָר האָט מען נאָך מעהר מורא ווי פאַר'ן קייסער.

קוזמינער בעלי־הבתים ווערען פערשטומט, דערשראָקען פאַר דעם קליינעם שגץ סעם, וואָס אין דער היים איז ער געווען אַ קצב־אינגעל, און דאָ איז ער דער „גובערנאַטאָר" פון קוזמין...

אָבער קוזמין האָט אַ גרויסען מליץ יושר. דאָס איז דער אַלטער מעלניק, אָנקעל מאַזעס פאָטער, וועלכען דער זוהן האָט אַראָבגע־בראַכט קיין אַמעריקאַ. דער אַלטער דרעהט זיך אום מיט דעם גאָל־דענעם שטעקען, וואָס דער זוהן האָט איהם געשאָנקען אַ מתנה, און דאָס שטייפע קאַפּעלושעל, צו וועלכען ער איז ניט געוואָהנט, פּייניגט איהם. פּעררוקט ער עס אָן אַ זייט. ער לאַנגווייליגט זיך דאָ אין אַמע־ריקאַ און בענקט נאָך דעם קאַשע מילעכעל, און פאַר לאַנגווייליגקייט האָט ער אָנגעהויבען צו טרינקען. אַ שנאַפּסעל האָט ער ליעב געהאַט פון דער היים, נור דאָ אין אַמעריקאַ, וואו ער האָט זיך געקענט פערגינען און גוטע ברידער האָבען זיך שטענדיג

געפונען, וואס האבען דעם אלטען געוואלט „טריטען", איז דער אלטער שטענדיג שיכור געווען. קיין בעקאנטע האט ער ניט געהאט. זיינע אלע לאנדסלייט האבען געארבייט ביי זיין זוהן אין שאפ — האט ער ליעב געהאט ארויפצוקומען אין שאפ און צו פערברענגען מיט זיי, און מיט זיי שמועסען וועגען קוזמין. אפטמאל האט זיך דעם אלטען אויך פערגלוסט צו נייהען הויזען, געזעהן, אז אלע זיינע חברים פון קינדער יאהרען, אלע שעהנע בעלי־בתים, פאר וועלכע ער האט אין דער היים דרך־ארץ געהאט, נייהען ביים זוהן הויזען. פאר וואס זאל ער ניט נייהען? — פלעגט ער זיך ארויפקומען אין שאפ און מיטהעלפען נייהען. דעם אנקעל מאזעס איז אבער ניט אנ־געשטאנען, אז זיין פאטער זאל זיצען אין שאפ. און אז דער פאטער איז ארויפגעקומען אין דער געווערקשטעל האט ער קוזמין געשטערט צו ארבייטען, ער האט פערפיהרט שמועסען מיט די לאנדסלייט פון דער היים, פון אלטע שררים, פון דארפס־געשעפטען, פון רב און חזן — און אפטמאל האט זיך קוזמין אזוי ארייגעלאזט אין די שמועסען פון דער היים, אז זיי האבען זיך צוקריגט איבער א חזן אדער א שוחט — און פערגעסען זיך, אז זיי זיינען שוין ניט קיין בעלי־בתים פון קוזמין... נור דאס רעדען אליין האט זיי פערגעניגען פערשאפט. און דעם אלטען האט עס אהין געצויגען צו דעם זוהן'ס שאפ. אנקעל מאזעס האט אנגעזאגט סעם'ען, אז ער זאל דעם פאטער ניט ארויפ־לאזען אין שאפ אריין, נור, אז דער אלטער מעלניק האט זיך אנ־גע'שכור'ט האט ער קיינעם ניט געהארכט, פאר קיינעם קיין מורא געהאט. סעם'ען געשלאגען מיט'ן גאלדענעם קאפ פון שטעקען און אריינגעלאפען אין שאפ.

— אזא טויבען־כאפער איז דאס. אזא ימח־שמו'ניק, אזא קצב־יונג, ער וועט מיך ניט ארייגלאזען. מיין זוהן'ס פראצע איז דאס, און ער וועט מיך נישט ארייגלאזען — האט ער אוועקגעיאגט סעם'ען מיט'ן שטעקעל און איז אריין אין שאפ, מיט'ן קאפעלושעל פער־דרעהט אן א זייט, און געפאכעט זיך מיט'ן רויטען טיבעל. ארויס פון דאנען, ימח־שמו'ניק, ארויס, ארויס — האט ער ארויסגעטריבען סעם'ען פון שאפ.

קוזמין האט זיך געפרעהט אויף דעם „גובערנאטאר'ס" מפלה. הויך צו פרעהען זיך, הויך צו לאכען האבען זיי מורא געהאט. דער

גובערנאַטאָר קען זיך אָברעכענען, האָבען זיי געשטופּט איינער דעם אַנדערען און געוואונקען מיט די אויגען.

— ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? אַבלאַף, העי דו אַבלאַף איינער, האָט דער אַלטער נאָכגעשריען סעמ'ען פון די טרעפּען אַראָפּ. די מאַמע דיינע האָט דאָך גע'גנב'עט גרויפּען ביי מיר אין געוועלבעל. איך האָב דאָך זי אַמאָל אַליין געכאַפּט ביי דער האַנד, און דאָ אין אַמעריקא ביזטו געוואָרען אַ גאַנצער פּרעה — הע, אז אויסגעריסען זאָלסטו ווערען מיט מיין זוהן, מיט אַמעריקא אין איינעם.

קוזמין האָט זיך געפּרעגעלט אין נחת, האָט געצויגען די אַקסלען און געשטופּט איינער דעם צווייטען:

— דו זעהסט די מפּלה?

— אויף אַלע אידען־פיינד געזאָגט געוואָרען.

— די מאַמע זיינע האָט דאָך פליש גע'גנב'עט אין די יאַטקעס. ווי האָט מען זי דאָס גערופען? נעכא האָט מען זי גערופען...

און מ'האָט זיך אָנגעהויבען צו דערמאָנען אין אַלטען קוזמין און אויסגעגראָבען מעשיות פון פּרעציימענס.

נור באַלד איז אַלעס פערשטומט געוואָרען. קוזמין איז פּער־ציטערט געוואָרען, פערשטיינערט, פערגליווערט. קוזמין איז געוואָ־רען איין מאַשין וואָס האָט געהאַלטען אַ נאָדעל אין דער האַנד און האָט גענייהט. אין די געווערקשטעל האָט זיך בעוויזען אָנקעל מאָזעס אַליין, מיט די גרויסע שער אין האַנד, אָהן ראָק, נור די קייט פון זיי־גער האָט פערנומען די גאַנצע ברייט פון זיין דיקען בויך און האָט צוגעגעבען זיין פיגור אַ וויכטיגקייט. ער האָט נאָר געשוויגען, נאָר אויפגעעפענט די אויגען און זיך ארומגעקוקט. קוזמין האָט געצויגען די קעפּ צו די הויזען און גענייהט. אָנקעל מאָזעס איז צוגעגאַנגען צום פאָטער און האָט איהם אָנגענומען ביים אָרים:

— טאַטע, קום אַראָפּ.

— איך וויל ניט. וואָס ווילסטו מיר טהאָן, וואָס? איך האָב ניט קיין מורא פאַר דיר, — האָט דער אַלטער מעלניק געשריען און געקלאַפּט מיט'ן שטעקען מיט קוראַזש וואָס ער האָט שטענדיג גע־קראָגען נאָך אַ שנעפּסעל מאַכען.

— טאַטע, דו שטערסט זיי צו ארבייטען. זיי בעדאַרפען זיין אליין, קום אראָפּ מיט מיר, — האָט דער זוהן ווייד אָנגענומען דעם פאַטער'ס האנד.

— איך וועל נישט געהן. איך האָב נישט קיין מורא פאַר דיר. וואָס ביזטו פאַר אַ נייער פּרעה, פאַר אַ קייסער? איך האָב פאַר'ן סאַמע נאַטשאַלניק נישט קיין מורא. איך האָב פאַר קיינעם נישט קיין מורא. איך בעדאַרף דיר נישט. וואָס האָסטו געוואָלט האָבען פון מיר? וואָס האָסטו מיך אַראָבגעבראַכט? שיק מיך צוריק. איך וויל צוריק פאַהרען אהיים.

— דו וועסט צוריקפאַהרען. וועסט צוריקפאַהרען. קום אראָב, טאַטע, שטער זיי ניט.

— איך וועל ניט געהן — האָט דער אַלטער געשריען — איך בעדאַרף דיר צו אַלדע שוואַרצע יאָהר — האָט זיך דער אַלטער צו־קאָכט — דיך מיט דיין גאַנץ אמעריקאַ. צו דיר אויף קבורה־געלד וועל איך ניט אָנקומען. אָט אַ דאָ האָב איך אָבגעשפּאָרט פון מיין אייגענע פּראַצע.

ער נעהמט אַרויס אַ זעקעל וואָס הענגט איהם אויף דער נאַ־קעטער ברוסט.

— אָדאָ האָב איך אויך קבורה־געלד, פון מיין אייגענע פּראַצע, פון דיר וויל איך נישט. שיק מיך צוריק. וואָס האַלסטו מיך דאָ, ווי פּרעה די אידען אין מצרים? שיק אונז צוריק, לאָז אונז אַרויס פון מצרים, איך וויל דאָ ניט זיין.

אַנקעל מאַזעס האָט געטראַכט וואָס צו טהאָן. דעם פאַטער האָט ער זעהר געאַכטעט. דאָס איז געווען ביי איהם אַן עהרע־זאַך. אָבער פערשעהמט וועריען פאַר זיינע לאַנדסלייט, פאַר וועלכע ער איז שטענ־דיג אַרויסגעקומען מיט זיין גאַנצער הערשאַפט (דאָס איז געווען זיין קראַפט), האָט ער נישט געקענט. ער האָט זיך אָבער באַלד גע־פונען און געענדערט דעם טאָן:

— אז דו ווילסט נישט געהן, דאַרף מען נישט. אָל־רייט, בלייב דאָ מיט דיינע לאַנדסלייט, רעדט וועגען קוזמין, וועגען אַלטען שרה, דעם מלך אביון וואָס האָט פערמאָגט זיעבצעהן מיט אַ האַלבען דאָלאַר אמעריקאַנער געלד. בלייב דאָ, בלייב דאָ, אַי לייק איט, אז דו זאָלסט זיך ענדזשויען — און איז אוועק פון פאַטער.

דער אלטער האָט נאָכגעשריען:

— וואס פאר א פּרעה ביזטו געוואָרען? ווער ביזטו יוער? דעם אַלטען מעלניק'ס א זוהן. האָסט א פאָטער א שיכור. וואס איז מיט דיר דער יחוס? — האָט דער פאָטער געזידעלט דעם זוהן.

קוזמין האָט נישט געוואגט צו הערען. אָנקעל מאָזעס איז ארומ־געגאנגען ארום די נייה־מאשינען און בעטראכט די ארבייט. ער איז זעהר ערנסט געווען און פערטראכט. זיין ערנסטקייט האָט א שרעק אָנגעוואָרפען אויף די לאנדסלייט און עס האָט זיך זיי אפילו ניט פערגלוסט צו פרעהען זיך פון דעם אלטען'ס זידלערייען. אז ער איז אָנגעקומען צו אהרן מעלניק'ס טיש, איז ער געבליבען שטעהן. אריינגעשטעקט די הענד אין די קעשענעס און א מינוט איהם בע־טראכט:

— דו ועסט איבערלאָזען סעמ'ען דעם אדרעס. איך וועל צו דיר זונטאג ארויסקומען — האָט דער אָנקעל געזאָגט ווי פאר זיך און איז אוועקגעגאנגען מיט א שמייכעל אין זיך און איז צוגעגאנגען צום פאָטער.

— נו, טאטע, יעצט וועסטו שוין געהן מיט מיר? קום דאון־סטערז מיט מיר, טאטע.

— איך וועל ניט געהן — האָט דער אלטער נאָכאמאָל אָנגע־הויבען צו שרייען, — וואס פאר א פּרעה ביזטו געווארען אין אמע־ריקא. איך האָב נישט קיין מורא פאר דיר. נא, זעה דעם פּרעה מלך מצרים... ווער ביזטו, ווער?

— אָלל־רייט, ווען דו ווילסט שטעהן, שטעה, שטעה... — זאָגט ער צו זיך — העי, סעם, נעהם דעם אדרעס פון דעם, ווי רופט מען איהם, גארגעל, איך וועל ארויסגעהן זונטאג זעהן מאשא'ן. אי לייק דהי קיד — זאָגט ער פאר זיך אראָבגעהענדיג די טרעפּען.

.9

אהרן מעלניק איז געבליבען זיצען אַ צוטומעלטער און דער־שראָקענער. דער אַנקעל וועט ארויסקומען צו איהם זונטאג זעהן מאַשאַ׳ן. דער אַנקעל צו איהם אין שטוב אריין. דער אַנקעל אליין — צו איהם אין שטוב זעהן מאַשאַ׳ן ?!

אהרן מעלניק און זיין ווייב ראָזע האָבען אויסגעפּוצט דעם „פּארלאָר“ צום פעטער׳ס עמפּפאנג. מען האָט ארויסגעשלעפּט דאָס גרויסע בעט פון פראָנט צימער, אין וועלכען „אלע“ זיינען געשלאָ־פען און צולייגט עס אין אַ ווינקעל. דעם טיש פון קיטשען „איבער־געמופּט“ אין „פּארלאָר“ אריין, אויסגעשפּרייט מיט דעם פּסח טיש־טוך. די פאָטאָגראַפיע פון אהרן מיט ראָזען אלס חתן־כלה אונטער דער חופּה — פון איין זייט, די מחותנים — טאַטע־מאַמע פון ביידע זייטען; צוויי פרומע אידען מיט בערד, און צוויי גוטע אידישע ווייבער מיט שייטלען — שעהנע קוזמינער בעלי־בתים, וועלכע האָ־בען שוין געפונען זייער רוה אויף דעם קוזמינער גוטען אָרט — אויפ־געהאנגען אויף דער צווייטער וואנד. די דרשה מתנות וואָס האָבען זיך נאָך אויפגעהאלטען אין דער פאמיליע: דאָס בשמים־באָקסעל, צוויי קליינע זילבערנע בעכערלאך און אליהו הנביא׳ס גלעזערנעם כוס אויסגעוואשען, אויסגעפּוצט, אז זיי זאָלען פינקלען און אוועקגע־שטעלט אויפ׳ן שפּיגעלע. די קינדערלעך אָבגעוואשען, אויסגעצוואָ־גען די קעפּלעך ווי אויף פּסח צום סדר. יום־טוב׳דיג אָנצוטהאָן פאר אלע איז אָבער נישט געווען. האָט איינס געהאט אַ פּאָר גאנצע שיך, האָט עס קיין קליידער נישט געהאט. האָט דאָס אנדערע אַ קליידעל געהאט, האָט עס אָבער קיין גאנצע שיך ניט געהאט. איז געבליבען אז מען זאָל צוויי „פערלייקענען“. פערלייקענען נישט — נור בע־האלטען, פערשטעקען, אוועקשיקען פון שטוב ארויס דורך דער צייט ווען דער אַנקעל וועט אין שטוב זיין, און מיט די גוטע רעשטלאך פון זייער אָנגעטוכס זאָל מען זיך בענוצען פאר די אנדערע קינדער. דער גורל איז אויסגעפאלען אויף ציליען. ציליע האָט נעבאך געמוזט די

שטוב פערלאָזען און איהרע נייע שיך האָבען בעשיכט איהר איגגערע שוועסטערעל גאָלדעלען. און ציליע האָט דוקא געוואָלט זיין ווען דער אָנקעל וועט קומען. אין איהר פאַנטאַזיע האָט זיך שוין אָבגעשפּיעגעלט דאָס בילד, ווי זי וועט פאַר'ן אָנקעל פאָרשפּיעלען א „מאַוויע". און דער אָנקעל, וועלבער איז אַזוי רייך, אַז אַלע מאַוויעס פון גאַנץ ניו יאָרק און אַלע אייז־קריעם פּאַרלאָרס מוזען אודאי בעלאַנגען צו איהם, און ווען ער וויל נור, קען ער אריינקומען אין די מאַוויעס אָדער זיך אַוועקזעצען אין אַן אייז־קרים פּאַרלאָר און עסען פערשיעדענע אייז־קרים, וואָס זיין הארץ געלוסט זיך נור, אַלע „זאָנדעס" און אַלע „שאָרט קייקס" (אנדערש האָט זיך ציליע ניט געקענט פאָרשטעלען דעם אָנקעל), און ער גיט איהר ארויס אַזאַ קאַרד, וואָס ווי זי קומט נור און ווייזט די קאַרד, אַזוי עפענען זיך אַלע טהירען פון די מאַוויעס, פון די אייז־קרים פּאַרלאָרס פאַר איהר, און מען גיט איהר אַלעס וואָס זי ווינשט נור. זי האָט זיך געמוזט יעצט פון די גליקליכע פאַנטאַזיע אָבזאָגען און בענוגענען זיך נור מיט א בליק דורך א שפּאַרע אין פּאַרלאָר אריין, וואו דער אָנקעל וועט זיצען (אַז מען וועט זי נור לאָזען).

אויך ראָזע האָט זיך דערמאָנט אָן איהרע יונגע יאָהרען. זי האָט געוואָלט דעם אָנקעל געפעלען. זי איז געווען שטאָלץ אויף איהר קינד מאַשא'ן, וואָס איהרע א קינד האָט אַזוי פיעל חן געפונען אין די אויגען פון אָנקעל — און וואָס דורך איהר וועלען אַלע גליקליך ווערען. איהר קינד'ס חן איז געווען איהר אייגענער. זי האָט אויסגעזוכט פון קאַסטען וואָס נור זי האָט געקענט געפינען, וואָס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז עס וועט פערשטעלען איהר אָרימקייט אין די אויגען פון אָנקעל. זי איז געווען א בעל־הבית'טע פון דער היים, א בעל־הבית'ישע טאָכטער, און אַלס אַזעלכע האָט זי געוואָלט ערשיינען פאַר'ן אָנקעל. זי האָט בעפוצט און בעשיינט איהר היים, איהרע קינדער און זיך אַליין. שכנים האָבען פערשטאַנען די וויכטיגקייט פון דעם בעזוך, און האָבען געהאָלפען מיט אַלעם וואָס זיי האָבען נור געקענט. זיי האָבען ראָזען ארויסגעבאָרגט פון זייערע הייזער זייער אייגען אָרימקייט. איינע האָט געבאָרגט א שטיקעל געשניטען גלאָז א חתונה־מתנה, און אוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש, אַן אַנדערע — צ סערוויס, א דריטע — א צוויי נייע שטוהלען. ווארים אַלע האָבען

שוין געהערט פון דעם גרויסען גליק וואָס האָט געטראָפען די מעל־ניקס נעקסט־דאָר, אז דער אַנקעל האָט זיי געהעכערט גאַנצע פינף דאלאר א וואך צוליעב א קינד, א מיידעל, און דער אַנקעל מאָזעס קומט אליין זיי בעזוכען , האָבען אלע געוואָלט מיטהעלפען צו געווינען דאָס גרויסע גליק, דעם אַנקעל מאָזעס געגאדע. אהרן מעלניק האָט אָנגעקוקט זיין פרוי, זיינע קינדער, זיין היים. ער האָט זיינע אויגען ניט געגלויבט. קיינמאל נאָך אין אמעריקא האָט ער ניט געזעהן זיין פרוי אזאַ שעהנע, אזא אויסגעפוצטע, זיינע קינדער אזעלכע ריינע און זיין היים אזאַ רייכע און אנגענעהמע. און ער איז דאנקבאר גע־ווען דעם אַנקעל מאָזעס פאר דעם גליק. ער האָט שוין דעם אַנקעל אלעס מוחל געווען, מוחל געווען די פערשקלאָפונג און פערשעהמט־הייט. ער האָט נור געזעהן דאָס גוטס וואָס דער אַנקעל האָט איהם געטהאָן. ער האָט איהם געהעכערט גאַנצע פינף דאלאר מעהר א וואך. און אז דער אַנקעל אינטערעסירט זיך מיט זיינע א קינד, זיינס א קינד האָט געפונען ביי איהם געגאדע, און דער אַנקעל קומט אליין צו איהם אין שטוב אריין. ער איז געוואָרען א הייסער אָנהענגער פון אַנקעל, ער האָט נור געזעהען אין איהם גוטס — און ער איז איהם ווירקליך דאנקבאר געווען פאר דעם גליק וואָס ער האָט איהם גע־שאָנקען.

די „משפחה“, דער ברודער בעריל מיט די שוועגערין, זיינען אויך געקומען דעם אַנקעל עמפפאנגען. די שוועגערין האָט זיך אויס־געפוצט, ווי זי וואָלט אין טהעאטער געגאנגען, אין איהרע קינדערס יום־טוב. נור די מאָדערנע יונגע קליידער האָבען אזוי קאָמיש אויס־געקוקט אויף איהר. דער העט מיט די גרויסע פעדערען און דאָס טרויעריגע מאָמעדיגע געזיכט! און דער סוט געשניטען קורץ, און די קאמאשען מיט די הויכע אויסגעקרימטע אָבסאצען, וואָס די אידענע איז געגאנגען אין זיי ווי אויף שטאלצען. דאָס האָט אזוי געשמעקט מיט טהעאַטער, אז עס איז געווען א רחמנות צו קוקען אויף דער אי־דענע. אלע האָבען געהערט פון דעם גרויסען גליק, און אלע האָבען זיך געוואָלט ווארימען אין דער זון... מען האָט יעצט שוין גע־חנפ'עט אי אהרן און אי זיין ווייב ראָזען. נור ראָזע און אפילו אהרן זיינען נאָך ניט צופריעדען געווען פון דעם בעזוך וואָס די „משפחה“ האָט זיי יעצט אָבגעשטאַט. עס האָט זיך זיי געדאכט. אי דער אַנקעל

געהערט שוין צו זיי. עס איז זייער אָנקעל — און יעצט קומט די „משפחה" אַביסעל לעקען פון דעם צוקער, וואָס געהערט זיי.

דער אָנקעל האָט געלאָזט לאַנג אויף זיך וואַרטען. אַזוי ווי ער וואָלט זיי ניט געוועזען פערגונען דאָס גליק — האָט ער עס געלאָזט זויער ווערען... די קינדער האָבען דערוויילע די קליידלעך שמוציג געמאַכט, און די שכנ'טעס זיינען מיעד געוועזען די אויגען זיך אויסקוקענדיג אויפ'ן אָנקעל... איינער האָט געפרעגט דעם אַנדערען: וואו איז ער? אין די אויגען פון דער משפחה האָט זיך שוין בעוויזען דאָס פייערעל פון נקמה. און די שוועגערין דוואָשע האָט שוין הויך געלאַכט, און גערוימט זיך מיט'ן מאַן אין אויער:

— אַז מעהר האָט ער ניט בעסערס צו טהאָן, ווי נור אהער צו קומען.

און ווי אויף צוזעצעניש די שונאים, איז דער אָנקעל דוקא יא געקומען. אריינגעפאַלען אין קיטשען מיט סעם'ען פלוצלונג. אָבגעשטעלט זיך אין קיטשען און ניט געוואָלט ווייטער געהן, ווי ער וואָלט זיי ניט געוואָלט פערגינען דאָס פערגעניגען, אַז ער זאָל זעהן די פּאַרלאָר, האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם ערשטען בעסטען שטוהל אין קיטשען, נישט דעם ראָק און נישט דעם העט אויסגעטהאָן, נור מיט'ן שטעקען אין האנד האָט ער זיך ארומגעקוקט אין קיטשען אויף די לאַנדסלייט און די משפחה וואָס זיינען אַלע געשטאַנען פאַר איהם מיט שרעק; און געזאָגט ווי צו זיך:

— עס איז אַלל־רייט דאָ, מיינע לאַנדסלייט וואָהנען זיך זעהר שעהן.

ער איז צופריעדען געוועזען פון זיך, וואָס ער גיט זיינע לאַנדסלייט צו מאַכען אַ שעהן לעבען, אַז זיי זאָלען זיך קענען וואָהנען אָנשטענדיג און אָנטהאָן זיך אַנשטענדיג — איז ער בעסער געוואָרען. ער האָט זיך געטראַכט, אַז אייגענטליך איז ער אַ גוטער מענש — און דאָס האָט איהם געבראַכט אין אַ גוטען הומאָר. ער האָט אָנגעהויבען צו שמייכלען און אויפגעהויבען זיך און געגעבען אַ טריט אין פּאַרלאָר. דער פּאַרלאָר איז איהם נאָך מעהר געפעלען געוואָרען, געזעהן די שעהנע שטוהל מיט דעם שעהנעם טיש, וואָס איז געווען סערווירט מיט קייק און פרוכטען. ער האָט אויסגעשטרעקט די האנד צו די פרוכטען, און אַלע זיינען דערפרעהט געוואָרען וואָס דער אָנקעל

געהט עסען. נור קיין פרוכטען האט ער ניט גענומען. ער האט בעטראכט די גלאז און געזאגט ווי צו זיך:

— קאט־גלעז, עס איז אלל־רייט.

ער האט זיך געהייסען ווייזען די קינדער. אהרן האט איהם געוויזען די קינדער. ער האט זיי בעטראכט.

— און וואו איז מאשא? אי לייק טו סי מאשא!

נור מאשא איז אין ערגעץ ניט געווען צו געפינען. זי האט זיך ערגעץ פערשטעקט. דער טאטע, די מאמע און די גאנצע משפחה זיינען ארומגעלאפען זי זוכען. מען האט ניט געוואוסט וואו זי איז. ענדליך האט מען זי געפונען ביי א שכנ'טע. דער פאטער האט זי געשלעפט ביי דער האנד, און דער פעטער בעריל האט איהר נאכגעשריען:

— נאריש מיידעל, געה אריין! וואס טהוסטו דא? — עס איז דאך דא דער אנקעל...

— מאשא, דו מאכסט דאך מיך אונגליקליך, אויפ'ן לעבען אונגליקליך — האט זיך דער פאטער געבעטען.

מאשא איז געווען אנגעטהאן אין איהר נייע קליידעל, אין א נייעם שירצעל, מיט איהרע לאנגע צוויי שווארצע אויפגעצויגענע צעפ... איהרע בעקלעך האבען געשלאגען מיט פייער — זי האט פערביסען איהרע קליינע יונגע ליפעלעך מיט איהרע קליינע ווייסע צייהן — און געברומט:

— אי דאן וואנ'ט טו סי הים!

לאנג האט זי דער אנקעל בעטראכט און געשמייכעלט:

— שי איז דהי גוירל — וואס האט מיך גערופען „ביעסט".

— א נאריש מיידעל, זי ווייסט דען וואס זי רעדט — האט דער פעטער בעריל געפרואווט פערענטפערען.

— נאטהינג, אי לייק איט. נו, דערפאר וואס דו האסט מיך גערופען „ביעסט". האסטו טשאקאלאד. סעם! — האט דער אנקעל גערופען סעמ'ען.

סעם האט שטומיג דערלאנגט א פודלע טשאקאלאד דעם אנקעל. דער אנקעל האט עס איהר געגעבען.

— יא, דאס האסטו פאר „ביעסט".

מאשא האט נישט גענומען.

— נעהם, נעהם, קינד וואָס טהוסט דו? — האָבען איהר אלע צוגעשריען.

מאשא האָט צוגענומען די טשאָקאָלאַד.

— עפען אויף, וועסטו עפּעס געפינען.

— עפען אויף, מאשא, עפען אויף — האָבען איהר אלע צוגע־שריען.

מאשא האָט אויפגעעפענט דעם טשאָקאָלאַד מיט ציטערדיגע הענד. פון די פודלע איז ארויסגעפאלען איינינע צעהן דאָלאַר שטי־קער און שטיקלאך דזשולערי.

— די דאָלאַר שטיקער איז פאר די מאַ, און די דזשולערי איז פאר דיר — דערפאר וואָס דו האָסט מיך גערופען „ביעסט" — האָט דער אָנקעל געזאָגט מיט א שמייכעל.

מאשא האָט אויפגעהויבען איהרע פולע שווארצע אויגען, ווי קינ־דיש זיי זיינען נאָך געווען — אזוי זאפטיג זיינען זיי שוין געווען. און זי האָט זיי רוהען געלאָזט אויפ'ן אָנקעל מאָזעס — א קאָקע־טעריי איז געלעגען אין דעם בליק וואָס האָט פערראַטהען די צו־קונפטיגע פרוי, פערהילט איז נאָך געווען די קאָקעטעריי מיט א הילע פון קינדישער פערשעהמקייט...

דעם אָנקעל מאָזעס איז דער בליק געפעלען. ער האָט איך זיך געשמייכעלט.

— דאנק דעם אָנקעל!

— גיב א קוש אין האנד! — האָבען איהר אלע נאָכגעשריען.

מאשא האָט זיך פערלאָרען. זי האָט געוואָלט טהאָן וואָס אלע האָבען איהר געהייסען. דער אָנקעל האָט זיך אָבער ניט געלאָזט קושען אין האנד. דער אָנקעל האָט זי ארומגענומען ביים קאָפּ און איהר געקושט אין די האָהר. אלע זיינען גליקליך געווען, אין פיעלע אויגען האָבען געגלאַנצט טרעהרען — און טאַטע־מאַמע זיינען געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל.

— איך קען אויך, איך קען אויך — איז פּלוצלונג ציליע גע־געבען א פאַל אריין אין מיטען דער חתונה א האַלב נאַקעטע און ניט א אָבגעוואַשענע. דאָס קינד האָט צוגעקוקט די סצענע דורך די קיטשען און איז געוואָרען אייפערזיכטיג און האָט זיך ניט געקענט איינ־האַלטען.

— גאָט מיינער! — האָט זי די מוטער געכאַפּט און געוואָלט זי פערשטעקען.

אָבער דער אַנקעל מאָזעס האָט זי שוין בעמערקט.

—ווער איז דאָס?

— גאָר ניט, אַ קינד — האָט זיך אהרן פערענטפערט.

— און וואָס קענסטו? — האָט דער אַנקעל געפרעגט.

— מואוויעס שפּיעלען, — האָט ציליע ארויסגעוואונקען מיט איהרע אויגעלאַך און שמוציג פּנים'על, אונטער דער מוטער'ס יום־טוב'דיגער קלייד.

— מואוויעס שפּיעלען — דאָס איז שעהן, קאַם־אָן, קאַם־אָן — יאָ, דאָ האָסטו דו...

אָבער די מוטער האָט שוין געהאַט פערשטעקט די אַרימקייט אין אַ ווינקעל, נור די „אַרימקייט" האָט פון דאָרט ארויסגעוויינט...

10.

קוזמינער לאַנדסלייט.

אַנקעל מאָזעס' שאַפּ איז געווען אונמעגליך צו אָרגאַניזירען אין אַ יוניאָן שאַפּ. וויפיעל די אידישע ארבייטער אָרגאַניזאַטאָרען האָבען נישט געפּרואווט צו יוניאָניזירען די לאַנדסלייט פון אַנקעל מאָזעס שאַפּ, האָבען זיי זיך שטענדיג אָנגעשלאָגען ווי אין אַן אייזערנע וואַנד. די אורזאַכע דערפון איז געווען, וואָס די בעציהונגען צווישען אַנקעל מאָזעס און זיינע לאַנדסלייט איז ניט געווען קיין ביזנעס בעציהונג, נור אַ משפחה בעציהונג. אַנקעל מאָזעס איז געווען פאַר די קוזמינער לאַנדסלייט ווי אַ הויפּט פון אַ משפחה, ווי אַ רעגיערער פון אַ קליין קעניגרייך. די קוזמינער לאַנדסלייט זיינען שטאָלץ געװען מיט אַנקעל מאָזעס פערמעגענס. אַז זיי זיינען דורכגעגאַנגען דורך אַ הויז, וואָס האָט געהערט צום אַנקעל מאָזעס, האָבען זיי זיך דערמיט געגרויסט, ווי עס וואָלט געווען זייער הויז. אַנקעל מאָזעס האָט זיך אריינגעמישט אין זייערע פאַמיליען־אַנגעלעגענהייטען. זיי האָבען זיך געלאַדענט פאַר איהם, און אַנקעל מאָזעס האָט ארויסגע־

געבען געריכט־שפּרוכען איבער זיי ווי אַ פּאַרצייטיגער פּאַטריאַרך איבער זיינע משפּחה־אנגעהעריגע. זיי זיינען געווען געטריי אַנקעל מאַזעס, און טאַמער האָט ווער געפּרואווט זיין אונצופריעדען און דערמאַנען אַ וואָרט עפּעס וועגען אַ יוניאָן, האָבען עס די לאַנדסלייט באַלד איבערגעגעבען אַנקעל מאַזעס. דער אַנקעל מאַזעס איז ארויפ־געקומען אין שאַפּ אַריין, אויסגעזוכט דעם „רעוואָלוציאָנער“, אָבגע־שטעלט זיך נעבען איהם און צום ערשטען איהם לאַנג און גענוי בע־טראַכט, אַזוי, אַז עס איז פון יענעם דאָס חיות ארוים.

— סעם, ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? — פרעגט ער זיין גובערנאַטאָר, ווייזענדיג אויפ'ן „רעוואָלוציאָנער“, וואָס האָט אַ יוניאָן.

— משה גרויס — ענטפערט סעם אָב קורץ

— אַזוי, דאָס ביזטו משה גרויס. דאָס ווילסטו האָבען אַ יוניע ביי מיר. נישט ביי מיר, גוטער ברודער. ביי מיר ארבייט מען נישט שבת, נישט יום־טוב. ביי מיר איז נישט קיין שאָפּ, וואָס מען זאָל דאָ אריינלאָזען יוניע לייט. ביי מיר זיינען לאַנדסלייט, משפּחה. וואָלט ביי מיר געווען ארבייטער און אַ שאַפּ, וואָלט מען ביי מיר געווען גע־ארבייט אין שבת און אין יום־טוב, אפילו אין ראש השנה און יום־כפור, ווי אין יעדען יוניע שאַפּ. איך בעדאַרף דאָס ניט, ווייזט ער אויף זיין שאַפּ. איך לייג געלד צו דערצו. איך האַלט נור דאָס אויף צוליעב אייך, אַז מיינע לאַנדסלייט זאָלען קענען מאַכען אַ לעבען. וואָס וואָלט איהר געטהאָן אָהן מיר? ווער האָט אייך געבראַכט אין אַמעריקאַ? צו וועמען זייט איהר געקומען נאָך אַ שיפס־קאַרטע, נאָך געלד, אַז איהר האָט בעדאַרפט אייערע משפּחות אהער ברענגען? צו וועמען קומט איהר, אַז איהר האָט טראָבעל? אַז ס'ווערט ווער פון אייך חלילה קראַנק? — האָט אַנקעל מאַזעס זיך צושריען הויך אויפ'ן קול, אַז די לאַנדסלייט האָבען געציטערט — צו וועמען קומט איהר? אַלעס צום אַנקעל מאַזעס, הע? איז עס אַזוי? און דער וויל ביי מיר איינפיהרען אַ יוניע. ניט ביי מיר, ברודער! קיינער וועט מיך ניט נויטען, אַז מען זאָל ביי מיר ארבייטען אין שבת, אין יום־טוב. ביי מיר זיינען קיין ארבייטער ניט. ביי מיר זיינען לאַנדס־לייט. מיין משפּחה מאַכט ביי מיר אַ לעבען, און איך ארבייט אַזוי

שווער ווי איהר. איהר זעהט עס אליין. און פאר ווענען? פאר מיר בעדאַרף איך עס ניט! אלעס נור פאר אייך. איך וועל צושליסען מיין שאפ און זוכט אייך ערגעץ ענדערש וואו ארבייט. אז איהר וועט בעדארפען א פאַר דאלאר, וועל איך אייך סיי ווי סיי געבען. האָט ניט קיין מורא, נור מעהר צו טהאָן מיט דעם וויל איך נישט.

— וואָס רעדט דער אַנקעל? וואָס רעדט דער אַנקעל זיך איין, וואָס א ליאַדע יונג זאָגט דאָרט? — הויבען זיך אָן די לאנדס־לייט בעטען ביים אַנקעל מאַזעס.

— צוליעב איהם זאָלען מיר אלע ליידען? — צוקאָכט זיך אהרן־משה, דעם אַנקעל'ס א משפחה. — אין דער היים איז ער געווען א דאַרפס־געהער, געוועהנט געווען מיט'ן ווינד און וועטער און דאָ איז ער א פרעסער. לאָזט מיך נאָר צו צו איהם, וועל איך איהם דער־לאנגען א יוניע — שרייט דער איד מיט דער האנד אויסגעשטרעקט.

— ש־ש־שטעה. ביי מיר שלאָגט מען נישט — האַלט איהם דער אַנקעל מאַזעס איין. — נור ווענען עס געפעלט ניט ביי מיר, דער קען זיך שאַפען ערגעץ אנדערש וואו בעסער. סעס, זעה וואָס קומט איהם און בעצאָהל ביז איין גראָשען. און נאַ, דאָס האַסטו דאָ נאָך א פאַר דאלאר מיט אויפ'ן וועג.

אַנקעל מאַזעס גוטסקייט האָט אלעמען געריהרט. אַנקעל מאַזעס האָט געפאַנגען די הערצער פון די קוזמינער לאנדסלייט מיט די פרייע האַנד זיינע. ער האָט קיינמאָל קיין לאַנדסלייט ניט אָבגעזאָגט. און דער „רעוואָלוציאָנער" אליין איז געריהרט געווען פון אַנקעל מאַזעס' רייד, און פון זיינע פאַר דאלאר, און האָט חרטה געהאַט אויף זיינע ווערטער.

— בעט איבער דעם אַנקעל מאַזעס. די מינוט בעט איבער דעם אַנקעל מאַזעס — האָבען די קוזמינער לאנדסלייט געשריען.

— קושען אין האַנד לאָז ער. קוש דעם אַנקעל מאַזעס אין דער האַנד — האָט אהרן־משה, דער דאַרפס־געהער און דאָ דער פרעס־סער, געשריען אויף דעם „רעוואָלוציאָנער".

דער סוף איז געווען, אז אַנקעל מאַזעס האָט זיך ניט געלאָזט קושען אין דער האנד. דעם לאַנדסמאַן האָט ער ניט אָבגעזאָגט פון דער ארבייט. דאָן, פאר זיין נאַרישקייט, האָט מען איהם א צונאָמען געגעבען „דער יוניע מאַן".

דאָס הייסט אָבער ניט, אז מען האָט ביים אָנקעל מאָזעס ניט געאַרבייט אין שבת. פערקעהרט, שבת איז אין סטאָר ביים אָנקעל מאָזעס געווען דער מעהרסט פערנומענער טאָג. די פרומע לאַנדס־לייט האָבען דעם טאָג טאַקע פערבראַכט אין די קאָנגרעגיישאָן, אין דער היים מיט זייער משפחה. די ניט־פרומע לאַנדסלייט, דעם יונגען עלעמענט, האָט אָנקעל מאָזעס איינגעלאַדען שבת, אז זיי זאָלען קומען אין סטאָר אריין העלפען פערקויפען אָדער צופיקסען, ווען מען דאַרף צופּאַסען עפּעס א קאַסטומער. שבת איז געווען דער טאָג וואָס מען האָט אַם מייסטען געלייזט. און די לאַנדסלייט, דערפאַר וואָס זיי האָבען ניט געקראָגען בעצאָהלט פאַר זייער ארבייט, האָבען זיי די קליינינקייטען ניט געהאַלטען פאַר אַן ארבייט, נור פאַר א געטריי־שאַפט צום אָנקעל. דערפאַר אָבער שבת ביינאַכט פלעגען זיך די על־טערע לאַנדסלייט צונויפקומען ביי איינעם פון דער משפחה און פער־ברענגען דעם אבענד מיט עראינערונגען וועגען קוזמין. מען האָט געשיקאַ נאָך קענליך ביער און מען האָט זיך אמוזירט מיט אַלט־קוזמין.

מעהרסטען פון די קוזמינער לאַנדסלייט זיינען דאָך געווען מענ־שען, וואָס האָבען זיך ערצויגען אויף דער פרייער נאַטור. קוזמין אַליין איז געלעגען ביים ברעג פון דער ווייכסעל און איינגעטונקט צווי־שען פלוימען־בוימער און גרינסען. און אז עס איז געקומען פּסח־צייט, האָבען זיך שוין געטראָגען אין דער קוזמינער לופט די לייכטע ווינ־טעלעך, וואָס האָבען געבלאָזען פון די פרייע פעלדער און האָבען יעדעם הארץ יונג געמאַכט. עס זיינען דאָך געווען צווישען די קוז־מינער לאַנדסלייט אַזעלכע אידען, וואָס האָבען העלפט פון זייער לעבען פערבראַכט אין סעדער; פישערס וואָס זיינען געשוואומען איבער טייכען און סטאַווען, ווינטער אויפגעהאַקט דאָס אייז פון גע־פרוירענע יעזשערעס. אידען שווייגערס, וואָס האָבען אין דער היים געהאַט צו טהאָן מיט מעלקען קיה, מיט מילך, מיט גרינסען, מיט אויבסט, און דאָ זיינען זיי אַלע געווען אָבגעשניטען פון דער נאַטור, פערבראַכט זייערע טעג אין א פערשטויבטען שאַפּ. צי די זון האָט געשיינט, צי א רעגען האָט געגאָסען, האָבען זיי גאָרניט מעהר געזעהן נור די פאַרביילויפענדע באַהן. זעהר זעלטען האָט איינער פון די לאַנדסלייט די מעגליכקייט געהאַט דאָס הימעל צו זעהן בייטאָג. און

האָט אַ קוזמינער פּלוצים אין אַ ווינטער־אָבענד ענטדעקט די לבנה, וואָס האָט דורך אַ שפּאַרע הימעל אַריינגעקוקט אויף אַ מינוט אין עסעקס סטריט, איז עס ביי איהם געווען אַזאַ חידוש, ווי אַ נייער לאַנדסמאַן וואָלט פון קוזמין אַריבערגעקומען... האָט זיך די קוזמינער געבענקט נישט וויסענדיג אַליין נאָך וואָס זיי בענקען. זיי האָבען געבענקט נאָך דעם קוזמינער הימעל, נאָך דער לבנה, נאָך פעלדער און נאָך די קוזמינער סעדער, און ווען זיי זיינען זיך צונויפגעקומען, האָט מען גענומען קוזמין אויפ'ן טיש אַרויף. ווארים קיין אַנדער לעבען האָבען זיי ניט געהאַט, נור דאָס לעבען וואָס זיי האָבען הינטער זיך איבערגעלאָזט אין דער אַלטער היים.

אַנקעל מאָזעס איז געווען אַ קוזמינער לאַנדסמאַן. און כאָטש ער איז געווען זייער באַס, זייער הערשער, זייער געוועלטיגער, איז ער געווען דער זעלבער לאַנדסמאַן וואָס זיי. זיין לעבען איז ניט אַנדערש געווען פון זייערס. זיין קינדהייט און זיין יוגענד און זיינע שעהנע טעג האָט ער פערבראַכט אין קוזמין. זיינע שעהנסטע ער־אינערונגען זיינען פון דעם קליינעם שטעדטעל, און פלעגט מען איהם דערמאָנען אָן קוזמין, אָן אַ מענשען, וועלכען ער האָט געקענט אין זיין יוגענד, אָדער אָן אָן אָרט און פּלאַץ אויף וועלכען ער פלעגט זיך שפּיעלען מיט די קצבים־יונגען — האָט עס איהם אַזוי געריהרט, אַז עס האָבען זיך באַלד בעוויזען טרעהרען אין זיינע אויגען. ער פלעגט אָפּטמאָל אַריינפאַלען צו די קוזמינער, ווען זיי האָבען פער־בראַכט שבת אין אָבענד ביי אַ לאַנדסמאַן און צוהערען זיך צו די קוזמינער מעשיות. נאָר ווען דער אַנקעל מאָזעס פלעגט זיך בע־וויזען, זיינען די קוזמינער פערשטומט געוואָרען, מורא געהאַט אַ וואָרט אויסצורעדען און האָבען געהאַלטען אין איין חנפ'ענען און מכבד זיין דעם אַנקעל און צוהערען זיך צו איהם. ער האָט געפיהלט, אַז ער האָט פערטריבען די פרעהליכקייט פון זיי מיט זיין אַריינ־קומען. האָט ער זיי פערלאָזט.

וואָס עלטער אַנקעל מאָזעס איז געוואָרען, אַלץ מעהר האָט ער אָנגעהויבען צו בענקען נאָך קוזמין. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז נאָך אַ בחור, אַ יונגער מאַן, און האַלט נאָך ביי אַ שידוך טהאָן. ער איז אוועקגעפאָהרען אין דער פרעמד זיך אַרויפאַרבייטען און געלד מאַכען און יעצט וועט ער אַהיים פאָהרען נאָך קוזמין אַ ריי־

בער בחור און וועט חתונה האבען מיט א פיין קוזמינער מיידעל, ארויסנעהמען א קינד פון א בעל־הבתיש הויז און חתונה האבען... זיין לעבען אין אמעריקא איז ביי איהם נישט געווען פערדעכענט. ער האט דא ניט חתונה געהאט, ניט געפיהרט קיין בעל־הבתישקייט. דא האט ער זיך ארויפגעארבייט און געלד פערדיענט. און יעצט ערשט בעדארף ער חתונה האבען און פיהרען אן אנשטענדיג בעל־הבתיש לעבען ווי עס פאסט פאר א מאן ווי ער איז, פאר'ן אנקעל מאזעס. די יאהרען זיינען אבער געלאפען און ער איז געווען פער־נומען איז ביזנעס און פערגעסען זיך, און ווען ער האט ערוואכט, און איז שוין בערייט געווען אנצוהויבען דאס נייע לעבען, האט ער איינגעזעהן, אז צוריקפאהרען נאך קוזמין איז ער שוין צו אלט...

מאשא האט צוריק בעלעבט זיינע האפנונגען. אנקעל מאזעס האט דערפיהלט די עלטער און האט מורא געהאט חתונה צו האבען מיט א ווילד פרעמדע... פערלאזט האט ער זיך קיינמאל נישט אין זיין לעבען אויף א צווייטען. צו קיינעם האט ער קיין צוטרויען ניט געהאט, נור צו זיך אליין — און יעצט אויף דער עלטער, ווען ער האט בעדארפט ליעבע און געטריישאפט — זיך פערלאזען אויף א פרעמדע, האט ער מורא געהאט — דאך דאס יונגע, קוים רייפע מיי־דעל, וועלכעס האט איהם אזוי שטאלץ געקוקט אין די אויגען אריין און געזידעלט איהם „ביעסט", האט ביי איהם ערוועקט א געפיהל פון אכטונג צו א צווייטער פערזענליכקייט, און דאס געפיהל פון אכטונג האט אנקעל מאזעס ניט געהאט צו קיינעם פון זיינע לאנדסלייט, וואס זיינען געווען מיט איהם א גאנצען טאג צוזאמען.

דערנאך האט ער געהאלטען מאשא'ן פאר ס'זייניגע, פאר עפעס אזעלכעס, וואס בעלאנגט צו איהם, א טאכטער פון זיינס א משפחה, וואס ארבייט ביי איהם, וואס מאכט א לעבען פון איהם — און וואס זיין גורל איז אבהענגיג פון איהם. און אלע וואס מאכען ביי איהם א לעבען, האט אנקעל מאזעס געהאלטען, בעלאנגען צו איהם, זיי מיט זייערע פרויען און זייערע קינדער. מאשא איז אויסגעוואקסען פאר איהם, ער בעדארף נור זעהן, אז אנשטאט פיינט האבען, זאל זי פער־געטערען דעם אנקעל מאזעס. און פערגעטערען וועט זי איהם ווען ער וועט איהר גוטס טהאן.

מאשא איז זעהר דערהויבען געווארען מיט אמאל אין דער היים,

צייט מען איז געוואָהר געוואָרען, אַז דער אַנקעל האָט צוליעב איהר געהעכּערט דעם פּאַטער'ס ווייזדושעס אויף גאַנצע פינף דאָלאַר אַ וואָך. די טאַטע־מאַמע האָבען פאַר איהר אַנגעהויבען דרך־ארץ צו קריגען, ווי עס וואָלט אויף איהר געפאַלען אַ שטראַהל פון די גרויסקייט און שטאַרקייט וואָס בעקליידעט ווי אַ זון דעם אַנקעל מאַזעס אין די אויגען פון די לאַנדסלייט... מאַשא איז געוואָרען אין די אויגען פון דער משפחה ווי אַ וואונדער־קינד, וואָס בעצויבערט. מען האָט זי שוין ניט געלאָזט ארבייטען אזוי שווער, און די מאַמא האָט שוין מורא געהאַט צו שרייען אויף איהר. זי איז עפּעס געוואָרען מיט אַמאָל ווי אַ יום־טוב קינד. מאַשא האָט ניט פערשטאַנען וואָס ס'איז געשעהן.

11.

אסתר און אחשורוש.

מאַשא האָט זיך ערצויגען אונטער די זוניגע שטראַהלען פון אַנקעל מאַזעס'עס גנאָדע. דורך איהר, איז אויך איהר פּאַטער, מוטער, איהר גאַנצע משפחה ערהויבען געוואָרען. ווארים מאַשא איז געוואָרען דאָס ווינש־פינגערעל דורך וועלכען מען קומט אַן צו אַנקעל מאַזעס'עס האַרץ.

עס איז עפּעס געלעגען אין דער קליינער מיידעל וואָס האָט דעם אַנקעל מאַזעס געמאַכט פערגעסען אַז אַלע זיינע ביזנעס און קאָפּ־דרעהענישען און געבראַכט איהם צו קלעהרען נור וועגען זיך. און דערפאַר האָט אַנקעל מאַזעס אזוי געצויגען צו דעם קינד. ער פלעגט ליגען בייינאַכט און ניט קענען שלאָפען. אין קאָפּ האָבען זיך איהם געפּלאָנטערט געשעפטען, קאָנקורענטען, בעלי־חובות. ער האָט זיך פאַרגעוואָרפען: צו וואָס? פאַר וועמען? וואָס פערברענג איך מיין גאַנץ לעבען מיט זיי? קוים אָבער איז איהם געקומען מאַשא אין זינען אריין, איז איהם ליכטיגער געוואָרען אין די אויגען. ער האָט זיך געזעהן אַ יונגער מאַן מיט לעבען, מיט אַ ווילען. ער האָט זיך געזעהן ביי זיך אין דער היים, ביי אַ געדעקטען טיש געבען איהם

זיצט די, וואָס האָט איהם ליעב, וואָס לעבט מיט איהם און קלעהרט וועגען איהם.

ער האָט שוין יעט געוואָלט, אַז זי זאָל זיין זיין קינד. נײן... דעם פאָטער האָט ער אָנגעהויבען גוטס צו טהאָן צוליעב איהר. גע־העכערט איהם די ווײדזשעס און אראָבגענומען פון דעם שאָפּ און אוועקגעשטעלט איהם אַלס קעשיער. צו מאשא'ן האָט ער געשיקט אַ מוזיק־לעהרער זי לערנען פּיאַנאָ שפּיעלען, געשיקט איהר מתנות און פלעגט יעדען שבת און זונטאַג ארויסקומען זי זעהן.

די ערשטע זאַך האָט ער געמאַכט, אַז דער פאָטער איהרער זאָל זיך איבערציהען אין אַ גרעסערע וואָהנונג און מאשא זאָל זיך לערנען און פיעל געהן שפּאַצירען. שבת און זונטאַג איז ער ארויס־געקומען צו אהרן מעלניק אויף בעזוך. צו דער פערוואונדערונג פון אַלע זיינע מענשען, האָט מען בעמערקט, ווי אָנקעל מאָזעס האָט זיך אָנגעהויבען די לעצטע צייט צו פּוצען. וואָס ערוואַקסענער און רייפער מאשא איז געוואָרען, אַלץ מעהר האָט אָנגעהויבען אָנקעל מאָ־זעס די האָהר זיך צו פאַרבען, זאָרגזאַם שטענדיג צו זיין ראַזירט, יאָנגמען צו קליידען זיך און פון פערפיומען צו שמעקען, אַזעלכע זאַכען וואָס קיינער האָט ביז איצט ניט בעמערקט אין אָנקעל מאָזעס. און דאָס פייניגען זיך פון אָנקעל מאָזעס צוריק יונג צו ווערען, האָט ביי אַלעמען ארויסגערופען אַ רחמנות און אַ מיטלייד צו איהם. הינטער זיין רוקען האָט מען שוין אָנגעהויבען צו לאַכען אויס איהם און ווערטלעך צו זאָגען איבער איהם, אַ זאַך וואָס איז קיינמאָל ניט גע־שעהן. אָבער אין אָנקעל מאָזעס' געגענוואָרט האָט מען דרך־ארץ גע־האַט און גאָר זיך ניט געמאַכט זעהען און בעמערקען.

אָנקעל מאָזעס האָט אָבער אויף גאָר ניט געקוקט. ער האָט אָנ־געהויבען צו לעבען ווי אין אַ פאַנטאַזיע, ווי אין אַ צווייטער וועלט. עס איז געווען, ווי אָנקעל מאָזעס האָט געלעבט אַ פערקעהרטעס לעבען. אין זיין יוגענד האָט ער זיך אָבגעגעבען בלויז מיט ביזנעס און זיין הארץ איז געווען טויט, ווי דאָס הארץ פון אַן אַלטען מאַן. און אויף זיינע אַלטע טעג איז אָנקעל מאָזעס יונג געוואָרען און האָט אָנגעהויבען צו לעבען צוריק זיין יוגענד וואָס ער האָט פערלאָזען. אָנקעל מאָזעס האָט שוין ניט געלעבט מיט זיינע געשעפטען, ניט מיט

אויסבראקירטע סחורות, מיט פערלעגענעם סטאק. ער האט געלעבט מיט א יונג מיידעל, וואס האלט אין וואקסען און ענטוויקלען זיך פון א קינד צו א פרוי. יעדע ענדערונג וואס איז פארגעקומען אין מאשא'ן האט ער בעמערקט... און אז ער האט זי געזעהן פון איין שבת צום אנדערען, האט ער זי גוט בעטראכט, און איינגערעדט זיך, אז איהרע האהר זיינען דורך די וואך גערדיכטער געווארען, איהרע צייהן שארפער און שטארקער. ער האט זיך געפרעהט מיט די ענט־וויקלונג פון איהר פיגור, מיט דעם וואוקס פון איהר הויך, מיט די פילונג פון איהר קערפער. יעדען שבת האט ער אין איהר נייעס בע־מערקט, האט ענטדעקט אין איהר א נייעם רייץ וואס ענטוויקעלט זיך.

ער איז בעסער געווארען צו זיינע מענשען. זיינע אויגען זיי־נען קלעהרער געווארען און ארויסגעהויבען זיך פון דעם בעפא־לענעם פעטס פון זיין פנים. ער האט געשמייכעלט, און טאמער האט ווער ניט געטהאן זיין פליכט, אזוי ווי עס בעדארפט זיין, האט ער אנשטאט בייזערען זיך, געשמייכעלט. קיינער האט ניט פערשטאנען די ענדערונג וואס איז געווארען אין איהם. כאטש אלע האבען גע־פיהלט און געוואוסט, אז די אורזאך דערפון איז מאשא, און זיי הא־בען אויסגענוצט מאשא'ן פאר זייער טובה ווענען. אזוי ווי אמאל האבען די אידען בענוצט אסתר'ן אויסצובעטען טובות פאר זיי ביי אחשורוש'ן, האבען די קוזמינער לאנדסלייט אויסגענוצט מאשא'ן פאר אנקעל מאזעס. האט א לאנדסמאן געדארפט האבען א שיפס־קארטע פאר זיין משפחה, האט מען געשיקט מאשא'ן צום אנקעל בע־טען. האט ווער בעדארפט א טאכטער חתונה צו מאכען, גאלדענע צייהן אין מויל זיך ארייגשטעלען, אן אפערייישאן צו מאכען — פאר אלסדינג האט מען געשיקט מאשא'ן צום אנקעל בעטען. מאשא'ן האט דער אנקעל קיינמאל ניט אבגעזאגט. קוים האט זי זיך געווי־זען פאר איהם, זיינען זיינע אויגען קלעהרער געווארען, דאס פעטס פון זיין פנים האט זיך בעהאלטען און איז צוריקגעגאנגען אויף זיין ארט, און זיין גאנץ אויסזעהן האט דענסמאל געקראגען א מענ־שליכעם געשטאלט און מען האט פערשטאנען דאס פנים זיינס, וואס איז אן אנדערס מאל געווען אונפערשטענדליך... ווי אלץ האט מאשא ע'פועל'ט ביי איהם, אזוי ווי אסתר ביי אחשורוש'ן, האבען איהר

טאַקע די קוזמינער לאַנדסלייט אַ נאָמען געגעבען אסתר; אַנקעל מאַזעס — אחשורוש און אהרן מעלניק — מרדכי היהודי.

צוויי טויטע האָבען זיך געקליבען צו פאָהרען אויף יענער וועלט. דאָס זענען געווען דעם אַנקעלס פאַטער, דער אַלטער מעלניק, און דער צווייטער איז געווען דער פעטער בעריל, וועלכע האָבען זיך געקליבען קיין קוזמין שטאַרבען. דער פעטער בעריל האָט שוין נישט געהאַט וואָס צו טהון אויף דער וועלט. ער האָט געפיהלט, אז זיין פּלאַטץ וואָס ער האָט זיך אַנגעגרייט אויף יענער וועלט איז פערטיג געוואָרען פאַר איהם, און די וועלט האָט איהם אויך נישט מעהר געוואָלט. ער איז קראַנק געוואָרען, געשפּיגען מיט בלוט, און נישט געקענט מעהר ארבייטען. און ער האָט אויך געהאַט פערלוירען זיינע „באָרדערס" — די קינדער זיינע האָבען חתונה געהאַט. און מיט אַמאָל האָבען זיך טאַטע מאַמע ארומגעקוקט און דערזעהען זיך, אז זיי זענען געבליבען אַהן „באָרדערס". עס איז נישטאָ ווער עס זאָל דאָס „הויז" אויסהאַלטען.

דער פעטער בעריל האָט געוואָלט דוקא אהיים פאָהרען. זיינע לעצטע טעג פערברענגען אין קוזמינער בית־המדרש, תהילים זאָגען, און בעגראָבען צו ווערען אויפ'ן קוזמינער בית־עולם.

דאָס ווייב אָבער, זיינע האָט געטענה'ט אז איהר „קוזמין" איז דאָרט — וואו איהרע קינדער זענען. און נאָך הונדערט און צוואַנציג וויל זי ליגען דאָרט וואו איהרע קינדער זענען. האָבען זיך מאַן און ווייב געשיידט ביי זייער לעבען — דער פעטער בעריל איז צוריק געפאָהרען קיין קוזמין — שטאַרבען און די מוטער איז געבליבען דאָ אין אמעריקאַ.

לכבוד די „צוויי טויטע" זיינען זיך אַלע קוזמינער לאַנדסלייט צונויפגעקומען, אַ נאַכט בעפאָר די שיף געהט אָב, צום פעטער בעריל זעגענען זיך מיט „די טויטע". די „צוויי טויטע", דער אַלטער מעל־ניק און דער פעטער בעריל, זיינען געזעסען פון אויבען־אָן טיש און געטרונקען „לחיים" צו די לאַנדסלייט, און די משפחה, די טעכטער מיט די איידימס מיט די אייניקלעך, האָבען זיך מיט זיי געזעגענט. זיי האָבען געוויינט, ווי מען בעוויינט טויטע. די לאַנדסלייט האָבען מחילה געבעטען ביי זיי.

— וואָס איז איז דער חילוק? אַלע וועלען מיר אהיים פאָהרען.

אלע וועלען מיר פאהרען וואוהין זיי פאהרען! — האט זיך אנגערופען א לאנדסמאן, אן אלטער איד, וואס האט זיך אויך פערבענקט נאך'ן קוזמינער גוטען ארט.

— ר' בעריל, גריסט זיי דארטען.

— אז איהר וועט זעהן דארטען „מיינע", ר' מרדכי, גריסט זיי...

— איהר זאלט זיך מיהען פאר אונז — האט א אידענע אנגע־הויבען צו וויינען.

נאר די „טויטע" אליין זיינען זעהר פרעהליך געווען. זיי האבען גארניט געפיהלט, אז זיי פאהרען שטארבען. פעטער בעריל'ס אויגען האבען געלויכטען און ער האט זיך אויסגעקעמט די בארד. עס האט זיך געדאכט ווי דער איד קומט צו צו דעם גליק, אויף וועלכען ער האט געווארט זיין גאנץ לעבען, אז יעצט געהט ער אבנעהמען דעם שכר פאר זיין גאנצע הארעוואניע. און א רוהיגקייט און א שטילע פרעהליכקייט האט ארויסגעזונגען פון אלע זיינע בעוועגונגען.

דער אלטער מעלניק איז אויך פרעהליך געווען און מיט יעדען געטרונקען לחיים און ווערטלעך גערעדט:

— אז איך וועל זעהן דיין טאטען, דעם אלטען חיים אויף יענער וועלט, וועט ער דאך מיך פרעגען: וואס מאכט עפעס מיין זוהן אין אמעריקא? וועל איך איהם ענטפערען: דיין זוהן פרעסט טרפות און איז מחלל שבת, דורך דעם ווארפט עס דיך אזוי פון דער ערד ארוים — וועט ער קומען צו דיר און וועט דיר צודישען בייננאכט. וועסט דאך א שווארץ יאהר זיך אויסריכטען — אוי, וועסטו זיך א שווארץ יאהר אויסריכטען!

האבען אלע לאנדסלייט זיך צולאכט פון'ם „טויטען", וועלכער זאגט ווערטלעך.

צו דער שיף, זיינען די לאַנדסלייט אַראָבגעקומען בעגלייטען די טויטע ווי צו אַ אמת'ע לויה. די קינדער האָבען געוויינט, געפאַלען דעם פאָטער אויפ'ן האַלז און געבעטען מחילה:

— טאַטע, זיי אונז מוחל, טאָמער האָבען מיר דיך ניט בעד־האַנדעלט ריכטיג.

— טאַטע, מיר וועלען דיך קיינמאָל ניט פערגעסען. אַזוי לאַנג ווי דו וועסט לעבען, וועלען מיר דיר געלד שיקען.

— לאַנג וועל איך שוין ניט בעדאַרפען אייער געלד — האָט דער פעטער בעריל רוהיג און גוטמוטיג געשמייכעלט — בלייבט געזונד, מיינע קינדער, און געדענקט אין גאָט.

און ער האָט אָוועקגערופען טשאַרלי'ן, זיין בן־יחיד, אין אַ ווינ־קעל, און געזאָגט צו איהם אַזוי:

— איין זאַך פערלאַנג איך נאָר פון דיר. מילא, איך האָב אַנ־דערש געוואָלט — איך קען ניט העלפען. אָבער דאָס זאָג מיר צו, גיב דיין האַנד תקיעת כף דערויף, אַז דו וועסט עס האַלטען: אַז ווען דו וועסט הערען, אַז עס איז שוין נאָך אַלעמען, וועסטו דעם קדיש אָבהיטען. זאָג מיר צו, מיין זוהן...

אַלע לאַנדסלייט זיינען געשטאַנען און האָבען צוגעזעהען די סצענע, אַלע האָבען געוואוסט וואָס דער פאָטער פערלאַנגט יעצט פון זיין קינד, און אַלע האָבען זיך דערמאָנט אָן זייערע אייגענע קינדער. ווי ווייט און פרעמד זייערע קינדער זיינען פון זיי אין אַמעריקאַ. די לאַנדסלייט האָבען אָנגעהויבען צו קרעכצען. דאָ און דאָרט האָט ווער אַ טרעהר געווישט און איינער האָט געררוימט דעם צווייטען אין אויער אַריין:

— און מיינער איז בעסער? און דיינער איז בעסער?

טשאַרלי, וועלכער איז דורך די פאָר יאָהר אויסגעוואַקסען אַ הויכער און אַ דאַרער בחור, מיט אַ פאָר שטאַרקע הענד, מיט אַ שטאַרקע ביינערדיגע ברוסט, איז געשטאַנען אַ פערשטיינערטער ער האָט פערשטאַנען, אַז דער פאָטער פערלאַנגט פון איהם עפּעס הייליגעס און טהייערעס. ער האָט רחמנות געהאַט אויף איהם און צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. אָבער ער האָט קיין וואָרט ניט גערעדט. ער האָט דעם פאָטער גאָר ניט געקענט זאָגען. וואָרים ווירקליך איז איהם דער פאָטער געווען אַ פרעמדער. די מוטער האָט ער

געליעבט, ווייל די מוטער האט זיך פאר איהם אנגענומען און פלעגט איהם בעשיצען געגען די שוועסטער. אבער צום פאטער מיט זיין לערנען און דאוונען און פרומקייט — וואס האט ער געפיהלט צום פאטער?

דערווייל זיינען די איידימס געשטאנען אין א ווינקעל און האבען זיך גע'סוד'עט, און האבען זיך צונויפגעלייגט געלד און דער עלטסטער איידים, דער גאליציאנער, האט עס צוגעטראגען בערלען:

— שוועהר, דאס וועט איהר האבען „אויף נאך הונדערט און צוואנציג יאהר" אז מען וועט בעדארפען, זאלט איהר...

— אויף נאך הונדערט און צוואנציג יאהר בעדארף איך ניט; האב איך מיר אליין, גאט צו דאנקען, אנגעגרייט פון מיין ארבייט — ווייזט דער פעטער בעריל אויפ'ן טארבעלע מיט'ן געלד וואס ער האט אויפ'ן הארץ אנגעבונדען — נאר ביז צו די הונדערט און צוואנציג יאהר זאלט איהר מיך ניט פערלאזען. לאנג וועלען די הונדערט און צוואנציג יאהר שוין ניט נעהמען... איך פיהל שוין... — שמייכעלט דער פעטער בעריל.

אז עס איז געקומען זיך געזעגענען מיט דער ווייב, האט דאס פאר פאלק ערשט פערשטאנען וואס אמעריקא איז געווען פאר זיי. אראבגעבראכט האבען זיי קיין אמעריקא זייערע קינדער. די קינדער האט אמעריקא צוגענומען. און זיי שפייט אמעריקא אויס, ווארפט זיי אוועק ווי אן אומווירדיגע, אונניצליכע שמאטע. אמעריקא האט זיי צוטהיילט אויף די אלטע יאהרען. פון די אלטע מאמע ציהט זי נאך אביסעל נוצען. דעם אלטען טאטען שיקט זי אהיים שטארבען.

— דער טויט האט אונז ניט געקענט צושיידען, און אמעריקא האט אונז צושיידט — האט די אידענע געשריען און ניט פערשטאנען וואס זי מיינט דערמיט, נאר עפעס געפיהלט א גרויסע קללה פאר דעם לאנד, וועלכע האט פון איהר אלעס אוועקגענומען — איהרע כחות, איהר לעבען און איהרע קינדער, און שפייט אויס דאס, וואס זי בעדארף ניט מעהר...

נאר באלד איז פערהעליך געווארען ביי דער שיף. אנקעל מאזעס איז אראבגעקומען מיט'ן צווייטען „טויטען", דער אלטער מעלניק איז טויט שכור געווען. אין דער האנד האט ער געהאלטען דאס זע־קעל מיט'ן געלד וואס ער האט זיך אנגעזאמעלט אויף קבורה־געלד

פון זיינע אייגענע ארבייט — געקלימפּערט מיט'ן געלד און געשריען צום זוהן:

— איך בעדארף דיר שוין אויף אלדע שווארצע יאָהר, פּרעה מלך מצרים, מיט דיין גאַנץ קעניגרייך אַמעריקא פון הודו ביז כוש. אויף קבורה־געלד האָב איך אליין מיר אַנגעזאַמעלט. אויסגעארבייט, מיט מיינע אייגענע הענד אויסגעריבען אויפ'ן קאשע־מיהלעכעל, און אויף וואָס און צו וואָס בעדארף איך דיר?...

— קום, בעריל, קום צוריק נאָך קוזמין — האָט ער געריסען בערלען ביים ארבעל — בלייב געזונד, פּרעה מלך מצרים — האָט ער דעם זוהן צוגעשריען — און איהר, לאַנדסלייט, עבדים היינו, געהט צוריק צו פּרעה מלך מצרים ארבייטען!

אז די שיף איז אַבגעגאַנגען מיט די „צוויי טויטע", זיינען די לאַנדסלייט שטעהן געבליבען און נאָכגעקוקט מיט בענקענדע בליקען און ניט איינער האָט מקנא געווען די „טויטע" וואָס פאָהרען רוהען אויף קוזמינער גוטען אָרט, איידער צוריקצוגעהן צו פּרעה מלך מצרים.

אלע זיינען טרויעריג געווען. אפילו אַנקעל מאָזעס איז טרויעריג געוואָרען און נאָכגעקוקט די אַבגעהענדע שיף מיט די „טויטע". יעדער איינער לאַנדסמאַן האָט זיך דערמאָנט אַז זיין אייגענע ענדע, ווען ער וועט אהיים פאָהרען מיט דער שיף...

נאָר אַבגערוקט פון אלע זיינען געשטאַנען מאַשאַ און טשאַרלי, די צוויי דערוואקסענע קינדער, וואָס האָבען זיך ערצויגען שוין דאָ אין אַמעריקא. זיי האָבען געפּאַסט איינע צו די אנדערע, אין איין וואוקס, אזוי ווי זיי וואָלטען צוזאַמען ארויפגעשאָסען אין דער הויך מיט זייערע שטאָלצע און יונגע קעפּ. זייערע ביינערדיגע בריסט האָבען דערגרייכט איינס צום צווייטען. די צוויי יונגע מענשען האָבען זיך צום ערשטען מאָל ביי דער „לויה פון די אלטע" בעגעגענט, אלס ערוואקסענע. און די יוגענד האָט געצויגען איינס צום אַנ־דערען. זיי האָבען ניט געזעהן די אַבגעפאָהרענע שיף מיט די „טויטע". זיי האָבען גערעדט עפּעס פאַר זיך, און האָבען הויך געלאַכט, וויזענ־דיג איינס ס'אַנדערע די ווייסע יונגע שטאַרקע ציינער. די לאַנדסלייט האָבען דערהערט זייער לאַכען, האָבען זיך אומגעקוקט, און איינער האָט געזאָגט צום אַנדערען:

— נא, דאס האסטו „אמעריקא“! זיי געהט דען עפעס אן? זיי ווייסען דען פון עפעס? פאהרט א טאטע אהיים, שטעהט ער מיט א מיידעל און לאכט.

— זיי זיינען גאר פון א גאנץ אנדער וועלט, גאנץ אנדערע מענשען, וואס ווילסטו פון זיי? — האבען די משפחה זיך געזאגט.

(ענדע פון ערשטען טהייל).

צווייטער טהייל

.1

ער וועט האָבען קינדער.

אָנקעל מאָזעס איז אריינגעקומען פריהמאָרגען אין זיין סטאָר אריין אין אויסגעפוצטער אין א ווייסען שי־סו אנצוג, און פערשמעקט א האַלבען סטאָר מיט קאלגייט'ס ראָזען־פּארפיום, וואָס האָט זיך געהערט פון איהם פון דערווייטענס. זיינע געל־געפּוצטע שיך האָבען געפינקעלט פון דערווייטענס און אויסגעזאָגט מיט זייער קוועטשענדיגען קוויטש — ער געהט ! זיין ברייט, דיק געזיכט האָט געגלאַנצט פון דעם „קלין שייוו" וואָס ער האָט ערשט וואָס גענומען. ווי א חיה־פיש וואָס מען האָט נור וואָס פון ים ארויסגעצויגען. ער האָט אראָבגעכאַפּט זיין שטייפען הויכען פּאַנאַמאַ העט און געווישט זיך דעם צושוויצטען קאָפּ און הייסען אָבגעקאָכטען קארק מיט א ווייס באַטיסטען טאַשען־טיכעל. די מענשען אין סטאָר האָבען זיך פאר אימה געגעבען א כאַפּ אריין אין די ווינקעלעך און געמאַכט זיך זיין פערנומען מיט פּאַנאַנדערלייגען די אנצוגען, די הויזען, די רעק. ער האָט זיך אָבגעשטעלט אין מיטען סטאָר, און געגעבען זיך א קוק ארום אויף אַלע פיער זייטען פון געשעפט, בעטראַכט די „משפחה" וואָס האָט געארבייט ביי איהם אין ביזנעס. זיי האָט זיך גערוכט, אז דער בליק גערדויערט א יאָהר. ער האָט געגעבען א ווינק מיט צוויי פינגער צו סעם'ען, צום יונג־משפחה, צו וועלכען ער האָט אָם מייסטען צוטרויען געהאַט, און געגעבען א פרעג :

— אַלעס אַלל־רייט?

— יעס, אַנקעל — האָט ער אָבגעענטפערט.

— וואָס טהוט „קוזמין"? — האָט ער געוויזען מיט'ן פינגער אויפ'ן בוידעם, מיינענדיג די לאַנדסלייט.

— נייהען די ווינטער רעק נומער 53.

— גוט, זעה זאָלען שניידען, קוזמין שוויצט און שלאָפט נור. זעה צו מאַכען קעש. שנייד, ברודער, וויפיעל דו קענסט, און מאַך קעש.

— אַלל־רייט, אַנקעל.

— איך וועל ניט זיין אַ גאַנצען טאָג. סעם, גיב אַכטונג. אַלס־דינג אַלל־רייט?

— יעס, אַנקעל.

אַנקעל מאַזעס האָט געגעבען צו זיין קאַזין אַ וואונק מיט די אויגען, ווי ער וואָלט איהם געוואָלט פערגיטיגען, און ווידער געוואָרפען ארום זיך אַ בליק:

— באַיס, זונטאג היינט, אַ הייסער זונטאַג — שניידט'ס די איטאַליענער און די טשייני־מענס — קעש מאַכט'ס, קעש — און ער איז ארויס פון סטאָר קוויטשענדיג מיט זיינע גרויסע גלאַנצענדיגע געלע שיך.

די משפחה האָט פריי אָבגעאָטהעמט, ווען זיי האָבען איהם שוין אָנגעקוקט פון הינטען. זיי האָבען געוואגט ארויסצוגעהן פון סטאָר און געזעהן ווי דער אַנקעל זעצט זיך אויף אויפ'ן געדונגענעם אויטאָמאָביל, וואָס האָט געוואַרט פאַר איהם פאַר דער טהיר, און אַ שמייכעל האָט זיך בעוויזען אויף זייערע ליפען...

אַלע האָבען געוואוסט, וואוהין דער „אַנקעל" פאָהרט, און גע־וואָרפען הינטער־ארום בליקען אויף סעם'ען, און געשטופט איינער דעם אנדערען, מאַכענדיג מיט די אויגען אויף סעם'ען:

— ער האָט געמיינט, אַז ער ירשנ'ט איהם שוין! — האָט איי־נער אריינגעלאַכט אין די פויסט אריין, ווייזענדיג מיט'ן פוס אויף סעם'ען.

— נאָר איינער, ער קען נאָך האָבען צוועלף קינדער. וואָס מיינסטו, ער קען ניט? ווי דער אַלטער פּעטריק אין דער היים.

— האָסט געזעהען אַ קאָרק? — ברומט אַ צווייטער.

סעם האָט געפּיהלט די בליקען הינטער זיך און פערשטאַנען דאָס לאַכען. ער האָט זיך אומגעקוקט אויף די יונגען. זיין בליק און זיין פּנים האָבען אָנגענומען דעם זעלבען אָנשטעל וואָס דעם אַנקעל'ס. און ווירקליך איז ער עהנליך געווען צום אַנקעל. שאַרפע אויגען, אַ שפּיציגע נאָז און אַ שטאַרקע מענליכע קין. די יונגען האָבען זיך דערשראָקען פאַר איהם און געמאַכט זיך רעדען וועגען ביזנעס.

ער האָט אויסגעשפּיגען און איז ארויס פאַר דער טהיר, נאָכקוקען דעם אַנקעל, וועלכער איז שוין געווען לאַנג פערשוואונדען. ער האָט שאַרף פערביסען די צייהן איבער די ליפּען, זיינע הענד האָבען זיך געביילט צו פויסטען, און אַ קללה איז צוקריצט געוואָרען צווישען זיינע שטאַרקע ווייסע צייהן.

האָט ער דאָס צוליעב דעם אזוי געטריי געדיענט דעם אַנקעל, פון פערצעהן יאָהר אָן, זייט ער האָט איהם אַראָבגעבראַכט פון דער היים, איבערבלייבענדיג אַ יתום נאָך דעם פאָטער'ס טויט? געווען איז ער דעם אַנקעל אַ געטרייער הויז־הונד. דער אַנקעל האָט איהם צו אַלצדינג בענוצט, געמאַכט אויס איהם זיין לייב־שקלאַף, זיין שפּיר־הונד. ער האָט געשפּיאָנעוועט ביי די לאַנדסלייט, ביי דער משפּחה, וואָס האָבען געאַרבייט ביים אַנקעל, און אויסגעפונען ווער פון דער משפּחה איז געטריי דעם אַנקעל און ווער ניט, און עס איבערגעגעבען דעם אַנקעל. דער יונג האָט געטהאָן פאַר'ן אַנקעל זאַכען, פאַר וועלכע ער האָט געקענט אריינפאַלען און פערפאַלען ווערען אויפ'ם לעבען לאַנג. ווי דענסטמאָל ווען מען האָט געכאַפּט די גנבה'שע סחורה פון דער פינפטער עוועניו, וואָס ער האָט זי איינגעגראָבען אין קעלער, די רעק און די הויזען, אויף וועלכע דער אַנקעל האָט ארויפגענייהט זיין לייבעל — האָט דאָס סעם גענומען אויף זיך, און קוים מיט צרות וואָס מען האָט איהם ארויסגענומען פון „טראָבעל“. ווען עס האָט זיך געמאַכט „טראָבעל“, האָט עס סעם גענומען אויף זיך. דענסטמאָל, ווען מען האָט פּלוצים דעם „אַנקעל“ גערופען צום דיסטריקט אַטוירני וועגען דער פּוילישער שיקסע וואָס דער אַנקעל האָט זי טראָגעדיג געמאַכט, אָדער מען האָט געדאַרפט „סעטלען“ מיט דער ווייבעל פון דעם גאַליציאַנער רעסטאָראַן, איהר צאָהלען חודש־געלד — אַלעם האָט סעם גענומען אויף זיך. ער האָט פאַר'ן אַנקעל דאָס לעבען זיך איינגעשטעלט, און פאַר'ן אַנקעל וואָלט ער ניט בלויז אין געפענ־

גענים געגאַנגען ווען מען וואָלט געדאַרפט, ער וואָלט אויך אַ מענשען גע׳הרג׳עט. און אַלעס האָט ער געטהאָן דערפאַר, ווייל ער האָט גע־האַפט אַמאָל אַליין צו פערנעהמען דאָס אָרט פון „אַנקעל".

די געטריישאַפט צום אַנקעל איז ניט געוועזן אוים חניפה. עס איז געוועזן אַ פערגעטערונג צו דעם מענשען, וועלכען ער האָט גענומען אַלס פאָרבילד, אַלס אידעאַל — צו וועמען ער וויל אַמאָל אַליין עהנליך זיין. אין די פערגעטערונג צום אַנקעל און די געטריישאַפט צו איהם איז געלעגען די געטריישאַפט צו זיך אַליין און צו זיין אייגענער צוקונפט — ווען ער וועט זיין דער „אַנקעל". און מיט אַמאָל זאָל זיך פון דעם גאָר ניט אויסלאָזען! דער אַנקעל געהט חתונה האָבען מיט דעם „שנעק", מיט דעם „אהרן גאַרגעל׳ס" טאָכטער, וואָס האָט איהם אריינגעקריגען אין די הענד אריין. זי וועט האָבען מיט איהם קינדער — איינס, צוויי, דריי, אַלעס וועט איבערגעהן צו די קינדער. זי וועט שוין מאַכען, אַז זי זאָל האָבען קינדער. און ווען מען וועט דאַר־פען, וועט זי איהם קענען צושאַרען אַ פרעמד׳ס אויך, אַבי זי זאָל די יורש׳טע זיין. און זי פערשטעהט עס שוין היינט. אייגציגווייז זעצט זי אריין אין סטאָר „איהר משפחה": אַ קלענערע שוועסטער — שוין אַ בוכהאַלטערין; דעם פאָטער איהרען, אהרן מעלניק, „גאַרגעל" פון דער היים — געמאַכט פאַר אַ קעשיער. איז וואָס וועט פון איהם, סעם׳ען ווערען? מען וועט איהם נאָך אַמאָל ארויסוואַרפען אויך.

סעם האָט זיך דערמאָנט אַז די געלעגענהייטען, וואָס ער האָט געהאַט געלד צו מאַכען ביים אַנקעל. זיין קאָזין מאַנעס, וועלכער איז אַמאָל אויך געווען ביים אַנקעל, בעפאָר סעם איז אָנגעקומען — דעם „אַנקעל׳ס" רעכטע האַנד — האָט איהם געוואָרנט ניט איין מאָל:

— זעה, סעם, פאַר מאָרגען זאָל גאָט זאָרגען; דו זאָרג פאַר היינט. וואָס דו האָסט אין באַנק, דאָס איז דיינס. דאָס איבעריגע — אַ נעכטיגער טאָג. דו קענסט ניט דעם „אַנקעל". ער וועט זיך נעהמען אַ יונגע מויד אויף דער עלטער. געדענק וואָס איך זאָג דיר.

סעם האָט זיך דערמאָנט אַז די ווערטער פון מאַנעס׳ן. מאַנעס איז עלטער פון איהם און ערפאַהרענער, און ער האָט איהם ניט געוואָלט הערען. אַלץ זיך פערלאָזט אויפ׳ן אַנקעל, געוואָלט אַלעס אריינ־קריגען — און יעצט האָט ער.

„מען דארף אין אווענד אריינגעהן צו מאנעס'ען. ער, מיט זיינע לאיערס, מיט זיינע טעמעני האלל דזשאַדזשעס, וועט שוין אויס־געפינען עפּעס א פּלאַן. דעם אַנקעל טאר מען ניט דערלאזען חתונה האבען מיט אט דער שניידערשער טאכטער, מיט דעם אט אהרן גארגעל, וועלכער וועט דאַ ווערען דער מחותן, און דער חתן פון דער חתונה. אז ניט — זיינען אלע אין דר'ערד; די גאנצע משפחה איז אין געפאהר...“

סעם האט זיך גוט איבערגעלעגט אויב ער זאל דאס טהאן. זיין געטריישאפט צום אַנקעל האט איהם נאך ניט דערלאזט דעם אַנקעל שלעכטס צו טהאן. ער האט איהם צופיעל פערגעטערט. ער האט איהם אזוי ליעב געהאט, אז אלע זיינע טהאטען זיינען איהם גע־פעלען. סעם האט זיי פערשטאנען און ער האט זיך געגרויסט מיט זיי. אפילו זיין ווילען חתונה האבען מיט מאשא'ן, איז סעם'ען אויך געפעלען, און, ווארשיינליך, ווען עס וואלט ניט געגאנגען געגען זיינע אינטערעסען, וואלט ער דעם אַנקעל דערצו געהאלפען. סעם'ס אמביציעס פאר זיין צוקונפט זיינען אבער שוין רייף געווארען, און ער איז שוין געווען מענליך אויף אזוי פיעל, אז ער זאל שוין קענען מקריב זיין זיינע סענטימענטען:

— כאפּט איהם די כאלעריע, דעם אלטען, קינדער וועט ער האבען! — האט ער זיך געטראכט, דענקענדיג אז זיין אייגענער צוקונפט.

קיין כעס האט ער ניט געפיהלט צום אַנקעל. דעם כעס האט ער געהאט צום יונגען „שנעק“, צו מאשא'ן, און צו איהר פאטער אהרן מעלניק, וועלכע האבען זיך אריינגע'גנב'עט אין דער „משפחה“. זיי האט ער בעטראכט פאר קאנקורענטען.

— איהר, דעם „שנעק“, דער כלה זיינער, דארף מען אריינשיקען דאס ווייבעל פון רעסטאראן, דעם רעסטאראטאר'ס טאכטער מיט די פינף קינדער וואס דער „אלטער“ האט איהר אנגעמאכט. זאל זי זיך אויס'טענה'ען מיט דער כלה.

אך, וועט דאס זיין א חתונה, ווען דאס גאליציאנער ווייבעל וועט אריינקומען צו דער כלה אין טאג פון דער חתונה! די כלה וועט זיין אנגעטהאן צו דער חופה צו געהן, און די וועט פארשטעלען די קינדער פאר איהר:

— דו געהסט חתונה האבען מיט מיין מאן, מיט דעם פאטער פון מיינע קינדער!

אך, וועט דאס זיין א חתונה — האט דער יונג נקמה גענומען אין זיינע געדאנקען.

און דער „אנקעל“? דער אנקעל וועט זיין אנגעטהאן אין א פראק — ער וועט פערשעהמט ווערען! ער האט א מינוט רחמנות געהאט אויפ'ן אנקעל. ער האט זיך איבערלעגט, אבער זיין אייגענע צוקונפט האט זיך ווידער געשטעלט פאר זיינע אויגען. ער האט זיך דערמאנט אן ראזע'ן, זיין אייגענע כלה, און דער יונג האט פער־ביסען די שארפע צייהן אויף זיינע ליפען און געזאגט צו זיך:

— כאפט איהם דער שווארץ־יאהר; ער וועט קינדער האבען, דער אלטער!

מיט דעם נקמה־געפיהל איז ער צוריק אריין אין סטאר. זיין פנים האט אנגענומען די שטרענגע בעפעהלערישע מינע, וועלכע ער האט זיך אויסגעלערנט פון „אנקעל“. זיין קין איז געווארען שטארק, און אונטער דעם לאנגען פליישיגען נאז האט זיך פערצויגען די משפחה'שע גרימאסע, פאר וועלכער די לאנדסלייט האבען אזוי מורא געהאט. ער האט געגעבען א ברום אונטער דעם נאז, נאכמאכענדיג דעם אנקעל:

— שניידען קעש וויפיעל עס לאזט זיך, באים!

דער זונטאג האט זיך שוין געהאט אנגעהויבען אין מעלניק'ס סטאר.

2.

מ א ש א.

עס איז עפעס געשעהן מיט אנקעל מאזעס. אז אנקעל מאזעס זאל איבערלאזען די סטאר אין זונטאג און ארויספאהרען פאר פלע־ושור אויף א גאנצען טאג מיט א מיידעל שפאצירען! און ווירקליך איז אנקעל מאזעס אויף דער עלטער יונג געווארען און זיך גענומען צו אזעלכע זאכען, וואס האט איהם לעבערליך געמאכט אין די אויגען

פון אלע זיינע בעקאנטע און ערניעדריגט זיין ווירדע ביי די קוזמינער לאנדסלייט. אנקעל מאזעס האט זיך אנגעהויבן אויסצופראנטעווען אויף דער עלטער ווי א ניינצעהן יאהריגער באיטשיק. אנגעטהאן שמאלע קורצע הויזלאך, אז עס זאלען זיך ארויסזעהן די ווייסע זאָקען. ער האט אנגעהויבען צו טראגען הויכע שמאלע שטייפע קראַגענס וואס האבען איהם געפייניגט. אנקעל מאזעס האט זיך בעגאָבען מיט פארפיומען... ביים „גאליציאנער“ צום לאנטש, וואו דער אנקעל האט ליעב געהאט צו עסען די פעטע געבראטענע אונטערמהייל־געגזלעך און קאטשקעלעך — האבען ביזנעס־לייט פון דער בויערי געקוקט אויף איהם און געלאכט אין די פויסטען. דער נייער סיילעס־מאן, דער ווארשעווער יונגערמאנטשיק, וואס האט זיך ערשט וואס אויפגעפענט א נייעם ציגארען סטאר אין שכנות מיט'ן אנקעל און איז שוין געווען בעקאנט אין גאנצער שכנות'שאפט פאר א „ווארשעווער“, א ספארט, א שטיפער — האט אבגעטהאן דעם אנקעל א שפיצעל: ער האט בעשטעלט ביי די גאליציאנעריו, ביי דער ווייבעל וואס האלט דעם ביזנעס לאנטש־רום — א דריי־עקענדיגע קנישע אין פארם פון „א הארץ“, און האט אין מיטען אריינגעקלאפט א קאלירט בילדעל פון א מיידעל מיט רויטע בעקלאך, אבגעריסען פון א ביליגע שאקאלאד קעסטעל — און עס צוגעשיקט צום אנקעל. אנקעל מאזעס האט געזעהן און געהערט ווי מען לאכט איהם אויס. פערשטאנען דעם שפאס, זיין רויטער קארק איז אנגעלאפען מיט בלוט, אבער ער האט זיך ניט געקענט העלפען. ער האט געמוזט קאנקורירען מיט א יונגען־מאנטשיק, מיט א ניינצעהן־יעהריגען קאלעדזש באי, טשארלי, וועלכער איז אין די לעצטע צייט געווארען זעהר אן אפטער גאסט ביי אהרן מעלניק און איז אויסגעגאנגען מיט מאשא'ן. אנקעל מאזעס האט זעהר מורא געהאט פאר דעם ניינצעהן יעהריגען קאלעדזש באי, ער האט איבערהויפט מורא געקראגען פאר אלע, וואס זיינען אינגער פון איהם. נור זיין איינציגע טרייסט איז געווען, וואס דער ניינצעהן־יעהריגער קאלעדזש באי טראגט א פאר אויסגעגעסענע הויזען מיט אויסגעטראגענע קאמאשען, און שטארבט פאר א סענט, און ער קען זיך אנטהאן ווי דער לעצטער ספארט. אנקעל מאזעס האט פערשטאנען ווי לעבערליך ער איז אין דעם, און ווי ארים עס איז זיין פארטהייל געגען טשארלי, נור אנקעל מאזעס האט מלחמה

געהאַלטען. ער האָט שוין געהאַט אַזוי פעסט אַבגעמאַכט אין זיין מיין חתונה צו האָבען מיט מאַשאַ'ן, מיט דער אַכטצעהן־יעהריגער מיידעל, וועלכע ער אַליין האָט ערצויגען, חתונה צו האָבען און קינדער צו האָבען אויף דער עלטער, קיינעם ניט אויף להכעיס, נור פאַר זיך אַליין, פאַר זיין אייגענעם פערגעניגען אין לעבען. ער האָט זיך גע־האַלטען אַזוי בערעכטיגט דערצו, אַז ער האָט ניט פערשטאַנען דעם חוזק וואָס מען מאַכט אויס איהם. דאָס פּראַנטעווען זיך איז ביי איהם געווען אַ מיטעל צו געווינען דאָס נאַרישע האַרץ פון דער יונגער מיי־דעל. מילא, אַז זי וויל עס — דאַרף מען דאָס טהאָן. און אין די קורצע שמאָלע הייזלעך מיט'ן ענגען צוגעצויגענעם ראָק אויף זיין דיקען בויך, מיט די קורץ וואויל־אינגעלשע פערשוירענע גרישבע, האָט אַנקעל מאָזעם אַבגעמאַכט ערנסטע געשעפטען. געדונגען זיך מיט סוחרים, פערקויפט און געקויפט הייזער, בייגעוואָהנט מיטינגען פון וואָהלטהעטיגע אינסטיטוציעס, אַנגעיאָגט מיט זיינע בליקען קוזמין צו דער אַרבייט, ווי ער וואָלט גאָר ניט געווען בעמערקט קיין לע־בערליכעס אין זיין פּראַנטעווען זיך, אין זיין אינגעלשען אַנטהאָן זיך, אין זיין פאַרבען און פוידערען זיך די באַקען... און ער איז געווען דער זעלבער שטרענגער „אַנקעל מאָזעם” אין זיינע האַלב־אינ־געלשע פערשטעלטע קליידער, ווי ער איז געווען אין זיין אַלטען טעגליכען לעבען.

דריי יאָהר האָט אַנקעל מאָזעם מיט געדולד געוואַרט אויף די פערצעהן־יעהריגע מאַשאַ ביז זי וועט אויסוואַקסען. יעדע פּאָר טעג איז ער געקומען צו אַהרן מעלניק בעטראַכטען זיין צוקונפטס־גליק, און געקוויקט זיך אין פערבאָרגענע זיסע פאַנטאַזיעס — וועגען די גליקזעליגקייטען וואָס שטעהען איהם פּאָר. ער האָט זי בעטראַכט, ווי מען בעטראַכט אַ וואַקסענדע אייגענטהום. אַז מאַשאַ איז אַלט געוואָרען זיעבצעהן מיט אַ האַלב יאָהר, האָט זיך אַנקעל מאָזעם גע־נומען זיין טיעף־געפּייניגטען זיס־תאווה'דיגען געפיהל אויסצופיהרען. ער איז יעצט געפאָהרען מאַשאַ'ן אַרויסצונעהמען — אַרויסצונעהמען, ניט מעהר ווי ער האָט זי ביז איצט אַרויסגענומען אַלס קינד, נור ווי אַן ערוואַקסענע, פערשטענדיגע מיידעל, וועלכע פערשטעהט דאָס גרויסע גליק וואָס איז איהר בעשערט — און זיך צו בעציהען צו איהר מענליך — און ווייזען איהר זיין קראַפט...

ער האט געשמייכעלט צו זיך אליין און עס איז איהם גוט געווארען דערמאנענדיג זיך אן מאשא'ן, ווען ער איז געפאהרען צו איהר, יעצט אין דעם פרישען זומער־מארגען, וועלכער איז נאך אבגעקיהלט געווען פון בייגאכטיגען רעגען און האט שוין גערישעט מיט די שפעטערדיגע פייכטע היטץ. ער האט זי געזעהן אין דער וויים־באטיסטענער קליידעל, פון קאפ ביז צו די פיס, ווי עס שפראצט איהר קערפער אונטער דער קליידעל. זייט זי איז אויפגעוואקסען געווארען האט דער „אנקעל" ליעב געהאט מאשא'ן צו זעהן אין ווייסען. וויים האט איהם דערמאנט אן עפעס אנגענעהמעס... ער האט זיך פארגעשטעלט נאך דער חתונה — ווי זי ליגט אין קינדפעט, מיט'ן קינד, זיין קינד — און ער געהט אריין צו איהר, אביסעל אנגעטרונקען, אויפגערוימט, און זי קוקט ארוים פון בעט אין ווייסען, און איהר פנים זעהט אוים ווי געפייניגט, און זי קוקט אויף איהם בעטענדיג זיך בייאיהם רחמנות'דיג. — ער איז צופריעדען געווען דאם צו דענקען. ווארים זיין אינערליכע בעהאלטענע פרייד איז געווען מאשא'ן צו זעהן אין קינדפעט, און זי זאל האבען א געפייניגט בלייך פנים — דאם האט איהם איהר ווייסע קליידעל דערמאנט, צוליעב דעם האט ער איהר ווייסע קליידלעך געמאכט מתנות. ער האט זי געבעטען היינט, זונטאג, זיך אנצוטהאן אין ווייסען באטיסטענעם קליידעל, ער האט אבגערעדט מיט איהר ארויסצופאהרען אויף א גאנצען זונטאגדיגען טאג אין א נאהענטען באד־ארט.

מאשא האט שוין געווארט אויף איהם, און, ווי ער האט איהר אנגעזאגט, אין ווייסען. דורך די פאר יאהר, וואס דער אנקעל האט זיך אינטערעסירט מיט איהר און זי אויפגעצויגען, איז זי צוגעוועהנט געווארען צו איהם ווי צו א פאטער. זי האט זיינע קאפריזען צוליעב געטהאן ווי א קינד, ווי א קלוג קינד טהוט אפטמאל צוליעב א צוזעגען טאטען. זי איז אויפגעצויגען געווארען דעם אנקעל צו הארכען און אלסדינג צוליעב טהאן. איהר פאטער, איהר מוטער, איהר גאנצע משפחה און אלע לאנדסלייט האבען זי אזוי געלערענט. און ניט נור געלערענט, נור אלע האבען דעם אנקעל געהארכט. און

ניט נאר בלויז צוליעב געטהאן זיינע קאפריזען, נור פאר'ן אנקעל וואלטען זיי אלסדינג געוועז געטהאן. אפילו ווען ער וואלט געוועז פערלאנגט פון זיי זייערע פערבארגענסטע הייליגסטע אינטימסטע אייגענטהום — וואלטען זיי איהם אוועקגעגעבען... זיי זיינען אי־בערהויפט גליקליך געוועז ווען דער אנקעל האט פון וועמען וואס געוואלט, ווען דער אנקעל האט וועמען בעגליקט מיט בעפעהלען איהם. און ווען דער אנקעל האט זיך אויסגעפרעגט אויף וועמענס ווייב אדער ערוואקסענע טאכטער — איז יענער געהויבען געווארען אין די אויגען פון די לאנדסלייט...

אלע לאנדסלייט האבען מקנא געוועז און ניט פערגונען אהרן מעלניק דאס גליק, וואס דער אנקעל אינטערעסירט זיך מיט מאשא'ן. און צוליעב דעם איז מאשא געווארען דאס ווינש־פינגעריל פון אנ־קעל'ס הארץ, ווי א לאנדסמאן האט עפעס געהאט א בקשה צום אנקעל — א טאכטער חתונה צו מאכען, א משפחה אראבצונעהמען, געלד אהיים צו שיקען — איז מען געקומען צו מאשא'ן. און וועמען ער האט געוואלט האט אהרן מעלניק, איהר פאטער, צוגעזאגט טובות. מען האט גע'חנפ'עט אהרן מעלניק ווי אמאל סעם'ען, און ראזע, זיין ווייב, האט בעשטימט דעם גורל פון די קוזמינער לאנדסלייט, אלץ צוליעב דעם ווינש־פינגעריל מאשא, וואס האט געפונען אזא לייט־זעליגקייט אין די אויגען פון דעם אנקעל.

מאשא האט זיך אויפגעצויגען אין דער אטמאספערע, און כאטש זי האט שוין אנגעהויבען צו פערשטעהן (מיט געפיהל האט זי עס שוין לאנג געשפירט) די העסליכע ראלע וואס זי שפיעלט, דאך האט זי זיך ניט געקענט העלפען. טאטא־מאמא, די משפחה און אלע לאנדסלייט האבען עס געהאלטען פאר אזא גרויס גליק וואס האט איהר געטראפען, אז זי האט ניט געוואגט קיין ווארט צו רעדען אדער אנ־דערש צו טראכטען. און ביז לעצטענס האט זי עס ווירקליך געהאל־טען פאר א גליק. נור אין די לעצטע צייט, וואס ענטוויקעלטער און עלטער זי איז געווארען, האט זי אנגעהויבען צו פיהלען, אז זי וועט עפעס בעדארפען בעצאהלען פאר דעם גליק. עס איז איהר נאך ניט גאנץ קלאהר געוועז, וואס אזעלכעס וועט זי בעדארפען בעצאהלען. נור זי האט זיך געהאלטען עפעס פאר א קרבן פאר פאטער־מוטער, פאר איהרע שוועסטער, פאר איהר משפחה, פאר אלע לאנדסלייט...

דאָס געפיהל האָט ארויפגעצויגען אַ קלייד פון טרויעריגקייט און שטילקייט אויף איהר איידעלען מיידעלשען וועזען. און ווען זי איז געווען צוזאַמען מיט יונגע חבר'טעס און פריינד אויף אַ טהעע פּאַרטי, אויף אַ באַלל, צי אויף אַ פּאַרטי ביי אַ יונגע פריינדין, האָט מאַשא טהיילמאַל ניט געקענט לאַכען אַזוי פריי און גליקליך, ווי די אַנדערע איהרע פריינדינס. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז עפּעס וואָס שוועבט איבער איהר, פּרעמדעס און טרויעריגעס. און אַלע זעהען דאָס; אַז איבער איהר ווייס אַטלעסען קליידעל וועלכעס איז שעהנער און רייכער פאַר אַלע איהרע פריינדינס, שוועבט אַ פּרעמדע טונקעלע גאַזע, ווי מען הענגט אריבער איבער אַ טויטע כלה. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז זי האָט שוין ניט קיין רעכט צו פרעהען זיך און צו לאַכען אַזוי הויך און פריי — ווי די אַנדערע מיידלעך איהר גלייכען...

און טהיילמאַל, אין אַ מיטען נאַכט, ווען אַלע אין שטוב זיינען פעסט און רוהיג געשלאָפען, האָט זיך געהערט אַ וויינען, אַ שטיל כליפּענדיג וויינען, — דאָס האָט זיך מאַשא צו־וויינט ניט וויסענדיג אַליין פאַר וואָס און פאַר ווען...

3.

אַ חתן.

איבער די טרעפּ האָט זיך געהערט אַנקעל מאָזעס' קוויטשענדיגע נייע גלעלע שיך, און זיין שטימע:

— מאַשא, רעדי?

אין דער אָפּענער טהיר זיינען געשטאַנען טאַטע־מאַמע. דער אַמאָליגער אָפּערייטאָר אהרן מעלניק איז דיקליך געוואָרען. ראָזע איז אויך דיקליך און געזונטער געוואָרען. ביידע האָבען אויסגעזעהן פיעל יונגער און געזונדער. אהרן מעלניק האָט זיך געלאָזט וואַקסען אַ בערדעל, אַ שוואַרץ בערדעל, און ער האָט געקריגען רויטע בעקלעך און אַ רויטען קאַרק פון ביער טרינקען. אהרן איז געווען אָהן ראָק,

אין ווייסען געפּרעסטטען העמד, ערשט וואָס אָבגעגעסען פּריה־שטיק. ראָזע אין זיידענעם אונטער־קלייד, און ביידע האָבען אָקעגען געשמייכעלט דעם אַנקעל מיט פריידּ :

— רעדי, אַנקעל, רעדי !

דאָס מאַן און ווייב, אַזוי ווי זיי האָבען זיך געהאַסט איינס דאָס צווייטען אין אָרימקייט, אַזוי האָבען זיי זיך ליעב געקראָגען אין עשירות. אַזוי ווי זיי האָבען זיך געהאַלטען אין איין שילטען אין טרויעריגקייט, אַזוי האָבען זיי זיך געהאַלטען אין איין בענשען איינס דאָס צווייטע אין פריידען. איינער האָט איבער דעם אַנדערען גע־זאָרגט. און נור „אהרן לעבען" און „אהרן קרוין" און „ראָזע — זאָלסט מיר געזונד זיין", און „האָסט דאָך ניט געהאַט היינט אין מויל", און נאָך אַזעלכע ליעבליכקייטען. ביידע האָבען אָנגענומען דעם אַנקעל אונטער'ן אָרים און אַריינגעפיהרט אין שטוב אריין.

מאַשאַ האָט זיך באַלד בעוויזען. אָה, זי איז דורך דער צייט ווירקליך גרויס געוואָרען. דאָס קינד איז איהר נאָך געלעגען אויפ'ן פּנים. די מוטער'ס מילך אויף די ליפּען. אָבער איהר פיגור און איהר געשטאַלט האָבען געשלאָגען פון זיך מיט אַ ערפרישענדע יוגענד און רייפקייט. איהרע שוואַרצע געדיכטע האָהר זיינען געווען צוזאַמענגענומען און פערבונדען די צוויי געדיכטע צעפּ אין אַ שוואַרץ זיידענעם באַנד. אין אַ ברייט־ראַנדענדיגען שטרויענעם קאַפּעלוש און אין ווייסען, ווי דער אַנקעל האָט אַנגעזאָגט. אַ ווייס טולען לאַנג קליידעל מיט אַ ווייס זיידענעם ברייטען באַנד האָט אַרומגענומען איהר דינע יונגע פיגור און פערבונדען אין אַ שלייף. זיידענע ווייסע זאָקען און ווייסע הויכע שיך. דער אַנקעל האָט זי אַרומגעכאַפּט מיט אַ בליק, ער האָט, ווי זיין געוואָהנהייט איז געווען, ווען ער איז צופריעדען געווען, ביי ביזנעס, נאָס געמאַכט זיינע הענד און בעגלעט זיינע האָהר — אַ געוואָהנהייט וואָס ער האָט נאָך מיטגעבראַכט פון דער היים פון זיינע קצב'ישע יאָהרען און קען זיך דערפון נישט אָבגעוועהנען. און געברומט זיך מיט אַ שמייכעל : גוט !

— אַנקעל לעבען, אפשר עפּעס געניסען, עס שטעהט אַלץ אויפ'ן טיש — האָט אהרן מעלניק געוואָגט.

— נישטאָ קיין צייט, די מאַשין וואַרט.

— טאַמער דאַך — פרישע אויער, יונגע רעטעכלאַך מיט סוויט־קרים — האָט ראָזע איינגעלאַדען.

דער אַנקעל האָט בייז אָנגעקוקט אהרן מעלניק.

— הערסט דאָך, נישטאָ קיין צייט, די מאַשין וואַרט — האָט אהרן געוויזען מיט דער האַנד צום ווייב.

— מאַשאַ, קאָם־אָן, קאָם־אָן. מיר וועלען שוין עסען אויפ'ן וועג.

מאַשאַ איז נאָכגעגאַנגען דעם אַנקעל. טאַטע־מאַמע האָבען זיי אין די טהיר נאָכגעשריען:

— עס איז אָל־רייט — האָט דער אַנקעל ארויסגעוואונקען מיט

— האָט'ס אַ גוט טיים! אַמוזירט אייך גוט!

דער האַנד.

— נו, מאַשאַ, יו לייק איט? — האָט דער אַנקעל אָנגענומען מאַשאַ'ס האַנד, ווען דער אויטאָמאָביל האָט זיי געפיהרט איבער די גאַסען אויפ'ן וועג ארויס.

— סווירטענלי אַי דו! — האָט דאָס מיידעל אָבגעענטפערט.

— אַי עם גאָאינג טו גיוו יו עי נייס טיים, קיד, — האָט דער אַנקעל איהר געפּאַטשטט אויף דער האַנד.

מאַשאַ האָט אָנגעהויבען מורא צו האָבען פאַר'ן אַנקעל, דאָס ערשטע מאָל האָט זי געהאַט אַזאַ געפיהל צום אַנקעל... זי האָט איהם אָנגעקוקט, אזוי ווי זי איז געזעסען יעצט נעבען איהם אין אויטאָ־מאָביל און געזעהן ווי ברייט און גרויס ער איז, האָט זי זיך דער־שראָקען פאַר איהם. עס איז איהר נישט איינגעגאַנגען דאָס פאָהרען מיט'ן אויטאָמאָביל, זי וואָלט געוואָלט ארויסגעהן, אוועקגעהן. דער אַנקעל האָט זיך, דאַכט זיך איהר, אויפגעפיהרט עפּעס מאָדנע, ער האָט זי פּלוצלונג אָנגענומען ביי דער האַנד און געקוקט איהר אין די אויגען אריין, און געזאָגט צו איהר:

— ליסטען, מאַשאַ, אַי לייק יו! איך וויל אַז דו זאָלסט מיך לייקען. לייקען ווערי מאַטש!

— סווירטענלי אַי לייק יו, אַנקעל!

— נו, נו, איך וויל, אַז דו זאָלסט מיך שטאַרק ליעבען, שטאַרק ליעבען. דעם אַנקעל בעדאַרף מען שטאַרק, שטאַרק ליעבען — האָט זי

דער אַנקעל אָנגעקומען ביי דער האַנד און געקוקט איהר אין די אויגען אריין.

מאשאַ האָט אָנגעהויבען מורא צו קריגען. זי האָט געשמייכעלט קינדיש:

— דו ביזט היינט אַזוי פאַני, אַנקעל!

— פאַני? האַ, האַ, פאַני, — ליספּען, קיד, איך וועל דיר זאָגען היינט אַ וואָרט, אַזאַ וואָרט, פיעל, פיעל האָבען געוואָרט אויף דעם וואָרט, — קיינעם נישט געזאָגט, און דיר וועל איך עס זאָגען.

מאשאַ האָט מורא געהאַט צו פרעגען וואָס פאַר אַ וואָרט. זי האָט איבערהויפּט עפּעס מורא געהאַט צו רעדען. זי וואָלט נור געוואָלט אַרויס, אַרויס ווי אַם שנעלסטען.

— האָרך אויס, מאשאַ, — ווערט פּלוצים דער אַנקעל ערנסט און נעהמט זי אָן ביי דער האַנד — אי נאָו, דו ביזט אַ קלעווער גוירל, און דו ווייסט פערשטעהן, דעם אַנקעל בעדאַרף מען ליעב האָבען און איהם האָרכען, און רעספּעקט האָבען פאַר איהם, גרויס רעספּעקט, דו זעהסט ווי אַלע רעספּעקטירען דעם אַנקעל — עס איז נישט אומזאָנסט מיין קינד, ניט אומזאָנסט. דער אַנקעל האָט ליעב געהאָרכזאַמקייט, טהאָן אַלסדינג וואָס ער הייסט, דו הערסט — אַלסדינג, דורקט ער זי פעסט ביי דער האַנד, גאָר נישט אַקעגען רעדען און גאָר זיך נישט שפּאַרען. אַז דער אַנקעל זאָגט, אַז היינט איז זונטאָג — איז זונטאָג, אַז דער אַנקעל זאָגט, אַז היינט איז מאָנטאָג — איז מאָנטאָג, טאָג איז טאָג, נאַכט איז נאַכט. און דער עיקר — געהאָרכען, מיין קינד, טיעף געהאָרכען, אַלסדינג געהאָרכען, פערשטאַנען, מאשאַ?

— יו אַר אַזוי פאַני, אַנקעל — האָט מאשאַ פּלוצים זיך צולאַכט איהם אין פּנים אריין.

דער אַנקעל האָט פערביסען די ליפּען, געשוויגען און געקלעהרט אַ מינוט וואָס צו טהאָן. ער האָט אַבגעמאַכט זיין מיין אויף יעצט אַבצוהאַקען דעם געשפּרעך — און איהר צייט צו געבען, לאָזען אריינדרינגען זיינע ווערטער טיעף אין איהר יונגער האַרץ. ער האָט געזעהן, אַז זיינע ווערטער האָבען געמאַכט אויף איהר אַן איינדרוק.

עס איז געווען אַ אידישער האָטעל פאַר אַלל־רייטניקעס אין דער נאָהענט פון ים, וואוהין עס איז פערפאָהרען דער אויטאָמאָביל

מיט אָנקעל מאָזעס און מאַשאַ'ן. אויפ'ן פאַרטש זיינען געזעסען דיקע אידישע ווייבער פון „אַלל־רייטניקעס", געפּוידערט, אין באַד־קאָסטו־מען אָנגעטהאָן, האָבען געשפּיעלט אין קאָרטען. וואו ניט וואו האָט זיך ביי אַ קרענצעל פרויען אויך בעוויזען אַ יונגער מאַן, אויך אין באַד־קאָסטום. נור ער איז אויך געווען אַזוי פעט און אָנגעטהאָן, אַז מען האָט געמיינט, אַז ער איז אויך אַ אידענע... די בעל־הבית'טע פון האָטעל, די בעקאַנטע שדכנ'טע, מיסעס פליישמאַן, די איינגענטהימעריין פון האָטעל, איז זיי אקעגען געקומען. די געסט אויפ'ן פאַרטש האָבען אַ מינוט אויפגעהערט צו שפּיעלען און מיט נייגע־ריגקייט געוואָרפען בליקען אויף דער פאַרעל וואָס איז אָנגעקומען. אַלע האָבען געקענט דעם אָנקעל מאָזעס, ער איז געווען פון זייער איינגענע משפחה אין ביזנעס, און געוואוסט פון זיינע בעציהונגען צו מאַשאַ'ן. די ווייבער האָבען איהם אקעגען געשריען פון די טיש־לעך:

— מר. מעלניק, ניט געזעהן מיין מאַן?

— יעס, געזעהן.

— ער קומט אַרויס?

— ער שוויצט אין שטאָדט, מיסעס — האָט דער אָנקעל ברייט אָבגעענטפערט.

מיסעס פליישמאַן האָט אָנגענומען מאַשאַ'ן ביי דער האַנד און געשמייכעלט איהר אין פּנים אריין, ניט וויסענדיג ווי זי צו בעגריסען.

— דאָס איז מיין כלה, מיסעס פליישמאַן — האָט אָנקעל מאָ־זעס פאָרגעשטעלט מאַשאַ'ן.

מאַשאַ איז בלייך געוואָרען און דערשראָקען, און ניט געפונען קיין כח אַ וואָרט צו ריידען.

ביי די טישלעך מיט די נאַקעטע פרויען אין די קאָסטומען, וואו מען האָט אין קאָרטען געשפּיעלט, איז אַרומגענאַנגען אַ גע־מורמעל ווי אין ביהנשטאָקען...

4.

מאנעס אגיטאטאר.

אנקעל מאזעס האט זיך גענומען אויף ערנסט א חתן צו ווערען. ער האט בעפוילען אהרן מעלניק, אז ער זאל צוגרייטען א גרויסע תנאים און איינלאדען אלע קוזמינער לאנדסלייט. ביער און בראנ־פען וויפיעל זיי ווילען אויף זיין חשבון. און ער אליין, דער אנקעל, איז ארומגעגאנגען מעשה חתן. עס איז געווען א פרייד און א לוסט צוצוזעהן ווי ער פיהרט זיך אויף, ווי ער קויפט איין די כלה־מתנות, און ווייזט זיי אלעמען. די קוזמינער לאנדסלייט האבען זיך גע־פרעהט מיט דעם, וואס דער אנקעל איז א חתן געווארען, ווי מיט זייער אייגענער שמחה. זיי האבען נור ניט פערגונען אהרן'ען דאס גליק. און ווידער האבען זיי זיך געטראכט, גלייבער אז אייגענער זאל ארייגקומען אין „שמאלץ גרוב", איידער א פרעמדער. מען קען גיכער א טובה קריגען. און האבען גע'חנפ'עט אהרן מיט זיין ווייב, מיט זיינע קינדער, ווי דורך זיי וואלט מען צוגעקומען צום העכסטען גליק.

דערווייל איז סעס, דער קאזין, ניט געשלאפען. נאך דעם זעלבען אבענד, ווען דער אנקעל איז ארויסגעפאהרען מיט מאשא'ן, איז סעס אוועק צו זיין קאזין מאנעס — מיט איהם זיך מיישב צו זיין וואס צו טהאן צו פערהיטען דאס אונגליק, אז דער אנקעל זאל ניט חתונה האבען.

מאנעס אליין פון גאנץ קוזמין האט געפיהרט דא אין אמע־ריקא דאס זעלבע לעבען, ווי ער האט געלעבט אין דער היים. אין דער היים איז מאנעס געווען א וואוילער יונג. ער האט מלחמה געהאלטען מיט'ן גאנצען שטעדטעל, מיט'ן רב, מיט'ן נגיד, מיט'ן פראצענטניק, מיט אלע זייערע מנהגים און פיהרונגען, און ער האט געפיהרט זיין אייגען ארט לעבען. מאנעס האט זיך אין דער היים גע'חוור'ט מיט שקצים. דער איינציגער איד וואס האט געהאלטען טויבען, האט ניט געקענט פערטראגען קיין עולה, סיי געגען זיך און סיי געגען פרעמדע, און האט קיינמאל ניט געקלאגט זיך פאר'ן גע־

ריכט, נאָר ער האָט געהאַט זיין אייגענעם געריכט, ער איז געווען דער שופט און ער האָט בעצאָהלט פאַר אונרעכט. גאַנץ קוזמין גע־דענקט נאָך דעם שפּיצעל, וואָס מאַנעס האָט אָבגעטהאָן צו יואל פּראַ־צענטניק.

ווען מאַנעס איז אהיים געקומען פון סאָלדאַטען, האָט ער געפּו־נען, אַז דאָס שטעדטעל קוזמין איז געווען אין גאַנצען פערשולדיגט צו יואל פּראַצענטניק, וועלכער איז געווען דער רייכסטער מענש פון שטאָדט. אַלע הייזער זיינען געווען פער׳משכּנ׳ט צו יואל׳ן, אַלע כּלה־מתנות, חתונה־געשאַנקען ליגען אין אַ גרויסען קאַמאָד ביי יואל פּראַצענטניק. דאָס שטעדטעל קרעכצט אונטער דעם שווערען יאָך פון צינזען, וואָס יואל פּראַצענטניק האָט אויף די איינוואָהנער ארויפ־געלייגט. אַלע ארבייטען פאַר איהם. און אַז יואל געהט ארום יעדען פריה־מאָרגען איבער די הייזער אויפמאָהנען זיינע צינזען — פאַלט אָן אַ שרעק איבער די איינוואָהנער. מאַנעס האָט ניט געקענט איבערטראָגען די עולה. האָט ער זיך מיישב געווען מיט׳ן סטאַרשי סטראַזשניק וואָס צו טהאָן. ביי יואל׳ן האָט געדיענט אַ מויד — האָט זי געוואוסט וואו די אַלע משכּנות זיינען בעהאַלטען. די מויד איז אָבער געווען געטריי יואל׳ן און ניט געוואָלט ארויסגעבען. האָט מאַנעס איהר צוגעשאַרט אַ יונג פון זיינע יונגען פאַר אַ חתן. דעם חתן האָט מען צוגעזאָגט נדן, האָט ער ארויסגעקראָגען פון דער מויד, אַז יואל האַלט די משכּנות פערשטעקט אין גרויסען שופליאַד און די שליסלען אונטער׳ן קישען. האָט ער אָבגעמאַכט מיט דער מויד, אַז זי זאָל ביינאַכט די טהיר עפענען אין דער שטיל. ביינאַכט איז מאַ־נעס צוגעפאָהרען מיט אַ פוהר פאַר יואל׳ס הויז, ארויסגענומען מיט נאָך אַ יונג די גאַנצע קאַמאָד פון שטוב, ארויפגעלייגט אויף דער פוהר און אוועקגעפיהרט צום וואַסער. די וועקסלען האָט מאַנעס צוריקגעשיקט יעדען בעל־הבית אין שטוב אריין. די אָרימע משכּנות, די זילבערנע לייכטער, חופּה־וקדושין פינגערלאַך, אוירריגנלאַך, יע־דען איינעם אָבגעגעבען לויט דעם נאָמען, וואָס איז געשטאַנען אויפ־געשריבען אויפ׳ן קוויטעל, וואָס איז געהאַנגען ביי יעדען משכּון (יואל איז געווען אַן אַקוראַטנער מענש). די גאָלדענע זייגערס האָט דער סטאַרשי סטראַזשניק צוגענומען פאַר זיך און דאָס באַארע געלד, וואָס האָט זיך געפונען אין שיפליאַד, האָט מאַנעס צוגענומען פאַר

זיך. די מויד, וואס האט אויפגעפעפנט די טהיר, האט ער געגעבען א פאר הונדערט רובעל נדן, חתונה געמאכט זי מיט'ן חתן, און דאס גאנצע שטעדטעל האט זיך געפרעהט און געטאנצט אויף דער חתונה.

די לעדיגע קאמאר האט מאנעס די צווייטע נאכט געבראכט צופיהרען צו יואל'ן און זי אוועקגעשטעלט הינטער דער טהיר.

אזוי האט מאנעס אמאל בעפרייט גאנץ קוזמין פון אונטער יואל פראצענטניק'ס שווערען יאך. די קוזמינער לאנדסלייט דער־צעהלען נאך ביז היינטיגען טאג דעם נס פון דער בעפרייאונג און בענשען איהם די הענד.

אז מאנעס איז אראבגעקומען קיין אמעריקא (געמוזט אנט־לויפען, טאקע צוליעב דער גנבה), האט ער לאנג אין שאפ ביים אנקעל מאזעס ניט געקענט איינזיצען. מאנעס איז געווען דער ערשטער, וואס האט זיך בעפרייט פון אנקעל מאזעס' שאפ און האט דא אין אמעריקא געפיהרט דאס זעלבע לעבען, וואס אין דער היים. ער האט באלד דערכאפט די אמעריקאנער לופט און איינגעזעהן, אז אויב ער זאל לעבען לויט'ן געזעץ, וועט ער לאנג ניט דערלעבען, און ווארטען ביז עס וועלען אנדערע, בעסערע געזעצע געמאכט ווערען, קען ער דערוויילע ארייננוואקסען אין קבר אריין. האט זיך מאנעס געזאגט, אז מען דארף זיך אן עצה געבען. האט ער באלד איינגעזעהן, אז אין אמעריקא איז דער עיקר גוטע ברידער, א סך גוטע ברידער צו האבען, און איינער זאל דעם אנדערען געבען א „שאו". איז מאנעס באלד געווארען א מעמבער פון א סך סאסייעטים. נאך דער טהעטיגסטער מעמבער איז ער אין דער סאסייעטי צו קעמפפען גע־גען פראהיבישאן. מאנעס האט שוין איריש־לייט פאר גוטע ברידער, אידען האט ער פיינד — וואהנען וואהנט ער צווישען די אירישע, ניט ווייט פון די יאטקעס. געווארען איז ער א קאנטראקטאר ביי הייזער, האלט א פאר פוילישע שקצים מויערערס, פיינטערס, און גוטע ברידער שארען אונטער ארבייט. מאכט זיך טראבעל, קומט מען צום קעפטען אליין. אז נישט — צום באס, צום פאליטישען באס פון דיסטריקט. דערפאר, אז עס קומט צו די „עלעקשענס", איז מא־נעס „אלל־רייט". דאס גאנצע פענסטער איז ביי מאנעס'ען בע־האנגען מיט פיקטשורס פון זיינע „לייטע". מאנעס לויפט ארום צו

די לאנדסלייט און אגיטירט. מאנעם גיט טיפּס. מאנעם ארבייט אויף אלע כלים. אין דעם טאג פון „עלעקשענס" טהוט זיך מאנעם אָן פאר אַן איירישמען, אין אַ גרינעם נעק־טיי און שטעלט זיך אַוועק „וואטשען". ניט איינמאל קומט אוים צו איבערצייגען די געגנער מיט הענד ארגומענטען, און אויף דעם איז מאנעם דער בעסטער אגיטאטאר אין דיסטריקט. ווען מען דארף מאנעם'ן, שלעפּט מען איהם פון איין עלעקשאָן־סטיישאָן צום אַנדערען, אז ער זאל דיס־קוטירען מיט די הענד. דער באָס פון דיסטריקט האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „אגיטאטאר", אין קלאב פון די אנטי־פּראָהיבישאָן, וואָס געפינט זיך אויף דער עק גאס, וואו עס איז געהאנגען די בילדער פון אלע געוועזענע באסעס, איז מאנעם בעריהמט אלס דער בעסטער אגיטאטאר.

פארנאכט שוין, אין דעם טאג פון די עלעקשאָנס, איידער די רעזולטאטען זיינען נאך בעוואוסט, בעהענגט מאנעם דאָס גאנצע הויז זיינס מיט בעזימער, מיט גרויסע ברומס, און ער און זיין ווייב און אלע זיינע קינדער האלטען גרויסע גראגערס אין די הענד און גראגערען ארוים די אנדערע פּארטיי...

דאָס יאָהר איז מאנעם אלל־רייט. דער גאנצער דיסטריקט בעלאנגט צו איהם. דער דזשאַדזש איז זיינער און דער דיסטריקט אטאָרני איז זיינער און אלע קאפּס זיינען זיינע. די גאנצע שטאָדט איז זיינע. דורך דעם פּיהלט זיך מאנעם שטארק דעם יאָהר. און מאנעם איז בעריהמט ביי אלע זיינע לאנדסלייט דאָס יאָהר. און ווען אימיצער פון די קוזמינער לאנדסלייט האָט געהאט עפּעס טראַבעל, עפּעס צו טהאָן מיט פּאָליציי, אָדער מיט דעם דזשאַדזש, איז מען געגאנגען צו מאנעם'ן, און מאנעם האָט שוין געמאכט אַזוי, אַז עס איז געווען „אלל־רייט".

און ווירקליך האָט מאנעם בעזעסען אַ געוויסען געפיהל צו גע־רעכטיגקייט. ער האָט פון דער נאטור ניט געקענט איבערטראָגען קיין עולה. די איינאָרדנונג פון דער וועלט, אין וועלכער ער האָט געלעבט, איז געווען אַזאַ, אַז ניט אלע מאל זיינען די איינריכטונגען געגאנגען האנד אין האנד מיט די גערעכטיגקייט. און ניט אלע מאל איז געווען אַזוי לייכט צוצוקומען צום געזעץ און ניט אלע מאל איז דאָס געזעץ געווען גערעכט. דורך דעם האָט מאנעם געפונען דעם

וועג פון זיין פארטיי — צו שטיצען גוטע ברידער און אנצוגעהמען זיך פאר אן אייגענעם — א פיעל נעהענטערען און גלייכערען וועג צו גערעכטיגקייט — ווי דאס טויטע ווארט פון געזעץ. דורך דעם איז מאנעס געווען אן אמת'ער, געטרייער דיענער און איבערגעגעבענער צו זיין פארטיי, ווייל ער האט זי געהאלטען פאר די בעסטע און גערעכטע. פאר'ן דזשאדזש, דעם ליעדער פון זיין פארטיי, וואס איז נאך דערצו געווען א איד, וועלכער האט שטענדיג געגעבען מאנעס'ן די האנד, ווען מאנעס האט איהם אנגעטראפען אין גאס, און ער פלעגט איהם זאגען „העלאו, אגיטאטאר!“ — פאר דעם דזשאדזש וואלט מאנעס אוועקגעגעבען דאס לעבען. אין דעם דזשאדזש האט מאנעס געזעהן א פערקערפערונג פון זיין אידעאל. דזשאדזש גרינפעלד איז געווען זיין מענש; אז מען האט עפעס בעדארפט, איז ער צום דזשאדזש אהיים געגאנגען און זיך דורכגעשמועסט מיט איהם. פאר דעם דזשאדזש האט מאנעס ניט געהאט קיין געהיימניסע. דעם דזשאדזש האט ער געזאגט דעם אמת, און דער דזשאדזש האט איהם געלערענט ווי אזוי ער זאל זאגען מארגען אין געריכט פאר איהם.

דזשאדזש גרינפעלד איז געווען מאנעס'עס אידעאל, און דורך דעם וואס דזשאדזש גרינפעלד איז נאך געווען א איד, און א גוטער איד דערצו, וועלכער האט יעדען שבת געדאווענט — איז ער געווען מאנעס' שטאלץ. און כאטש מאנעס אליין איז ניט פרום געווען און מאנעס אליין האט ניט געקעהרט פאר גאט, דאך איז עס איהם געפעלען, וואס דער דזשאדזש געהט דאווענען יעדען שבת און איז א מאכער אין אידישע חברות. און דערפאר וואס אין אמעריקא איז פאראן א אידישער דזשאדזש, וואס אין אמעריקא איז פאראן אזא פארטיי, ווי זיינע, וואס טהוט פאר א גוטען ברודער אלעס — האט מאנעס ליעב געהאט אמעריקא — דאס לעבען. אמעריקא — מאי קאונטרי — פלעגט מאנעס מיט שטאלץ טענה'ן צו די איירישלייט. און מאנעס איז געווען א גרויסער פאטריאט פון אמעריקא און פון דזשאדזש גרינפעלד, ווייל דזשאדזש גרינפעלד איז געווארען ביי איהם דער סימבאל פון אמעריקא. ביי איהם אין שטוב האט געהאנגען פון איין זייט וואשינגטאן'ס פארטרעט און פון דער אנדער זייט דעם דזשאדזש'ס פארטרעט. און, איז געקומען אן אמעריקאנער יום־טוב, האט מאנעס אין פענסטער ארויסגעהאנגען א גרויסע אמע־

ריקאנער פלעג, און פון איין זייט וואשינגטאן'ס פארטרעט און פון דער צווייטער זייט דזשאדזש גרינפעלד'ס פארטרעט...

דורך דעם האט מאנעס פיינד געהאט די נייע פארטיי, וואס איז אויפגעשטאנען, די סאשעליסטס. ערשטענס, וואס זיי זיינען ניט קיין פאטריאטען און מאכען אן טראבעל, און דאס צווייטע, וואס זיי אגי־טירען נעגען דעם דזשאדזש. ער האט זיי ניט פערשטאנען און ניט געוואוסט, וואס זיי ווילען. די אנדערע פארטיי האט ער פערשטא־נען. די רעפובליקאנער ווילען האבען זייערע לייט, כדי זיי זאלען קריגען „פול", און מיר לאזען זיך ניט. אבער וואס ווילען די סאָ־ציאליסטען? יושר? ווי ווייט קען מען געהן מיט יושר! און וואס וועט שוין זיין, אז עס וועלען זיין עהרליכע עלעקשאנס, וועמען וועט דערפון א טובה ארויסקומען? „ווער וועט עפעס דערפון הא־בען?" פלעגט ער טענה'ען און זיין איבערצייגט אין זיינע רייד. „עס וועלען אריינפאלען ניט קיין פאסענדע מענשען, עפעס לאפע־טוטעס. א איד וועט האבען טראבעל, וועט ניט זיין צו וועמען צו געהן, צו וועמען זיך צו ווענדען".

— האסט געהערט, יושר ווילען זיי האבען — ווער בעדארף האבען דעם יושר, אז דער יושר קען נישט העלפען, צו אלדי שווארצע יאהר.

און צום „גוטען ברודער" מאנעס האט זיך סעם געווענדעט יעצט, ווען דאס אומגליק האט זיך געטראפען מיט'ן אנקעל. סעם איז אין אבענד אוועק צו מאנעס'ן. מאנעס'ן האט ער געטראפען אין קלוב פון די אנטי־פראהיבישאן איז סאלון אויפ'ן קארנער, דארט, וואו עס האט זיך אויך געפונען דער פארטרעט פון וואשינגטאן און פון „דזשאדזש". מאנעס איז געווען א הויכער, א דארער, מיט א גלאט פערקעמטען שייטעל, ביי די פאות האט זיך איהם שוין געגרויעט, און די קורצע געשוירענע וואנסלעך האבען זיך אויך שוין געגרויעט. מאנעס האט גלייך פערשטאנען, אז עס איז טראבעל. ווארים אז סעם זאל קומען צו איהם — סעם איז געווען א גרויסע פויגעל, דעם אנקעל'ס רעכטע האנד — אז סעם זאל זיך פלוצלונג בעווייזען, מוז עפעס זיין אינטערעסאנטעס. און כאטש מאנעס האט ניט געהאלטען פון סעם'ען און איהם ניט נעגליכען — ווייל סעם איז אזוי געטריי דעם אנקעל, און לאזט ניט פערדיענען קיין „גוטען ברודער" — דאך

איז סעם געווען א צו „וויכטיגע פויגעל", אז ער זאל זיך ניט פרעהען מיט זיין וויזיט.

— וואס איז געשעהן? — טראבעל? האט מאנעס געפרעגט. ער האט געוואוסט, אז צו איהם קומט מען ניט אנדערש, סיידען מען האט טראבעל.

— קום ארויס מיט מיר, וועלען מיר רעדען.

— דא קענסטו רעדען ווי אין דער היים. — דא זיינען אלע מיינע גוטע ברידער. קענסט רעדען.

— דער אלטער געהט דאך חתונה האבען — האט סעם געזאגט זיך צורוקענדיג צו איהם.

— ווער, דער אנקעל? — האט מאנעס געפרעגט אויפגערעגט.

— יא, מיט אהרן מעלניק'ס קליינע מויד.

— ער וועט האבען קינדער, דער אלטער — האט מאנעס געזאגט ווערענדיג בלייך.

— וואס, קראנק איז ער דען, דער אלטער?

אין אנקעל זיינען אלע געווען פעראינטערעסירט, אלע לאנדס-לייט, משפחה ניש משפחה — דער אנקעל איז געווען א היימישע זאך. ווי א קעניג ביי א פאלק, אדער א פאטער ביי קינדער. אלע זיינען זיי שטאלץ געווען מיט זיין פערמעגען, אלע האבען עפעס געהאפט אויפ'ן אנקעל.

— ליגסט דו דאך אין דר'ערד, איך האב דיר שטענדיג געזאגט: טהייק קער אף יורסעלף. זאג מיר, האסטו זיך עפעס אנגעגרייט?

— איך בין איהם געטריי געווען ווי א הונד, ניט קיין גראשען קיין אייגענעם, נישט פערגונען צו ספענדען א ביקעל — איך האב איהם געדיענט ווי א געטרייער הונד — יעצט וואס? זי וועט מיך נאך הייסען געהן אויך — וואס בין איך ביי איהר, ווער בין איך! האט זיך דער גרויסער סעם צו־וויינט פאר מאנעס'ן.

מאנעס האט געהאט א ווייך הארץ, און, ווי געזאגט, א גע-פיהל פאר גערעכטיגקייט. ער האט ניט בלויז רחמנות געהאט אויפ'ן יונג, ער האט אויך איינגעזעהען די גאנצע גערעכטיגקייט פון דעם יונג וואס וויל ניט, אז דער אנקעל זאל חתונה האבען, כדי די ירושה ניט צו פערלירען. און דערפאר איז ער געווען דעם אנקעל געטריי

און עהרליך איהם געדיענט. מאנעס האט געפיהלט דאס בעדערפע־ניס דעם יונג צו העלפען:

— ער האט דאך, דאכט זיך, געהאט צו טהאן מיט א ווייבעל?

— ער האט פון איהר דריי, פיער קינדער, וועלכע ער האלט אויף.

— און וואס שווייגסטו, נאר, פיהר מיך נור אהין צו דער אי־דענע. ער וועט שוין ניט חתונה האבען, דער אלטער.

— מאנעס, טהו איהם נישט קיין שלעכטס, עס איז א רחמנות אויפ'ן אלטען — האט סעם געזאגט ארויסגעהענדיג.

— וואס הייסט איך וועל איהם טהאן שלעכטס, ער איז דאך מיין אנקעל אויך און עפעס אן אלטער מאן — האט מאנעס אבגע־ענטפערט מיט א בעליידיגונג.

5.

אנקעל מאזעס זעהט אלעס פאראויס.

אנקעל מאזעס האט אבער אלעס פאראויסגעזעהן און ווי א געניטער סוחר האט ער ליעב געהאט, בעפאר ער געהט אבטהאן א ביזנעס, זאל ער זיך מיט אלעמען פערזיכערען, אז קיינע איבער־ראשונגען, קיינע „דיסאפוינטמענטס" זאלען זיך מיט איהם ניט טרעפען. בעפאר אנקעל מאזעס האט זיך געקליבען א חתן ווערען מיט מאשא'ן, איז ער אוועק צום מאן'ס ווייבעל, מיט וועלכע ער האט קינדער געהאט, און איז דורכגעקומען מיט איהם.

— וואס ווילסטו, זאג?

דער ווייבעל'ס מאן איז געווען א קליין, נידעריג, שווארץ, ברוין אידעל, א שווארץ־האריג בעוואקסענער, דאס פנים, די הענד, דער האלז — אלסדינג וואס מען האט ביי איהם ארויסגעזעהן איז געווען בעוואקסען מיט האהר, פון די האהר האבען זיך ארויסגעבלישטשעט צוויי שווארצע אויגעלעך, ווי צוויי שווארצע מייזלעך. ער איז געווען ביים ווייבעל אונטער'ן פאנטאפעל. דאס ווייבעל האט געפיהרט א לאנטש־רום, אביסעל לעמבערגער שנאפס, זיסען, היימיש־געמאכטען,

מיט פעטע לעבערלעך צו פערבייסעו האָט מען געקראָגען אין לאַנטש־רום. און דערפאַר וואָס דאָס ווייבעל איז געווען אַ חנ'עוודיגע, מיט אַ פּאָר חן־גריבעלעך, וואָס האָבען זיך געשפּיעגעלט אין איהרע פעטע בעקלעך, האָט זי געצויגען צו זיך עלטערע ביזנעס־לייט. די ביזנעס־לייט האָבען אויף איהר געזאָגט, אַז זי איז אַזוי בע'טעמ'ט, ווי די פעטע הינטערשטע טהייל געגזלעך און קאַטשקעלעך וואָס מען קריגט ביי איהר... דאָס ווייבעל איז געווען די פיהרערין פון די ביזנעס, און דער מאַן האָט איהר ארויסגעהאָלפען. זיין ארויסהעלפען אין די ביזנעס איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט איינגערעדט אַ פּאָר ביזנעס־לייט וואָס האָבען געהאַט אַ נעהענטערען צוטריט, אַז זיי האָבען אַן אנטהייל אין די קינדערלעך וואָס זיין ווייב האָט. און האָט אויפ־קאָלעקטירט געלד דערפאַר. און אַזוי ווי ער האָט ניט געהאַט מעהר פון דריי קינדער — זיינען זיינע קליענטען געווען בעגרענעצט און זיינע איינקונפטען זיינען געווען קליין. און ווירקליך האָט ער ניט גע־וואוסט, צו וועמען זיינע דריי קינדער, וואָס ער האָט פון זיין ווייבעל, בעלאַנגען: צו איהם, צי צום אַנקעל מאַזעס, אָדער צו אַן אנדער ביזנעס־מאַן פון דילענסי סטריט. דאָס האָט איהם אָבער ניט גע־שטערט צו זיין אַ געטרייער פאָטער צו די קינדער, צו זאָרגען פאַר זייערע רעליגיעזע ערציהונג. געגאַנגען מיט זיי אין שוהל אריין דאַווענען — וועלכעס ער אַליין האָט געלערענט מיט זיי.

— מיסטער מעלניק, וואָס הייסט וויפיעל איך וויל? — עס זיי־נען דען מיינע קינדער? עס זיינען דאָך אייערע קינדער!

— נו, נו — האָט איהם דער אַנקעל געקיצעלט מיט אַ פינגער — דו האָסט אויך אַ חלק אין זיי.

— מיסטער מעלניק, עס זיינען אייערע קינדער — האָט איהם דער איד פערזיכערט ערנסט. אדרבה, פרעגט גיטלען (דאָס ווייבעל האָט געהייסען גיטעל), אדרבה, פרעגט זי.

— אַז איך ווייס נישט וועלכעס איז מיין, וועלכעס איז דיין, און וועלכעס איז דעם ביזנעס־מאַן'ס פון דילענסי סטריט — לאַכט דער אַנקעל.

— מיסטער מעלניק, זי איז געווען אייער ווייב מעהר פאַר אַלע־מענס, בעליוו מי — פערזיכערט איהם דער יונגער מאַן.

דאָס האָט נור דער יונגער מאַן אַזוי געזאָגט, כּדי פון אָנקעל וואָס מעהר געלד אַרויסצוקריגען. אין האַרצען אָבער איז ער גע־ווען איבערצייגט, אַז די קינדער זיינען זיינע, יענע — דעם אָנקעל און דעם צווייטען סוחר, נאַרט נור דאָס ווייבעל אָב, זי רעדט זיי איין, ווייל מען דאַרף דאָס צו די ביזנעס...

— און וואָס וועט זיין, אַז איך וועל דיר מאַכען פאַר אַ קאָללעק־טאָר איבער די הייזער אין עסעקס סטריט, וועט זיין אָלל־רייט?

דער יונגער מאַן האָט געוואָלט צופאַלען צום אָנקעל, כאַפּען דעם אָנקעל'ס האַנד און קושען; זיין גרעסטע אַמביציע אין לעבען איז געווען צו ווערען אַ קאָללעקטאָר פון טענעמענט הייזער. שטענ־דיג אונטערגעדריקט, ליגענדיג אונטער דער ווייבעל'ס פּאַנטאָפעל — האָט דער שוואַרץ־האָהריגער אידעל גע'חלום'ט אליין צו ווערען אַמאָל אַ הערשער, צו געוועלטיגען איבער אַנדערע. און אַזוי ווי זיינע אַמביציעס זיינען ניט ווייטער געגאַנגען פון עסעקס סטריט, וואו ער האָט געוואָהנט — דורך דעם האָט ער גע'חלום'ט צו ווערען אַ מושל איבער די איינוואָהנער אין עסעקס סטריט, אַריינצוקומען אין אַ שטוב אַריין און צו בעפעהלען: „רענט אָדער אַ מוף־צעטעל!" אַרויסצוואַרפען פאַמיליעס פון זייערע היימען, צו ווערען אַ שטרענ־גער קאָללעקטאָר, אַז גאַנץ עסעקס סטריט זאָל ציטערען פאַר איהם. דאָך מיט אַמאָל איינצושטימען אויפ'ן אָנקעל'ס פאָרשלאַג האָט ער מורא געהאַט, כּדי ער זאָל דערנאָך קיין פערדרוס ניט האָבען, אַז ער האָט געקענט מעהר אַרויסקריגען, האָט ער צוגעלייגט מיט אַ פער־שעהמט מינעלע:

— מיט הונדערט דאָלאַר קעש. (מעהר האָט איהם דאָס האַרץ ניט געלאָזט).

— מיט נאָך אַ הונדערטער — האָט דער אָנקעל צוגעשמייכעלט.

דער אידעל האָט ווידער פערדרוס געהאַט, פאַר וואָס האָט ער ניט געזאָגט צוויי הונדערט, אָדער גאָר פינף הונדערט — און עס האָט איהם געביסען. האָט ער אין אַ ווייל׳ע אַרום ווידער צוגע־לייגט:

— מיט אַ מתּנה פאַר מיר.

— וואָס פאַר אַ מתּנה ווילסטו?

— אַ גאָלדענעם זייגער מיט... מיט... — קלערט דער אידעל וואָס ער זאָל זאָגען — מיט נאָך אַ פינף און צוואַנציגער.

— דעם גאָלדענעם זייגער קריגסטו, די פינף און צוואַנציג דאָלאַר ניט — קיין איין סענט ניט מעהר — שרייב אונטער דאָס פּאַפּיער, אַז די קינדער זיינען דיינע, און דו האָסט גאָר ניט צו מיר.

— שויז, שויז, מיסטער מעלניק לעבען — האָט דער שוואַרץ־האָהריגער איד צוריקגעכאַפּט, מורא־האָבענדיג אַז דער אָנקעל זאָל ניט חרטה קריגען, און איז צופריעדען געווען, וואָס ער האָט פון אָנקעל אַלעס ארויסגעקריגען וואָס עס האָט זיך נור געלאָזט ארויסקריגען, און וועט מעהר קיין פערדרוס ניט האָבען. דער אָנקעל אָבער, וועלכער האָט פערשטאַנען יענעמס מיין, האָט דערנאָך חרטה געהאַט וואָס ער האָט איהם די 25 דאָלאַר קעש ניט נאָכגעגעבען — כדי יענער זאָל זיך פיינינען, אַז ער האָט געקענט נאָך מעהר ארויסקריגען.

— גיטעל לעבען — האָט דער מאַן אריינגעשריען אין לאַנטש־רום — קום נור אריין.

גיטעל, וועלכע האָט געבאַמעלט מיט איהרע פערעלדיגע אויער־רינגלעך אין די אויערען, מיט די האַלב צולאָזענע שוואַרצע האָהר, איז אריינגעקומען מיט אַ קאָקעטיש מינעלע, וועלכעס האָט זיך בעהאַלטען אין די שמאַלצענדע חן׳עווודיגע גריבעלעך.

— פנחס לעבען, האָסט מיך גערופען — האָט דאָס ווייבעל אויס־געזונגען, דערזעהענדיג דעם אָנקעל.

— מיסטער מעלניק געהט דאָך חתונה האָבען, ווינש איהם מזל־טוב, גיטעל לעבען — האָט דער מאַן געזאָגט.

גיטעל לעבען, וועלכע האָט געוואוסט פון די אונטערהאַנדלונגען מיט׳ן מאַן, האָט זיך געמאַכט ווי זי ווייסט פון גאָרניט.

— וואָס געהט עס מיך אָן, וואָס מיסטער מעלניק געהט חתונה האָבען!

— און איך ווער דאָך ביי מיסטער מעלניק אַ קאָללעקטאָר פון די עסעקס סטריט הייזער. — דאַנק מיסטער מעלניק, גיטעל לעבען.

אַז גיטעל לעבען האָט דאָס דערהערט, האָט זי זיך צואוויינט.

דער מאַן האָט זיך ארויסגעמאַכט, איבערגעלאָזט זי מיט׳ן אָנ־קעל, אַז זיי זאָלען זיך זעגענען. דער אָנקעל האָט איהר אָנגעזאָגט, אַז פון היינטמאָל אָן זאָל זי זיין געטריי דעם מאַן איהרען און אויפ־

פיהרען זיך בעסער, און זי זאָל ניט וויינען. נאָך דער חתונה וועט ער זי אויך גערענקען. און אַז דער מאַן איז אַריינגעקומען האָט ער שוין געפונען דאָס ווייבעל בערוהיגט. דער אָנקעל האָט דעם מאַן אויך אַריינגערופען אין אַ ווינקעל און איהם אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל זי גוט בעהאַנדלען און אָבהיטען זי — און זיי ביידע, דער מאַן מיט'ן ווייבעל, האָבען איהם געוואונשען אַלדאָס־גוטס, אַז ער זאָל גליקליך זיין און דערלעבען נחת מיט דער נייער יונגער ווייבעל...

— זי זאָל האָבען ביי דיר אַ בעסער מזל ווי איך — מאָזעס לעבען — האָט זיך דאָס ווייבעל צו־וויינט.

אַז מאַנעס מיט סעמ'ען, דעם קאַזין, זיינען דערנאָך געקומען צו דער ווייבעל פערקלאָגען, אַז דער אָנקעל געהט חתונה האָבען, האָבען זיי געפונען דאָס פּאָרעל, דעם מאַן מיט'ן ווייבעל, גאָר ניט פערוואונדערט, אדרבה, זיי האָבען זיך נאָך געפרעהט.

— פאַר וואָס זאָל ער נישט חתונה האָבען — האָט זיך דער מאַן אָבגערופען, - און וואָס געהט אונז אָן, אַז דער אָנקעל האָט חתונה?

— ער איז דאָך נאָך אַ יונגערמאַנטשיקעל, פאַר וואָס זאָל ער ניט חתונה האָבען? — האָט דאָס ווייבעל צוגעלייגט ווי אַ מבין'טע.

האָבען זיי ביידע, מאַנעס און סעם, פערשטאַנען, אַז דער אָנקעל איז שוין דאָ פריהער געווען פון זיי, און האָט אַלצדינג שוין פערריכט — האָבען זיי געשוויגען.

— סעם, האַק אָב, אַלצדינג האַק אָב, וויש אָב דאָס מויל און מאַך אַ שווייג, זעהסט דאָך עס איז פּערפאַלען — האָט איהם געראַטהען מאַנעס.

— מאַך זיך ווי דו ווייסט פון גאָר נישט, און אַז דו וועסט עס דערהערען, פרעה זיך דערמיט. פרעה זיך זעהר, ווינש דעם אָנקעל מזל־טוב און ווער גוט מיט אהרן'ען און מיט די גאַנצע משפּחה פון דער ווייבעל, חנפ'ע זיי, ריהם זיי, לעק זיי, אַלצדינג, ביזט ביי זיי אין די הענד, גוטער ברודער — האָט איהם מאַנעס געלערענט.

סעם האָט געוואוסט אַליין וואָס צו טהאָן. געוויים האָט ער בעשטימט אַזוי צו טהאָן. איז דען געווען אַן אַנדער עצה? אָבער אין הארצען האָט ער זיך אַנדערש געטראַכט. ער אַליין איז אַרויסגעקומען

פון דער משפחה מעלניק — איז געווען דעם אַנקעל'ס אַ קאַזיז, און ניט בחינם האָט ער זיך גענומען דעם אַנקעל פאַר אַן אידעאַל און האָט איהם אין אַלצדינג נאָכגעטהאָן.

ניין, ער האָט זיך ניט געקענט אַזוי לייכט אָבזאָגען פון זיינע אַמביציעס דעם אַנקעל צו ירשנ'ען און אַליין אַמאָל צו פערנעהמען דעם אַנקעל'ס שטעל — און ער איז בערייט געווען אויף אַלצדינג, פאַר גאָר נישט זיך אָבצושטעלען, נאָר דעם שידוך נישט צולאָזען: — ער וועט קינדער האָבען, דער אַלטער, — האָט זיך דער יונג געטראַכט.

אַלעס פאַראויסגעזעהן, אַלעס פעררעכט, אַז קיינע איבערראַשונגען און קיינע „דיסאַפּאָינטמענטס“ זאָלען זיך ניט טרעפען, האָט אַנקעל מאַזעס בעפוילען אהרן מעלניק די תנאים אָנצוגרייטען. אַ סך געגעסען, און ביער, און שנאַפּס אויף זיין חשבון. די קוזמינער לאַנדסלייט האָט ער אָבגעלאָזט אויף אַ האַלבען טאָג, אַז זיי זאָלען קומען צו די תנאים. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבען עס טאַקע גע־האַלטען פאַר אַ קוזמינער גליק, וואָס דער אַנקעל נעהמט אַ פּראָסט אָרים מיידעל פון זיינע לאַנדסלייט פאַר אַ כלה. און אַלע האָבען זיך דורך דעם געפיהלט געהויבען און געהאַלטען זיך פאַר די מחותנים.

אויף די תנאים האָט דער אַנקעל געלאָזט וויסען די קוזמינער לאַנדסלייט, אַז די חופה וועט ער שטעלען אין אַן אייגענער קוזמינער שוהל, וועלכע ער וועט קויפען פאַר די קוזמינער לאַנדסלייט. די קוז־מינער לאַנדסלייט האָבען געוואָלט איהם קושען די הענד, און זיינען איהם דאַנקבאַר געווען, וואָס ער האָט זיי איינגעלאַדען אויף די תנאים, און וואָס ער געהט פאַר זיי קויפען אַ שוהל. זיי האָבען איהם בעוואונשען דעם קאָפּ מיט ברכות און געשפּיגעלט זיך און געפרעהט זיך מיט זיין גליק און עשירות. זיי האָבען איהם פערגליכען צו אַלע אבות — איינער צו יעקב אבינו, אַז פון איהם וועלען ארויסקומען די שבטים, און אַן אַנדערער — צו משה רבינו, וואָס ער קויפט זיי אַ שוהל, און האָבען שוין אַ נאָמען געזוכט פאַר דער שוהל, און זי אָנגערו־פען אויפ'ן אַנקעל'ס נאָמען: „אוהל משה אנשי קוזמין“.

און דער אַנקעל איז ארומגעגאַנגען אין אהרן'ס רומס אַ צו־שוויצטער, אַ גליקליכער און אַ גוטער, און געזאָגט:

— עסט, טרינקט, קוזמינער לאַנדסלייט, פרעהט זיך, פרעהט זיך, עס איז ביי מיר אַ שמחה...

6.

מאשא ווערט א כלה.

גאנץ קוזמין, וואס האט זיך געפונען אין ניו יארק, האט בעטראכט מאשא'ן פאר דער גליקליכסטער מיידעל אונטער דער זון. האט מאשא אליין ניט געוואגט צו טראכטען אנדערש פון גאנץ קוזמין און האט זיך אויך געהאלטען גליקליך מיט דעם, וואס זי איז א כלה געווארען פאר'ן רייכען אנקעל מאזעס. דער אנקעל האט זי בעשאטען מיט מתנות, בעהאנגען זי מיט טהייערע דזשועלערי — דאס מאדערנסטע און טהייערסטע. ער האט איהר יעדען טאג געשיקט די שניידעריןן, געמאכט איהר רייכע קליידער. אלע טאג האט מען פון די גרויסע סטארס פון די פינפטע עוועניו עפעס אנדערש געבראכט פאר מאשא'ן. זיידענע אונטערוועש, לאקירטע הויכע שיך, פאכערס, האנדשוהען. דאס מיידעל, וועלכע האט נאך געדענקט דעם פאטער'ס ארימקייט און די וואהנונג אין האפקינס סטריט — ווי אזוי האט זי געקענט וואגען אנדערש צו בעטראכטען זיך ווי אלע קוזמינער לאנדסלייט, ווי אלע בעקאנטע? די גאנצע משפחה האט זי בעטראכט און געהאלטען פאר דעם גליק אליין.

דורך דער צייט, וואס זי איז אויסגעוואקסען אונטער דעם אנקעל'ס גונסט, האט זי זיך אויסגעלערענט דעם אנקעל צו געהארכען. זי האט געזעהן, אז אלע קוזמינער לאנדסלייט, איהר טאטע, איהר מאמע — אלע וואס זי האט געקענט, הארכען דעם אנקעל און וואגען ניט איהם אקעגענצורעדען אדער צו טהאן אדער צו טראכטען אנדערש, ווי דער אנקעל וויל. „דער אנקעל האט געהייסען" — דאס איז געווען דאס הייליגסטע געבאט, דער שטארקסטער ארגומענט — און דער אנקעל האט געהייסען, אז זי זאל א כלה ווערען פאר איהם. דער אנקעל וויל, אז זי זאל ווערען זיין ווייב, און דעם אנקעל דארף מען אין אלעם געהארכען, אלעם נאכגעבען וואס ער וויל.

זי האט אנגעהויבען צו פיהלען וואס עס הייסט צו ווערען דעם אנקעל'ס א ווייב. זי איז שוין מעהר ניט קיין קינד געווען — און ווען זי האט אליין קיין אייגענע פערלאנגען ניט געהאט, אבער איהר

פאַנטאַזיע האָט געאַרבייט און געמאָהלען איהר בילדער אין איהר פאָר־שטעלונג, ווי זי איז דעם אַנקעל'ס ווייב. טהיילמאָל איז זי געזעסען נעבען איהם און דער אַנקעל האָט זי געגלעט, געדריקט צו זיך, און דאָס ברייטע פּנים זיינס האָט זיך אַנגעלאָפען מיט בלוט, און ער האָט פערשפּרייט זיינע ברייטע גרויסע ליפּען מיט פרייד, און זי שטאַרק געדריקט צו זיך — האָט זי געשלאָגען אנגסטען. זי האָט זיך געלאָזט, ווייל זי איז געווען צוגעוועהנט צו איהם נאָך אַלס קינד, ווייל דער אַנקעל האָט זי שטענדיג געגלעט — און דער אַנקעל האָט אַלסדינג געמעגט. אָבער זייט ער איז אַ חתן געוואָרען אַנגסט זי פאַר איהם, און ווען ער נעהמט זי אַרום, ווערט איהר אַזוי הייס און אַזוי עפּעס, אַז עס גלוסט זיך איהר באַלד אָבצואוואַשען...

אין אָבענד, ווען זי איז ביי זיך אין ווייסען זויבערען צימער געווען, וועלכעס איז שוין יעצט געווען רייך אויסמעבלירט מיט דעם ווייסען לאַק־מעבעל, וועלכעס דער אַנקעל האָט איהר געשאָנקען שוין לאַנג צוריק — אין דעם פריש־איבערגעצויגענעם בעט — האָט זי געקלעהרט פון נאָך דער חתונה. זי האָט זיך פאָרגעשטעלט דעם אַנקעל פּלוצים נאַקעט. זי האָט ניט געוואָלט דערפון קלעהרען, נור עפּעס איבערגעוואָלט זיינען געקומען די געדאַנקען איהר אין קאָפּ אַריין. און זי האָט געזעהן דעם אַנקעל אַ נאַקעטען, מיט דעם אַראָב־הענגענדען פעטען בויך, מיט אַ באָרד אויף די בריסטען, און עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז דער אַנקעל געהט נאָך איהר אין בעט אַריין... האָט זי זיך ניט געוואָלט לעגען אין בעט אַריין. גאַנצע שעה'ן איז זי אָבגעזעסען אין אָבענד בעפאָר זי איז געגאַנגען שלאָפען, זייט זי איז אַ כלה געוואָרען, און מורא געהאַט זיך צו לעגען. און זייט זי איז אַ כלה געוואָרען, שלאָפט זי ניט אויסגעטהאָן, ווי זי וואָלט מורא געהאַט, אַז עס וועט ווער ביינאַכט בעריהרען איהר לייב...

טשאַרלי, דעם פעטער בעריל'ס זוהן, האָט נאָכ'ן פאָטער'ס אָהיים פאָהרען געוואָהנט מיט דער מאַמען און מיט די עלטערע שוועסטער. טשאַרלי איז געווען ביי טאָג אין קאָלעדזש און פאַר נאַכט האָט ער פאַר אַ צייטונגס־סטענד אַרומגעטראָגען צייטונגען צו די שכנים. די שוועסטער האָט געאַרבייט ביי העטס און די מאַמע האָט

געקאָכט, געוואשען און געהאַלטען די שטוב פאַר זיי. די אידענע, ווי אָרים זי איז ניט געווען, האָט דאָך געזעהן מיט אַלע מעגליכקייטען דורכצוזעצען, אַז טשאַרלי זאָל קענען געהן אין קאָלעדזש. מיט דער זעלבער אויפאָפּפערונג פון אונזערע פרומע מאַמעס פאַר זייערע לערן־קינדער אין בית־המדרש האָט זיך די אידענע געאָפּפערט פאַר טשאַרלי'ן ער זאָל געהן אין קאָלעדזש. אין דער היים וואָלט אפשר איהר גרעסטער אידעאַל געווען צו זעהן טשאַרלי'ן אַ רב; דאָ איז איהר אידעאַל געווען צו זעהן טשאַרלי'ן אַ געענדיגטען קאָלעדזש. אַז עס איז געקומען צו בעצאָהלען פאַר טשאַרלי'ן קאָלעדזש־געלד פלעגט די אידענע ווּלען דורכזעצען: צו קרובים געלאָפען, צו בעקאַנטע, אָבגעשלאָגען די טהירען פון אָנקעל, און אַז מען האָט גאָר געדאַרפט — האָט די אידענע אַהיים גענומען פון אַ קליינעם קאָנטראַקטאָר צו נעהען הויזען, אָדער איז געגאַנגען אליין אין אַ קליינעם שאָפּ און האָט אויף אַ פּאָר וואָכען „געאָפּערייטעט". די אמביציע פון דער אידענע ווּלטען דורכזעצען: צו קרובים געלאָפען, צו בעקאַנטע, אָב־ריין־אידעאַליסטישען גרונד. איהר איז ניט געגאַנגען אזוי פיעל וועגען טשאַרלי'ס קאַריערע ווי פאַר די תורה אליין. טשאַרלי'ס לערנען איז ביי איהר געווען ווי ביי אונזערע אלטע מאַמעס אַ בעצאָהלונג און אַ לוין פאַר איהר פערפינסטערט וואָכעדיג לעבען. זי האָט זיך גע־טרויסט מיט איהר קינד'ס געלערנטקייט, און העכער זיך געהאַלטען פון אַלע לאַנדסלייט. און אפילו איהר שוואָגער אהרן מעלניק'ס גרויסע גליק — וואָס דער אָנקעל געהט חתונה האָבען פאַר מאַשאַ'ן — האָט איהר ניט געקענט אימפּאָנירען געגען דעם, וואָס איהר טשאַרלי געהט אין קאָלעדזש. און אָפּט אין דער משפּחה, ווען מען האָט מקנא געווען אהרן'ען דאָס גרויסע גליק וואָס האָט איהם געטראָפען מיט מאַשאַ'ן — פלעגט זי מיט אַ גלייכגילטיגע אָבער געהויבענע מינע זאָגען:

וועד עס זוכט עשירות, און ווער עס זוכט געלערנטקייט. איך גיב נאָך ניט אַוועק מיין קינד'ס קאַליש (קאָלעדזש) פאַר דעם גאַנ־צען אָנקעל'ס פערמעגען.

— איהר וועט האָבען אַ גאָלדענע שטוהל אין גן־עדן דערפאַר

— האָט איהר „אַ משפּחה" אָבגעענטפערט.

— יאַ אַ גאָלדענע שטוהל, ניט אַ גאָלדענע שטוהל; ווארים וואָס איז דען די גאַנצע וועלט? אויף דער וועלט דאַרף מען אויך

זיין א מענש — ניט בלויז א שניידער, — האט די אידענע „געשטאַ־בען" די גאנצע משפחה דערפאר, וואס זיי זיינען געווארען דא אין אמעריקא אלע שניידערס.

מאשא פלעגט זיך אפט בעגעגענען מיט טשארלי׳ן אין דער ער־שטער צייט נאך דעם פעטער׳ס אוועקפאהרען. טשארלי פלעגט ארויפ־קומען צום פעטער אהרן און פלעגט אפט ארויסגעהן מיט מאשא׳ן אויף אונטערנעהמונגען, צו געמיינזאמע פריינד, אויף לעקטשורס, אדער אמאל אין טהעאטער, ווען עס איז געווען געלד. מאשא האט זעהר געגליכען צו קוקען אויף טשארלי׳ן ווי עס שניידט זיך איהם א פאר וואנסעס און ווי די באקען ווערען בעוואקסען מיט שמאלע, קוים־שפראצענדע באקען־בערד, ווי פאות. זי האט געגליכען איהם צו הערען רעדען וועגען ביכער וואס ער האט געלעזען, וועגען זיין קאלעדזש, וועגען סאשעליזם, מיט וועלכען ער האט זיך שוין דאן אינטערעסירט, און טשארלי רעדט דאכט זיך אזוי קלוג — נור ווען די מיידלעך הויבען אן צו מאכען אויס איהם „פאן", ווערט ער רויט און ווייסט ניט וואס צו ענטפערען. זי האט געגליכען צו זעהן דענסט־מאל, ווי טשארלי שטעהט אין פערלעגענהייט, און צילי, איהר חבר׳טע, לאכט איהם אויס, מאכט „פאן" פון זיינע וואנסעס וואס וואקסען איהם ניט אויפ׳ן ריכטיגען ארט — און טשארלי שטעהט מיט די גרויסע לאנגע הענד, איז רויט, און שמייכעלט פערשעהמט.

— נעוועל־מיינד, אז ער וועט גרויס ווערען, וועט ער זיך גאלען די וואנסעס — האט איהם א פריינדין ארויסגענומען פון טראבעל.

— טשארלי, פליעז, גאל ניט די וואנסעס — האט זיך ביי איהם מאשא געבעטען. אך, ווען איך וואלט געווען א באי, וואלט איך מיר געלאזט וואקסען אט אזעלכע גרויסע וואנסעס — ניט ווי דיינע, וואס זעהען אויס ווי מיט סאדעם אבגעשמירט.

די מיידלעך צולאכען זיך, און טשארלי, דער קלוגער, געביל־דעטער טשארלי, מיט דעם פעררייכטענעם קראגען פון העמד, וואס מען זעהט אז דער מאמע׳ס לאטע וואס זי האט נעכטען ביינאכט ארויפ־גענעהט, שטעהט א פערשעהמטער.

דער אנקעל האט געזעהן, אז טשארלי קומט צו אפט אריין צו מאשא׳ן, האט ער געגעבען א וואונק צו איהר פאטער אהרן:

— ליסטען, אהרן, אי לייק, אז מאשא האט „פאן". איך האב גאר ניט געגען אויסגעהן מיט טשארלי'ן, ניט מעהר. וואטש, אהרן, וואטש.

— וואס רעדט דער אנקעל, דאס קינד געהט אוים נאכ'ן אנ־קעל, — האט אהרן איהם פערזיכערט.

און מיט אמאל האט טשארלי אויפגעהערט אריינצוקומען. „פא" זאגט, אז טשארלי האט זיך אריינגעלאזט אין פאליטיקס — ער איז געווארען א סאשעליסט, און רעדט אין סטריט אויף די קארנערס. און „פא" זאגט, אז סאשעליזט איז ניט קיין גוטע פאליטיקס ווייל זיי האבען נעווער א טשענס צו געווינען אן עלעקשאן. ווען שוין יא פא־ליטיקס, האט זיך טשארלי געדארפט אבגעבען מיט די דעמאקראטען, זאגט „פא", אדער מיט די רעפובליקאנער, וואלט ער כאטש דערפאר געקענט דעם קאלעדזש בעצאהלען און דערנאך געהאט אויסזיכט אויף א גוטען דזשאב, אבער ביי די סאשעליסטס קען טשארלי קיין טשענס ניט האבען, ווייל זיי וועלען נעווער געווינען אן עלעקשאן.

טשארלי האט זיך ניט געוויזען און מאשא האט ניט געקלעהרט וועגען איהם. נור זייט מאשא איז א כלה געווארען, ווילט זיך איהר טרעפען מיט טשארלי'ן. זי האט אביסעל מורא פאר איהם. מורא? ניין. אבער שעהמען טהוט זי זיך דאך. דאס האט זי צוריקגעהאלטען אויפצוזוכען טשארלי'ן; אבער וואס האט זי זיך אייגענטליך וואס צו שעהמען? און זי וואלט זיך אזוי דאך געוואלט זעהן מיט איהם... איהר דאכט זיך, אז זי האט איהם עפעס זעהר וויכטיגעס וואס צו זאגען, כאטש זי קען זיך ניט דערמאהנען וואס זי האט אזעלכעס צו זאגען.

און איינמאל, אין א פריהמארגען, האט זיך מאשא אויפגעכאפט נאך א נאכט ניט שלאפען און עס האט זיך איהר געדאכט, אז זי האט זיך שוין ניט פאר קיינעם וואס צו שעהמען. אפילו פאר טשארלי'ן אויך ניט. זי וועט דאך סיי ווי סיי אין א פאר וואכען ארום שטאר־בען. פאר וואס האט זיך איהר געדאכט אז זי וועט שטארבען — האט זי ניט געוואוסט. נור עס האט זיך איהר אויסגעוויזען אז עפעס וואס וועט געשעהן מיט איהר — און איז באלד פריהמארגענס אוועק צו דער מוהמען. זי האט געוואוסט, אז זי וועט טרעפען טשארלי'ן אין דער היים, ווארים נאך דער ארבייט ביינאכט, צוטהיילענדיג די

פייפערס צו די קאסטומערס שלאפט טשארלי אין פריהען טאג. עס האט זיך איהר געוואלט טשארלי'ן ארויסנעהמען אויף שפאציער איבער די פינפטע עוועניו אין צענטראל פארק — ווי זיי פלעגען עס אפט טהאן פאר יאהרען בעפאר זי איז נאך א כלה געווען, ווען טשארלי איז צו זיי אריינגעגאנגען. עס איז איהר נייגעריג געווען צו זעהן צי ביי טשארלי'ן זיינען שוין די וואנסעס גרעסער אויס־געוואקסען, און צי ער גאלט זיי ניט — ווי ער האט איהר אמאל אין שפאס פערשפראכען. און שעהמען האט זי זיך אויך ניט וואס — טשארלי ווייסט דאך ניט, אז זי וועט סיי ווי סיי ניט חתונה האבען. ער ווייסט ניט, אז זי וועט באלד שטארבען.

7.

טשארלי מעלניק.

מאשא האט געפונען טשארלי'ן שלאפענדיג. די מוהמע האט זי אויפגענומען מיט איבערראשונג.

— טשארלי, טשארלי, גיב נור א קוק ווער עס איז דא.

טשארלי איז ארויסגעקראכען פון צווייטען צימער מיט א צו־שויבערטען קאפ האהר, אין וועלכען עס האבען געשטעקט פעדערען. די שווארץ־פייערדיגע אויגען זיינען געווען ברייט אויפגעריסען. מאשא האט רעכט געהאט, די וואנסעס האט טשארלי ניט געגאלט — זיי זיי־נען געווען אזוי קליין און דין, אז עס איז אייגענטליך נאך ניט געווען וואס צו גאלען. נור דערפאר וואס די יונגע הערעלעך זיינען געווען סארעס־שווארץ — האבען זיי געגעבען זיין קינדיש־אינגליש פנים א מענליך אויסזעהן. טשארלי איז פערשעהמט געווארען דערזעהענ־דיג פלוצים מאשא'ן, זיין אינגליש פנים איז בענאסען געווארען מיט בלוט, און זיין גאנץ נאקעט לייב, אויף וויפיעל עס האט זיך ארויס־געוויזען פון די קליידער, איז בעגאסען געווארען מיט בלוט — און ארויסגעוויזען האט זיך זיין יונגער קערפער פון זיינע קליידער א גרויס שטיק, ווארים טשארלי איז געווען אין בלויזען יוניאן־סוט. א מי־נוט האט טשארלי ניט געוואוסט וואס צו טהאן פאר איבערראשונג און איז געבליבען אזוי שטעהן מיט זיינע נאקעטע פיס און נאקעטע הענד,

ביז די מאמע האט איהם דערמאנט אין וואס פאר א הולך ער געפינט זיך:

— טשארלי, וואס טהוסטו?

איז טשארלי פערשוואונדען אין דעם צווייטען צימער און מאשא האט געלאכט. די מוטער האט איהם פערענטפערט:

— עס איז דען אויסצוהאלטען פון די היצען? מען וואלט נאקעט אויך ארומגעגאנגען.

די מוטער האט אריינדערלאנגט טשארלי'ן דאס העמד מיט די הויזען, וואס האבען זיך געטריקענט אויפ'ן פייער־עסקייפ, ווארים טשארלי האט זיי פריהער אויסגעוואשען ווען ער איז אהיים געקומען פון די נאכט־ארבייט.

— איך בין געקומען ארויסנעהמען טשארלי'ן פאר א „וואק" אין פארק אריין — זאגט מאשא.

— פאהרט ליעבער נאך קוני־איילאנד, און באדט זיך אויס אין ים — עס איז דאך אזוי שטיקענד. איך זאג איהם שטענדיג נאך קוני־איילאנד, נור ער איז אזא פוילער, מאשא, ליגט א גאנצען טאג אין שטוב, איבער די ביכער — דערצעהלט די מאמא.

— די מאמא האט רעכט, טשארלי. מיר פאהרען נאך קוני־איילאנד, אויפ'ן וועג וועל איך אבטרעטען אין דער היים נאך מיין בייטהינג־סוט. נעהם דיינעם, טשארלי.

טשארלי איז יעצט ארויסגעקומען פון דער צווייטער שטוב אן אויסגעפוצטער, אין א פריש געוואשענעם העמד מיט די אויסגעוואשענע הויזען, וועלכע זיינען נאך ניט געווען אין גאנצען טרוקען. די הויזען האבען זיך געקלעפט און פון די שווארצע האהר האבען גערונען גרויסע טראפענס וואסער איבער'ן פנים פון דעם, וואס טשארלי האט געהאלטען דעם קאפ אונטער'ן קראן.

— איך בין געקומען דיר ארויסנעהמען נאך קוני־איילאנד פאר א שווים — זאגט מאשא — נעהם דיין בייטהינג־סוט.

טשארלי האט ניט ארויסגעוויזען קיין גרויסען חשק. ער האט געשמייכעלט און געזאגט, אז ער דארף עפעס בעזארגען אין שטאדט, און האט קיין צייט ניט. מאשא איז געבליבען קאלט אבגעגאסען פון זיין אנטווארט און זי האט זיך שוין געקליבען אוועקצוגעהן. די מאמא

וואונדערט, וואָס מאַשאַ טהוט אין אַזעלכע היצען אין שטאָדט און פאָהרט ניט ארוים אויף זומער־פּלעזשור, און איז געגאַנגען טרעפען, אַז עס איז אוודאי איבער דעם אויסשטייער וואָס זי בעדאַרף זיך מאַ־כען, ווארים זי האָט געהערט, אַז מאַשאַ געהט באַלד חתונה האָבען.

— מען האָט דאָך מיר געזאָגט, אַז עס האַלט שוין גאַר נאָהענט דערביי. נו, זאָל עס דיר זיין מיט מזל.

מאַשאַ האָט ניט אָבגעענטפערט. זי איז רויט געוואָרען און גע־שוויגען. נור פּלוצים האָט זי זיך אָנגערופען ווי מיט אַן עקשנות, קוקענדיג אויף טשאַרלי'ן:

— עס איז דאָ אין שטאָדט אַזוי פיעל צו טהאָן פאַר דער חתונה, און דער אַנקעל — נור וואָס דער אַנקעל, האָט זי ניט גע־ענ־דיגט. זי איז רויט געוואָרען און אָבגעהאַקט אין מיטען. און אַנ־שטאָט עקשנות אָדער גדלות, וואָס דאָס וואָרט „דער אַנקעל" האָט געזאָלט ארויסרופען, האָט עס ארויסגערופען עפּעס מיטלייד צו איהר.

טשאַרלי האָט רחמנות געקראָגען איבער איהר — און עס האָט איהם באַנג געטהאָן, וואָס ער איז אַזוי קאַלט צו איהר, האָט ער זיך אָנגערופען צו דער מוטער:

— דו האָסט רעכט, אָלד טשאַפּ, האָט ער געקלאַפּט די מוטער אויף די פּלייצעס — עס איז הייס, קום, מאַשאַ, איך געה דיך ארויס־נעהמען פאַר אַ שווים.

— זעהסט, מאַשאַ, ווי מיין זוהן רופט מיך. אַלטע שקאַפּ, אין דער הייט רופט מען אַזוי אַ פערד, שקאַפּ. אין אַמעריקאַ רופט מען די מאַמאַ אַזוי.

— אָה, דו אָלד פול — האָט טשאַרלי אויפגעהויבען די מוטער אויף די הענד און זי ארומגעטראָגען איבער דער שטוב.

— לאָז מיך אָראָפּ, געדענק אין גאָט, לאָז מיך אָראָפּ, וועסט מיר עפּעס שלעכטס טהאָן — האָט זיך די אידענע געבעטען.

— נישט פריהער ביז דו וועסט זאָגען אָלד טשאַפּ. נישט שקאַפּ, נור טשאַפּ, טשאַפּ.

— וואָס איז דער חלוק טשאַפּ, שקאַפּ! לאָז זיין טשאַפּ, אַבי לאָז מיך אָראָפּ, וועסט מיר נאָך חלילה עפּעס שלעכטס טהאָן.

— און יעצט דעם „סאַלוט". נישט פריהער ביז דו וועסט אָב־זאָגען דעם „סאַלוט".

— „אי פלעדזש אלידזשענס טו מאי פלעג“ — האט די אי־דענע קוים ארויסגעשטאמעלט די ווערטער, וואס טשארלי האט זי געלערנט ווען ער איז א קינד געווען און איז סקוהל געגאנגען.

— אט אזוי. און יעצט געה אראפ, אלד טשאפ — האט טשארלי פארזיכטיג די מוטער אראבגעזעצט פון זיינע פלייצעס אויף א שטוהל ארויף.

— זעהסט, מאשא, ווי מיין זוהן בעהאנדעלט מיך, — האט די אידענע זיך בעקלאגט. — א ליאדע וואס, זעצט ער מיך ארויף אויפ'ן אקסעל — איך האב דען כח צו איהם?

— נו, יעצט קום, מאשא. האו דו יו דו? — האט טשארלי זיך אנ־גערופען צו מאשא'ן, ווי ער וואלט זי פלוצים דערזעהן.

די מוהמע האט געוואהנט אין הארלעם, אויף איינע פון די ארימע אידישע גאסען. אז זיי זיינען ארוים אין גאס, האבען זיי ערשט דערפיהלט די היץ. עס איז געווען איינער פון יענע טעג אין ניו יארק, ווען די היץ צולייגט זיך איבער דער שטאדט פון פריה־מארגען אן. א לאנגוויילינע און א פייכטע, אהן א האפנונג אויף אן אברוה אין לעבען. פון פריה־מארגען אן ווערט עפעס דאס לעבען אזוי לאנגוויי־ליג. פון די אפענע פענסטער קוקען ארויס שמוציגע בעט־געוואנד, און אויף די פייער־עסקייפס טריקענען זיך שטיקלעך וועש; אויף די פענסטער פערדארטע טעפלאך מיט נעכטיגען עסען. און איבער די טרעפלעך פון די הייזער, אויף די שוועלען ביז טיעף אין די גאס אריין, וואלגערען זיך ארום, ווי ארויסגעווארפענע שמאטעס, ווי ארויס־געווארפען צובראכען מעבעל, פרויען און קינדער. האלב־נאקעטע, האבען זיי זיך געגליטשט איבער די טרעפלאך פון די הייזער, אויף די טראטוארען ארוים. די מוטערס האבען געפרואווט אפצונארען די קינדער מיט פענים, וועלכע די קינדער האבען יעדען אויגענבליק פערוואנדעלט אין לאלא־פאפס. די לאלא־פאפס זיינען צוגאנגען אין זייערע הענטעלעך און בעשמירט זייערע געזיכטער, און די ווייס־געי־פרעסטע העמדלעך, די מוטער'ס ארבייט פון ביינאכט, האבען געקלעפט זיך פון דעם צוגאסענעם צוקער. די קינדער זיינען אבגעשפרונגען פון דעם בריהענדען טראטואר, וועלכער איז אנגעווארימט געווארען פון די ברענענדע היץ און געכאפט זיך א רעטונג אויף דעם ברייטען גאס־וועג. און אלעס איז געפאהרען, ווער אויף רעדלעך, ווער אויף

אז אלטעז קאסטעז, וועד איז א הערינג טוז, און וועד עס האט דער־פאקט אז אלטעז ראד פון א וואגעז און האט דארויף איינגעלאדעט אלע זיינע פריינד פון גאס פאר א „רייד" איבער דער גאס. און די שמוץ פון די אונגעקעהרטע גאסען האט זיך אויפגעהויבען פון דער בעוועגונג און געלייגט זיך אויף די געזיכטער און הענד, אויף די שטיינער און פענסטער פון דער גאס, ביז עס האט דערגרייכט אויף די נאקעטע ברוסטען פון די מוטערס, וועלכע האבען דעם שמוץ פון גאס איינגעקארמעט אין זייערע קינדער אין איינעם מיט זייערע מוטער'ס מילך...

טשארלי מיט מאשא'ן האבען שטום דורכשפאציערט די גאס און מיט גרויס מיה זיך געמאכט א וועג דורך די קינדער, וואס עס האט זיך געדאכט, אז זיי זיינען געבוירען געווארען מיט רעדלאך אויף די פיס, צווישען די פערד, פראכט־וועגען און קויהלען־טראנקס, וואס האבען געהאט זייער ראוט איבער דער גאס. מען האט קייןווארט ניט געקענט הערען איינער פון צווייטען פון שטויב און גערויש און פון די היץ, וועלכע האט זיך געדאכט איז אויך אזוי רוישענד און שרייעדיג, אזוי ווי זי וואלט געווען דורכגעפאהרען די ניו יארקער גאסען אויף קינדישע אייזערנע רעדלעך... נור וואס ווייטער זיי זיינען געקומען אין גאס ארויף, אלץ שטילער איז די גאס געווארען, אלץ ריינער, שטילער און אנגענעהמער די הייזער, און באלד איז דער רויש אין גאנצען פערשוואונדען. זיי זיינען אנגעקומען אויף די ענדע פון דער זעלבער גאס, וואס ציהט זיך צום פארק צו, ביי די פינפטע עווענו.

די הייזער, וועלכע זיינען געשטאנען געגענאיבער דעם פארק, זיינען געווען פערהילט אין שאטען פון בוימער, גרויסע פענסטער האבען ארויסגעקוקט אין גאס אריין, נור די פענסטער זיינען געווען בלינד, פערמאכט, בעצויגען מיט טונקעל־גרינע טערימס, ארום די הייזער איז געווען קיהל און שטיל — נור אין די הייזער האט קיינער ניט געוואהנט, און זיי זיינען געווען פערשלאסען אויפ'ן גאנצען זומער.

לאנג זיינען זיי געגאנגען איבער דער גאס, וואס האט זיך געצויגען געגענאיבער דעם פארק. דא איז געווען אנגענעהם צו געהן. די גאס איז געווען געהילט אין דעם בלעטערדיגען בעוועגליכען שאטען, וואס די גרויסע בלעטער פון די בוימער האבען געוועבט איבער'ן

טראַטואַר. עס איז שטיל געווען אין דער גאַס. אַ יום־טוב׳דיגע שטילקייט האָט געהערשט וואָס די בוימער און גרינס האָבען פער־שפּרייט ארום זיך, קיין לעבעדיגער הויך האָט זיך ניט געהערט פון די הייזער, טהיר און פענסטער זיינען געווען פערמאַכט און פער־שלאָסען — אזוי האָבען זיך געצויגען פערשלאָסענע פּלעצער איבער גאַסען ווייט, געגענאיבער דעם געזונדסטען צענטראַל פּאַרק — און קיין לעבעדיגער נפש האָט דערפון קיין נוצען געהאַט.

טשאַרלי האָט זיך אָנגערופען מיט אַ שמייכעל:

— די הייזער זיינען דער בעסטער בעוויז פון די אונענטוויקלונג פון דער אמעריקאַנער קולטור.

— ווי אזוי מיינסטו דאָס, טשאַרלי?

— די הייזער זיינען דאָך אַ שרייענדער בעוויז פון די אונ־געראַכטיגקייט פון אונזער אָרדנונג אין וועלכער מיר לעבען. מיר זעהען דאָס טאָג־טעגליך — מיליאָנען מענשען זעהען דעם שריי־ענדען בעוויז, און מיר שווייגען.

— איך פערשטעה דיר ניט, טשאַרלי — זאָגט מאַשאַ.

— שטעל דיר פאָר, עס וואָלט ווער אריינגעקומען אין אַ שטאָדט אריין און וואָלט אויפגעקויפט דאָס גאַנצע ברויט פון שטאָדט און דאָן עס פערשלאָסען אין גרויסע שפּייכלערס פאַר זיך. אָדער ער וואָלט אָבגעקויפט אַלע ברונעמה פון שטאָדט און פערשלאָסען עס פאַר זיך — די מענשען וואָלטען דאָך אַזאַ איינעם פערשטיינט. פאַר וואָס איז דאָס בעסער פאַר ברויט און וואַסער? די שטאָדט בעזיצט גע־וויסע געזונדע פּלעצער געגענאיבער די פּאַרקס, געגענאיבער דעם ריווער סייד, און די געזונדע שעהנע פּלעצער האָבען רייכע מענשען אָבגעקויפט פאַר זיך און פערבויט מיט רייכע פּאַלאַצען, און פער־שלאָסען זיי איבער׳ן זומער, ווען די מענשען נויטיגען זיך אַם מעהר־סטען אין אַזעלכע פּלעצער, און זיינען אוועקגעפאָהרען. ניט זיי האָבען עפּעס דערפון, ניט קיינער האָט עפּעס דערפון. און דאָס זעהען מענ־שען טאָג־איין, טאָג־אויס, טויזענדער און טויזענדער מענשען זעהען דאָס און מען שווייגט. איך גלויב, אז דאָס איז נור מעגליך אין אַמעריקאַ.

— זיינען דען אין אנדערע לענדער ניטאָ קיין רייכע מענ־שען, וואָס האָבען גרויסע פּאַלאַצען?

— יאָ, נור אין אנדערע לענדער, גלויב איך, איך ווייס ניט, נור איך גלויב אזוי, האָט דאָס אייגענטהום־רעכט אַ געוויסע בעגרענ־צונג. די מאכט פון גאָלד אין בעגרענעצט אויף געוויסע רעכט. דאָרט וואו עס ריהרט ניט אָן די אינטערעסען פון כלל. דאָ אין אמעריקא האָט דאָס גאָלד אַן אונבעגרענצטעס רעכט. אלסדינג מעגסטו קויפען פאר גאָלד. און דער בעסטער בעוויז דערפאר זיינען אָט די פּאַלאַצען — ניט די פּאַלאַצען, נור די פּלעצער אויף וועלכע זיי שטעהען — די פּלעצער, וועלכע וואָלטען אין אנדערע לענדער געווען געהערט צום פאָלק — צו אַלעמען, וועהרענד דאָ, אין אמעריקא, פערקויפט מען עס פאר געלד צו איינצעלנע. דאָס איז דאָס רעכט פון די פערשלאָסענע בהמעמס. און דאָס איז אזוי כאראקטעריסטיש אַמעריקאניש.

— פאר וואָס?

— אַמעריקאניש — הייסט דעמאָקראַטיש. די דעמאָקראַטיע איז, נאָך מיין מיינונג נאָך, דער גרעסטער פיינד, וואָס איז אויפגע־שטאַנען אויף די מענשהייט צייט די וועלט עקזיסטירט, ווארים דע־מאָקראַטיע, אזוי ווי זי ווערט פערשטאַנען דאָ ביי אונז אין אמעריקא, גיט אַ רעכט יעדען איינצעלנעם וועלכער בעזיצט אַ בעגאַבונג צו פער־שקלאַפען פאר זיין אייגענטהום אונבעגרענצטע גיטער, סיי אין טויטען מאַטעריאל און סיי אין אינדיווידועלע לעבעדיגע ווילענס. די דעמאָ־קראַטיע איז דער צאַר — אין אינקאָגניטאָ. אָבער בעסער וועלען מיר דאָס אָנרופען אַנאָנימער צאַר. מען האָט גענומען דעם צאַר׳ס קרוין אראָפּ פון קאָפּ פון אַן אינדיווידום, וועלכע איז געווען נור פאר איין פערזאָן און זי בעשטימט פאר די, וואָס זיינען אַם מעהר־סטענס פעהיג צו רויבעריי און פערברעכענס. און דורך דעם איז דער צאַר אין אמעריקא צוברעקעלט אויף פיעל קליינע צאַרעלאַך. ווער עס איז פעהיג, דער פערכאַפּט אַ גרעסערען שטיק צאַר. דעמאָקראַטיע אָהן בעגרענצטע רעכט אויף אייגענטהום — איז אַ גאַלאָפּעריי, אַ וועט אויף הערשאַפט. טאַקע אַ דעמאָקראַטישע וועלט, מען שטעלט קיינע בעגרענצונג ניט, קיין ראַסען אונטערשיעד, ווער עס האָט נור אין קאָן אריינצוגעבען: כיטרעקייט, פערברעכערישע פעהיגקייט — דער קען

אנטהייל נעהמען אין וועלט. דורך דעם איז דא דער צאר פיעל גע־פעהרליכער, איז פיעל שווערער צו בעקעמפפען ווי אין רוסלאנד, ווייל דא ווערט יעדעס מאל דאס צארענטהום געשטארקט דורך נייע פרישע בלוט־קוועלען וואס ער קריגט. ער ווערט בעזעצט יעדעס מאל פון שטארקערע ענערגישע מענער, און ווערט בעשיצט פון זיין מאיעסטעט, זיין הייליגקייט, דער אבגאט דעמאקראטי.

— איך פערשטעה דיר ניט אין גאנצען, טשארלי, נור פון אלע דיינע רייד דערפיהל איך, אז דו האסט שטארק פיינד די רייכע. מוז דען יעדער רייכער זיין א שלעכטער מענש. קען מען ניט זיין א רייכער און א גוטער אויך — האט מאשא געזאגט. ווי זי וואלט עפעס געוואלט פערענטפערען.

— יא, מאשא, האסט רעכט, איך בין זיך מודה, אז איך האב אינסטינקטיוו פיינד יעדען רייכען. דעם גוטען נאך מעהר ווי דעם שלעכטען. ווארים רייכקייט אליין פאר זיך איז א געמיינהייט, רייכקייט איז א בעוויז פון פערברעכען, פון רויבעריי — עס איז ניט קיין אונטערשיעד אויף וואס פאר א וועג דו קריגסט עס, נור אז דו האסט מעהר וויפיעל דו בעדארפסט, בערויבסט דו אנדערע — און דאס איז געמיין. און ניט נור בלויז צוליעב דעם — נור אויך צוליעב א גאנץ אנדער זאך, איך מיין אז א רייכער מענש איז א מיאוס'ער מענש, ער קען ניט האבען קיין שעהנע געפיהלען. איך ווייס ניט פאר וואס איך קלעהר אזוי, פיליייכט איז מיין ערציהונג שולדיג — אין די ארימקייט אין וועלכע מיר האבען געלעבט — נאר איך האב אינ־סטינקטיוו פיינד א רייכען.

— דו זאגסט נאר אזוי, ווייל דו ביזט ניט רייך — אבער ווען מען גיט דיר געלד...

— איך האב וועגען דעם געקלעהרט, איך האב מיר געפרואווט פארשטעלען אין מיין פאנטאזיע — ווען מען קומט צו מיר און מען גיט מיר געלד, אדער איך ווער מיט אמאל רייך: שעהנע פאלאצען, פערד, זומער־וואהנונגען, א רייזע נאך יוראפ — איך קען אויסהעל־פען אונזער סאסייעטי פון „פאריינערס" — איך וועל דיר שפעטער דערציהלען פון אונזער סאסייעטי — ניין, איך וואלט ניט געוואלט, מיר דאכט זיך, אז די אלע געפיהלען וואס מען קען האבען דורך די

מעגליכקייט פון געלד, די אלע פערשיעדענארטיגסטע געפיהלען און מעגליכקייטען קענען ניט קומען צו דעם געפיהל, וואס מען האט, ווען מען איז אן ארימאן. צו מיין געפיהל וואס איך האב, ווען איך וואהן אין אונזער גאס און איך זעה די ארימע מענשען, די פרויען, די קינדער — צו דעם געפיהל וואס איך האב, וואס איך טראכט אזוי וועגען רייכע — מיר איז גוט, איך בין אן ארימער, איך וואלט געוואלט שטענדיג זיין ארים — אט אזוי זיין, ווי איך בין אצינד.

מאשא האט געשוויגען. ביז איצט איז דער געשפרעך געווען אזוי זיך. עס האט זיך מאשא'ן גערדאכט, אז ער וויל זיך ווייזען פאר איהר מיט זיין געלערענטקייט — דורך דעם רעדט ער אזוי. אבער די לעצטע ווערטער האבען זי פלוצים אנגעריהרט. עס האט זיך איהר גערדאכט, אז ער מיינט זי, און ער פיהלט אזוי ווי ער מיינט — און די ווערטער האבען איהר געבראכט צו קלעהרען אויך, ווען זי איז געווען א קינד, און פון „האפקינס סטריט".

— יעצט פערשטעה איך שוין.

— וואס פערשטעהסט דו ?

— יעצט פערשטעה איך פאר וואס דו האסט מיך פיינד — איך וויים דו האסט מיך פיינד, און דיין מאמע האט מיך פיינד, און אלע האבען מיך פיינד, אלע ארימע און גוטע לייט האבען מיך פיינד, צייט איך בין א כלה געווארען פאר'ן אנקעל.

מאשא האט אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען און געלאזט זיי הענגען אויף טשארלי'ן. איהרע אויגען זיינען געווען לענגליכע און גרויסע, דער שניט פון א גוטע קוואליטעט שפאנישע טרויבען, און אויך אזוי פול ווי א וויין־טרויב. דער ווייס־עפעל איז געווען העל־העל — ליכטענדיג און זי האט געשמייכעלט, געשמייכעלט ווי א קינד, נור טשארלי האט געמיינט, אז אט איז א מינוט צואווינט זי זיך, און דער גאנצער זאפט פון וויין־טרויב אויגען וועט זיך צו־גיסען. ער האט מורא געהאט, אז די וויין־טרויב אויגען זאלען זיך ניט צוגיסען — האט ער אויך געזאגט מיט דעם זעלבען שמייכעל:

— דאס איז ניט דיין שולד, איך וויים עס.

די ווערטער האָבען מאַשאַ'ן געבראַכט צו קלערהרען וועגען זיך און איהר גאַנצע סיטואַציע — מעהר ווי פון אַלע זיינע רייד. זי האָט זיך פערטיעפט אין איהרע געדאַנקען, איז שטיל געווען איבער'ן גאַנ־צען וועג, כאָטש איהרע אויגען האָבען אויף איין מינוט ניט אויפ־געהערט צו שמייכלען און צו גלאַנצען, אַזוי ווי זיי וואָלטען געוואָלט טשאַרלי'ן אונטערהאַלטען קאָמפּאַניע אַנשטאָט איהרע רייד.

8.

קוני איילאַנד.

אין קוני איילאַנד ביים ביטש האָט טשאַרלי פערגעסען אין דעם ערנסטען געשפּרעך וואָס ער האָט געפיהרט מיט מאַשאַ'ן, און איז געוואָרען אַן „אַמעריקאַן באַי". קוים איז ער אריינגעקומען אין בייטהינג סוט און זיינע נאַקעטע הענד און פיס האָבען דערפיהלט די לופט פון ים, האָט עס איהם געטראָגען ווי אַ ווינד. ער האָט אונ־געדולדיג געוואַרט אויף מאַשאַ'ן, וועלכע האָט געדאַרפט ארויסקומען פון די פרויען־אַבטהיילונג. דער ביטש איז געווען בעלייגט מיט מענ־שען, און עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז ער איז אַ פּאַרטזעצונג פון ים, און אָפּטמאָל האָט ער קאָנקורירט מיט'ן ים — די מענשען אויפ'ן ברעג האָבען אויסגעזעהן ווי מעהר און פיעלער פון ים. נור דער ים מיט די מענשען האָט טשאַרלי'ן ניט געשטערט. טשאַרלי האָט זיך שטענדיג גוט געפיהלט צווישען די מענגע. ער האָט ליעב געהאַט די מאַסען און דעם רעש פון זיי — און די פערשיעדענע קאָלירטע מאַסע מענ־שען וואָס האָבען פערטרונקען דעם ברעג פון ים האָבען אין איהם ערוועקט אַ פרייד און אַ לעבענס־לוסט. די האַלב־נאַקעטע ווייבער מיט רויט בלויע און קאָלירטע קאָפּ־בעדעקענס, און די גאַנץ נאַקעטע קינדער, וואָס זיינען ארומגעלאָפען מיט פריידען־געשרייען און מיט עסען אין די הענד — די האַרענדע פאַמיליעס ארום די קינדער, האָ־בען אין איהם דערמאָנט ווי ער וואָלט זיך געווען געפונען אויף אַ פּיק־ניק פון אַ פרייהייטס יום־טוב. די מענשען וואָלטען זיך צוזאַמענ־גענומען צו פייערען אַ גרויסען יום־טוב. אַלע זיינען נאַקעט, אַלע עסען

און באָדען זיך, וואַשען און שווימען — און אַלעם מעג מען אויף דעם יום־טוב.

ער האָט זיך געפרעהט אין איינעם מיט די גרויסע מענגע מענ־שען. ער האָט ליעב געהאַט צוצוזעהן ווי מענשען האָבען פערגעניגען. קיינמאָל נאָך האָט ער ניט געזעהן אַ מענגע מענשען זאָלען האָבען פער־געניגען צוזאַמען און פרעהען זיך צוזאַמען. שטענדיג האָט ער גע־זעהן ווי מענשען ארבייטען צוזאַמען, ווי מענשען ליידען צוזאַמען, טרויערען און וועהטאָגען צוזאַמען, דאָ — די גרויסע ברייטע מענגע מענשען, האַלב נאַקעטע, מענער מיט פרויען צוזאַמען, אויסגעמישט מיט די קינדער — עסען צוזאַמען, באָדען זיך צוזאַמען, פרעהען און לאַכען און שפּיעלען זיך צוזאַמען — און אַלע האָבען פערגעניגען. דאָס האָט איהם אַנגעשטעקט, עס האָט געוועקט זיין לעבענס־לוסט און זיין יוגענד. ער האָט פלינק געוואָלט זיין אין מיטען דער פרייד, מיט־שפּיעלען און מיטפרעהען זיך מיט אַלע, און געוואָלט וואָס אַם שנעל־סטען אין וואַסער אריין, אויסמישען זיך צווישען דער פרעהענדער מענגע, וואָס זייערע פריידענס־געשרייען ברומען ארום פון ים — און דאָ זעהט מען ניט מאַשאַ'ן... ס'האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז פערליעבט אין מאַשאַ'ן; ס'האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז געקומען מיט מאַשאַ'ן אויף דעם פּיקניק, אויף דעם יום־טוב פון פריי־הייט און נאַקעטקייט, און ער וויל וואָס אַם שנעלסטען נעהמען אַנ־טהייל אין דעם יום־טוב.

דערווייל האָט איהם מאַשאַ ארומגעזוכט צווישען די מאַסען. טשאַרלי האָט ניט בעמערקט. ווי פערציקט פון דער פרייד, פון די מענשען, איז ער געגאַנגען פון איין משפחה צו אַן אַנדערע און צוגע־זעהן ווי זיי עסען — מענער און ווייבער און קינדער עסען צוזאַמען נאַקעטערהייט און וואַרפען אַז דאָס עסען ארום זיך, און ער האָט מיט פרייד צוגעזעהן ווי מענער און ווייבער און קינדער טוליען זיך און וואַלגערען זיך ליעב אַז לייב אין זאַמד — און מאַשאַ איז איהם נאָכ־געגאַנגען צווישען די מענגע, ביז זי האָט איהם קוים דערכאַפּט ביי דער האַנד:

— וואו ביזטו? איך זוך דאָך דיר ארום!

— אַ, מאַשאַ, קום, קום פלינקער! — און ער האָט געכאַפּט דאָס מיידעל ביי דער האַנד און געפלויגען מיט איהר אין וואַסער אריין.

א כוואליע פון ים איז זיי געקומען אנטקעגען צושווימען און זי האט געטראגען אין איהרע פאלדען א מענגע מיט מענשען־לייבער און וואסער־לייב, און אבגעגאסען טשארלי'ן מיט מאשא'ן מיט ים־וואסער און מענשען־לייבער. עס האט געדויערט א ווייל ביז די צוויי, האלטענדיג זיך ביי די הענד, האבען געקענט זיך ארויסכאפען פון וואסער און ארויסקריגען זיך פון די מענשען־מאסע בעגאסענע און אבגערונענע; א נאסער האט טשארלי ארויסגעלאכט פון וואסער.

— אה, מאשא, און געכאפט זי ביי דער האנד און ווייטער זי געצויגען אין ים אריין.

א צווייטע כוואליע איז אנגעקומען און האט די צוויי יונגע פאר צוזאמענגעווארפען, איינגעקנאטען איין לייב אין אנדערען. מאשא האט געפיהלט אויף זיך טשארלי'ס יונג־ביינענדיגען הארטען קערפער, זיינע שטארקע יונגע הענד ארום איהרע בריסטען, און צווישען זיינע נאקעטע הענד און איהרע בריסטען איז גאר ניט געווען — נור עס האט גערונען וואסער — און טשארלי האט געפיהלט ווי מאשא'ס לייכטער קערפער לייגט זיך אויף איהם, און עס איז איהם אנגענעהם געווען — ווי דאס קאלטע מיידעל־לייב, בעקליידט אין נאסען ווייכען לייגט זיך אויף איהם. ער האט זי געצויגען ביי דער האנד טיעפער אין וואסער אריין — מאשא האט מורא געקראגען, געשריען פאר פרייד און פאר שרעק און אנגעהאנגען זיך מיט ביידע הענד אויף טשארלי'ס יונגען שטארקען האלז. טשארלי האט זי גע־האלטען מיט ביידע הענד און דאס וואסער האט איהם מיטגעהאלפען. ער האט געזעהן ווי איהר יונגער שטארקער קערפער שניידט זיך ארוים מיט א נאסע וואסער ליניע פון איהר קלעפענדיג בארע־קליי־דעל, דער שווארצער נאסער זיידענער שטאף האט אנגענומען די זעלבע ליניע וואס עס האט איהר קערפער. ער איז געפאלען אויף איהר קערפער און ער האט בולט געמאכט יעדען צוטהייל פון איהר יונג מיידלישעם לייב, ס'האט ארויסגעקוקט יעדע ליניע, איהרע יונגע אב־שפרינגענדע בריסטען האבען זיך ווי צוויי שטארק־הארטע בארנעס ארויסגעשניטען פון איהר נאס קליידעל, און איהר רונדיגער שטאר־קער בויך האט זיך ארויסגעשניטען ווי אן איידעלער פארצעלאן טע־לער פון איהר נאסען סוט — ער האט ליעב געהאט צו זעהן די ליניען פון איהר קערפער, און גערן געהאט צו פיהלען דאס שלאנגענדע

לעבען און איינגעהאַלטענעם ווילען וואָס שלומערט אין דעם קאַלטען הארטען, וואָס ער האַלט אויף זיינע הענד — נור לאַנג טראַכטען און בעטראַכטען האָט ער ניט געקענט — דער ים האָט זיך געשפּיעלט מיט זיי און די לויפענדע פרישע וועללען האָבען געבראַכט דעם קאַלטען סוד פון ווייטען טיעפען ים צו זיי — יעדעס מאָל האָבען זיי דער־פיהלט צווישען זיך אַ דריטען קערפּער, דעם קאַלטען פרישען געהיימ־ניספאָלען קערפּער פון טיעפען ווייטען ים — וואָס איז געוועזן ווי דער קערפּער פון אַן אונבעקאַנטער פרעמדער פרוי. זיי האָבען זיך גע־שראָקען פאַר דעם פרעמדען קערפּער — און ארומגענומען זיך און געטוליעט זיך איינס צום צווייטען, און דער קאַלטער פרעמדער וואַ־סער־לייב האָט זיך געטוליעט צו זיי, געוואָלט זיך אַנווארימען אין זיי־ערע יונגע לייבער און מיט־זיין מיט זיי אין זייער פערבאָרגענער געהיימניס, און פערשטעלען זיי פון פרעמדע מענשען'ס אויגען...

9.

זיי זיינען בײדע געלעגען אויפ'ן זאמד און איין זון האָט זיי בײדען בעדעקט. נאָך קיינמאָל זיינען זיי נישט אזוי נאָהענט געוועזן צוזאמען. און זיי האָבען ניט געוואוסט, אז מענשען, יונגע מענ־שען, מעגען ליגען אזוי צוזאמען אָהן זינד און אָהן שעהם.

די זון האָט זיי בײדען צוזאמען געווארימט און זיי זיינען בײדע אָנגעשטעקט געוואָרען פון די פרייד און צופריעדענהייט וואָס האָט געהערשט צווישען די מענגע נאַקעטע גליקליכע מענשען אויפ'ן זאמד־ברעג. זיי האָבען ניט געקלעהרט, אז זיי זיינען יונג, און זיי האָ־בען ניט געוואוסט בײדע, אַז זיי האָבען זיך ליעב, נאָר זיינען גליק־ליך געוועזן וואָס די זון און ווארימט זיי און ווארימט אַלעמען אויפ'ן ברעג. עס האָט זיך זיי געדאַכט, ווי די גאַנצע פערשיעדענפארביגע מענגע וואָס פערטרינקען דעם ווייטען ברעג פון ים, מיט די נאַקעטע הענד און פערשיעדענקאָלירטע בעדעקענס אויף די קעפּ — זיינען איין

משפחה — די גאַנצע וועלט איז איין משפּחה געוואָרען און זיי געפינען זיך צווישען די משפּחה.

— איך האָב ליעב צו זעהן די מענגע אין פרייד — האָט טשאַרלי געזאָגט צו מאַשאַ'ן — איך האָב ליעב צו זעהן ווי אַלע פרעהען זיך און זיין מיט זיי אין דער פרייד. עס זיינען דאָ אַזעלכע, וואָס האָבען ניט ליעב קוני איילאַנד, ווייל קוני איילאַנד איז דער פּלאַץ פון די רויהע מאַססען. זיי פערשמוצען דעם ים מיט די רעשטלאַך פון עסען און בעלייגען דעם ברעג מיט זייערע אומגעלומפּערטע מיאוס'ע קער־פּערס — און מיר דוכט זיך, אַז פרייד און צופריעדענהייט און גליק־ליכקייט קען מען נור האָבען מיט אַ מענגע, מיט אַ גרויסע, רויהע מאַסע אין איינעם. מיר וואָלט לאַנגווייליג געווען צו האָבען פרייד און פערגעניגען אליין. מיר וואָלט לאַנגווייליג געווען צו זיין איינער אַ גליקליכער, אָדער צו זיין מיט בלויז גליקליכע, מיט אויסדערוועהלטע וואָס האָבען די מעגליכקייט צו האָבען פערגעניגען. פערגעניגען קען מען נור האָבען אָט דאָ, ווען מ'זעהט ווי די גרויסע ברייטע מאַססען האָבען פערגעניגען. עס דוכט זיך דאָן, אַז עס איז גאָר ניט מעהר דאָ קיין שלעכטעס און קיינע ליידען אויף דער וועלט; אַז דאָס פערגעניגען איז אויסגעשפּרייט פאַר אַלעמען. דאַכט זיך, אָט דאָ קען מען טיעף און שטאַרק הנאה האָבען פון פערגעניגען. דאָס פער־געניגען בעשאַפט אינערליכען און אמת'ן פרייד — מען ווערט אָנ־געשטעקט מיט דער אַלגעמיינער פרייד.

מאַשאַ האָט געקוקט אויף איהם. זי האָט ליעב געהאַט צו הערען איהם רעדען. טשאַרלי האָט ניט געקענט רעדען רוהיג, טשאַרלי האָט געקענט נור רעדען מיט בעגייסטערונג, מיט פלאַמענדיגע אויגען און מיט מאַכען מיט די הענד — עס איז געווען ווי ער וואָלט איבערגע־נומען פון פאָטער, דעם פרומען חסיד, די רעליגיעזע בעגייסטערונג. און האָט ער זי ניט געהאַט אויף וואָס אויסצולאָדען, האָט ער זי אויסגעגאָסען אויף זיינע איבערצייגונגען. און די איינגעבוירענע בע־גייסטערונג און התלהבות פון זיין פרומען טאַטען האָט אפילו די אַמעריקאַנער פּאַבליק סקוהל ניט געקענט ביי טשאַרלי'ן אויסלעשען.

— קוק זיך אַרום, מאַשאַ — האָט טשאַרלי געשפּרונגען פאַר פרייד — זעה ווי גרויס, ווי ווייט, ווי לאַנג ווייט עס ציהט זיך אויס די מענגע — טויזענדער און הונדערט־טויזענדער — זעה, אַלע

זיינען גליקליך, אלע פרעהען זיך — איך ליעב די מאסען; אז איך בין אין אזא ים מיט מענשען, דאכט זיך מיר, איך וואלט אויף אלעם פע־היג געווען, אויף גרויסע זאכען. עס זיינען דא דעמאקראטען, סאַ־ציאליסטען אפילו, וועלכע ליעבען ניט די גרויסע מענגע, די מאססע איז פאר זיי צו גראב, אונקולטורעל — און זי בעליידיגט זייערע עסטע־טישע געפיהלען. אפטמאל איז מיר אויסגעקומען צו הערען פון מיינע קאמעראדען, אז זיי פיהלען זיך איינזאם אין דער מענגע. זיי פערשטעהען ניט, די נאראנים, די אידעע פון א מענגע. זיי מיינען, אז די מאססע איז א צוזאמענהאנג נור פון פיעלע איינצעלנע, גראבע, אונוויסענדע איינצעלנע. זיי ווייסען ניט, אז די מאססע איז א קער־פער, א נשמה, א בעשעפענים פאר זיך אליין — מיט איהר אייגענע אינדיווידואליטעט. אז איך געפין זיך אין א מענגע, איז ווי איך וואלט זיך געפונען אין דער אונענדליכקייט. אין דעם געהיימנים פון אונ־זער עקזיסטענץ, וואס אלס איינצעלנער קען מען עס ניט דערגעהן און פיהלען. מאשא, דו ווייסט וואס א מאססע איז? א מאססע איז דאס גרויסע אייביגע לעבען, וואס איז געווען פאר אונז און וועט זיין נאך אונז. מיר וועלען שטארבען, יעדער איינצעלנער וועט שטארבען, די מאססע וועט לעבען, זי האט אייביג געלעבט, אין אלע דורות, אין אלע פארמען. מיר דאכט זיך, אז גאט האט צוערשט בעשאפען ניט דעם איינצעלנעם, נור די מענגע; אז איך געפין זיך צוזאמען אין אזא ים מיט מענשען, בין איך זיכער, מיר דאכט זיך, אז איך האב זיך אויפגעלעזט — איך בין א טהייל פון דעם גרויסען אייביגען.

מאשא איז שטיל געווען און האט איהם אנגעקוקט פערוואונ־דערט און פרעמד. פיעל פון זיינע ווערטער האט זי ניט פערשטא־נען, און זי האט איבערהויפט קיינמאל פון קיינעם ניט געהערט אזוי ריידען. נור נאך מעהר פון די רייד איז איהר פרעמד פראגנע־קומען טשארלי אליין. דורך דעם יאהר, וואס זי איז א כלה מיט׳ן אנקעל און זי האט טשארלי׳ן ניט געזעהן — דערקענט זי איהם ניט טשארלי פלעגט שטענדיג פערשעהמענדיג שווייגען אין די גנזעל־שאפט פון די מיידלאך. די מיידלאך האבען פון איהם חוזק געמאכט, און ער האט אבגעענטפערט מיט אומגעלומפערטקייט, זיינע וויצען האבען קיינמאל ניט אויסגענומען — וואס איז עס געווארען מיט טשארלי׳ן? וואו איז ער געווען דורך דער צייט? וואס האט ער

געטהאַן? זי האָט זיך אָנגעהויבען אַ ביסעל צו זשעניִרען פאַר איהם, ווייל זי קען אַזוי ניט רעדען ווי ער; און עס האָט איהר ארומגענומען אַ געוויסע שטאָלצקייט אויף איהם, און זי האָט איהם גערן געהאַט, פאַר וואָס ער רעדט אַזוי.

טשאַרלי'ן האָט עס ניט אויסגעמאַכט, אויב מאשא פערשטעהט איהם יאָ אָדער ניט. ער האָט מעהר גערעדט פאַר זיך, ווי פאַר איהר. איבריגענס האָט ער געמיינט, אַז אַלע דענקען אַזוי ווי זיך, און אַלע טראַגען זיך ארום מיט די געדאַנקען וואָס ער. טשאַרלי איז געווען פון יענער וואַקסענדער יוגענד אין אַמעריקא, וואָס זייער גלויבען אין אידעאַליזם איז נאָך אַזוי יונג און פריש, אַז עס שמעקט פון איהר דער טוי פון וואַקסען. ווי אַלצדינג אין אַמעריקא איז אָנגעזאַפּט מיט ענערגיע פון אַ יונגער שפּראַצענדער פרוכט, אַזוי איז אויך דער אַמעריקאַנער אידעאַליזם, דאָרט וואו ער ווייזט זיך ארויס יונג און פול מיט גלויבען. מיט סקעפּטיציזם און ספקות איז ער נאָך ניט בעפלעקט. ער ווייסט ניט פון זוכעניש אין מיסטישער פערבאָרגעניש. נור דער גאַנצער אידעאַליזם איז אָנגעווענדעט אויף פּראַקטישעם און בעקוועמליכקייט און ווערט געטריבען פון אַן ענער־גישען אָפּטימיסטישען לעבענס־לוסטיגען שטראָם פון אַ יונגען שפּראַ־צענדען שטאָם. דער זעלבער ענערגישער שטראָם פון די יונגע שפּראַ־צענדע קראַפט וואָס בויט די הימעל־קראַצער און וואַרפט מיילען־לאַנגע בריקען איבער טהאָלען און טייכען — טרייבט אויך די דענ־קענדע קראַפט פון אַמעריקא צו פּראַקטישען און ניצליכען אידע־אַליזם... טשאַרלי האָט בעלאַנגט צו אַן ענגען קרייז פון אידישע שטודירענדע יוגענד, וועלכע האָט ניט געלערענט פאַר קאַריערע, נור זיי זיינען געווען ארומגענומען פון אָט דעם יונגען אַמעריקאַנער אי־דעאַליזם. דער אָפּטימיזם, וואָס האָט געשטעקט אין זייער בלוט פון זייער אַלטער אמונה, האָט אונבעוואוסט געפאָדערט אין זיי דעם פּראַקטישען אידעאַליזמוס. דער געדאַנקען־גאַנג זייערער איז ניט ארויסגעגאַנגען פון די גרענעצען פון היינטיגען, דעם וועלטליכען לעבען, האָט זיך ניט פערבלאָנדזשעט אין קיין אַנדערע וועלטען, און האָט גע־זוכט אַ פּראַקטישען ענטפער אויף אַלע פּראָבלעמען — אין די גרענעצען פון היינטיגען, אין דעם וועלטליכען לעבען.

טשאַרלי האָט זיך אויך געהאַט בעקענט מיט אַ גרופּע רוסישע

אידישע אינטעליגענטען, וועלכע זיינען דאָ טהעטיג געווען אין דער ארבייטער בעוועגונג. פון זיי האָט ער געהערט פון דער ארבייטער בעוועגונג אין רוסלאנד, פון דער רעוואָלוציע, פון דעם רוסישען אידעאַליזם — פון סיביר, פון טורמע. רוסלאנד, די רעוואָלוציע, איז ביי איהם געווען ווי א פערצויבערטע לעגענדע, ווי א היילינקייט, א ארץ ישראל און די רוסישע אידישע אינטעליגענץ איז ביי איהם געווען ווי א היילינע. ער איז שטאָלץ געווען, וואָס ער קומט פון רוסלאנד, פון לאנד פון רעוואָלוציע און אידעאַליזם, וואָס ער איז דאָרט געבוירען געוואָרען. און ער האָט זיך מיט זיין גאנצער אונשולדיגער יוגענדם קראַפט אריינגעוואָרפען אין דער בעוועגונג דאָ. און געדענקענדיג און פיהלענדיג דאָס לעבען פון די אידישע עמיגראנטען, האָט עס ביי איהם געוועקט דער פּראָטעסט, זיין פּראָטעסט, פון א געזונטען גלייכבערעכטיגטען, ערצויגענעם אינגעל צום ערנידריגטען לעבען פון זיינע עלטערען. און פיליכט איז אין דעם שולדיג געווען זיין פאָטער'ס רעליגיעזע פרומקייט, וואָס ער האָט ניט געזוכט, ווי טויזענדער, טויזענדער זיינס גלייכען, זיין אייגענע פערזענליכע פערבעסערונג פון זיין לאגע, נור ער האָט זיין גאנץ ענערגיע, גלויבען און האָפנונגען אוועקגעשאָנקען די פּארטיי, וועלכע, ער האָט געגלויבט, וועט אַלעמענס לאגע פערבעסערען און פערלייכטערען.

מיט זיינע איין-און-צוואנציג יאָהר איז טשארלי נאָך געווען די אונשולד אליין, און זיין בעציהונג צו מאשא'ן איז געווען ווי די מעהרסטע פון די אמעריקאנער ערצויגענע יוגענד צו מיידלאך — א בעציהונג פון א קאַמעראַד א באַי צו א קאַמעראַד א גוירל. זיין יונגער קערפּער, וועלכער איז פון די פּאַבליק סקוהל אָן געוואָרען אויסגימנאַסטירט און געהאַלטען זיך אין איין ברעכען און בעוועגען, איז געווען צו ניכטער פאר קערפּערליכע ליידענשאַפט. ער האָט ניט קיין צייט געהאַט צו זאַמלען זיין ענערגיע פאר לוסט, ווארים זיין ענערגיע איז יעדעס מאָל אָנגעווענדעט געוואָרען אויף בעוועגונגען און ברעכען זיך, אויף שפּרינגען און באָלל כאַפּען. קיין מיידעלשער קערפּער האָט ביי איהם גאָר ניט קיין בעזונדערעס ערוועקט. ער האָט זיך געבאָדען מיט מאשא'ן, געפיהלט איהר קערפּער אויף זיך, געלעגען יעצט נעבען איהר אין די זון אויפ'ן זאמד, געזעהן די ליניען פון איהר יוגענד, וואָס שניידען זיך ארויס פון איהר באָדע-קלייד און

ער האָט גערעדט צו איהר ווי צו אַ פריינד אַ אינגעל, און ער האָט זי פאַר אַזעלכע געהאַלטען. ער האָט געשטיפּט מיט איהר, גע־וואָרפען זיך אויף אַז אַנדער, אַנגעריהרט די דעליקאַטסטע טהיילען פון איהר קערפער, און עס האָט ביי איהם קיינע זינדיגע געפיהלען ניט ערוועקט. ער האָט זי געריסען ביים האַנד און געשלעפּט זי ביים אָרעם איבער'ן זאַמד, וואו די זון האָט זיי ביידען בעגאָסען מיט ליכט און וואַרימקייט.

— קום, מאַשאַ, וועלען מיר זיך לאָזען אין דעם ים פון די מענ־שען — קוק, זעהסט ווי גרויס דער ים מענשען איז — קום, איך האָב ליעב צו טראָגען זיך אין אַ ים מענשען.

אוןווירקליך איז דער גאַנצער ברעג פון ים ווי ווייט דאָס אויג האָט נאָר געקענט פערכאַפּען, אַנגעפילט געווען מיט נאַסע, באָר־וויסע און נאַקעטע מענשען. לייבער, לייבער, לייבער און לייבער. דאָס ביסעלע קליידער, סיי מענליך, סיי ווייבליך, האָט זיך פערלאָרען אין די נאַקעטע הענד, העלזער, בריסטען, פיס און רוקענס. עס איז געווען ווי דער ים וואָלט ארויסגעוואָרפען פון זיך כוואַליעס מיט מענ־שען־לייבער: ווייבער, מענער, קינדער, אינגלאַך און מיידלאַך, אַלע אויסגעמישט, צוזאַמענגעפּאַרט, צוזאַמענגעקנאַטען.

מאַשאַ און טשאַרלי, יונג און נאַקעט, מיט נאַקעטע פיס און נאַ־קעטע הענד, זיינען געגאַנגען צווישען די האַלב נאַקעטע לייבער. עס איז געווען ווי די גאַנצע וועלט וואָלט זיך צונויפגעקומען צום ברעג פון ים, אַראָפּגעוואָרפען פון זיך די זינדיגע בעפלעקטע קליידער, און געמאַכט אַ נאַקעטע שטאָדט. עס האָט נור געשטערט אין דעם ים־נאַקעטקייט דאָס רעשטעל פון אַנגעטהועכס, וואָס די מענשען האָבען געמוזט טראָגען פאַר „אַנשטענדיגקייט"... אַזוי זיינען זיי ביידע גע־גאַנגען האַנד אין האַנד, און זייערע נאַקעטע שטיקער לייבער האָבען זיך אַנגעריהרט און געריבען אַז פרעמדע, אַז אונבעקאַנטע. מען האָט מיט אַמאָל דערפיהלט דעם טעם פון אַ פרעמדען לייב. עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַ גרויסער משיח איז געקומען און האָט אַלע פער־באָטען אויפגעלעזט, אַלעס מעג מען, און די גאַנצע וועלט מישט זיך אויס איינער מיט'ן צווייטען...

טשאַרלי האָט געהאַט דאָס בעדערפעניס צו רעדען. די בע־גייסטערונג פון די אַלגעמיינע פרייד האָט איהם אַנגעשטעקט — און

ווער עס וואָלט נעבען איהם געגאַנגען, מיט דעם וואָלט ער זיך מיט זיינע געפיהלען געטהיילט.

— קוק, מאַשאַ, קוק, ווי ווייט און ברייט עס איז דער ים מענשען. זעה, די גאַנצע וועלט איז זיך צוזאַמענגעקומען. כ'האָב ליעב די ניו יאָרקער מאַססע. אז מען זעהט אַ ניו יאָרקער מאַססע, זעהט מען די גאַנצע וועלט פאַר זיך. אין אַלעמענס אויגען ליגט אַ בענקשאַפט פון אַ יוגענד, פון אַ קינדהייט, וואָס זיי האָבען ערגעץ אַנדערש וואו, אין אַן אַנדער לאַנד איבערגעלעבט. דאָס איז ניו יאָרק. מיר אַלע זיינען ניו יאָרקער. איך, דו — די אַלע וואָס ליגען דאָ — מיר אַלע האָבען אונזער קינדהייט פערבראַכט ערגעץ אַנדערש וואו. און אַ ניו יאָרקער צו זיין הייסט, צו האָבען אין די אויגען אַ בענקשאַפט צו אַן אַנדער וואַסער, פעלד און זון. יעדער איינער פון אַט די האָט זיך אויפגעצויגען אין אַן אַנדער לאַנד. פיעלע קומען דאָ פון די ברייטע סטעפּס פון רוסלאַנד און פיעלע וועלכע געדענקען דעם ליכטיגען הימעל פון איטאַליע, פון די רייך־קאָלירטע און בילדערישע פעלדער פון אונגאַרן און גאַליציען, פיעלע וועלכע געדענקען די אַראַבישע וויסטע, און אַזעלכע, וועלכע האָבען זיך אויפגעצויגען אויף די בעמאָהלטע רייז־פעלדער פון כינאַ און יאַפּאַן, און ווער אויף די הויכע בערג צווישען שעפּסען און קיה, און אַזעלכע, וועלכע האָבען נאָך געזעהן דאָס קליינע אידישע שטעדטעל מיט די פערשנעעטע דעכער אין ווינטער

— דו געדענקסט, מאַשאַ, אונזער שטעדטעל קוזמין אין ווינטער? איך געדענק עס ווי אין אַ חלום: די קליינע שוהל, מיט אַ פענדעלע פון דאַך אַראָפּ, אַן אויסגעדרעהט פענדעלע. דער טאַטע האָט מיך געפיהרט אין שוהל אַריין, אויף די פּלייצעס האָט ער מיך געשלעפּט, און איך האָב געהאַלטען אַ סדור מיט אַן עפּעל אין דער האַנד, און אויף דער שוהל איז געווען אַ פענדעלע. און מיר אַלע דאָ ליגען נאַקעט ביי איין ברעג פון קוני איילאַנד.

מאַשאַ איז טרויעריג געוואָרען און פערקלעהרט. טשאַרלי'ס ווערטער האָבען איהר געבראַכט צו קלעהרען וועגען איהר לאַנגע. זי האָט זיך אויך דערמאַנט אַז קוזמין און האָט געזעהן איהר קינדהייט ווי אין אַ חלום ווי זי ציהט זיך אויף ביים זיידען. זי האָט געדענקט אַן אַלטען אידען, וואָס האָט איהר געגעבען לעקעכלעך, און דערנאָך האָט זי אַלעס פערגעסען און ווידער זיך דערמאַנט אַז

האפקינס סטריט, ווי זי לויפט צום בוטשער ער זאל איהר בארגען פלייש. „פא ארבייט“ — און דערנאך דעם אנקעל, און איהר לאגע איצט. זי איז טרויעריג געווארען און האט אויפגעהויבען איהרע שווארץ־געדיכטע ברעמען און איהרע פולע וויינטרויבען־אויגען צו טשארלי׳ן:

— און דו וואלסט ניט געוואלט זיין געבוירען אין אמעריקא?

— ניין — האט טשארלי געענטפערט — איך בין גליקליך וואס איך בין א ניו יארקער, א פרעמדער געבוירענער, מיט בענקשאפט נאך רוסלאנד, ווי אלע דא אין דער פרעמד געבוירען. און מיר אלע דא אין דער פרעמד וועלען מאכען אמעריקא א שעהנע, א פרייע, א גרויסע אמעריקא. יעדער איינער וועט ברייגען דאס שעהנע פון זיין לאנד און וועט עס געבען צו אמעריקא. זיי ברייגען דאס מיט אויף די שיפען פון זייערע לענדער. די איטאליענער, די רוסען און די טשעכען מיט די אונגארען, און די סקאנדינאווער מיט די אראבער — אלע, אלע ברייגען מיט דאס שעהנסטע פון זייער לאנד, דאס בענקשאפט פון זייער קינדהייט, און וועלען דאס אוועקגעבען אמעריקא. איינער ברענגט זיין שעהנהייט, זיין קונסט, זיין גלויבען. אנדערע זייער גלייכע דענקען, זייער עהרליכקייט. אלעס שעהנסטע און בעסטע פון דער גאנצער וועלט — אלעס וועט זיך צוזאמענלייגען און מיר אלע וועלען זיין דאס גרויסע, דאס פרייע, דאס נייע אמעריקא!

— און וואס וועסטו געבען, טשארלי, אמעריקא? — האט מאשא לאכענדיג געפרעגט.

— וואס איך וועל געבען? איך וועל געבען דאס, וואס אלע קינדער פון אידען וואס קומען פון רוסלאנד. א, מיר זיינען זעהר פיעל שולדיג אמעריקא, און מיר דארפען איהר פיעל געבען. אמעריקא האט אונז אלעס געגעבען, אונז אנדערש געמאכט פון אונזערע עלטערען. פיעל זיינען מיר שולדיג אמעריקא פאר די פרייהייט, וואס זי האט אונז געשאנקען. און מיר וועלען איהר געבען דאס, וואס די אידען האבען געגעבען רוסלאנד — אונזער רעוואלוציאנערען גייסט זיינען מיר פערפליכטעט אמעריקא, אונזער אייביגען פראטעסט, אונזער אונצופריעדענהייט. מיר זיינען פערפליכטעט אמעריקא אנדערש צו זיין ווי אונזערע עלטערען. אונזערע עלטערען זיינען אראפגע־קומען, זיינען זיי געווארען שקלאפען איז אמעריקא, און מיר מוזען

זיי בעפרייען. מיר אלע זיינען קינדער פון שקלאפען. זיינען אונ־זערע עלטערען ניט געווען קיין שקלאפען? מיין טאטע, דיין טאטע. און האט דיך דיין טאטע ניט אוועקגעגעבען צו זיין ברויט־געבער ווי מען גיט אפּ א שקלאפען־קינד?

— סטאפּ, וואָרים איך'ל... — האט מאשא געזאגט און איז רויט געוואָרען. איהרע פולע ווייןטרויב־אויגען זיינען פול געוואָרען מיט פּערל־טרערהרען. נאר ביי זיך האט זי שוין בעשלאסען טשארלי'ן ניט צו לאזען זעהן, אז עס האט איהר עפּעס אנגעריהרט. און אויס־צולאכען די גאנצע זאך, האט זי זיך אבגערופען:

— האסט עפּעס געלד, טשארלי?

— איך מיין ארום א דאלאר. ער האט שוין געגוי געוואוסט די סומע געלד וויפיעל ער בעזיצט, נור געמאכט מעשה רייכער.

— און איך א האלבען. דאס וועט סטייען.

— אויף וואס?

— איך וויל האבען א נייס טיים, מיר זיינען דאך אין קוני איילאנד.

—דאס איז רעכט, — שרייט אויס טשארלי.

— נו, געה דיך אנטהאָן, איך אויך. מיר וועלען זיך טרעפען אין דרויסען.

און ער איז פלינק אוועק.

טשארלי האט ערשט יעצט זיך דערמאנט וואס ער האט גע־זאגט און איז געבליבען שטעהן א פערשעהמטער מעהר פון איהר שמייכעל, איידער פון די אומגעלומפּערטע רייד, וואס ער האט אזוי אונגעשיקט ארויסגערעדט.

10.

„טויזענד און איין נאכט“.

נאכ'ן באדען האבען זיךביידע געפיהלט פריש און פול מיט ענערגיע. זיי זיינען בערייט געווען אויף אלסדינג. טשארלי האט זיך צוריקגעהאלטען פארלעגען, עס איז איהם געווען אונבעקוועם איבער דעם, וואס ער האט דערמאנט מאשא'ן פון אנקעל.

מאַשאַ האָט איהם באַלד אָבער געמאַכט אַז אַלצדינג פערגעסען. מיט אַ ווייכע שטים, מיידלישע ווייבליכקייט, מיט וועלכען עס איז שוין פול געווען איהר גאַנץ וועזען, האָט זי זיך אָנגערופען:

— דו, טשאַרלי, גיב מיר צוהאַלטען דאָס קאַר־פעיר, פאַר'ן איבער־ריגען וועלען מיר האָבען אַ נייס טיים, אַז ניט וועלען מיר אַלעס נאָך אויסגעבען און ניט האָבען מיט וואָס אהיים צו פאָהרען.

דאָס זאָגענדיג האָט זי אַראָבגענומען פון איהר געלד אַ קוואָדער און קאָקעטיש איינגעבונדען אין טיכעל — שמייכלענדיג צו טשאַרלי'ן. די איבעריגע האָט זי אריינגעשטעקט טשאַרלי'ן:

— נאַ, צושטייער.

— וואָס ווילסטו זעהן?

— עווריטהינג. — איך וויל האָבען אַ ריעל גוד טיים.

— אָלל־רייט, קום! און הונגעריג ביזטו ניט? — איך'ל דיר זאָגען דעם אמת — איך בין זעהר הונגעריג — האָט טשאַרלי געזאָגט אין פערלעגענהייט.

— איך אויך — האָט מאַשאַ געלאַכט — נור מיט עקאָנאָמיע. איך וויל האָבען פאָן.

— וואָס?

— קרעקער־דזשעקס.

טשאַרלי איז אָבער געווען פאַר מעהר סאָלידעס, און האָט פאַר־געשלאָגען „פראַנקפורטער". עס איז געבליבען אַז דאָס ערשטע אַז דאָס צווייטע, וואָס זיי האָבען ביידע געגעסען אויף דער גאַס שטופּענדיג זיך צווישען דעם טייך מענשען וואָס האָט געשטראָמט איבער די טראָטואַרען, און געלאַכט זיך אין פּנים אריין.

דאָס ערשטע וואָס זיי האָבען געטראָפען זיינען געווען „די זיעבען וואונדער פון דער וועלט". מען האָט געוויזען אַ קוה מיט צוויי קעפּ, געבראַכט פון אינדיען; אַ צונויפגעוואַקסענער צווילינג (מיידלאַך), געבראַכט פון כינאַ, און צוויי קליינע ליליפּוטען: איינעם אַ יאַפּאַ־נעזער, דעם צווייטען אַ ניגער; די דיקסטע מיידעל פון דער וועלט. וואָס האָט געוואויגען העכער פון פינף הונדערט פונט; אַ מאַן מיט אַ פּנים פון אַ לייב, אַ יונגע מיידעל מיט גרויע האָהר; אַ נעגער־פרוי וואָס קריכט ווי אַ בער, און אַ ווילדען אינדיאַנער, וואָס אַ קאַ־פּיטאַן האָט ערשט ענטדעקט.

זיי האָבען בעצאָהלט צו פינף סענט און אָנגעקוקט „די זיעבען וואונדער פון דער וועלט“, וואס מ'האָט געבראכט פאר זיי פון אלע עקען פון דער וועלט, וואו די נאַטור בעשאַפט עפּעס אויסטערישעס. מעג עס זיין אויף די פערבאָרגענע ווייטסטע אינזלען, געפינט מען עס אויס און מען ברייננט עס נאך קוני איילאנד און מען ווייזט עס פאר פינף סענט. עס האָט זיך זיי געדאכט, אז קוני איילאנד איז דער צענטער פון דער וועלט. אין אַן אַנדער אָרט האָט מען פערשפּראָכען צו ווייזען די כשוף־מאַכעריי פון עגיפּטען, געטריבען פון כאליף פון מצרים, און אלס צייכען, אז מען זאָגט אמת, האָט דער גרויסער טונקעלער כאליף פון מצרים געהאלטען א כינעזישען אינגעל — ער האָט איהם געלייגט שלאָפען אויף א בעזים, און האָט איהם געמאכט רוהען אין דער לופטען, און האָט איהם געהויבען אין דער הויך, נור אלצדינג וואס דער כאליף פון מצרים האָט געהאט צו ווייזען, האָט ער געוויזען אין דרויסען, בחינם, פאר אלע מענשען. די וועלכע האָבען בעצאָהלט א ניקעל און זיינען אריינגעגאנגען — האָבען אינעווייניג שוין גאָר ניט געזעהן.

פאר נאך פינף סענט האָבען זיי זיך געפונען אין כינא, און גע־זעהען די שלאָפענדע כינעזישע פּרינצעסין מיט איהרע קליינע צו־נויפגעקוועטשטע פיסעלעך, מיט די גאָלדענע פּאַנטאָפעלעך אויף די פיסעלעך. און פאר נאך א ניקעל האָבען זיי זיך געפונען אין אלאדין'ס כשוף־לאָמפּ, וואו דער גרויסער שטאַרקער אלאדין, דער אָבגעברענטער אראבער מיט די אוירינגלאך אין אויער, מיט די רויטע שטאַרקע לי־פּען, איז אויפגעשטאַנען פאר זיי. פון זייערע קינדער־חלומות, פון די ביכלעך ארויס, איז ער לעבעדיג געוואָרען. אָט שטעהט ער פאר זיי, אלאדין פון „טויזענד און איין נאכט“, רייבט דעם כשוף־לאָמפּ און עס בעוויזט זיך אין דער לופט א טיש געדעקט מיט גאָלדענע און זיל־בערנע כלים. אלאדין נעהמט א קרוג אין האנד אריין און גיסט פון איהם וויין ארויס; אלאדין רייבט דעם כשוף־לאָמפּ און עס קומט צו־פליהען א ווייסע טויב, א דיענערין פון דעם לאָמפּ און שטעלט זיך אויף זיינע פּלייצעס, און רוימט איהם איין א סוד אין אויער אריין. א שליחות פון א געהיימער, פער'כשוף'טער וועלט.

זיי זיינען געגאַנגען פון איין כשוף־פּאלאץ צום צווייטען. עס

האָבען זיך פאַר זיי אויפגעעפענט די געהיימניסען פון אינדיע, די פערבאָרגענישען פון מצרים און די סודות פון די ווייטע פער׳כשוף׳טע אַראַביע. עס האָט זיך זיי געדאַכט, אַז זיי לעבען אין דער צייט פון „טויזענד און איין נאַכט״, ווען דער וועג נאָך אינדיע איז נאָך ניט געפונען געוואָרען, און זיי זיינען זיך אין די פער׳כשוף׳טע לענדער פון אַלטען אָריענט. זיי האָבען געזעהען די טעמפּלען פון כינאַ, און די טענץ פון אינדיע, און די פּרינצען פון אינדיע האָבען זיי נביאות גע־זאָגט וועגען דעם גורל פון זייער צוקונפט, און די אַלאַדינס פון אַראַביע האָבען זיי אַמוזירט מיט די קונסט פון זייערע צויבערייען. און אַי־בעראַל האָט זיך געפונען דער פּראַכט און גלאַנץ פון דעם פערבאָר־גענעם אַלטען אָריענט.

אַז זיי זיינען אַרויסגעקומען פון די כשוף־פּאַלאַצען, האָבען זיי זיך ביידע געפיהלט ווי שכור. זיי האָבען זיך אויסגעזעצט אויף צוויי פערד, בעקליידעט זיינען געווען די פערד מיט רייכע מאַנטלען, ווי די פערד פון אַן אַראַבישען אַנפיהרער. גרויסע טהייערע שטיינער ברי־ליאַנטען און רויטע שמאַראַגדען און סאַפּיר שטיינער און אַנדערע טהייערע שטיינער, רויב פון געפאַנגענע פּרינצעסינס און פון אין מלחמה געפאַלענע כאַליפען, זיינען געהאַנגען אויף די פערד, און פון אַ טהיי־ערע אַראַבישע בלוט־ראַסע זיינען די פערד געקומען, פון די ברייט ציטערענדע נאָז־לעכער האָט געשלאָגען אַ רויך און פון איידעל דעלי־קאַטען מויל־שניט האָט געשלאָגען אַ שוים, און אַ פּרינץ מיט אַ פּרינצעסין זיצען האַנד אין האַנד אויף די פערד, מאַשאַ און טשאַרלי און פאַר זיי אַנדערע פּרינצעסינס, און אויף דעם רייד־בעפּוצטען קאַוטש זיצען איידעל־קעניגליכע קינדער און זיי פאָהרען אויף די פערד, יאָגען איינס דאָס אַנדערע און קענען זיך קיינמאָל ניט כאַפּען. וואו־הין רייטען די פּרינצען? אין דער לאַנד פון חלום, אין דער איי־ביגער פרייד, אין יוגענד אַריין.

אַ מינוט די רייזע. פון האַלץ זיינען די פערד, אַ ראָד־שפּאַן דער מהלך. אָבער וואָס איז דער חילוק? די ווירקליכקייט — אַ מינוט, אייביג — דער חלום.

און באַלד זיצען זיי אין אַ פליה־קאַרב. עס הויבט זיך דער קאַרב אין די לופטען, העכער און העכער. עס ענטפּלעקט זיך פאַר זיי

דער גרויסער הימעל, קוני איילאַנד מיט די מיליאָנען מענשען, דער ים מיט מענשען און דער ים מיט וואַסער אונטער זייערע פיס.

זיי הויבען זיך העכער — פלוצים פאַלען זיי מיט אימפּעט אריין אין אַ טיעפען טהאָל מיט'ן קאָפּ אראָפּ אין אַ אונטער־גרונד, אַ וואַסער אונטער זייערע פיס — דער טויט פאַר די אויגען, און ווייטער שווימסטו אין דער הויך, דו פליהסט העכער, העכער, פערגעסען דאָס לעבען, פערגעסען די וועלט.

און שכור פון כשוף געפינען זיי זיך באַלד אין געלב־פיאָלעטענע וואָלקען, וואָס הילט איין די וואונדער־שטאָדט ווי אין אַ פאַנטאַסטישען חלום. קוני איילאַנד האָט זיך אָנגעצונדען. עס פליסען די טייכען ליכט פון די הייזער, פון די טורעמס און דעכער אראָב, ווי שטראָמען וואַסער. עס דרעהען זיך די רעדער מיט ליכט איבער די טורעמס, פליהען אוועק פון די הייזער, שווימען אריין אין די לופט, און עס דאַכט זיך, אַז איבער דער וועלט האָט זיך דער הימעל נעהענטער אראָב־געררוקט, און עס האָט זיך בעוויזען דאָס שיינענדע ליכט פון די שטערען מיט די קאָמעטען. קוני איילאַנד איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ חלום, ווי אַ לעגענדאַרע שטאָדט, פון די קינדער־ביכלעך ארויס. די קינדער יאָהרען זיינען צוריק אויפגעשטאַנען לעבעדיג, און אַלעס איז אין דער וואָהר געקומען. אַלע מעשיות זיינען ריכטיג געוואָרען, און מענשען, גרויסע מענשען, לעבען ווי קינדער, האָבען לעבעדיג געמאַכט אַ קינדער־שטאָדט פון די מעשה־ביכלאַך ארויס, און לעבען אין איהר. איבער קוני איילאַנד הענגט אַ גאָלדענער רויטליכער נעבעל, און אַלע לעבען אין דעם נעבעל, געהען און וואַקלען זיך ווי שכור, ווי זיי וואָלטען געלעבט אין אַ חלום. פון די געוועלבער ארויס גיסען זיך טייכען ליכט, רויטע, געלבע. עס זיינען געמאַכט די געוועלבער ווי גרויסע קינדער־הייזלעך און פאַר די געוועלבער שטעהען גרויס גע־שניטענע פופּען און האַלטען טראָמפּייטען אין די הענד און שפּיעלען. אַ הויכע פופּען־דאַמע, אָנגעטהאָן ווי אַ קעניגין אין גאָלד און זילבער, שטעהט פאַר די פופּען־מוזיק מיט אַ שטעקען אין האַנד, און זי איז די קאַפּעל־מייסטעריין. אנדערע פופּען זיצען זיך אויף פופּען־פערד און רייטען, און מענשען דרעהען זיך צווישען זיי. די מענשען זיינען אויך ווי פופּען, נור שכור'לאַך געהען זיי פון איין ליכטיג געוועלב אין אנדערען,

נעהמען זיך וואָס זיי ווילען, עסען, טרינקען, און שפּיעלען, און טאַנ־צען — דאָס ליכט גיסט זיך וואָס ווייטער אין גאַס אריין, די גאַנצע גאַס ווערט בעגאָסען אין ליכט, און אַלעס ווערט פערשטעלט, און עס דאַכט זיך, אז מען לעבט אין גאָר אַ קינדערשע וועלט, אין די כשוף־וועלט פון די קינדער־יאָהרען, אַלע, אַלע, די גאַנצע וועלט זיינען צוריק קינדער געוואָרען — גרויסע קינדער. מיר אַלע שפּיעלען זיך ווי קינדער, און מיר אַלע האָבען זיך געפונען אין די קינדער־וועלט וואָס הייסט קוני איילאַנד.

אַז זיי זיינען געזעסען אין וואַגאָן צוריק אַהיים צו פאָהרען, האָבען זיי זיך ביידע ווי אויפגעוואַכט פון חלום וואָס זיי האָבען געלעבט — ווידער זיינען זיי זיך פאַרגעקומען פרעמד. זי האָט גע־פיהלט אַ שנור אויפ'ן האלז, וואָס עס האָט איהר ווער פערוואָרפען. און טשאַרלי'ן האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט גערעדט אַ גאַנצען טאָג נאַרישקייטען. און צו וואָס? און פאַר וועמען? נור דאָך האָבען זיי ביידע געפיהלט ווי עפּעס האָבען זיי דורכגעלעבט צוזאַמען, עפּעס אַזעלכעס וואָס האָט זיי אויף אַ מינוט זעהר נאָהענט צונויפגעבראַכט צוזאַמען, און דאָס וואָס איז געשעהן קען שוין ניט אָבגעווישט ווערען — אַן ערינערונג פון אַן אנגענעהמען חלום האָט פערוועבט זייערע מיעדע מוחות. זיי און דער גאַנצער וואַגאָן מענשען האָבען געכאַפּט אַ לעצטען בליק אויף קוני איילאַנד. פון דערווייטענס האָט זיך גע־וויזען דער אינזעל ווי אַן אויסטערישע ערשיינונג פון דער נאַטור, ווי אַ וואונדער. הויכע פייערדיגע טורעמס האָבען זיך געהויבען אין דער הויך איינער נאָכ'ן אַנדערען. פייער ברענענדיגע רעדער האָבען זיך געדרעהט אין דער לופטען, און זיי האָבען זיך געהאַלטען אין חלל ווי דורך אַ נס. שטאָלץ און אונגעוועהנליך שעהן און ווי גאָר ניט פון דער וועלט האָבען זיך געוויזען די פייער ברענענדיגע טורעמס פון די פייער ברענענדיגע הייזער, און זיי האָבען אויסגעזעהען ווי קור־פּאַלען און טורעמס פון הייליגע געטליכע טעמפּלען, וועלכע זיינען פון הימעל אַראָפּגעפאַלען. עס האָבען אויסגעזעהן די רעדער, אַין די ברענענדיגע גאַסען אין דער לופטען, און די ברענענדיגע שפּיצען פון די טורעמס, ווי טעמפּלען געטליכע, ווי אַ „מעקאַ", ווי אַ ירושלים. און זיי האָבען געצויגען צו זיך מיט זייער מאַיעסטעטישען וואונדער־

ליכען הייליגען גלאנץ און יעדער איינער האט אין הארצען געבענשט און געדאנקט די הייליגע וואונדער־שטאדט קוני איילאנד וואס ברענגט פרייד, זעליגקייט און שפיעלעריי צו מיליאנען...

11.

די כלה וויל נישט.

מאשא'ס עלטערען זיינען אונרוהיג געווארען אין דער היים, וואס מאשא איז אוועק אין קוני איילאנד און מען זעהט זי נים. עס איז שוין געווען שפעטלעך אויך, סאפער־צייט, דער טיש איז גע־דעקט געווען, די געשליפענע גלאז־ווארג וואס אהרן'ס ווייב האט זיך אנגעקויפט אין שטוב, צייט עס איז איהר גוט געגאנגען, האט געפינקעלט פון גלעזער־שענקעל ארויס. און מאשא'ס מוטער ראזע איז געזעסען ביים געדעקטען טיש אן אונגעדולדיגע, אמאל געקלימ־פערט מיט א גאפעל, אמאל אוועקגעשארט א טעלער, און געקלאפט מיט די ליפען:

— נא דיר א קוני איילאנד.

אהרן, וועלכער איז געווען אהן א ראק, איז געשטאנען ביים אפענעם פענסטער און ארויסגעקוקט אונגעדולדיג אויף מאשא'ן. דאס קלאפען מיט'ן ווייב'ס ליפען האט איהם דענערווירט, ווארים כאטש עס איז נים געווען קיין אויסערגעוועהנליכעס אין מאשא'ס זאמען זיך, דאך האט זיי מאשא'ס פערשפעטיגען אויפגערעגט. וואס פאר א קליינינגקייט עס האט זיך נים געטראפען מים מאשא'ן, האט זיי באלד בעאונרוהיגט. ווי מען בעאונרוהיגט זיך שטענדיג וועגען א גרויסען אוצר — האט אהרן אפגעבויגען דעם קאפ פון פענסטער און געברומט:

— ראזע, לאז מיך שוין געהן, ראזע.

די איבעריגע קינדער זיינען נים געווען אין שטוב, געווען געהאט ארויסגעפאהרען אויף זומער־וואהנונגען. נור טאטע־מאמע זיינען איבערגעבליבען מיט מאשא'ן, צוליעב דעם אויסשטייער. עס האט טאקע געהאלטען קורץ פאר מאשא'ס חתונה. אין אזעלכע פעלע זיי־

נען טאטע־מאמע מעהר בעאונרוהיגט והגען די כלה — און דא איז דאך די כלה געווען מאשא.

— וואו איז זי געגאנגען, ראזע? — איז שוין אהרן געווארען אויך אונרוהיג.

— וואו, איך האב דיר געזאגט, נאך קוני איילאנד; זי האט געוואלט זיך אויסבאדען.

— און מיט וועמען איז זי דאס געגאנגען אין קוני איילאנד, ראזע?

— וואס פרעגסטו מיך? דו ווייסט ניט? זי האט דאך אנגע־קלונגען, זי געהט מיט טשארלי׳ן אין קוני איילאנד זיך באדען.

— מיט טשארלי׳ן, הא? ראזע, מיט טשארלי׳ן איז זי געגאנגען אין קוני איילאנד. און דער אנקעל האט מיר אנגעקלונגען, אז ער קומט באלד אריין מיט דער מאשין זי ארויסנעהמען. דער אנקעל האט מיך היינט געפרעגט א מאל צעהן אויף איהר. געה זאג איהם, אז זי איז געגאנגען מיט טשארלי׳ן אין קוני איילאנד. געה זאג איהם מיט טשארלי׳ן. יעצט וועט ער באלד אריינקומען, זי ארויסנעהמען מיט׳ן אויטאמאביל, און זי וועט ניט זיין — איז געגאנגען מיט טשארלי׳ן אין קוני איילאנד — הא, ראזע, שעהן זעהסטו אויס, הא?

— וואס בין איך שולדיג? איך האב זי דען געזעהן? אויפ־געכאפט זיך אין דער פריה און איז אוועק. וואס האב איך געזאלט טהאן?

— געה זאג דעם תירוץ דעם אנקעל. געה, זאג איהם, ער וועט דא באלד זיין, וועסטו דאס איהם זאגען.

— אהרן, וואס שרעקסטו מיך, אהרן?

נור אהרן האט זיך באלד אויך דערשראקען פאר דער שרעק, וואס ער האט אנגעווארפען. האט ער זיך געפרואווט ארויסנעהמען פון דער שרעק.

— ראזע, לאז מיך אפ, ראזע. דאס קינד איז זיך געגאנגען בא־דען, וועט באלד צוריקקומען — וואס מאכסטו חתונות?

— איך מאך חתונות? — דו מאכסט חתונות!

— ראזע, לאז מיך אפ, ראזע.

נור באלד זיינען זיי בעפרייט געווארען פון דער שרעק, וועלכע זיי האבען איינס אויפ׳ס אנדערע אנגעווארפען. אין שטוב איז געקומען

ארייגצוליפען מאשא. טאטע־מאמע האבען פריי אויפגעאטהעמט. אין איהרע אויגען איז געווען א גלאנץ פון טרעהרען און כעס. זי האט זיך א מינוט אבגעשטעלט אין מיטען שטוב און אנגעקוקט טאטע־מאמע מיט א רחמנות און וויינענדיגען בליק, דאן איז זי ארויס אין א הויכען געוויין און איז שנעל אריין צו זיך אין שטיבעל אריין.

— ראזע, וואס איז דאס? — האט אהרן געפרעגט.

— איך וויים וואס דאס איז? וואס פרעגסטו מיך? קום אריין צו איהר.

טאטע־מאמע זיינען צו צו מאשא'ס צימער, האבען אבער גע־פונען די טהיר פערשלאסען. דער טאטע האט זיך געבעטען הינטער דער טהיר:

— מאשא לעבען, וואס איז דיר? זאג מיר, ביזט חלילה קראנק? אפשר שיקען נאך א דאקטאר?

— מיר פאלען דאך פון לעבען, מאשא; וואס איז דיר, מאשא?

— האט זיך די מאמע געבעטען.

מאשא איז אבער שטום געבליבען הינטער דער פערשלאסענער טהיר.

— איז וואס וועט יעצט זיין, ראזע? — האט דער מאן געפרעגט, ווי דאס וויב וואלט נור אליין אין דעם אונגליק שולדיג געווען.

— איך וועל אהין געהן, צו די שנארערס, און די אויגען זיי אויסדראפען, דער מאמא'ן מיט'ן זוהן. וואס האבען זיי צו אונז, וואס פערגינען זיי אונז ניט אונזער שטיקעל ארים גליק — האט ראזע געזאגט, מיינענדיג טשארלי'ן מיט זיין מוטער.

— אבער הער אויף, הער שוין אויף! — שרייט דער טאטע

— מאשא, מאשא לעבען, שרעק אונז ניט; דו שרעקסט דאך אונז

— האט זיך דער טאטע געבעטען הינטער דער טהיר.

פון מאשא'ן איז קיין אנטווארט ניט געקומען.

— און וואס וועט יעצט זיין? דער אנקעל וועט דאך באלד קו־מען. ער האט אנגעקלונגען, אז ער קומט מיט די מאשין דיר ארויס־נעהמען.

דא האט זיך פלוצים מאשא'ס טהיר אויפגעפראלט, און דאס מיידעל מיט ברייט־אויפגעריסענע אויגען האט געשריען צו טאטע־מאמע:

— איך וועל ניט חתונה האבען מיט'ן אנקעל, איך וועל ניט, איך וועל ניט!...

טאטע־מאמע האבען זיך אנגעקוקט, ווי דער אונגליק אליין וואלט מיט'ן דונער אריינגעקומען.

— וואס רעדסטו? וואס זאגסטו? מאשעלע, וואס טהוט זיך מיט דיר?

— אי דאנט וואנט איט, אי דאנט וואנט איט! — האט מאשא געטאפעט מיט די פיס.

— שא, שטיל, וועה איז מיר, דער אנקעל וועט דאך באלד אריין.

מאשא האט צוגעקלאפט די טהיר פון איהר צימער, הינטער די עלטערען.

— איז וואס וועט יעצט זיין? ראזע, איך ווער דאך משוגע, איך ווער דאך משוגע, איך געה דאך פון זינען אראב! — אהרן האט מיט אמאל דערזעהן די גרוב פון ארימקייט, פון וועלכער ער האט זיך ארויסגעקריגען, און די געפאהר ווידער אין איהר אריינצופאלען. ער האט זיך צוריק געזעהן אן אפערייטאר — ער האט פערצווייפעלט.

נור ווי אימער אין אזא פאל, ווען אהרן האט זיך פערלארען, האט אויך איצט ראזע גענומען די לאגע אין איהרע הענד אריין:

— אהרן, געה אוועק, זעץ זיך צום טיש עסען. דער אנקעל וועט באלד אנקומען... — האט זי געזאגט מיט א בעפעהלענדען טאן.

אהרן האט געפאלגט, זיך אוועקגעזעצט ביים טיש און גענומען ברעכען די הענד:

— וואס וועט יעצט זיין, וואס?

— אהרן, הער אויף, דער אנקעל וועט אנקומען — ער דארף גאר ניט וויסען, ער דארף גאר ניט אנזעהן.

אהרן האט איינגעזעהן, אז דאס ווייב האט רעכט, האט אויפגע־הערט און געפרואווט רוהיג זיצען.

— וואס איז געשעהן? גאר ניט איז געשעהן. געפאהרען מיט'ן באי נאך קוני איילאנד האט זיך איהר דער קאפ פערדרעהט. זי וועט איבערשלאפען די נאכט, וועט זי זיך אויסניכטערען.

אהרן האט איינגעזעהן, אז דאס ווייב האט רעכט, איז ער שוין גאר רוהיג געווארען.

און אז דער אַנקעל איז אריינגעקומען, האָט ער געטראָפען די צוויי זיצען ביים טיש און עסען זיך געמיטהליך.

— וואו איז מאשא? — האָט דער אַנקעל געפרעגט נאָך זייענדיג ביי דער טהיר. בעפאָר ער האָט נאָך „גוד איווגינג“ געזאָגט, האָט ער דערזעהן, אַז מאשא איז ניטאָ ביים טיש.

— האַלאָו, מאָזעס! (צייט דער אַנקעל איז אַ חתן געוואָרען, האָט איהם ראָזע אויפגעהערט צו טיטולירען מיט „אַנקעל“, נור גערופען איהם ביים בלויזען נאָמען מאָזעס, וועלכער האָט זיך אויסגעדראָכט, אַז עס פּאַסט זיך מעהר פאַר אַ חתן־בחור). האַלאָו, מאָזעס — האָט זיך ראָזע אָבגערופען, מאשא האָט אַ קאָפּ שמערצען, האָט זי זיך אָבּיסעל צוגעלעגט ביי זיך אין צימער. — און איידער דער אַנקעל האָט נאָך צייט געהאַט זיך אָוועקצוזעצען, האָט זי שוין אריינגערופען אין צווייטען צימער:

— מאשא, מאשא, זעה נור ווער עס איז דאָ!

— וואו איז זי געווען, וואָס דער קאָפּ טהוט איהר וועה? — האָט דער אַנקעל געפרעגט.

אהרן איז בלייך געוואָרען און דערשראָקען, ווי יעדעס מאָל, ווען עס מאַכט זיך איהם עפּעס ניט גלאַט, ווערט ער באַלד צומישט און פערלירט זיך. ראָזע אָבער האָט זיך ניט פערלוירען:

— זי איז געווען אין קוני איילאַנד זיך אויסבאָדען, אַזעלכע היצען, אהיים געקומען אַ ברוגז׳ע. מאָזעס, — האָט זי געוואונקען מיט די אויגען צום אַנקעל, „זאָל ער צוגעהן זי ארויסרופען; ווערמען זי וועט אָבזאָגען, אָבער איהם...“ — האָט די אידענע קאָקעטיש צוגעוואונקען.

אהרן איז נאָך בלייכער געוואָרען, געשראָקען זיך. ראָזע האָט איהם בערוהיגט מיט אַ וואונק. דער אַנקעל איז ווייטער געבליבען זיצען ביים טיש, גלייכגילטיג, געזאָגט ווי פאַר זיך:

— אַז זי וויל זיך ברוגז׳ען, זאָל זי זיך ברוגז׳ען. — ארויסגענומען אַ דיקע ציגאַר פון גאָלדענעם ציגארען־טאַש, איינע צוגעוואָרפען אהרן׳ען, די אנדערע אָבגעביסען, אויסגעשפּיגען, און געקיימט זי אין מויל און געפרעגט אהרן׳ען:

— וואס מיינסטו, דער נייער קאלעקטאר וואס איך האב אנגע־שטעלט פאר די הייזער דאון־טאון, ווי רופט מען איהם דארט, יודעל דער רעסטאראטאר, ער וועט זיין אלל־רייט?

— איך וויים ניט וואס דער אנקעל דארף נייע מענשען. אויף פרעמדע מענשען איז זיך קיינמאל ניט גוט צו פערלאזען, — האט זיך אהרן אבגערופען מיט מעהר דרייסטקייט.

— אויף פרעמדע מענשען איז זיך ניט גוט צו פערלאזען, הא אהרן, — האט דער אנקעל געזאגט גלייכגילטיג, אויפגעהויבען זיך, צוגעגאנגען צום שפיעגעל, איינגעשפיעגעלט זיך. ער האט, ווי זיין געוואהנהייט איז געווען, פון וועלכער ער האט זיך ניט געקענט אבגעוועהנען, ארויפגעשפיגען אויף דער האנד און געגלעט זיך די וויים־גרויע האהר וואס זיינען זעהר שטארק געוואקסען ביים קארק און זיך נאך געשווארצט ביי די ווארצלען.

— מאזעם לעבען, וועסט מיר אפשר צוליעב טהאן און פערזוכען פון מיינע מילכיגע קרעפלאך; איך האב זיי ספעשעל געמאכט פאר דיר, — האט זיך אנגערופען ראזע, וועלכע האט צייט מאזעס איז א חתן געווארען געפונען מעהר דרייסטקייט צום אנקעל, נעדוצט איהם, וואס אהרן האט באין אופן ניט געקענט ברענגען איבער זיך.

דער אנקעל האט אבער ניט געענטפערט, צוגעגאנגען צו די טהיר פון מאשא'ס צימער, אנגעקלאפט און געזאגט מיט א בעפעהלע־רישען טאן:

— העי טשיילד, קום ארויס, די מאשין ווארט.

אהרן איז ווידער בלייך געווארען ווי די וואנד. נור ראזע האט איהם בערוהיגט מיט בליקען.

עס זעהט אויס, אז דעם אנקעל'ס שטימע האט אויך מאשא ניט געקענט ביישטעהן. באלד האט זיך די טהיר געעפענט און מאשא איז ארויס, א בלייכע. זי איז געגאנגען מיט פאמעלעכדיגע טריט, איז צוגעגאנגען צום אנקעל און איז געבליבען שטעהן.

דער אנקעל האט איהר אויפגעהויבען דעם קאפ מיט זיינע קורצע פעטע פינגער און זי אנגעקוקט:

— וואט איז דהי מעטער וויטה יו, מאשא?

מאשא האט פלוצים געלאזט העננגען איהרע אויגען אויפ'ן אנ־קעל. איהרע אויגען זיינען גרוים געווען, גרעסער ווי געוועהנליך,

און גרויסע טרעהרען האבען אנגעפילט דעם גאנצען חלל פון אויג. זי האט געקוקט דעם אנקעל אין פנים אריין און געזאגט:

— מאסט אי מערי יו, אנקעל? אי קען'ט, אי קען'ט. — און די פיעלע זאפטיגע טרעהרען האבען אויסגערונען פון די אויגען און געפערעלט זיך פון די אויגען־הערלאך אראפ אויף די באקען.

דער אנקעל איז בלייך געווארען און איז געבליבען אהן ענטפער.

— מאשא לעבען, וואס טהוסטו?

— מאשא, מאשא, — האבען פאטער און מוטער אנגעהויבען שרייען.

— שאט־אפ! — האט דער אנקעל זיי איינגעשטילט מיט א שארפען פערהאכטענדען בליק.

— אלל־רייט, קיד, געה שלאפען, — האט ער געזאגט צו מאשא'ן און איז ארויסגעגאנגען אהנע צו שענקען א בליק די דערשראקענע טאטע־מאמע.

12.

דער טייפעל נעהמט איהם.

דער אנקעל איז געקומען שפעט אין ביזנעס. ער איז געווען ערנסט געשטימט און גענומען זיך נאכקוקען די ארדערס. ער האט אבגעשראקען מענשען מיט זיין אנגעכמורעטען בליק און שווער אטהעמען. ער האט געהאלטען אין איין אויספרעגען די מענשען און זיך ארויסגעוויזען ניט פערטרויענדיג. זיין „אדיוטאנט" סעם איז ניט אבגעטראטען פון זיין זייט. איז איהם עפעס ניט געפעלען, האט ער פארווירפע געמאכט סעם'ען. גערעדט האט ער צו סעם'ען און גע־קוקט האט ער אבער אויף דעם שולדיגען. און דאס איז געווען, אז עס זאל פון יענעם דאס חיות ארוים.

ער איז ארויף צו די שניידער אויף דעם אויבערשטען שטאק. עס איז געווען סלעק־צייט און דער אנקעל האט געלאזען שניידען סטאק, כדי די ארימע לאנדסלייט זאלען האבען פון וואס א לעבען צו מאכען און, ווי יעדעס מאל, ווען דער אנקעל פלעגט לאזען שניידען סטאק,

איז ער יעצט אויך ארומגעגאנגען אַנגעלאָדען און אלע האָבען מורא געהאט פאר איהם. נור צייט דער אָנקעל איז אַ חתן געוואָרען, האָט ער זיך אָנגעהויבען צו שאָנעווען און איז ניט אריינגעקומען אין שאָפּ אין די הייסע טעג, דורכדעם האָט מען זיך ניט גערייכט אויף איהם.

די שניידערס האָבען טאַקע געמיינט, אז דער אָנקעל איז ניטאָ. און סעם, זייט דער אָנקעל איז אַ חתן געוואָרען, האָט אויך געגעבען אַ מאַך מיט דער האַנד און איז ניט געווען מעהר אזוי געטריי דעם אָנקעל. דורכדעם האָבען זיי זיך ערלויבט צו באַלאָמוטשען. עס איז אויך געווען איינער פון די הייסטע טעג. די היץ איז געווען אונמעגליך איבערצוטראָגען אין דעם ניעדריגען לאַנגען שאָפּ, וועלכער איז געווען איבערגעמאכט פון אַ בוידעם אין אַ ווערקשטעל. דער ציגעלנער דאַך, וועלכער איז נאַקעט געלעגען איבער די קעפּ פון די ארבייטער, האָט געבראָטען פון די אָנגעוואָרעמטע היץ. איבער'ן גאנצען לאַנגען שאָפּ האָט זיך געהערט אַ זיס־הלשות'דיגער געשמאַק פון גאַז, וואָס האָט געראָנען פון די ראָבערנע פייפּס, מיט וועלכע די פּלעט־אייזענס פון די פּרעסערס זיינען געווען בעהעפטעט. די פּרעסערס זיינען געשטאַנען האַלב־נאַקעטע און האָבען מיט זייערע אָנגעהיצטע אייזענס געפּרעסט די נייע וואָלענע שטאָפען. די פּאָרע פון די גענעצטע שטאָפען האָט פייכט געמאכט די לופט און געוואָרפען אַ מיעדקייט. די מיעדקייט איז געקראָכען אין די ביינער און איינגעשלעפערט דעם מאַרך. אַלעמען האָט זיך געוואָלט שלאָפען — פון גאַז־געשטאַנק און פון שוויים־גע־שטאַנק. פיעלע האָבען ניט געקענט ביישטעהן דעם יצר־הרע פון שלאָף און זיינען געפאַלען אויף די שמוציגע מאַשינען און געכאַפּט אַ דרעמעל. אַנדערע, די שטיק־נעהערס, האָבען אויפגעהאַלטען זייער וואַכעדיגקייט מיט אַ זמר'ל. יעקיל דעם חזן'ס האָט זיך דערמאַנט אַן אַלטען, אַלטען ניגון פון ראש השנה מוסף, וואָס דער אַלטער חזן האָט געזונגען אין קוזמינער שוהל — און אַ סך האָבען זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף צוליעב דעם ניגון און דערמאָהנט זיך אַן ראש השנה אין קוזמין. דער ניגון האָט ארויסגערופען זיסע עראינערונגען, פון פיש און ציבעלעס, פון תהלים זאָגען, פון גרינעם פעלד און קאַלטען וואַסער ביי תשליך, און נאָך אַ סך זיסע זכרונות פון דער היים, מיט דעם היימישען הימעל, פון אַלטען קוזמינער בית־עולם מיט דעם תשעה־באב־געשמאַק, און פון ראָזשינקע וויין און שבת פאַרנאַכטליך מקוה געהן,

און עס האָט זיך אָנגעהויבען בענקען. דאָס בענקעניש האָט זיי מוטה געגעבען צו קעמפּפען געגען די זיס־נודענדיגע גאַז שטאָפען און פייכטען לופט־רויך און אויפהאַלטען זייער ענערגיע. מיט אַמאָל האָט זיך שלמה'לע דאַרפס־געהער צולאָזט איבער דער מאַשין — אָנגעהויבען צו יאָגען די מאַשין מיט די פיס — די לאַנדסלייט האָבען עס גערופען „מנחה־דאַווענען". ער כאַפּט אַריין אַ מנחה. און חיים אַקס האָט זיך אָנגערופען:

— הער, נור דו, גאַרגעל, וואָס צולאָזט דו זיך צו „מנחה" אויפ'ן קול ?...

עס איז אוועק אַ שמועס פון דער היים. קוזמין האָט אויפגעלעבט מיט אַלע זיינע דערפער, וועגען, שענקען און פיש־יעזשערס. עס האָט אויפגעלעבט דער אַלטער רבי פון קוזמין, און ר' ליבוש'ל דיין, און דער אַלטער חזן, און אַלע געסלעך און ווינקעלעך פון קוזמין. פון קוזמינער בית־עולם זיינען אויפגעשטאַנען די טויטע וועלכע רוהען אין טיעפען גראָז הינטער די מצבות, און זייערע נשמות האָבען געשוועבט צווי־שען די פערס אייזענס און מאַדעל־פּאַדעס, אויף קאַפּאַטעס און ניי־געשניטענע הויזען. זיי האָבען ניט געהערט, די קוזמינער, דעם אַנ־קעל קומען. זיי האָבען ניט געזעהן דעם אַדיוטאַנט סעם — זיי האָ־בען געלעבט אין אַלטען קוזמין, אין די פאַרנאַכטען צווישען מנחה און מעריב, אין קוזמינער בית־המדרש.

— העי, קוזמין, וואָס איז דער מעהר ?! — האָט סעם אויס־געשריען — נו, יאָ. דער אַנקעל לאָזט שניידען סטאַק, כדי די שנאַ־רערס זאָלען האָבען וואָס צו פרעסען, האָבען זיי רעכט ! וואָס טויג זיי אַרבייטען, מען דאַרף סיי ווי סיי ניט די אַרבייט. אז דער אַנקעל וואָלט מיר געהאָרכט—

נור דער אַנקעל האָט איהם איינגעשטילט מיט אַ בעוועגונג פון די הענד און געקוקט אויף קוזמין.

עס זיינען אַלע געוועזן אידען, וואָס ער האָט געקענט פון זיין יוגענד. מיט אַ טהייל פון זיי האָט ער פערבראַכט אין איין חדר, אַרומגעלאָפען אין גאַס, אַהיים געטראָגען שטעלען פון די אויבס־סוחרים פון מאַרק, און דערפאַר געקראָגען פערפוילטע אויבס. פיעלע פון זיי האָט ער געקענט ווען זיי האָבען געלעבט אין נגידות און עשירות און ער האָט ניט געוואָגט זיך צו גלייכען צו זיי. ער האָט זיי אַלע־

מען געקענט — און יעצט זיינען זיי אלע זיינע משרתים און האבען מורא פאר איהם, און זיינען שטיל געווארען ווען ער איז אריינגע־קומען. איהם האט זיך מיט אמאל אליין פערגלוסט צו הערען דער־צעהלען פון קוזמין — אלטע מעשיות, וואס איז איהם אנגעגאנגען ווען ער איז א קינד געווען, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז קיין אנדער לעבען האט ער ניט געהאט, נור דאס לעבען פון זיין קינד־הייט וועגען וועלכע זיי דערצעהלען דא.

— דערצעהלט, ר' שלמה, דערצעהלט ווייטער פון קוזמין, — האט זיך אנגערופען דער אנקעל, נאך א לאנגען בעטראכטען זיך.

אבער ר' שלמה איז שטיל געבליבען. די לאנדסלייט זיינען ניט געוועהנט געווען צו רעדען מיט'ן אנקעל גלאט אזוי ווי מיט זייערס א גלייכען. זיי האבען געבויגען טיעף די קעפ איבער די רעק און הויזען וואס זיי האבען גענעהט, און פעררוישט דעם שאפ מיט דעם קלאפען פון די מאשינען, און די פרעסערס האבען געזעצט מיט די פרעם אייזענס. פון וועלכע עס האט זיך געהערט דער רינענדער גאז.

דעם אנקעל איז טרויעריג געווארען. א מינוט איז איהם דאס אלעס ניט פערשטענדליך געווען. צו וואס האלט ער דא אט די שעהנע בעלי־בתים פון קוזמין אין דעם שטיקענדען שאפ, איינגעשפאנט ביי דער נאדעל. צו וואס און פאר וועמען יאגט ער זיי און זיך, און מאַ־טערט זיי ביי די לאנגווייליגע ארבייט. א מינוט האט ער געקלעהרט. אפשר וואלט גאר בעסער געווען צו בעפרייען קוזמין און אליין אהיים צו פאהרען אין דער קליינער שטעדטעל און ווערען דער גרעסטער נגיד, מיט שבת, מיט יום־טוב — מיט צוויי גרויסע בולאנעס, ווי ר' יצחק דער אקסען־סוחר, זיין בעל־הבית, האט געהאט און צו לעבען דאס אלטע אידישע לעבען וואס ער האט געקענט פון זיין קינדהייט.

— און איהר געדענקט נאך ר' שלמה, דעם אלטען ר' יצחק? איהר געדענקט זיינע שבתים? אהיים געקומען פרייטאג מיט צוויי בולאנעס, איהר געדענקט? — האט זיך דער אנקעל אנגערופען מיט בעוואסערטע אויגען.

די אידען האבען מורא געהאט צו געדענקען דעם אלטען ר' יצחק אין דער צייט, ווען דער „אנקעל“ איז ביי איהם געווען א שמייס־יונג. נור דעם אנקעל'ס ווערטער האט זיי טיעף געריהרט און אז אונבעגרענצטע ליעבע האט זיי ארומגענומען פאר זייער וואוילטהע־

טער, וועלכער שעהמט זיך ניט מיט זיי און דערמאָהנט זיך פון דעם אַלטען ליעבען קוזמין, נאָך וועלכען אַלע בענקען.

— ווער געדענקט דאָס ניט דעם אַלטען ר׳ יצחק, אַ איד אַ מכנים אורח געווען, אודאי אין גן־עדן... — האָט זיך דער אַלטער אָנגערופען.

— אודאי אין גן־עדן, האָ, ר׳ שלמה, — האָט דער אַנקעל זיך פערקלעהרט וועגען גן־עדן און גיהנום־זאַכען, וועגען וועלכע ער האָט אין גאַנצען פערגעסען... עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער האָט זיין גאַנץ לעבען פערשפּיעלט, און ניט אָנגעגרייט זיך קיין גן־עדן — און אפשר איז יעצט צייט אָנצוהויבען לעבען פאַר׳ן גן־עדן: צו בויען אַ גרויסע שוהל. אַלע קוזמינער לאַנדסלייט זאָלען זיצען אין שוהל און דאַווענען, און ער זאָל זיך דעם גאַנצען טאָג אָבגעבען מיט „טשאַ־ריטי“. פאַר דער וועלט איז ער שוין צו אַלט — צו שפּעט אָנגעהויבען. זאָל כאָטש זיין אַ צווייטע וועלט. און אפשר האָבען די אַלטע אידען רעכט — עס איז גאָר ניטאָ קיין די־וועלט, נור דאָס ריכטיגע לעבען איז ערשט אויף דער צווייטער וועלט...

איין מינוט האָט געדויערט די אַלע געדאַנקען, וועלכע זיינען אַזוי פּלוצים דורכגעלאָפען דעם אַנקעל אין קאָפּ; איין מינוט נור האָט געדויערט דאָס אָבזאָגען זיך פון דער וועלט, פון מאַשין, פון די אַלע ענטציקענדע גענוסען מיט וועלכע ער האָט זיך געפּייניגט אין לאַנגען וואַרטען — באַלד איז אַלעס ווידער אין איהם לעבעדיג גע־וואָרען. ער האָט זיך פּלוצים אויפגעהויבען, דאָס פּנים האָט בעקומען די מינע, פאַר וועלכער אַלע האָבען געציטערט, די אויגען שטאַר־אונ־בעוועגליך, גלייכגילטיג, מיט דעם פּעראַכטענדען שמייכעל אויף די ליפּען, און געזאָגט צו סעם׳ען:

— די אַרבייט מוז פאַרטיג ווערען ביז דעם ערשטען. געדענק — באַלטימאָר. ווי מאָסט דעליווער די גודס. — און אָהנע צו שענקען אַ בליק די לאַנדסלייט איז ער צוריק אַראָב אין זיין אָפיס, געגומען זיך איינגראָבען אין די בריעף, אין די אָרדערס, אין די ביכער, נור דער קאָפּ איז ניט געשטאַנען צו קיין זאַך. וויפיעל ער האָט זיך ניט גע־פּרואווט פּעראינטערעסירען מיט די ביזנעס — עס איז איהם ניט געלונגען. אהיים געהן האָט ער ניט געוואָלט. די היים איז איהם געווען לאַנגווייליג און ער האָט מורא געהאַט פאַר איהר. צום

בעסטען וואלט ער יעצט אריין צו מאשא'ן, זי ארויסגענומען מיט א מאשין ערגעץ־וואו אויף א זומער־פלאץ און געשטאנען מיט איהר איבער נאכט, ענטציקט זיך מיט איהר פיגור, מיט איהר לאכען, מיט איהר אין גאנצען און געלעבט אין די זיסע פערציקטע האפנונגען, וועלכע האבען אנגעפילט זיין לעבען און זיינע חלומות דורך די צייט וואס ער האט געווארט אויף איהר... די ענטציקונגען האבען נאך ניט אויפגעהערט ביז איצט, און ער האט זיך גאר ניט געשראקען פאר איהרע רייד. ער האט געוואוסט, אז ווען ער וויל קען ער אלעס אויספיהרען, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט. ער דארף נור איין וואונק געבען. נור ער האט זיך עפעס אנגעהויבען צו שרעקען פיעל מעהר פאר זיך אליין. אינוועניג האט זיך בעהאלטען אין איהם א חשד, וואס זאגט איהם, אז ער איז שוין צו אלט אנצוהויבען א נייעם לעבען. אז דאס לעבען, וואס ער וויל, וועט ער ניט קריגען. ער וועט עס ניט קענען קויפען ניט מיט זיין געלד און ניט מיט זיין מאכט... ער האט דעם געדאנק ניט געוואלט צולאזען צו זיך און געקעמפפט געגען איהם. און עפעס ווי זיך אליין צו איבערצייגען, אז ער בעזיצט נאך די קראפט אנצוהויבען א נייעם לעבען, האט איהם ארומגעכאפט א פאסיע צו טהאן עפעס א שלעכטע זאך — צו אפפערען מאשא'ן. עס האט זיך איהם געגלוסט צו צופאהרען מיט דער מאשין נאך מאשא'ן, זי ארויסצונעהמען, איבערבלייבען מיט איהר ערגעץ־וואו איבער נאכט, צוברעכען זי, צוטרעטען זי — און ניט חתונה האבען מיט איהר. געבען איהר פאר דעמעדזשעס — געלד, נדן, און ניט חתונה האבען מיט איהר. ער האט געוואוסט, אז ער קען עס אויס־פיהרען, אז עס וועט איהם קיינער גאר ניט טהאן דערפאר. עס ק... איהם קיינער גאר ניט טהאן.

אין זיין פאנטאזיע האט ער שוין געזעהן מאשא'ן א צובראכענע. זיצט אין דער היים א קלאגענדע. זי, דער טאטע, די מאמע, קומען און בעטען זיך ביי איהם... אונגליקליך געמאכט דעם קינד... און ער — געלד וועל איך געבען, נאר חתונה האבען וועל איך ניט. ער האט זיך געקוויקט מיט דעם קמה־געפיהל.

ער וואלט עס אויסגעפיהרט אויך, נור אינוועניג אין הארצען האט איהם ווער געזאגט, אז דאס איז ניט דער ריכטיגער וועג. א פאטערליכעס געפיהל, וואס האט זיך אריינגע'גנב'עט אין זיין הארץ

און איינגעפלאנצט געווארען צו מאשא'ן דורך דער צייט וואס ער האט זיך מיט איהר אבגעגעבען, האט געגען דעם פראטעסטירט. און דאן האט ער טיעף געפיהלט, אז ניט דאס וויל ער פון מאשא'ן. אז ווען ער וואלט נור דאס געוואלט — זי נור צו בעזיצען — וואלט ער שוין דאס לאנג געהאט. די גאנצע זאך, וואס ער האט אזוי לאנג געווארט אויף מאשא'ן און זיך מיט איהר אזוי פיעל אב־געגעבען — איז געווען דערפאר, וואס ער האט געוואלט — אז ז י זאל װעלען. זי זאל א ל י י ן װעלען — ניט דערפאר ווייל דער אנקעל וויל. ער האט געוואלט, אז זי זאל איהם ליעב האבען, גוט ליעב האבען און וועלען אזוי חתונה האבען ווי ער. אויף דעם האט ער געווארט. דאס איז געווען זיין גאנצע האפנונג די לעצטע יאהר־רען — דורך דער גאנצער צייט וואס ער האט זיך אבגעגעבען מיט איהר. ער האט דאס געזעהן אין זיין פאנטאזיע יעדען טאג און גע־קוויקט זיך מיט דעם — זי ווערט זיין ווייב. זי ווערט שוואך, בלייך, און ער האט רחמנות אויף איהר. זי ליגט אין קינדפעט, פון איהם אין קינדפעט. א בלייכע קוקט זי אויף איהם מיט איהרע גרויסע טרעהר־רען־אויגען, און ער האט רחמנות אויף איהר. אויף דעם האט ער גע־ווארט, און דאס וועט שוין ניט זיין. אלעס וועט זיין: חתונה הא־בען, קינדער האבען, נור דאס וועלען — אז זי אליין זאל וועלען — דאס וועט ניט זיין. דאס האט ער געכטען אין איהר בליק, אין איהר פערוויינטען בליק אזוי טיעף געזעהן. און פאר וואס זאל עס ניט זיין? פאר וואס קען עס ניט זיין מעהר? פאר דעם האט ער געהאפט, פאר דעם האט זיך געליינט דאס לעבען, און דאס לאנגע ווארטען.

ער איז בייז געווארען. ווידער האט די פאסיע געברענט אין איהם. אז דאס קען ניט זיין, זאל גאר ניט זיין. צוטרעטען זי, צו־ברעכען און אוועקווארפען. א נקמה־געפיהל האט געברענט אין איהם. ניט איינמאל צוברעכען, נור יעדען טאג. חתונה האבען מיט איהר, צי זי וויל, צי זי וויל ניט. נור צוערשט מוז זי קומען זיך בעטען. ערניעדריגען זיך, בעטען זיך ביי איהם, אויף די פיס בעטען. קושען די הענד און בעטען זיך: האב חתונה מיט מיר. א, איך וועל זי שוין ברענגען אויף די קניען פאר מיר. און קינדער מוז זי האבען, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט — אין קינדפעט ליגען פון אנקעל. און האלטען זי ווי א הונד, ווי א הינטעלע אנגעבונדען ביי מיר, ביים

בעט, זי זאָל וואַרטען אויף מיר אין בעט אַ האַלבע נאַכט — און איך מיט אַנדערע ווייבער. אַ, זי וועט זיך אויסריכטען ביי מיר.

עפּעס אינווענינ אין זיין הארץ האָט געצווייפעלט אין זיין שטאַרקייט. און די פּאַסיע האָט געברענט דעם עפּעס אין הארצען צו איבערצייגען, אז ער וועט עס געווים טהאָן, און געברומט פאַר זיך:

— צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט — קינדער מוז זי האָבען.

אין דעם איז ווער צוגעגאַנגען צו איהם. ער האָט אויפגעהויבען זיינע ברעמען און געזעהן מאשאַ'ס פאַטער, אהרן, שטעהט פאַר איהם אַ בלייכער, אַ דערשראָקענער, קוקט זיך ארום אויף אַלע פיער זייטען אויב קיינער הערט ניט.

— אַנקעל, ס'איז געווען אַ מיסטייק. דאָס מיידעל האָט דערנאָך געוויינט אַ גאַנצע נאַכט. זי ווייסט ניט וואָס עס איז געווען מיט איהר.

דער אַנקעל האָט געוואוסט, אז דער איד זאָגט ליגען. ער זאָגט עס דערפאַר, ווייל ער האָט מורא פאַר זיין שטיקעל ברויט. נאָר דאָך איז עס איהם געווען אַנגענעהם צו הערען. האָט ער זיך פערטיעפט אין די בריעף, געלאָזט אהרן'ען רעדען און ניט געמאַכט זיך הערען.

— אין אַ פּאָר טעג ארום, זי וועט זיך גוט אויסניכטערען, זאָל דער אַנקעל אריינקומען. אַלעס וועט זיך ערקלעהרען.

— שאַט־אַפּ, מעהר זאָל קיין רייד ניט זיין. האָב ניט קיין מורא, איך וועל דיר ניט ארויסזעצען. אַי עס נאַט דהים קיינד אָוו עי מען — פאַרלויפיג ניט, ביז דו וועסט ניט קריגען קיין בעשעפטי־גונג. נור פערשטעהסט דאָך, אז אויסהאַלטען דיך מיט דיין הויז, ווי ביז יעצט, קען קיין רייד ניט זיין. מאשא איז מיר יעצט גאָר ניט — שי דאָזנ'ט לייק מי. איך האָב גאָר ניט צו איהר, איך ווינש איהר אַלעס גוטס און אז דו וועסט דאַרפען נדן פאַר איהר — פּליעז, ווי יעדען מיין לאַנדסמאַן. אַי עם נאַט דהים קיינד אָוו עי מען — נור פערשטעהסט דאָך, אז עקסטראַ עקספּענסעס קען איך ניט. ווילסטו ביי מיר בלייבען — וועסטו דאַרפען צוריק ארויפגעהן אין שאַפּ אריין, אז ניט וועל איך דיר געבען גוטע רעקאָמענדאַציעס.

— אנקעל, וואס רעדט דער אַנקעל! עס איז דאך גאר ניט געשעהן. דאס מיידעל וועט דאך פערשעהמט ווערען — וואס רעדט דער אנקעל!

דעם אנקעל האט עס זיס געטהאן. ער האט א מינוט אבגעבויגען דעם בריעף און אנגעקוקט אהרן'ען.

— סעס!

סעס איז געקומען צו לויפען

— ווי האט מען איהם גערופען אין דער היים? — פרעגט ער, ווייזענדיג אויף אהרן'ען.

סעם איז שטעהן געבליבען, געצווייפעלט א מינוט:

— דאכט זיך „גארגעל".

— גארגעל איז אלל־רייט! — ער האט זיך אויפגעהויבען און איז ארויסגעגאנגען פון געשעפט אהנע א בליק צו שענקען אהרן'ען.

— סעם, דהי גודס מוז געליפערט ווערען נאך באלטימאר ביז דעם ערשטען, געהערט?

— יעס, אנקעל.

דער אנקעל איז ארויסגעקומען אויף דער גאס. ער האט ניט געוואוסט וואס מיט זיך צו טהאן. די פאסיע האט נאך אין איהם געברענט, און זיך וועלענדיג קיהלען איז ער אוועק צום „ווייבעל" (א זאך וואס ער האט ניט געטהאן זייט ער איז מיט איהר מאן דורכגעקומען ווענען די קינדער). גענומען דאס ווייבעל אין א בעזונדערען צימער אריין, און אוועקגעזעצט זיך מיט איהר עסען געבראטענע קאטשקעלעך און טרינקען שנאפס. איהר מאן, דער קאלעקטאר פון זיינע הייזער, האט זיי געמוזט בעדיענען, טראגען די גוטע זאכען אין שטיבעל אריין. געלאזט זיך פון איהם די קאמאשען אראבציהען און גערופען איהם „גאליציאנער שמענדריק". דער אנקעל האט זיך אנגע'שכור'ט (א זאך וואס האט זיך זעלטען געטראפען מיט איהם) און איז איבערגעבליבען ביים „ווייבעל" איבערנאכט...

13.

מאשא טרעפט זיך מיט'ן אנקעל.

— וואס וועט יעצט זיין, ראזע, וואס? — האט אהרן מעלניק געוויינט.

אין דער היים איז געווען תשעה־באב. די שטובען ניט צוגעראמט א פאר טעג. מען האט ניט געגעסען, ניט געשלאפען. די איבעריגע קינדער זיינען געקומען צו פאהרען פון דער קאונטרי. דאס שוועסטערל ציליע, וועלכע האט קליינערהייט, ווען אהרן האט נאך געוואהנט אין האפקינס סטריט, געשפיעלט „מואוויעס", איז יעצט שוין געווען אן ערוואקסענע פריילין, געגאנגען אין הייס־סקוהל, און האט שוין געהאט אליין אמביציעס צו ווערען א כלה; זי האט אם מעהרסטען אנגעברויעט און געוויינט, אז די שוועסטער געהט זי אונגליקליך מאכען. די איבעריגע קינדער, וועלכע האבען זיך שוין ערצויגען אין וואוילטאג, נור האבען נאך ווי אין א חלום געדענקט די ארימקייט פון האפקינס סטריט, האבען מעהר געפיהלט ווי פערשטאנען דאס אונגליק. זיי האבען ניט געוויינט, נור זיינען ארומגעגאנגען קינדיש־פערזארגט און ערנסט, און די קינדישע פערזארגטקייט האט מעהר געווירקט אויף מאשא'ן ווי דעם פאטער'ס טרעהרען. לאה'לע, די אינגסטע שוועסטערל, וועלכע האט פון קליינערהייט אן געהאט די געוואהנהייט צו שפיעלען די „אמעריקאן לעידי", און האט געהאלטען אין איין פעררינכטען דאס ענגליש אין שטוב, זי האט נור געקוקט מיט איהרע קינדישע אויגען אויף מאשא'ן. מאשא איז געווען איהר אידעאל, און זי האט ניט געוואוסט וואס צו זאגען. זי האט געפיהלט, אז מאשא טהוט אזוי — מוז עס אזוי זיין.

און דער פאטער, אהרן, איז ארומגעגאנגען אין שטוב הילפלאז און שוואך אזוי ווי זיינע קינדער, מיט א פערבונדענע קאפ און האט זיך געהאלטען אין איין ברעכען די הענד:

— וואס וועט יעצט זיין, וואס?

א שרעק האט ארומגעכאפט דעם איד פאר די ארימקייט וואס שטעהט איהם פאר. ער האט גאר ניט געהאט אין זיין לעבען, קיין

גלויבען אין זיך, קיין ענערגיע, נור די גונסט פון אנקעל, וועלכע ער האט געקויפט מיט זיין טאָכטער'ס גליק — און די גונסט שטעהט אין געפאהר, זיין גאנצע פרנסה, זיין לעבען, זיין ברויט און דירה. ער האט זיך געזעהן זינקען אין דעם אבגרונד, פון וועלכען ער האט זיך ארויסגעקריגען. דער איך האט פערלוירען פון וואג, וואס ער האט צוגענומען דורך דער צייט וואס איז איהם גוט געגאנגען — דער איך האט אנגעהויבען אויסצוזעהן ווי אין די אמאליגע יאהרען, ווען ער האט געארבייט ביים אנקעל אין שאפ.

נור די מוטער, ראָזע, האט זיך ניט אונטערגעגעבען. צוערשט האט זי געלאכט פון דער גאנצער געשיכטע: די מויד האט זיך דעם קאפ פערדרעהט, זי וועט זיך אויסשלאפען וועט זי ניכטער ווערען. אבער אז זי האט געזעהן, אז די מויד האט זיך אויסגעשלאפען און איז ניט ניכטער געווארען — האט זי גע'טענה'ט צו מאשא'ן, אז זי האט שוין קיין רעכט ניט חרטה צו האבען.

— יעצט געהסטו חרטה האבען? צו שפעט, מיין טאכטער. האסט איהם ארומגעפיהרט ביי דער נאז פאר פיער יאהר. ער האט פערשפיעלט זיין לעבען איבער דיר; ער וואלט געקענט חתונה האבען מיט דער שעהנסטער און בעסטער מיידעל, ניט מיט אזא שנארעריין ווי דו, וועלכער ער האט א קליידעל געקויפט — יעצט געהסטו חרטה האבען? יעצט, ווען ער האט זיך געלאזט קאסטען אזוי פיעל געלד פאר דיר, און געווארט אויף דיר אזוי לאנג, האסט דו נאך דערנאך חרטה? צו שפעט, מיין טאכטער, צו שפעט. האסט בעדארפט חרטה האבען ווען ער האט דעם ערשטען דאלאר זיך געלאזט קאסטען אויף דיר, ווען דו ביזט נאך א קליינע געווען, בעפאר ער האט דיין טאטען א דזשאב געגעבען — אויף האפקינס סטריט. אויף האפקינס סטריט האסטו בעדארפט חרטה האבען, ניט יעצט.

— אוי, ראָזע, עס איז שוין סיי ווי סיי צו שפעט. דער אנ־קעל וויל מעהר ניט הערען און געדענקען דערפון.

מאשא האט איינגעזעהן, אז די מאמע האט רעכט, נור דאך האט זי זיך ניט געפיהלט שולדיג. עס איז אלצדינג געווארען אזוי אהן איהר וויסען. זי האט ניט געוואוסט, ווען זי איז א קינד געווען, וואס עס הייסט חתונה האבען. ערשט יעצט האט זי עס דערפיהלט. או פאר וואס זי האט זיך אם מעהרסטען געשראקען איז געווען — וואס

זי וועט שטענדיג, שטענדיג שוין זיין מיט'ן אנקעל צוזאמען... געהן שטענדיג מיט'ן אנקעל, זיין שטענדיג מיט'ן אנקעל. זי האט דעם אנקעל ניט פיינט געהאט, פערקעהרט, זי האט איהם זעהר גערן געהאט, און זי איז איהם זעהר דאנקבאר געווען — נור עס איז געווען לאנגווייליג מיט'ן אנקעל. און זי האט זיך געשראקען פאר לאנגווייליגקייט.

— און וואס בין איך שולדיג, מאמע? איך בין ניט שולדיג.

— ווער דען איז שולדיג? איך בין שולדיג? אויף מיר האט ער זיך געלאזט געלד קאסטען? מיך האט ער געשיקט אין היי־סקוהל? פאר מיר האט ער געהאלטען מוזיק־טיטשערס? איבער דיר האט ער רואינירט זיין לעבען. ער וואלט געקענט קריגען א ליידי, א פוירסט קלאס אמעריקאן ליידי. ווענען נור ער וואלט געוואלט. ער האט אבער ניט חתונה געהאט, געווארט אויף דיר — וואס מיינסטו, דו האסט איהם דעם קאפ פערדרעהט און יעצט ווילסטו ניט? מיט ווענען שפיעלסטו זיך? וואס מיינסטו, ער איז דיין גלייכען? דו ווייסט, ווער דער אנקעל איז, דו ווייסט?

מאשא האט ניט פערשטאנען, וואס די מאמע מיינט. זי האט ניט פערשטאנען פארוואס זי האט דעם אנקעל דעם קאפ פערדרעהט. זי האט ניט פערשטאנען, וואס זי האט געטהאן אזעלכעס דעם אנקעל, פאר וואס דער אנקעל דארף אזוי בייז זיין. עס האט זיך איהר גע־דאכט, אז די „מא" און „פא" קענען גאר ניט דעם אנקעל; אז זי וועט אהין געהן און וועט איהם אלעס זאגען, און דער אנקעל וועט אלעס באלד גוט מאכען — ווי ער טהוט יעדעס מאל ווען עס איז טראבעל.

— איך וועל אהין געהן צום אנקעל, איך וועל איהם אלעס זאגען, איהר וועט זעהן, דער אנקעל וועט ווידער גוט ווערען — האט מאשא געזאגט.

— שוין צו שפעט, צו שפעט, ער וויל ניט הערען און גערענקען מעהר — האט אהרן געוויינט.

— וואס צו שפעט? עס איז גאר ניט צו שפעט! — האט ראזע געשריען אויפ'ן מאן — וואס פערקלאגסטו מיר דעם קאפ? נאר איינער — האט זי געקנייפט דעם מאן — לאז זי זיך נור זעהן מיט'ן אנקעל, ער וועט איהר שוין די נארישקייט ארויסשלאגען פון קאפ.

געה, קלינג אן דעם טעלעפאן, רוף אב דעם אנקעל! — האט זי גע־שריען אויפ'ן מאן — וואס שטעהסטו ווי א ליימענער גולם?

אהרן האט געפאלגט די ווייב. ער האט איינגעזעהן, אז זי האט רעכט, ווי תמיד. ער איז צוגעלאפען צום טעלעפאן מיט הארץ־קלאפעניש.

דער אנקעל האט געלאזט לאנג ווארטען אויף זיך ביים טעלעפאן. צוערשט געלאזט זאגען, אז ער איז ביזי; אז ער איז ניטא, און אז מען איז איהם געגאנגען זוכען. נור דערנאך, זעהט אויס, האט ער זיך אליין ניט געקענט בערוהיגען און געלאזט אברופען דעם טעלעפאן צו מאשא'ן. אז ער האט דערהערט מאשא'ס שטימע דורכ'ן טעלע־פאן, איז ער ווייכער געווארען. ער האט זיך אבגערעדט מיט איהר, אז זי זאל קומען זעקס פארנאכט אין סטאר, פון וואנען ער וועט זי ארויסנעהמען אין א „קווייעט ליטטל פליים", וואו זיי וועלען קענען האבען א „טאק".

ארום זעקס א זייגער פארנאכט איז מאשא צוגעגאנגען צום אנקעל'ס סטאר. זי איז געווען אנגעטהאן אין איהר ענגליש־געשני־טענעם ציגעל־קאלירענדיגען הערבסט־סוט; אויפ'ן קאפ, דעם ברייט־טען טונקעלען פילצענעם הוט, וואס איז דאן נור וואס מאדע געווא־רען. זי האט ניט געווארט אויפ'ן אנקעל פאר דער טהיר, ווי זי פלעגט עס אימער טהאן, נור איז גלייך אריינגעגאנגען אין געשעפט אריין. סעם איז איהר אקעגענגעלאפען, זי פריינדליך בעגריסט, און איז געלאפען אנזאגען דעם אנקעל. דער אנקעל איז געווען פערנומען מיט א רייזענדען אין זיין פריוואט אפיס, וואס איז געווען אין אן אבגעצוימטען ווינקעל פון גרויסען סטאר, אין וועלכען עס איז גע־שטאנען די קאסע און וואו עס איז געזעסען דער בוכהאלטער. דער אנקעל האט זיך ניט געלאזט שטערען, געהייסען סעם'ען ער זאל מאשא'ן איינהאלטען א מינוט, ער וועט באלד ארויסקומען, און ער האט ארויסגעקלאפט דורך די שויבען פון אפיס מיט זיינע פינגער: „האלאו, מאשא, אי עם רעדי אין עי מינוט". סעם האט שוין דער־שמעקט, אז עס איז עפעס וואס פארגעקומען צווישען דעם אנקעל און מאשא'ן, און געטראכט זיך, אז ווי עס זאל ניט זיין, איז גוט אבצו־היטען מאנעס דעם קאזין'ס עצה וועלכער האט איהם געראטהען: „חנפ'ע דיך צו צו מאשא'ן, ביזט יעצט ביי איהר אין די הענד".

מאשא איז איהם געפעלען, זייט דער אנקעל האט געצויגען זיין אויפ־מערקזאמקייט אויף איהר. און סעם האט בענוצט יעדע געלעגענ־הייט, וואס עס האט זיך איהם געמאכט, צו בעקענען זיך מיט מאשא'ן, ארויסצואווייזען צו איהר פערעהרונג. אויך יעצט האט סעם גע־האלטען אין איין ריהמען איהר סוט, וועלכען דער אנקעל האט גע־קויפט פאר א סעמפעל, און צוגעגעבען, אז ווען א „באיער" פון א גרויסען סטאר אין שיקאגא וואלט זי געזעהן אין דעם סוט, וואלט ער, סעם, געקענט מאכען א פאר שעהנע דאלאר. ער וואלט געוועזן אנ־גענומען דעם ארדער און וואלט איהם געוועזן פערקויפט צו זיינס א פריינד, א מאנופעקטשורער פון קלאוקס. און נאך האט ער צוגעגע־בען, אז ווען ער האט זי, מאשא'ן, פאר א „מאדעל" — עס רעדט זיך נאר אזוי — וואלט ער באלד אוועק פון אנקעל און אליין געוואו־רען א מאנופעקטשורער פון קלאוקס, ווייל וואס מאשא טהוט אן, זעהט אוים אויף איהר מיט „דיגניטי" (דאס איז געוועזן דער גרעסטער קאמפלימענט, וואס סעם האט געקענט זאגען צו א לידי). נור לאנג פרעהען זיך האט איהם דער אנקעל ניט געלאזט. דער אנקעל איז באלד ארויסגעקומען פון זיין פריוואט אפיס, געווארפען עפעס א בליק אויף סעם'ען, קיין ווארט ניט גערעדט, נור פערקנייטשט דעם שטערען, און אהנע א ווארט צו זאגען אויך צו מאשא'ן, האט ער זי אנגענומען אונטער'ן ארעם און איז מיט איהר ארוים פון געשעפט.

אז זיי זיינען ארויסגעקומען אין גאס ארוים האט זיך מאשא אנגערופען אויף ענגליש:

— אנקעל, דו ביזט זעהר בייז אויף מיר?

דער אנקעל האט איהר גאר ניט געענטפערט. נור האלטענדיג זי פעסט אונטער'ן ארעם, איז ער מיט איהר געגאנגען אויפ'ן טראַ־טואר, קעמפפענדיג שווער געגען דעם שטראם מענשען, וואס האט זיך געגאסען פון אלע ווינקעלעך, פון אלע געשעפטען אויף דער גאס ארוים, און געאיילט זיך צום עלעוויימעד סטיישאן. עס איז געוועזן די שטונדע, ווען די געשעפטען שליסען זיך, און די גאסען זיינען פינ־סטער געוועזן פון מענשען. זיי האבען איבער'ן וועג ניט געקענט קיין ווארט רעדען. דער אנקעל האט זי געצויגען מיט זיך.

— וואוהין געהען מיר, אנקעל? — האט מאשא געפרעגט.

— ווילסטו ניט עסען מיט מיר? — האט דער אנקעל געזאגט, אהנע צו קוקען איהר אין פנים אריין.

— געוויס, איך וויל.

— טא קום.

זיי זיינען אריין אין א שמאל געסעל. דארט האט זי דער אנקעל אריינגעפיהרט אין א בעקאנטען אונגארישען רעסטאראן. דער ווירטה האט דערקענט דעם אנקעל, זיי געגעבען א פלאץ אין א ווינקעל, אז מען זאל זיי ניט שטערען. דער אנקעל האט בעשטעלט עסען און אונגארישען וויין.

ביים עסען איז דער אנקעל נאך אלץ ערנסט געבליבען, געשוויגען, זעלטען ווען געקוקט אויף מאשא'ן, געווען פערקלעהרט, כאטש געגעסען האט ער מיט אפעטיט און פיעל וויין געטרונקען, און פון צייט צו צייט אויפגעפאדערט מאשא'ן צו טרינקען.

— אנקעל, מאך ווידער, אז עס זאל גוט זיין. דו קענסט עס שטענדיג אזוי גוט מאכען — האט זיך מאשא פלוצים אנגערופען, ארויפלעגענדיג איהר מיידעלשע האנד אויפ'ן אנקעל'ס האנד.

— וואס זאל איך גוט מאכען?

— דו ווייסט. ביי אונז איז אזוי שלעכט יעצט — פאפא וויינט, מאמא וויינט.

— פאר וואס וויינען זיי? — האט דער אנקעל געפרעגט וואונדערענדיג זיך — האט עפעס פאסירט?

— האבען מורא, אז דו זאלסט פא ניט אבזאגען פון דער שטעלע.

— פאר וואס זאל איך פא אבזאגען פון דער שטעלע?

— דו ווייסט פאר וואס... — האט מאשא געזאגט פערשעהמט. געשוויגען א מינוט, פלוצים אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען און געקוקט פריי און קינדיש דעם אנקעל אין פנים אריין, און געזאגט מיט א קינדישע, אבער זיכערע שטימע:

— איך ליעב דיר, אנקעל. איך ליעב דיר זעהר. איך ליעב דיר מעהר ווי מיין „פא“ און מעהר ווי מיין „מא“. פילייכט ביזטו צו אנדערע שלעכט, נור צו מיר ביזטו שטענדיג געווען גוט, שטענדיג זעהר גוט. און איך וועל דיר שטענדיג ליעב האבען, קיינמאל ניט לאזען קיין שלעכט ווארט רעדען אויף דיר. איך ליעב דיר. דו ביזט מיין טהייערער, טהייערער אנקעל.

— שווייג, מאשא, שווייג — האט דער אנקעל געברומט ווי פאר זיך — טרינק וויין, טרינק, פליעז.

— איך קען ניט — האט מאשא צוגענומען דאס גלאז פון איהרע ליפען און האט עס באלד אוועקגעשטעלט — ליסטען, אנקעל, — האט זי זיך אנגערופען, און איז צום ערשטען מאל רויט געווארען, רעדענדיג מיט'ן אנקעל און איהרע אויגען האבען אנגעהויבען שיינען מיט א נאסען גלאנץ — איך האב ניט געוואוסט ביז איצט וואס עס מיינט חתונה האבען. יעצט ווייס איך. און איך דענק... און איך דענק, אז אונז חתונה האבען — איז ניט גוט... עס וועט ניט גוט זיין... איך וויל זיין מיט דיר אין דער היים ווי א טאכטער. איך וועל דיר ליעב האבען ווי מיין טהייערען, טהייערען אנקעל — ניט ווי דו ווילסט. דענקסט דו ניט אזוי?

דער אנקעל האט געשוויגען, געטרונקען דעם וויין שווער, און אויפגעמונטערט מאשא'ן.

— טרינק, מאשא, פליעז, טרינק.

— דאנ'ט, אנקעל, דאנ'ט — האט מאשא געזאגט און אוועקגענומען דאס גלאז פון אנקעל און ניט געלאזט איהם טרינקען — איך ליעב ניט ווי דו טרינקסט היינט. איך ליעב ניט — דאנ'ט, דאנ'ט, ענטפער מיר, פליעז, ענטפער. פאר וואס רעדסטו ניט מיט מיר היינט?

דער אנקעל האט זי אנגעקוקט און געשמייכעלט גוט און מיט ליעבע צו איהר.

— ליעבסטו ניט, הייסט עס, דעם אנקעל. ווי, מאשא? איך בין צו אלט פאר דיר, וואס? איך פאס דיר ניט. יעס, מאשא — האט דער אנקעל געלאכט און געמאכט מאשא'ן אויך צו לאכען און פון דעם גאנצען געשפרעך איז עפעס גאר ניט געווארען.

— א, אנקעל, א אלד מען, רעד ניט אזוי. אי לייק יו. יו אר מאי אלד גוד אנקעל. איך וועל שטענדיג זיין מיט דיר, איך וועל וואהנען מיט דיר אין דעם נייעם הויז וואס דו האסט אויפגעפיקסט — אי לייק איט — יו אלד דיער אנקעל.

דער אנקעל האט צוגערופען דעם קעלנער און בעצאהלט. ארויס־געהענדיג האט ער זיך אנגערופען צו מאשא'ן:

— דו ווילסט געהן מיט מיר?

— אומעדום, אַנקעל.

ארויסקומענדיג האָט ער צוגערופען אַן אויטאָמאָביל און געהייסען זיך פיהרען הארלעם וועסט.

— איך וויל דיר ווייזען די נייע מעבעל, דער טאַפּעצירער האָט שוין אויפגעפיקסט די מעבעל. אַלעס איז שוין פאַרטיג. איך וויל, אַז דו זאָלסט זעהן.

מאַשאַ איז טרויעריג געוואָרען און געשוויגען. פּלוצים האָט זי זיך ווידער אָנגערופען:

— אַנקעל, פאַר וואָס ענטפערסטו מיר ניט?

— וואָס?

— דאָס, וואָס איך האָב געזאָגט דיר —

— וואָס, וואָס?

גלויבסטו ניט, אַז עס איז בעסער פאַר אונז, אַז דו זאָלסט בלייבען מיין אַנקעל, מיין גוד, גוד פּאַ, און איך דיין טאָכטער — ווי מיר זאָלען חתונה האָבען?

— עס איז אָלל־רייט, מאַשאַ. שווייג, שוויג — און זיי זיינען שוין שטיל געבליבען איבער'ן גאַנצען וועג נאָך הארלעם.

.14

דאָס בלויע צימער.

דער אַנקעל האָט אריינגעפיהרט מאַשאַ'ן אין דעם הויז אריין, וואָס ער האָט אויסגעריכטעט אויף צו וואָהנען נאָך דער חתונה. דאָס הויז איז שוין געווען אין גאַנצען איינגעריכטעט, די מעבעל האָט נאָך פריש געשמעקט מיט לאַק, די פאָרהאַנגען האָבען שוין געהאַנגען, און דאָס גאַנצע הויז האָט געוואַרט אויף די איינוואָהנער. דער אַנקעל האָט ליכטיג געמאַכט אין אַלע צימערען און עס האָבען אָנגעהויבען צו פינקלען די געשליפענע גלאָז־וואַרג, די וואַזאַנען, די פּאָרצעלאַיענע הינד און קעץ, מיט וועלכע אַלע צימערען זיינען פול געווען. דער אַנקעל האָט ארומגעפיהרט מאַשאַ'ן פון איין צימער אין אַנדערען. די צימערען זיינען געווען רייך אויסמעבלירט, לויט דעם געשמאַק פון

אן אַלל־רייטניק, היימיש ווארם, מיט אַ סך מעבעל, קליינע שטיקלעך און זעהר פיעל אַנגעשטעלטע קלייניגקייטען. די „פּאַרלאָר" האַט געמאַכט דעם איינדרוק ווי אַ קראַם פון עלעקטרישע לאַמפּען און פאַר־צעלאַיענע הינד. און דער אַנקעל האַט יעדעס מאָל איבערראַשט מאַשאַ'ן מיט אַ נייעם ליכט־עפּעקט. דאַ האַט אַ קאַץ ארויסגעשטאַרט אַ פּאָר געלע לייכטענדע אויגען. באַלד האַט זיך אַ הענגעל וויינ־טרויבען פון אַ שראַנק אראָב אַנגעהויבען צו לייכטען און באַלד אַן אַנדער שטיק גלאַז־וואַרג. מען האַט געזעהן, אַז דער אַנקעל האַט זיך זעהר אַבגעגעבען מיט דעם אויסמעבלירען די צימערען און האַט אין זיי אריינגעלעגט זיין ליעבע און זיין פאַנטאַזיע. נור אַם מעהר־סטען האַט געטראָגען שפּורען פון זיין אויפמערקזאַמקייט דער שלאָפ־צימער. דער שלאָפ־צימער איז געווען איינגעאָרדענט מיט די צערט־ליכקייט פון אַ גראַבען מענשען. אַלצדינג אין צימער איז געווען בלוי. די ווענד בעמאַהלט מיט ביליגע לאַנדשאַפטען, וועלדער און טיי־כען, באַדענדיגע פרויען, טאַנצענדע פעען, און דער באַלקען ווי אַ נאַכט־הימעל מיט שטערען. אַ בלויער פראַנצויזישער גרויסער דיוואַן האַט צוגעדעקט דאָס גאַנצע צימער. דאָס בעט איז געשטאַנען אויף אַ פּיעדעסטאַל בעהאַנגען מיט אַ בלויע זיידענע חופּה, נור דאָס ליכט האַט ניט אויסגעהאַלטען דעם סטיל. דאָס ליכט איז אויך דאַ גע־ווען ווי אין „פּאַרלאָר", פערשיעדען־פאַרביג, רויט, בלוי, העל, און דאָס האַט צושטערט די האַרמאָניע פון צימער. דער אַנקעל האַט גע־גבען אַ דריק אין אַ קנאָפּ און אַ עלעקטרישע פּיאַנאָלאַ, וועלכע איז געשטאַנען אין אַ צווייטען צימער און איז געווען בעהעפטעט מיט דעם שלאָף־צימער, האַט פּלוצים אַנגעהויבען צו שפּיעלען.

דער אַנקעל האַט זיך אַם לענגסטען אַבגעשטעלט אין שלאָפ־צימער און גענומען זיך זעהר זאַרגפעלטיג בעטראַכטען דאָס בעט, מיט אַלע איינצעלהייטען. מאַשאַ איז רויט געוואָרען און דאָס האַרץ האַט איהר אַנגעהויבען צו קלאַפּען. זי האַט געוואָלט וואָס שנעלער ארויס פון דעם צימער. דאָס צימער מיט דער בעט אויף דעם פּיע־דעסטאַל האַט זי אַן עפּעס דערמאַנט און ארויסגערופען ביי איהר אנגסט, אַ הייסע ציטערענדע אנגסט — ווי מ'וואָלט אַ צום טויט־פער־אורטהיילטען געוויזען דעם עשאַפאָט, אויף וועלכען עס וועט ווע־רען אויסגעפיהרט זיין טויט־אורטהייל. און דאָך האָט אַ געהיימע

קראַפט זי געצויגען צו קוקען אויף דעם בעט. דאָס צימער איז איהר פאַרגעקומען אזוי ווי אַלט בעקאַנט, ווי זי וואָלט עס אַמאָל אין חלום געזעהן, און זי האָט געפיהלט אַ געוויסע משפּחה'דיגע נאָהענטקייט צו דעם צימער, און צו דער בעט, ווי אַ קראַנקער צום טויט. זי האָט זיך געשראָקען פאַר דעם געדאַנק, און פּרובירט ארויסגעהן פון צימער. דער אַנקעל אָבער איז געבליבען זיצען אויפ'ן ראַנד פון בעט און זי אריינגערופען:

— וואו לויפסטו, מאַשאַ? בלייב דאָ. ווי געפעלט עס דיר, האַ?

— אַה, שעהן — האָט מאַשאַ אָבגעענטפערט, קוקענדיג ערגעץ אין אַ זייט.

— שעהן, וואָס? — האָט דער אַנקעל געלאַכט, געגעבען אַ דריק אַ קנאָפּ אין וואַנד, און דאָס גאַנצע צימער איז בעגאָסען געוואָרען מיט אַ בלוט־רויטעם ליכט, וועלכע האָט די בלויע פאַרבען פון צימער געמאַכט געל, און דאָס גאַנצע צימער האָט מיט אַמאָל אָנגענומען אַ קאָליר ווי ניט פון דער וועלט. אַלעס איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין עפּעס געהיימניספולעס, די מעבעל, די פאַרבען פון די ווענד, און דער אַנקעל, ווי אַ פּעטע געלע חיה, איז געזעסען אויפ'ן בעט...

— נור דאָס ליכט האָט ניט לאַנג געדויערט. באַלד האָט דער אַנקעל געגעבען אַ דריק אין אַנדער קנעפּעל און דאָס צימער איז בעגאָסען געוואָרען מיט אַ בלויעם ליכט, אַ ווייסעם ליכט. דער אַנקעל האָט גערן געהאַט די ליכט־עפעקטען און ער האָט בעזאָרגט דאָס שלאָף־צימער מיט פערשיעדענע ליכט־קאָמבינאַציאָנען. און די עלעקטרישע פּיאַנאָלאַ האָט געהיימניספול געשפּיעלט אַ ביליגען וואַלצער פון אַ צווייטען צימער ארויס...

— נו, ווי גלייכסטו דאָס, מאַשאַ?

— אַ, שעהן!

— וואָס קומט אָבער ארויס, אַז דו האָסט מיך ליעב נאָר ווי אַן אַלד גוד אַנקעל — ניט מעהר ווי אַן אַלד גוד אַנקעל. ווי האָסטו געזאָגט, מאַשאַ? ווי אַן אַלד גוד אַנקעל.

— פּליעז, רעד ניט אַזוי, אַנקעל, איך גלייך ניט ווי דו רעדסט.

— ליסטען, מאַשאַ — איז דער אַנקעל פּלוצים ערנסט געוואָרען. איך מוז מיט דיר רעדען אָפען. דו ביזט שוין מעהר קיין קינד ניט.

דו פערשטעהסט וואס איך מיין. קיין גוד אלד אנקעל וויל איך ניט זיין, איך האב קיין חשק ניט, איך וויל עס ניט.

מאשא איז שטיל געבליבען, האט געבויגען דעם קאפ צו דער ערד.

— וועלל, איך בין צופריעדען וואס עס איז יעצט ארויסגעקומען און ניט שפעטער — האט דער אנקעל וויטער גערעדט — יעצט וועט צום ווענינגסטענס קיין טראבעל ניט זיין. דאס הויז קען איך פערדינגגען, אדער אפשר עפעס אנדערש טהאן דערמיט.

— ביזט בייז אויף מיר, אנקעל? — האט מאשא געפרעגט.

— בייז? פאר וואס זאל איך זיין בייז? פאר דעם געלד וואס דו האסט מיך אפגעקאסט? אה, אה, מיינע לאנדסלייט קאסטען מיך אזוי פיעל. ניין, איך בין ניט בייז, איך בין ניט גוט. און פילייכט האסטו שוין וועמען, דארף מען חתונה מאכען, שיק דעם פאטער צו מיר. וואס איך טהו פאר אלע מיינע לאנדסלייט, וועל איך טהאן פאר דיר אויך. און איך ווינש דיר גליק, מאשא. דער יונגער מאן, ווען ער איז פעהיג צו עפעס, קען ער קומען צו מיר, פילייכט וועל איך עפעס קענען טהאן פאר איהם.

מאשא האט אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען אויפ׳ן אנקעל. זי איז געווען צוגעוועהנט צו איהם ווי א קינד צו א פאטער, און די שפראך וואס ער האט גערעדט יעצט, האט זי קיינמאל פון איהם ניט געהערט, און זי האט מורא געקריגען פאר איהם. דאך איז זי געווען צוגעוועהנט צו איהם, און זי איז צוגעגאנגען צו איהם און געפיעסטשעט זיך צו איהם, ווי א קינד צו א גרויסען, פאר וועלכען עס האט מורא:

— דיער אנקעל, פליעז רעד ניט אזוי. איך ווייס ניט וואס איך זאל טהאן. איך בין א נאריש מיידעל. דו האסט רעכט, דו האסט אזוי פיעל גוטעס געטהאן מיט מיר, מיט מיין פא, מיט מיין מא — און איך בין אזוי שלעכט, אזוי נאריש. מאי גוד, גוד אנקעל — און זי האט בעהאלטען איהר קאפ אין זיין האלז, און הייסע טרעהרען און א קינדישער קוש, וואס זיינען געקומען פון אימה און אונבעהאלפענקייט האבען געווארעמט דעם אנקעל׳ס אלטע הארטע הויט.

א מינוט האט עס איהם גוט געטהאן, און ער האט זיך געלאזט קושען. נור באלד האט זיין אינערליכער מענליכער שטאלץ פראטעסטירט געגען די אונשולדיגע קינדישע קושען. ער האט זי געוואלט

ארומגעהמען און קושען אין מויל אריין, ווי א מאן א ווייב, נור איהרע טרעהרען האבען איהם צוריקגעהאלטען דערפון, ווייל די טרעהרען האבען זי קינדיש געמאכט, און ער האט בעגעהרט צו קושען די פרוי אין איהר... האט ער זי אראבגענומען פון זיך און אבגערוקט זי:

— דו פערגעסט זיך, מאשא, דו ביזט שוין מעהר ניט קיין קינד, דו ביזט אַן ערוואקסען מיידעל.

מאשא איז רויט געווארען, פערשעהמט, איהרע טרעהרען זיינען געבליבען הענגען אין מיטען איהרע אויגען, און זי האט געקוקט מיט נאסע אויגען אויפ'ן אַנקעל און ניט געוואוסט וואס צו טהאָן.

— ווילסט אהיים געהן? — האט דער אַנקעל זי געפרעגט.

— יא — האט מאשא געשאקעלט מיט'ן קאפ.

דער אַנקעל האט אויסגעלאָשען דאס ליכט, זעהר זארגפעלטיג פערשלאסען די טהירען פון הויז, אויף מאשא'ן האט ער זיך ניט ארומגעקוקט, ווי זי וואלט דא ניט געווען. אויפ'ן וועג, בעפאר ער האט זי אראבגעלאזט פאר איהר הויז, האט ער געזאגט צו איהר:

— זארג דיך ניט, מאשא, אלעס וואס איך וועל קענען טהאָן פאר דיר, וועל איך טהאָן, ווי פאר אלע מיינע לאנדסלייט און משפחה — און ער איז אוועקגעפאהרען.

אין דער היים האבען „פא“ און „מא“ געווארט מיט אנגסט אויף מאשא'ן. נאר מאשא האט זיי גאר ניט געענטפערט אויף זייערע פרעגענדע בליקען, און איז אריין צו זיך אין צימער.

אהרן האט עפעס נאכגעשריען און געוואלט פרעגען, נור די ווייב האט איהם געצופט ביים ארבעל און געברומט צו איהם:

— לאז זי געהן, היינט פרעג זי ניט.

אהרן האט איינגעזעהן, אז דאס ווייב האט רעכט, ווי תמיד.

מאשא איז געלעגען א גאנצע נאכט. דורך דער נאכט איז איהר קלאָהר געווארען, אז זי האט ניט מעהר קיין רעכט אויף קיין גליק, אז זי איז אויפגעצויגען געווארען מיט א שנור אויפ'ן האלז, אז מען האט זי פערקויפט, ווען זי איז נאך א קינד געווען, פאר דער בעקוועמליכקייט פון „פא“ און „מא“ און פון איהר גאנצע משפחה. זי האט זיך דערמאנט אן האפקינס סטריט, בעפאר דער אַנקעל האט זיך פאר זיי אנגענומען, ווי זי איז געווען די „קליינע מאמע“ פון הויז. זי האט געשמייכעלט דערמאָנענדיג זיך, ווי זי האט אבגענארט דעם

גראָסערי־מאַן און דעם בוטשער מיט דעם צויבער־וואָרט: „פּאַ אַר־בייט שוין". זי האָט זיך דערמאַנט, ווי זי האָט דעם טאַטען אַהיים געשלעפּט, ווען ער איז אַנטלאָפן פון דער מאַמען און נאָך אַזעלכע עהנליכע סצענעס. און זי האָט איינגעזעהן, אַז זי האָט נאָך ביז איצט ניט אויפגעהערט צו שפּיעלען די ראָלע פון „די קליינע מאַמע". און זי טאָר די ראָלע שוין מעהר פון זיך ניט אַראָבוואַרפען.

זי האָט געזעהן דעם „עשאַפּאָט" — דאָס שלאָף־צימער מיט דעם בלויען, רויטען, געלען ליכט — און פּילייכט איז עס געווען דער עשאַפאָט, די תליה וואָס האָט זי געצויגען צו זיך... זי האָט זיך גע־שראָקען פאַר דעם בלויען שלאָף־צימער, און עס האָט זי געצויגען צום בלויען שלאָף־צימער. זי האָט שוין איין מינוט ניט געקענט אויפ־הערען צו קלעהרען וועגען דעם בלויען צימער. עס האָט זי געצויגען מיט די זעלבע קראַפט, ווי עס ציהט דעם קראַנקען צום טויט. צומאָר־גענס האָט זי, צו אַלעמענס איבערראַשונג, געזאָגט דעם פאָטער, אַז ער זאָל רעדען מיט דעם אָנקעל, אַז זי בעדויערט איהרע רייד, און —

אָבער דער אָנקעל האָט זיך ניט געלאָזט רעדען. ער האָט ניט געוואָלט הערען און געדענקען מעהר דערפון. אהרן מעלניק מיט'ן וויב זיינען געקומען בעטען זיך ביי איהם אַז ער זאָל רחמנות האָבען אויף זייער יונג קינד, און ער זאָל ניט צוברעכען איהר יונג לעבען — אָבער דער אָנקעל האָט נאָר געוואָלט, אַז מאַשאַ זאָל קומען צו איהם אַליין און איהם זאָגען, וואָס זי האָט צו זאָגען. און דערנאָך וועט ער זעהן, וואָס ער האָט צו טהאָן. און צוגעגעבען האָט ער:

— פּליעז, טהוט מיר אַ טובה און נויט זי ניט צו טהאָן זאַכען, וואָס זי וויל ניט, פאַר אייער שטיקעל ברויט.

מאַשאַ האָט געפיהלט די בעליידיגונג וואָס דער אָנקעל וויל פון איהר, אַז זי אַליין זאָל זיך קומען בעטען ביי איהם. דורך די פּאָר טעג איז יעדעם געפיהל פון אַכטונג און טאָכטערליכע ליעבע, וואָס איז געוואָרען איינגעפּלאַנצט אין איהר האַרץ צו איהם דורך דער גאַנ־צער צייט, וואָס ער האָט זיך אינטערעסירט מיט איהר, אויסגעריסען געוואָרען ביי איהר. זי האָט שוין מעהר גאָר ניט געפיהלט צו איהם נאָר פעראַכטונג און עקעל. זי האָט אָבער ניט געקענט בייסטעהן די בעטענדע שנאָרעדיגע בליקען פון איהר „פּאַ" און „מאַ", פון איהרע ברידערלעך און שוועסטערלעך, וועלכע האָבען געקוקט אויף

איהר ווי שטומע בעשעפּעגישען: טהו עס פּאר אונז. זי איז געווען „די קליינע מאַמע" און ניט קיין כח געהאַט ווידערצושטעהן די גע־פיהלען פון איהר מוטערליכקייט, וועלכעס זי האָט גענומען אויף זיך פון קליינערהייט אַן.

זי האָט זיך דורך דער צייט געזעהן מיט טשאַרלי'ן, ניט דער־פאר וואָס זי האָט ערוואַרטעט צו הערען פון איהם אַ וואָרט וואָס זאָל איהר כח געבען אויסצוהאַלטען דעם קאַמפּף, נור זי האָט געוואָלט זעהן, אפשר וועט איהר זיין אנבליק מעהר קראַפט און האָפנונג גע־בען. זי האָט זיך אָבגערעדט מיט איהם צו טרעפען, און ווידער האָבען זיי אַ גאַנצען טאָג דורכגעשפּאַצירט די פינפטע עוועניו און סענטראַל פּארק און טשאַרלי האָט ווידער געהאַלטען אין איין רעדען פון גרויסע זאַכען, וועגען בעפרייען די וועלט, און וועגען דעם תכלית פון לעבען, און דערציעהלט איהר פון זיינע פּלענער צו אָרגאַניזירען אַ סטרייק ביים אַנקעל. אָבער פּאר איהר אליין, פאר איהר לעבען, פאר איהרע אייגענע אינטערעסען, האָט ער קיין וואָרט ניט געהאַט. ווי דענסטמאָל האָט זיך טשאַרלי אינטערעסירט מיט דער גאַנצער וועלט, נור ניט מיט איהר, אזוי אויך דאָס מאָל האָט טשאַרלי זי ניט געזעהן. שוין האָט זי איהם געוואָלט פון אלצדינג דערציעהלען און בעטען איהם, אַז ער זאָל איהר העלפען שטאַרק זיין, זי זאָל כח האָבען ווידער אָנ־צוהויבען דאָס לעבען אויף אייגענער אחריות, אויף אייגענעם רעכנונג, ער זאָל איהר העלפען שטעלען זיך אויף די פיס. אָבער טשאַרלי איז געווען פּערנומען מיט אַזעלכע גרויסע וועלט־זאַכען, אַז זי האָט ניט געוואוסט, ווי זי הויבט אַן רעדען מיט איהם וועגען זיך, וועגען איהר קליינעם לעבען. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז פאר טשאַרלי'ן איז דאָס צו קליין, ער זאָל זיך מיט אַזעלכע „פּריוועט אפעירס" אָבגעבען.

זי איז אהיים געקומען פון טשאַרלי'ן נאָך מעהר פערלאָזט און איינזאַם, ווי זי איז געגאַנגען צו איהם. קיין וואָרט וועגען זיך האָט זי מיט איהם ניט גערעדט, און טשאַרלי'ן איז עס גאָר ניט איינגע־פאַלען. זי האָט געפּרואווט אַמאָל אליין שטעלען זיך אויף די פיס, געגאַנגען זוכען אַ דזשאָב, נאָך אַן אַנאָנס פון אַ צייטונג — איז אין דער היים געווען תשעה־באב, און די שטומע בליקען פון די קליינע שוועסטערלעך און דעם טאַטען'ס ציטערען. און וואָס איז דער

חילוק — שוין לאנג איז די שנור אויפ'ן האלז ארויפגעצויגעו. זי איז געבוירעו געווארעו מיט דער שנור אויפ'ן האלז.

זי איז געגאנגעו צום אנקעל. זי האט מעהר ניט געפיהלט צו איהם, ווי עקעל און פעראכטונג — דאך איז זי געגאנגעו. זי האט קלאהר געוואוסט און געפיהלט די בעדייטונג פון דעם גאנג, די רע־זולטאטעו דערפון, און זי האט געזעהו דאס בלויע שלאף־צימער מיט דעם בעט אויפ'ן פיעדעסטאל... און אפשר איז עס געווען דאס בלויע צימער און דאס בעט אויפ'ן פיעדעסטאל, וואס האט זי גע־בראכט צו פערבויגעו אלע בעליידיגונגעו און אלע געפיהלעו און געהן אליין צום אנקעל זיך בעטעו, אז ער זאל חתונה האבעו מיט איהר. עס איז געווען ווי דאס בלויע צימער וואלט איהר כישוף אנגעטהאו. יא, זי האט געבענקט נאך דעם בלויעו צימער, אין דער שטיל, אין געהיים, טיעף אין זיך האט זי געבענקט נאך דעם בלויעו צימער מיט אלע זיינע סודות'דיגע ליכט עפעקטעו. איהר פאנטאזיע האט זיך צושפיעלט ארום דעם בלויעו צימער און געמאהלט איהר פערשיע־דענע שרעקענדע בילדער. און דאס בלויע צימער האט געצויגעו צו זיך, ווי דער טויט דעם קראנקעו...

דער אנקעל האט איהר, ווי דעם ערשטעו מאל, גענומעו אין אונגארישעו רעסטאראו. ער האט פון אלצדינג גערעדט, נור ניט ווע־געו דעם, צו וואס מאשא איז געקומעו. ער האט איהר אפילו ניט געהאלפעו מיט קיין ווארט. ער האט געוואלט האבעו די גאנצע בע־לייניגונג, אז זי זאל זיך טאקע בעטעו ביי איהם, און דערמאנעו מיט'ן גאנצעו מויל צו וואס זי איז געקומעו. די בעלייניגונג האט ער גע־קראגעו, ווען זיי זיינעו ווידער געווען אין דער בייער וואהנונג, און ער האט זי ווידער אריינגעבראכט אין בלויעו צימער. דער אנקעל האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן בעט, ווי א תליון אויפ'ן קלאץ און געזאגט:

— נו, דא קענסטו מיר זאגעו, וואס דו האסט מיר צו זאגעו.

— אנקעל, איך בין גרייט חתונה צו האבעו מיט דיר, — האט מאשא געזאגט.

— איז דאס סא, בין איך שוין ניט מעהר צו אלט פאר דיר?

— אנקעל —

— איך וויל וויסן אָפענע ווערטער, אַ קלאָהרע סיטואַציע, פאַר וואָס האָסטו פריהער ניט געוואָלט, און איצט ווילסטו יאָ? איז עס דערפאַר, ווייל דיין „פאַ" האָט דיר געגוויט דערצו? זאָג מיר.

— אָבער, אַנקעל, פאַר וואָס רעדסט דו אַזוי צו מיר?

— איך וויל עס וויסן. עס מוז דאָך זיין אַ „ריזאָן", פאַר וואָס יעצט ווילסטו יאָ מיט מיר חתונה האָבען און פריהער האָסטו ניט געוואָלט?

— דער „ריזאָן" איז, ווייל — איך ליעב דיר! — האָט מאַשאַ געזאָגט פערשעהמט.

— ווי וואָס ליעבסטו מיך, ווי אַן אַלד גוד אַנקעל, אָדער ווי צ מאַן, מיט וועלכען מען וויל הייראַטהען?

מאַשאַ האָט אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען צו איהם און געזאָגט:

— פאַר וואָס פרעגסטו מיך אַזעלכע פראַגען? דו ווייסט עס אַליין.

— איך וויים עס שוין גאָר ניט אַליין. פריהער האָסטו מיך אַנ־דערש געליעבט.

— פריהער בין איך אַ קינד געווען — האָט מאַשאַ געענטפערט אין דער שטיל.

— און יעצט?

מאַשאַ האָט געקוקט אויף איהם און דערקענט אין איהם דעם אַלטען „אַנקעל". זי האָט זיך דערמאָנט די סצענע, ווען זי איז אַ קינד געווען און ער האָט פערשעהמט איהר פאָטער אין איהרע אויגען, און ווי דענסטמאָל האָט זי זיך געוואָלט אויפהויבען און שרייען איהם אין פנים אריין: „ביעסט, דאָג", נור אַ געפיהל פון נקמה אין זיך אַליין האָט זי געגוויט צו שטעהן און אויסצוהאַלטען די אינקוויזיציע. זי האָט געשוויגען.

— און וואָס יעצט? — האָט דער אַנקעל נאָך אַמאָל געפרעגט.

— וואָס, יעצט?

— און ווי אַזוי האָסטו מיך יעצט ליעב?

— יעצט האָב איך דיר ליעב, ווי אַ מאַן מיט וועלכען מען וויל הייראַטהען — האָט זי געקוקט גלייך דעם אַנקעל אין פנים אריין.

— ווי א מאַן — האָט דער אָנקעל איהר נאָכגערעדט. ער איז צוגעגאַנגען, זי אַרומגענומען און טיעף איהר געקושט אין מויל אריין...

מאַשאַ איז אוועקגעגאַנגען פון אָנקעל און זי האָט געהאַט דאָס געפיהל, אַז יעצט מעג זי שוין אַלעם טהאָן. און זי איז טאַקע געווען פעהיג אויף אַלצדינג...

(ענדע פון צווייטען טהייל)

דריטער טהייל

1.

מאַן און ווייב.

מאשא האָט געשוואַנגערט (עס איז שוין געווען צוויי יאהר נאָד דער חתונה). און אַנקעל מאַזעס האָט געציטערט איבער איהר, ווי מען ציטערט איבער אַ קליין שוואך קינד. ער האָט ניט געקענט איינזיצען אין געשעפט און יעדער פערטעל שעה האָט ער זיך גע־לאָזט פערבינדען מיט דער היים, און געפרעגט דורכ'ן טעלעפאָן אויף מאשאַ'ן און אָנגעזאָגט: „מאשא לעבען, פליעז, בעוועג זיך ניט". געהערט, אַז אַלעס איז גוט אין דער היים, האָט ער זיך בערוהיגט און איז ארויף צו די שניידערס, און שפּאַס געמאכט מיט די לאַנדס־לייט:

— נו, שלמה'לע, וואָס שווייגסטו, זינג אַב דיין קדושה'לע.

עס האָט זיך בעמערקט אַ וואונדערליכע ענדערונג אין זיין כאַראַקטער פון טאָג צו טאָג, זייט דער אַנקעל האָט חתונה געהאַט. ניט נאָר איז זיין בעציהונג צו מענשען געוואָרען אַ אַנדערע, נאָר דאָס אויסערליכע זיינס האָט זיך אפילו געענדערט. דאָס געזיכט זיינס האָט אָנגענומען אַ אַנבליק מעהר פון מענשליכען געשטאַלט. עפּעס אַ ווייכעס און אַז אונבעהאָלפענעס האָט זיך אריינגע'גנב'עט צווישען די פעטע פאַלדען פון ארום זיין מויל, און די טיעף איינגע־זונקענע אויגען — דאָס פּנים האָט שוין מעהר ניט געשראָקען. ווי אַ ווייבע ווייבליכע האַנד וואָלט ליעבע איינגעקנאָטען אין די קנייטשען פון זיין פּנים און צערטליכקייט איינגעהויכט אין זיי, צערטליכעס

פון איהר וועזען. און עס איז געווען אזוי ווי ער וואָלט בייטאָג פערשפּרייט ארום זיך די ליעבע און ווייכקייט וואָס ער האָט פון ערגעץ אַ געהיימען קוואַל איינגעזאַפּט. אַנקעל מאָזעס האָט געשמיי־כעלט, געשמייכעלט צו זיינע מענשען. אַנקעל מאָזעס איז געוואָרען פריינדליכער, און וואָס אַ טאָג האָט מען פערלאָרען פאַר איהם די אימה און דעם רעספּעקט, און אויפגעהערט זיך צו שרעקען פאַר איהם.

נור אַם מעהרסטען האָט זיך געפיהלט די ענדערונגען אין אַנקעל מאָזעס זייט מאַשאַ האָט אָנגעהויבען צו שוואַנגערען. פון ערשטען טאָג אַז האָט מען עס באַלד געוואוסט אין סטאָר און ביי די שניי־דערס אויבען און ביי אַלע לאַנדסלייט. און געוואוסט האָט מען עס דורך אַנקעל מאָזעס' האַלטען זיך, דורך זיין אונרוהיגקייט, דורך זיין יעדעס מאָל אָנקלינגען אַהיים און דורך זיין גוט שמייכעלע, און מען האָט אָנגעהויבען צו לאַכען פון איהם הינטער דעם רוקען און גערוימט זיך אין די אויערען פערשיעדענע סודות, און געוואָרפען בליקען אין געהיים אויף סעמ'ען.

נור אויף סעמ'ען האָט מען מורא געהאַט צו קוקען. עס איז געווען, ווי סעם וואָלט איבערגענומען אין זיינע הענד אריין די לייַ־צעס, וועלכע אַנקעל מאָזעס האָט אָבגעלאָזט. אַנקעל מאָזעס האָט זיך וואָס אַמאָל מעהר פערלאָזט אויף סעמ'ען אין די ביזנעס. סעם איז ניט בלויז געוואָרען דער „אינסייד מען", נור ער האָט איינציגווייז איבערגענומען די בעשטעלונג פון דרויסען. סעם האָט דורכגעקוקט די אָרדערס. סעם האָט ארויסגעשיקט די סיילסלייטע איבער'ן לאַנד, און ביסלעכווייז איז סעם געוואָרען דער ריכטיגער „באָס" אין סטאָר, און מורא האָט מען געהאַט פאַר סעמ'ען מעהר ווי פאַר'ן אַנקעל.

אַנקעל מאָזעס האָט זיך אין די לעצטע צייט אָנגעהויבען צו אינטערעסירען מיט אַזעלכע זאַכען, וואָס גיבען ניט קיין פּרעסטיזש אַ ביזנעס־מאַן, פאַר וועלכען מען זאָל דרך־ארץ האָבען. אַנקעל מאָזעס איז געוואָרען רעליגיעז, אינטערעסירט זיך מיט דער שוהל פון די לאַנדסלייט, און דאָס וואָס ער האָט ניט געהאַלטען צו דער חתונה, האָט ער יעצט געוואָלט אויספּיהרען — קויפען די קוזמינער לאַנדסלייט אַן אייגענע שוהל. ביז איצט איז ער נאָר געווען דער „פּרעזידענט" פון די קוזמינער לאַנדסלייט אויפ'ן פּאַפּיער. זייט נאָך

דער חתונה האט זיך אַנקעל מאָזעס אַנגעהויבען אינטערעסירען מיט דער סאָסייעטי, און אריינגעלעגט זיינע גאַנצע ביזנעס־פעהיגקייטען און אויסגענוצט זיינע „ביזנעס עקספּיריענס" פאַר'ן „בענעפיט פון דער סאָסייעטי". אַנקעל מאָזעס האָט געקויפט פאַר דער סאָסייעטי אַ נייעם פּלאַץ פאַר אַ סעמעטערי און האלב דערפון גלייך פערקויפט אַן אַנדער סאָסייעטי, און דערפון אזוי פיעל געלד פערדיענט, אַז די קוזמינער סאָסייעטי האָט געקראָגען איהר סעמעטערי לאַטס כמעט בחינם. יעצט נוצט ער אוים זיינע גאַנצע סוחרי'שע פעהיגקייטען ארויסצוקריגען אַ שוהל פאַר דער סאָסייעטי. ער האָט שוין דורך אַ ביזנעס טריק געקראָגען אַ פּלאַץ אויף אַ שוהל כמעט בחינם און יעצט האַנדעלט ער דאָס אונטער אַ טויש צו מאַכען אויף אַ הויז. אַנקעל מאָזעס וועט קריגען אַ שוהל פאַר די לאַנדסלייט. און זייט אַנקעל מאָזעס אינטערעסירט זיך מיט די קוזמינער סאָסייעטי, איז די סאָסייעטי געוואַקסען, רייך געוואָרען און האָט שוין איינגעשלונגען אַ פּאָר אַנדערע קלענערע סאָסייעטלעך. זיינע פּערדיענסטען פאַר קהל'שע אַנגעלעגענהייטען האָבען איהם באַלד בעריהמט געמאַכט ארוים פון די גרענעצען פון קוזמינער לאַנדסמאַנשאַפט. אַנדערע סאָסייעטיס פּרואווען פּעראינטערעסירען אַנקעל מאָזעס אין גרעסערע אונטערנעהמונגען פאַר טובת הכלל. אַנקעל מאָזעס איז שוין וויים־טשערמאַן פון אַ מושב זקנים, אַ טרעזשורער פון אַ תלמוד תורה און אַ דירעקטאָר פון אַ קליינעם האָספּיטאַל — און זיין בעריהמטהייט אלס פילאַנטראָפּ און כלל־מענש וואַקסט אין שטאָדט.

זעלבסטפּערשטענדליך האָט אַנקעל מאָזעס אַבגעשניטען יעדע בעציהונג מיט יענער ווייבעל, וועלכע האָט געהאַט פּרעטענזיעס צו איהם וועגען קינדער. אַנקעל מאָזעס האָט ליעב געקראָגען זיין היים און זיין ווייבעל, און איז געוואָרען אַ מאָראַלישער מענש. ער האָט ליעב געהאַט די ריינקייט פון זיין שטוב, און ניט געקענט פּערשטהן ווי אזוי האָט ער געקענט אַמאָל אַנדערש לעבען, און דערמאָנענדיג זיך זיין אַמאָליגעס לעבען, האָט ער זיך אַבגעשאָקעלט דערפון און געהאַלטען פאַר אַ שלעכטען חלום. אַנקעל מאָזעס האָט געפּרעדיגט מאָראַל צווישען זיינע מענשען, זיינע לאַנדסלייט. מיט דער צייט איז ער געוואָרען אַ שופט און אַ פּאַטריאַרך צווישען זיינע לאַנדסלייט. די לאַנדסלייט האָבען איהם פּערטרויט זאַכען וועגען

זייער אינטימען לעבען, און געפרעגט איהם עצות. אַנקעל מאָזעס איז אויפגעבראכט געוואָרען איבער געשעהענישען, גערופען דעם שולדיגען און מוסר געזאָגט. שלום געמאכט צווישען מאַן און ווייב, און אָנגעזאָגט, אַז אַזעלכעס זאָל מעהר ניט געשעהן. און אַלע מאָל האָט ער געקענט קוקען דער ווייבעל, וועלכעס ער האָט מוסר געזאָגט, אין די אויגען אריין...

אַנקעל מאָזעס איז פריה אַהיים געקומען פון די ביזנעס. ער האָט ניט געקענט איינזיצען אין געשעפט זייט מאַשאַ איז אריין אין די הויכע חדשים. אַהיים געקומען, האָט ער געטראָפען אַהרן'ען מיט ראָזע'ן, וועלכע זיינען דורך דער צייט פון מאַשאַ'ס טראָגען געוואָרען גאַנצע בעלי־בתים אין שטוב.

עס איז געווען א וואונדער, ווי דעם דערשלאָגענעם אידען'ס בעציהונגען צום אַלמעכטיגען אַנקעל האָבען זיך געענדערט, זייט זיין טאָכטער האָט פאַר איהם חתונה געהאט. ניט נור האָט דער אמאָליגער „מענש" פערלאָרען די אימה און רעספּעקט פאַר'ן בעל־הבית, נור אהרן האָט זיך באלד געהאלטען מעהר בעל־הבית אין שטוב ביים אַנקעל, ווי דער אַנקעל אליין. און פון ראָזע'ן איז דאָך אָבגערעדט. זייט איהר מאַשעלע האָט חתונה געהאט פאַר'ן אַנקעל און זייט איהר מאַשעלע איז נאָך געקומען אין אנדערע אומשטענדען, איז ניט בלויז זי האָט זיך געהאלטען די בעל־הבית'טע פון שטוב, נור זי האָט זיך אָנגעהויבען צו מישען אין די ביזנעס, און איז געוואָרען אַ זעהר אָנגעזעהענע קראַפט אין דעם דיפּלאָמאַטישען קאָרפּוס פון אַנקעל מאָזעס'עס ביזנעס. נאָך האָט אַנקעל מאָזעס ניט קיין צייט געהאט זיך אָוועקצוזעצען און אויספרעגען זיך אויף מאַשאַ'ן, איז ראָזע שוין צוגעטראָטען צו איהר בעליעבטער טהעמאַ, מיט וועלכער זי האָט ארומגעפּלאַנט דעם אַנקעל די לעצטע צייט:

— איז ווידער דאָ געווען דער שנאָרער, דער גאַליציאַנער אכבראַש. ער האָט זיך געפרעגט אויף דיר, מאָזעס, איך פערשטעה ניט פאַר וואָס קומט איהם דאָס, אַז ער זאָל זיין דער קאָלעקטאָר? וואָס, חתונה געהאט מיט איהם האָסטו? צו האָסטו מיט איהם אַ שידוך געטהאָן, וואָס דו מוזט זיך האַלטען מיט איהם צוגעבונדען?

— שוויגער, לאָזט מיך אָפּ. וואָס מאַכט מאַשעלע? האָט זי עפּעס געגעסן? איז דאָ געווען דר. גאָלדשטיין? איך וויל, ער זאָל יעדן טאָג אַריינקומען, איהר הערט, שוויגער, יעדן טאָג.

— שווער — רופט ער צו אהרן'ען — גיט איהם אַ קלונג אָז, דעם דאָקטאָר.

— וואָס דאַרף מען דעם דאָקטאָר דאָ? זיי נישט משוגע, מאָזעס. מאַשאַ איז אָלל־רייט, באַדער זי ניט מיט דאָקטוירים. דר. גאָלד־שטיין וועט שוין קומען ווען מען וועט איהם בעדאַרפען.

— ניין, איך וויל יעדן טאָג זאָל ער קומען — האָט דער אַנקעל געזאָגט מעהר פאַר זיך, און איז אויף די שפּיץ־נעגעל אַרויפגעגאַנגען אויף די טרעפּ, וואו דאָס שלאָף־צימער איז געווען.

נור באַלד איז ער געבליבען שטעהן פאַר די טרעפּ מיט אַ פרע־הענדע מינע, און געקאָווערט פאַר שרעק און פרייד:

— פּאַמעליך, מאַשאַ, פליען לויף ניט — האָט דער אַנקעל גע־זאָגט אונרוהיג און ניט ווילענדיג פערשפּרייט די הענד — ווי ער וואָלט געוואָלט בערייט זיין אויף יעדע סיבה.

פון די טרעפּ אַראָב איז אַראָבגעקומען מאַשאַ. זי איז ניט גע־ווען פאַרזיכטיג ווי דער אַנקעל האָט געוואָלט. זי האָט נישט גענענט־פערט אויף זיין פרעגענדיגען פרעהענדיגען בליק. זי האָט איהם ניט אָנגעקוקט — זי איז ווייטער געגאַנגען און איז אַריין צו איהרע עלטערען אין עס־צימער.

אַנקעל מאָזעס איז איהר נאָכגעגאַנגען און געשלונגען פאַר זיך די ווערטער:

— מאַשאַ לעבען, ווי פיהלסטו זיך היינט? איך האָב געהייסען אָברופען דר. גאָלדשטיין.

— מען בעדאַרף ניט דעם דאָקטאָר. טאַטע, זעץ דיך אוועק.

— מאַשאַ לעבען, וואָס אַרט עס דיר?

— פליען, באַדער מיך ניט — און זי האָט אָנגעקוקט איהר מאַן — זעץ דיך אוועק — און דער אַנקעל האָט זיך אוועקגעזעצט.

מאַשאַ האָט זיך אויך געענדערט דורך דער צייט פון איהר חתונה. עס איז געווען, ווי דער אַנקעל האָט אויסגעזויגען פון איהר די מיידעלשע צערטליכקייט און איינגעהויכט אין איהר פון זיין מענ־

ליכע ברוטאַליטעט, און דאָס האָט מען אַנגעזעהן אין ביידענס געזיכט. איז דעם אַנקעל'ס פּנים בעשטראַהלט געוואָרען מיט אַ מענשליכע אונבעהאָלפענקייט, איז פון מאַשאַ'ס געזיכט דורך דער צייט פון איהר חתונה אויסגעלאָשען געוואָרען יענע מיידעלשע צערטליכקייט. זי איז שטאַרקער געוואָרען און פולער ווי אַ רייפע שטאַרקע פרוכט, כאָטש איהרע אויגען האָבען אויסגעדריקט אַ בליק פון שרעק, ווי זי וואָלט פאַר עפּעס מורא געהאַט, וואָס שאַפט זיך אין איהר — נור איהר פּנים האָט אויסגעדריקט די בערייטקייט זיך צו בעשיצען. איהר הויכע שטאַרקע פיגור און איהר דיצירענדער בליק האָט אויסגעדריקט הער־שאַפט.

און דאָס טראָגען האָט נאָך מעהר צוגעגעבען און פערשטאַרקט דעם איינדרוק פון איהר געביטערישע הערשאַפט, וואָס זי האָט פער־שפּרייט ארום זיך, ווי אַ טראָגענדע הערשענדע מאַמע — וואָס ווייסט, אַז זי ברייגנט לעבענס אויף דער וועלט.

אַנקעל מאַזעס האָט געהאַט צו איהר אַן אבשיי און אַ דרך־ארץ, ווי מען האָט צו עפּעס אונפערשטענדליכעס, רעליגיעזעס, מיסטערי־שעס, זייט זי טראָגט. ניט בלויז האָט איהם ארומגענומען עפּעס אַ אונפערשטענדליכעס צערטליכעס געפיהל צו זיין אייגען בלוט און פלייש, צו זיין צווייטען איך, וועלכעס ליגט אין די טיפע פערבאָר־גענישען ביי דער מיידעל — און זי האָלט עס אין זיך און שענקט עס לעבען, נור אַ רעליגיעזעס מיסטישעס אימה פאַר דעם, וואָס טהוט זיך מיט מאַשאַ'ן איצט, פאַר דעם אונפערשטענדליכען און אונבע־וואוסטען וואָס וועבט זיך אין איהר, וואָס גאָט טהוט מיט איהר דאָס וואונדער און בעשאַפט דורך איהר אַ לעבען.

דאָס האָט איהם שוואַך געמאַכט און אונטערטהעניג געמאַכט צו איהרע פיס. דאָס און נאָך עפּעס.

אַנקעל מאַזעס האָט געהאַט אַ גרויס בענקשאַפט נאָך ריינקייט, זייט ער האָט חתונה געהאַט פאַר מאַשאַ'ן. פונקט אַזוי ווי ער וואָלט זיך אָבגעוואַשען פון אַלע מיאוס'ע געפיהלען וואָס איז ביי איהם איבערגעבליבען פון זיין פריהערדיגעס לעבען. און מאַשאַ, די יונגע אונשולדיגע מאַשאַ, וועלכע ער האָט ערצויגען ביי זיך און מיט איהר חתונה געהאַט, מאַשאַ איז געווען ביי איהם דער סימבאָל פון ריינ־קייט. ביי איהר האָט ער זיך גערייניגט פון זיין גאַנצען מיאוס'ען

און ז'נדיגען לעבען. ניט נור זי אליין, איהר צימער אין וועלכען זי האט געוואהנט, די זאכען וואס זי האט בעריהרט, די קליידער וואס זי האט געטראגען, האבען אין איהם ערוועקט א געפיהל פון ריינ־קייט. די בעריהרונג מיט ריינקייט האט איהם אנגעשטעקט און ער איז געטריבען געווארען צו זויבערקייט — און געבענקט נאך איהר, און דאס האט איהם אונטערטהעניג געמאכט, שוואך געמאכט און מענשליך געמאכט.

נור א גאנץ אנדערעס בעטריעב האט אבער געיאגט מאשא'ן. זי האט זיך אויך צו עפעס אנגעריהרט — און די פאלגען זיינען געווען גאנץ אנדערע.

.2

יעדע בעריהרונג און מיט געוואלט געבראכטע צערטליכקייט, האט צוערשט ארויסגערופען ביי איהר עקעל און דערנאך גלייכגיל־טיגקייט.

זי האט געטהאן וואס מען האט פערלאנגט פון איהר, ווייל עס האט זיך איהר געדאכט, אז ווען זי איז געגאנגען צום אנקעל און בע־שטאנען חתונה צו האבען מיט איהם, איז זי איינגעגאנגען אויף אלעס. און זי האט זיך געהאלטען פאר א קרבן. איז אין אנהויב פון איהר חתונה געלעגען א שטילע ליידענדע שיין אויף איהר — דער שיין פון א קרבן, וואס האט זי ערדעל און שעהן געמאכט. האט דער אנקעל איינציגוויין דעם הייליגען שיין אויף איהר פערשוועכט, אויסגעלאשען.

ער האט אויפגעוועקט אין איהר א רייץ, אבער דר. גאלדשטיין'ס עלעקטרישע מאשינען, וועלכע האבען געווארעמט און אויפגעפרישט אנקעל מאזעס איינגעשלאפען בלוט — (וואס דער אנקעל האט גע־נומען אין געהיים) — זיינען ניט בכח געווען יונג צו מאכען דעם אנקעל. האט ער געוועקט זי פון איהר מיידעלשען חלום און איז ניט אימשטאנד געווען צו שאפען פאר איהר אן אנדערען, א וואהרען חלום... זי איז געווען ווי א געבעטענע כלה צו דער חתונה — און קיין חתן איז ניט געווען... ווי א יונגער פרישער שפראצלינג, איבער וועלכען מען פערדעקט א גלעזערנע באנע, מען פיטערט די ערד פון

שפּראַצלינג, מען וואַרעמט די וואָרצלען, אָבער די צווייגען זיינען איינגעצאַמט אין אַ גלאָז...

מיט יעדער בעריהרונג איהרער, מיט יעדער צערטליכקייט, האָט זי איהם ערדלער און שעהנער געמאַכט, האָט זי אין איהם איינגע־פלאַנצט נייע בענקענישען צום לעבען, און זי אַליין איז העסליכער און גראָבער געוואָרען. ווי אַ פּרעה אַ נאַקעטער, וואָס באָדט זיך ביינאַכט אין קינדער־בלוט, האָט זיך דער אַנקעל בייטאָג ארומגעדרעהט אַ גוטער, אַ שיינענדער און אַ שמייכלענדער, בעסער צו גאָט און צו לייט. זיין האַרץ, גענעהרט מיט קינדער־בלוט, האָט ער האָט גע־טרונקען ביינאַכט, איז ווייכער געוואָרען, פיהלענדער און מענשלי־כער... אַזוי האָט מאַשאַ געקאָרמעט יעדע נאַכט מיט איהר מיי־דעלשע אונשולד און עדעלע יונגקייט טראָפּענווייז אַ פרעמדען אַלטען פּערדאַרטען דאָרן. דער דאָרן האָט אַנגעהויבען צו בליהען און אַליין איז זי געוואָרען פערטריקענט.

די ערשטע צייט האָט זי זיך געשעהמט. זי האָט געמיינט, אַז אַלע ווייסען, אַלע זעהען איהרע מיידעלשע פערבאָרגענישען וואָס דער אַנקעל האָט ענטפּלעקט, און עס ליגט נאַקעט אָפען פאַר דער גאַנצער וועלט — האָט זי זיך בעהאַלטען אויף גאַנצע טעג אין שטוב, אָבגע־שלאָסען זיך פון מענשען, געשעהמט זיך צו קוקען אין שפּיעגעל אריין, איהר אייגען פּנים צו זעהן, איהרע אייגענע שוועסטער צו זעהן.

דערנאָך האָט זי ארומגענומען אַ בענקעניש נאָך איהרע מיי־דעלשע יאָהרען. זי האָט זיך ליעב געהאַט אַנצוטהאָן ווי אַ מיידעל, אַזוי ווי ווען זי איז נאָך געווען אין פּאַנסיאָן, און דערמאָנט זיך יעדע קליינינקייט, וואָס עס קאָט פּאַסירט מיט איהר ווען זי איז געווען אַ מיידעל. די געשפּרעכען מיט איהרע חבר'טעס, דאָס שפּיעלען זיך מיט טשאַרלי'ן, און דאָס אויסלאַכען איהם — יעדע קליינינקייט האָט ארויסגערופען ביי איהר אַזוי פיעל אַנגענעהמע ערינערונגען. זי פלעגט זיך איינשליסען אויף גאַנצע טעג, ארויסנעהמען איהרע שוהל־ביכער און שול־העפטען, וועלכע זי האָט בעהאַלטען אַלס אַנדענקען, אַלטע בריעף, וואָס זי האָט אַמאָל געקראָגען פון חבר'טעס, גע־בורטס־טאָג געשענקען, סואוועניערס און אַנדערע אונשולדיגע שפּיע־לערייען, און דערמיט אויסגעפילט איהרע לעערע בענקענדע טעג.

אפטמאל האט זי געקלעהרט וועגען טשארלי'ן, און פּרובירט זיך פאַרשטעלען אין איהר פאנטאזיע, וואָס עס וואָלט געווען ווען זי וואָלט ניט חתונה געהאט מיט'ן אַנקעל. אַ גאַנץ אַנדער לעבען. זי האָט זיך געזעהן אלס ארבייטער־מיידעל. זי איז אַ סטענאָגראפעריז און ארבייט אַכט שעה אַ טאָג אין אַן אָפיס און העלפט טשארלי'ן ער זאָל קענען ענדיגען קאלעדזש. און יעדען פארנאכט ווארט ער זי אָב פאר'ן אָפיס, און זיי געהען ביידע עסען אין אַ ביליגען לאַנטש־רום, געהען צוזאמען אויף אַ שאָו אדער אַ לעקטשור, אָדער צוזאמען אין ביבלי־אָטעק אריין. אפטמאל, ווען זי וויל זיך עפּעס קויפען, טרעפען זיי זיך שבת נאָכמיטאָג פאר דער טהיר פון אַ גרויסען מאגאזין. זי האָט אָב־גענומען דעם „ענוועלאָפּ“, קלייבען זיי אוים אַ סוט פאר איהר, טשארלי מוז זאָגען אויב עס געפעלט איהם, און זי טהוט גלייך דעם סוט אָן. און טשארלי דעם נייעם „נעקטאַי“ און זיי געהען צוזאמען אויף אַ מאטינע...

דערנאָך איז איהר דאָס לעבען לאַנגווייליג געוואָרען. בייטאָג, ווען דער אַנקעל איז ניט געווען, האט זי געקענט אויספּילען איהרע טעג מיט חלומות — אין די אבענדען איז איהר לאַנגווייליג געווען. עס האָבען איהר דערעסען די פּארצעלייענע הינד און קעץ און דאָס נארישע געשליפענע גלאָז וואָס האט געפינקעלט פון אלע ווינקלען און וואָס איז שטום געווען, האט גאָר ניט געקענט זאָגען. און איז אלע טאָג עהנליך געווען און קיינמאָל זיך ניט געענדערט. אלע אבענד, די זעלבע צימערען, די זעלבע לאָמפּען און דער זעלבער „אַנקעל“, דאָס זעלבע שמייכלען מיט'ן זעלבען „מאַשאַ דיער, דארלינג“. די לאַנגווייליגקייט מיט דעם אַלטען אַנקעל איז געווען ניט צו דער־טראָגען. זי האָט געקריגען קאָפּ־שמערצען יעדען אבענד פאר לאַנג־ווייליגקייט, ווי מען קריגט פון אַ שלעכטען ריח... יעדער אבענד דאָס זעלבע: דאָס נארישע עסען, צו וואָס און צו ווען — טהיילמאָל מואוויעס, אפטמאָל די זעלבע אַהן פרייד און אַהן לוסט טאַטע־מאַמע, וואָס פיינינען זי מיט איבערטריבענער גוטסקייט און אונטערטהע־ניגקייט. די מאמע טרייבט פּאָליטיק וועגען די אַנגעשטעלטע אין די ביזנעס און וועגען די לאַנדסלייט אין דער משפחה, און דער אנקעל זאָגט גראָבע וויצען מיט'ן טאַטען. און דאַן די פערשעהמטע און שמאַכטענדע נעכט, פערשעהמט דורך רפואות געטריבענעם רייץ און

בעליידיגט דורך אהן כוחות'דיגע תאוה — ווי זי איז געווארען דער־ווארעמט מיט די אהן־ביינענדיגע שטראהלען וואס גליהען פון א פראסט שטיק גלאז, און זי איז געווען ווי א יונגער שטארקער אקס, וואס ווערט געפיטערט מיט פאפיערען גראז...

אפטמאל איז אריינגעקומען אין די אבענדען סעם. שוין לאנג האט ער זי פערפאלגט מיט זיינע שטום־רעדענדיגע בליקען. און אז דאס לעבען איז איהר געווארען לאנגווייליג, האט זי זיך אנגעהויבען צוצוקוקען צו די שטום־שנארענדיגע בליקען. דאס פנים איז גע־ווען דאס זעלבע ווי דעם אנקעל'ס, נור אינגער און קרעפטיגער, די נאז־לעכער האבען נאך געציטערט, און די אונטערשטע ליפ האט גע־ציטערט פאר שטארקייט און פרישקייט. געווען איז ער, דער אנקעל — נאר אינגער און ברוטאלער, און געערדט א סך און געלאכט א סך אין די אבענדען, און האט געוויזען זיינע שטארקע ווייסע ציינער וואס האבען ארויסגעקוקט פון די נאקעטע ליפען. און האט זי זיך אפטמאל געוואלט פערגעסען, האט זי זיך פארגעשטעלט דעם אינגערען און ברוטאלערען אנקעל...

סעם האט אויסגעפיהרט דעם קאזין מאנעס' עצה: „מאך דיך צו צו דער יונגער ווייבעל; וואס דו האסט ניט געקענט דערגרייכען ביים אלטען, וועסטו דערגרייכען דורך איהר..." און ווי ער האט נור געהאט א געלעגענהייט, האט ער איהר ארויסגעוויזען אויפמערקזאמ־קייט. צוערשט אוים איבערגערעכענטקייט פאר די ביזנעס. נור אז ער האט זיך אנגעהויבען צוצוקוקען צו איהר, צו איהר שטילקייט און צו איהר ליידענדען שווייגען, האט עס ביי איהם עפעס געריהרט. ער האט זיך פערליעבט אין איהר. און צוליעב איהר אבגעלאזט דעם שידוך, וואס ער האט געטהאן אויך פאר א ביזנעס־קאריערע. דאס געפיהל צו איהר האט איהם דיקטירט ווי זיך צו האלטען. ער האט געשוויגען, ניט געוואגט מיט קיין ווארט אדער מיט קיין בעוועגונג צו בעליידיגען זי אדער געבען אנצוהערען פון זיינע געפיהלען. ער איז אפטמאל געווען מיט איהר אליין, זי אפט אהיים געפיהרט פון גע־שעפט, פערבראכט מיט איהר אין די אבענדען ווען דער אנקעל איז געווען פערנומען מיט זיינע מיטינגען אין פערשיעדענע סאסייעטיס. ער האט איהר פערטרויט פון זיינע פלענער און עצות געפרעגט ביי איהר וועגען זיין שידוך. דאס האט זי נעהענטער געמאכט צו איהם.

און סעם איז איהר געוואָרען אַז אמת'ער, איבערגעגעבענער פריינד. זיין געפיהל צו איהר איז אַזוי שטאַרק געוואָרען, אַז דער יונג איז גרייט געווען אַלצדינג צו טהאָן פאַר איהר. ער האָט צוליעב איהר אָנגעהויבען זיך אָנדערש אויפצופיהרען. אָנשטענדיגער און שעהנער. ער האָט זיך פאַר איהר געוואָלט אויספיינען און ניט געוואוסט מיט וואָס. האָט ער אָנגעהויבען צו געהן אין אַ דייטשען טעמפּעל דאַווגען. געמיינט, ער וועט דערמיט מאַשאָ'ן געפעלען. געלערענט זיך ענגליש שרייבען, און אפילו גענומען ביכער צום לעזען. אין זיין קליידען זיך האָט ער זיך אויך געענדערט. און צו איהר האָט ער אַרויסגע־וויזען אַ שטילע, איבערגעבענע געטריישאַפט, און די געטריישאַפט האָט איהם עדלער און שעהנער געמאַכט...

3.

אין הויז איז געווען שטיל. די דיענסטען זיינען געגאַנגען אויף די שפּיץ פינגער, ווי אַ טויטער וואָלט געווען אין שטוב, נור פון אַ ווייט, ווייט צימער וואָס איז געלעגען אין אַ ווינקעל פון הויז האָט זיך געהערט אַ בעוועגונג, אַ פערשטיקטע בעוועגונג, אַ טהיר האָט זיך אויפגעמאַכט און צוגעמאַכט, אַ כלי האָט געקלימפּערט, אַן ערנסטער בעפעהל אין אַ שטילען טאָן און טריט, טריט אויף די פינגער.

אין זאַאל, וועלכער איז געווען זעלטען בענוצט, און די קאַלטקייט פון אונבעוואָהנהייט האָט אונהיימליך געמאַכט, האָט זיך דער אַנקעל אַרומגעדרעהט איבער'ן שטוב, געביסען זיך די נעגעל פון אונגע־דולדיגקייט, און דאָס פּנים איז בלייך געווען און אויסגעמאַטערט פון אַ פּאָר נעכט ניט שלאָפען. זיינע אויגען האָבען געשטראַהלט פאַר שרעק און האָפנונג. ער האָט געביסען די פינגער און געמורמעלט פאַר זיך:

— טאַטע, מאַמע — גאָט — העלף מיר. — איך וועל אַלץ טהאָן, אַלץ, אַלץ — נור העלף מיר — לאָז זי ניט פּייניגען, טאַטע — לאָז זי ניט, עס איז דאָך אַ רחמנות — אוי־אוי־אוי.

אין צווייטען צימער האט זיך געהערט טריט און עס איז ווער דורכגעלאפען, דער אנקעל איז ארויס.

— וואס הערט מען, שוויגער? — וואס?

— גאט העלפט אונז, משה, גאט העלפט אונז — שווייג, דער דאקטאר איז דארטען.

— אוי, גאט, האב רחמנות! — טאטע, מאמע, איינציגער.

אין איין מינוט איז דורכגעגאנגען זיין לעבען פאר איהם. ער האט זיך דערמאנט אלצדינג וואס ער האט געטהאן, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז עס שטעהט ווער הינטער איהם און לאזט איהם ניט צוקומען צו א תכלית אין לעבען. לאזט איהם נישט ווערען דאס, וואס ער וויל. ערשט יעצט זעהט ער דאס. ער האט ניט גע־וואוסט דערפון.

ער האט געבענקט נאך א בעסערען לעבען דורך דער גאנצער צייט, וואס ער האט זיך געשטעלט אויף די פיס, נור עס האט ווער ניט צוגעלאזט דאס לעבען, און יעצט, אז ער האט עס שוין געפונען, אז ער איז שוין אין דעם נייעם לעבען — און עס בעדארף קומען דאס וואס ער האט אזוי געהאפט דערויף, אז עס וועט קומען — א קינד פון איהם; זיין אייגען קינד פון ריינקייט, מיט וועלכען ער וועט זיך ניט דארפען בעהאלטען; זיין אייגענער איך — א נייער און א יונגער — זיין אייגענער איך וועט נאך אמאל געבוירען ווערען, וואס וועט געבען א טעם און אן אינהאלט צו זיין גאנצען געוועזענעם לעבען; איצט, אז עס קומט די מינוט, האט ער מורא, אז אימיצער וועט ניט לאזען — עס וועט געשעהן אן אומגליק.

— ניין, טאטע אין הימעל — וועסט מיר מוחל זיין — איך וועל אלעס טהאן. גאנץ אנדערש, גאנץ אנדערש לעבען — לאז מיך, טאטע אין הימעל, לאז מיך — העלף מיר, העלף מיר!

מיט יעדע שטונדע וואס עס האט לענגער געדויערט מאשא'ס ענטבינדונג — איז איהם אלץ קלעהרער געווארען וואס מאשא און דאס נייע־געבוירענע בעדייט פאר איהם. ער האט געהאט דאס געפיהל, אז ניט א פרעמדער לעבען, נור זיין אייגענער לעבען ווערט דארט אונטער די פערמאכטע טהירען געבוירען אדער געטויטעט. זיין ווייטעס לעבען אין דער פערגאנגענהייט און זיין ווייטעס, ווייטעס לע־בען אין דער צוקונפט — אלעס, וואס קומט נאך איהם ליגט אין מא־

שאָ'ם שוים — און דאָרטען ווערט עס יעצט בעשאַפען אָדער געטויי־טעט. מיט יעדע שטונדע וואָס האָט לענגער געדויערט, אַלץ געלויטער־טער איז ער געוואָרען, דער שווערער אַנקעל — און גערייניגט פון זיין זינדיגעם לעבען, און געאיידעלט אין בענקשאַפט נאָך ריינקייט. אין מאַשאַ'ם קרעכצען האָט ער געהערט די שטים פון זיין אייגענע נשמה, וואָס לויטערט זיך איצט אין פיין. עס איז זים געוועזן די וועהטאָגען, וואָס די קרעכצען האָבען איהם געשמיסען. ער האָט זיך דערמאָנט זיינע קינדער־יאָהרען. זיין מאַמאַ'ס אויסגעמאַטערטע געזיכט האָט ער געזעהען פאַר זיך און דעם שבת פאַר־נאַכט. אַלצדינג אַרום איהם איז געוועזן ווי אַמאָל שבת פאַר־נאַכט. ניין, ווי ערב יום־כפור, אַמאָל, אַמאָל — אין די אַלטע היים, ווען ער איז נאָך אַ קינד געוועזן, ער גע־דענקט עס נאָך—די גרויסע יאָהר־צייט ליכט אין אַ מעשענעם ראַנדעל אין זאַמד — שטעהט אויפ'ן ווייס געדעקטען טיש און די מאַמע אין אַ ווייסען הויב בענשט ליכט און וויינט — און ער אין אַ נייע ציי־טענע קאַפּאָטע, וואָס דער טאַטע האָט איהם געקויפט ביי אַ קרע־מער — שטעהט אין אַ ווינקעל פון שטוב מיט'ן גרויסען מחזור אין האַנד — און שעהמט זיך פאַר די מאַמאַ'ס ווייסע הויב און פאַר די מאַמאַ'ס טרעהרען — ער האָט היינט מערען גערייסען אויפ'ן פעלד, און עפּעל גע'גנב'עט — ערב יום־כפור עפּעל גע'גנב'עט פון אַ שטעל אַראָפּ, און די מאַמע בענשט דאָס גרויסע יום־כפור ליכט.

דאָס זעלבע געפיהל האָט ער אויך יעצט געהאַט — מאַשאַ'ס ריינקייט, איהרע קרעכצען און פיין — און ער — ער האָט עפּעל גע'גנב'עט...

נור טריט הערען זיך, אַ רעש הינטער דער טהיר — ער כאַפּט זיך אויף — לויפט אַרויס — דאָקטאָר גאָלדשטיין אין ווייסען פאַר־טוך מיט אויפגעשאַרטע אַרבעל פאַראויס, די שוויגער הינטער איהם.

— מזל טוב, משה! — מזל טוב — אַ אינגעל, אַ אינגעל, אַ אינגעל!

— דאָקטאָר, יאָ? דאָקטאָר...

— יעס, יעס — מר. מעלניק — מזל טוב! — עוורי טהינג איז אָלל־רייט. שי איז אָלל־רייט.

— דאָקטאָר דיער — און שפּרינגט ווי אַ אינגעל איבער די טרעפּ.

— איין מינוט, מר. מעלניק, לאזט זי אליין — מיר'ן באלד געהן.

— דאקטאר דיער! — איך וועל עס אייך קיינמאל ניט פערגעסען — קיינמאל ניט, וועיט א מינוט — און וואס מאכט זי, און דאס?...

— שי איז אלל־רייט, און די בייבי איז אלל־רייט, וואס האב איך אייך געזאגט, מר. מעלניק, איהר געדענקט? — האט דער דאקטאר איהם געקוקט אין די אויגען אריין מיט א פרעד געלעכטערל.

— איך געה טהאן עפעס פאר אייך א זאך, אז די גאנצע שטאדט וועט דערמיט קלינגען — איהר וועט זעהן, דאקטאר.

— אלל־רייט, מר. מעלניק! — מיר'ן זעהן.

נור דער אנקעל האט איהם שוין ניט געהערט. ער איז דורכגעלאפען דעם זאאל. אין עס־צימער איז איהם געפאלען אויפ'ן האלז אהרן מעלניק מיט געוויין און קושען. א האלב טוץ מוהמעס, פעטערס, משפחה און לאנדסלייט האבען איהם ארומגערינגעלט מיט פרייד און געשריען: מזל טוב! מזל טוב, א אינגעל — ער האט זיך קוים ארויסגעריסען פון זיי און איז ארויף מיט לייכטע, איינגעהאלטענע טריט צו די שלאף־צימערס. הינטער מאשא'ס טהיר האט ער געפונען סעם'ען. דער יונג איז געשטאנען הינטער דער טהיר — א בלייכער, און די טרעהרען זיינען איהם גערונען איבער'ן פנים.

— סעם, דו ביזט דא, סעם, מאי באי — אי עם העפפי, יור אנקעל איז העפפי — סעם, העפפי.

סעם האט איהם ניט געענטפערט, סעם האט איהם ניט אנגעקוקט, ער איז אלץ געשטאנען אויף איין ארט, געציטערט. די נאז לעבער האבען שארף געשלונגען די לופט. די ליפען פערביסען בייז — און די טרעהרען זיינען גערונען אין פיעלע טראפען איבער די באקען.

דער אנקעל האט לייכט אנגענומען ביי דער קלאמקע פון דער טהיר און געוואלט זי עפענען. די טהיר איז אבער געווען פערשלאסען.

— געה ניט אריין, אנקעל, געה ניט, זי איז מיעד, זי שלאפט, אנקעל, זי שלאפט — האט איהם סעם צוריקגעהאלטען.

— סעם, מאַי דיער באַי — איך בין גליקליך, איך בין דער גליקליכסטער מענש אין דער וועלט. איך געה אַלעמען גליקליך מאַ־כען. סעם, איך ווייס וואָס דו ביזט פאַר מיר, איך וועל דיר מאַכען פאַר מיין פּאַרטנער, סעם — איך ליעב דיר ווי אַ פאָטער, און איז איהם געפאַלען אויפ׳ן האַלז און געקושט איהם.

די טהיר האָט זיך שטיל געעפענט און די שוויגער איז אַרויס־געקומען.

— שוויגער, וואָס מאַכט זי?

— ש־ש — זי שלאָפט, זי איז מיעד.

— איך וויל עס זעהן, איין אויגען־בליק נור...

די מוטער האָט פּאַמעליך אויפגעעפענט די טהיר און דער אַנקעל איז אַריין אויף די שפּיץ פינגער.

ער איז געבליבען שטעהן ביי דער טהיר. פון בעט האָט מאַשאַ אַרויסגעשיינט אַ בלייכע און אַ מיעדע, דער אַנקעל האָט געקוקט אויף איהר און ניט געוואַגט צו צוגעהן, ווי דאָרט וואָלט געלעגען זיין היילִיגטהום. מאַשאַ האָט איהם ניט אַנגעקוקט, איהרע אויגען זיינען שטאַר געווען און שטום און געקוקט אויף איין אָרט. דער אַנקעל האָט געציטערט און איז געגאַנגען מיט פּאַמעלאַכדיגע טריט — געהענ־טער צו צום בעט — אַראָבגעבויגען זיך און געקושט די זיידענע קאָלדרע מיט וועלכער מאַשאַ איז געווען צוגעדעקט:

— מאַשאַ — מיין, מיין — מיין מאַמאַ — אויף מאַשאַ׳ס בליי־כע באַקען האָט אַרויסגעשלאַגען אַ רויטליכקייט, ווי זי וואָלט אַ קליין קינד געווען און זי וואָלט זיך פערשעהמט.

נעבען מאַשאַ׳ס בעט איז שוין געשטאַנען דער נייער קינדער־וואַגען, די מוטער האָט אויפגעדעקט דאָס זיידענע געדעקס און דער אַנקעל האָט דערזעהן עפּעס רויטעס, צוהיצטעס און אונפאָרמדיגעס. ער האָט זיך אַראָבגעוואָרפען אויף דער ערד, איינגעגראָבען זיין פּנים אין דעם נייעם געבוירענעם געלעגער און געוויינט

סעם, וועלכער איז געשטאַנען ביי דער אָפענער טהיר, איז דאַן צוגעגאַנגען מיט שטילע טריט און געשטעלט זיך איבער דעם אַנקעל׳ס קאָפּ און אויך אַריינגעקוקט אין וויעגעלע אַריין..

מאַשאַ האָט געצויגען די זיידענע דעק איבער איהר קאָפּ און פערשטעלט זיך דאָס פּנים.

.4

עס איז געווען אַ שעהנער זומער־טאָג. דאָס גרויסע שלאָף־צימער אין אָנקעל מאָזעס' וואָהנונג איז געווען בעגאָסען מיט צעבערס ליכט, וועלכע האָבען אריינגעדרונגען פון די צוויי גרויסע פענסטער, וואָס זיינען ארויסגעגאַנגען אין אַ ברייטע גאס אריין. מאַשאַ, א יונגע און שטאַרקע מאַמע, האָט געבאָדען איהר נאַקעט פינף־מאָנאַטדיג קינד אין א בעקען מיט לאָהע וואסער. דאָס קינד איז געווען געהילט אין ווייס־באַטיסטענע ליילעכלעך, אַז עס זאָל זיך ניט פערקיהלען. דאָס קינד האָט בעוואויגען דאָס וואסער מיט זיינע שווערפעלטיגע בעוועגונגען און עס האָט געשריען, פערקנייטשענדיג די אויגען ווי אַן אלטער איד. מאַשאַ האָט זיך געפרעהט און געשפיעלט זיך מיט'ן קינד, וואשענדיג עס און גיסענדיג וואסער אויף דעם קינד'ס קערפערעל. ארום איז געווען אָנגעוואָרפען ווייסע וועש, ליילעכער, האנד־טיכער, און אלצדינג אין שטוב האָט געשמעקט מיט ריינקייט און מיט מוטער־ליבקייט. זי האָט דאָס קינד ארויסגענומען פון שיסעל, פלינק עס איינגעהילט אין געמאַנגעלטע קנייטשענדיגע פרישע ליילעכלעך און עס געטוליעט צו איהר הארץ, איינשטילענדיג דאָס קינד, וועלכעס האָט ניט אויפגעהערט צו פערטומלען די שטוב מיט זיין שאַרף־שניידענדען קוויטשען. מאַשא האָט געלאַכט און געפרעהט זיך, ווייל זי האָט געוואוסט פאר וואָס דאָס קינד שרייט, און שפּיעלענדיג זיך מיט'ן קינד, האָט זי צו איהם געלאַכט:

— דו פרעסער איינער, איך וויים וואָס דו ווילסט, איך וויים.

זי האָט פלינק בעפרייט איהר יונגע קערענדיגע ברוסט פון איהר קאַפּטענדעל, אָבער זי האָט ניט באלד אריינגעגעבען איהר ברוסט אין דעם זוכענדען קינדישען מיילעכעל, נור האָט זיך גערייצט מיט'ן קינד, ווי איין קינד מיט'ן אנדערען, אָנגענומען איהר ברוסט מיט צוויי פינגער און ארויסגעשפריצט אַ פּאָר טראָפּען מילך פון די בריסט־וואָרצלען אויפ'ן קינד'ס מיילעכעל, האָט דאָס קינד עס אָבגעלעקט און ווייטער געשריען.

— דו פרעסער איינער — האָט מאַשאַ געלאַכט, ווען זי האָט

געזעהן ווי דאָס קינד שטרעקט אויס זיין מיילעכעל נאָך די טראָפּענס און זוכט, ווי אַ שטום חיה'לע, די קוואַלען דורך וועלכע גאָט שיקט צו צו איהם זיין ערנעהרונג.

אַ מינוט האָט זי געלאָזט דאָס קינד זוכען. נאָכשפּירענדיג נאָך דעם געשמאַק פון די מילך, האָט דאָס קינד געפונען דעם קוואַל און איינגעגראָבען זיין פּנים'ל אין מאשא'ס שטאַרקע יונגע ברוסט, און געזאָגט פון זיינע קוואַלען מיט דעם גאַנצען קינדערשען כח וואָס איז געווען אין דעם פרישען מאַרך פון זיינע יונגעביינדעלעך. און איבער דער מוטער איז געקומען אַן ערלייכטערונג, ווי עס וואָלט זי ווער געקושט אונבעוואוסט אין שלאָף, און אַ ציטערדיגער ווינד פון קינדיש־מוטערליכער צערטליכקייט איז דורכגעגאַנגען דורך איהרע ביינער...

יעדעס מאָל ווען מאשא האָט געזויגען דאָס קינד, זיינען איהר געקומען מאָדנע געדאַנקען אין קאָפּ, און עפּעס אַן אונבעוואוסטע וועה־טאָג האָט זי גענאָגט. אַ וועהטאָג און אַ בענקשאַפט. זי האָט גע־האַט דאָס געפיהל, אַז זי האָט נאָך ניט חתונה געהאַט, אַז זי האָט אַ קינד און ניט קיין מאַן... און זי האָט געבענקט נאָך אַ מאַן, וואָס זאָל קומען און זי גלעטען אין דער שטיל איבער'ן קאָפּ, ווען זי זיצט און שטילט איין איהר קינד. און דער מאַן זאָל זיין דער ריכטיגער און איינציגער פאָטער פון איהר קינד. די פערבינדונג צווישען איהר און איהר מאַן זאָל זיין אַ געטרייע און אַ טיעפע, ווי ביי יעדען יונגען פּאָר פאָלק — איהר קינד זאָל האָבען אַן אמת'ען פאָטער. און יעדעס מאָל, ווען עס זיינען געקומען די געדאַנקען צו איהר, האָט אַ טיעפע און אַ בעהאַלטענע וועהטאָג געוועהטאָגט זי, און פערשעהמט זי, און זי האָט זיך געהאַלטען, אַז זי איז אַ פערשאָלטענע אויף אייביג. קיינ־מאָל ניט — וועט זי ניט קענען געבען איהר קינד אַ פאָטער...

זי האָט מקנא געווען יעדער ווייבעל, וועלכע האָט אַ מאַן. אָפּט־מאָל האָט זי בעמערקט פאָהרענדיג אין עלעווייטער, שבת אין אבענד, ווי עס זיצט אַ יונגער טאַטע און האַלט אַ קינד אויף די הענד, און נעבען איהם זיין ווייב. זיי פאָהרען געוויס צו שוועער־און־שוויגער דאַון־טאַון, האָט זי זיך געטראַכט, און מקנא געווען דער אויסגע־האָרעוועטער מיעדער ווייבעל איהר מאַן. ניין, ניט וואָס זי האָט אַ

מאן, נאר וואס זי האט אן איינציגען און ריכטיגען פאטער פאר איהר קינד. און א בענקשאפט האט זי ארומגענומען צו א געטריי און ריין לעבען, וואס האט א בעשטאנד, א שטארקען ווארצעל אונטער זיך.

זי האט ניט געהאט קיין מאן, נור א קינד, און דעם קינד האט זי אוועקגעגעבען איהר מוטערליכע און ווייבליכע צערטליכקייט. מיט דעם קינד האט זי געפיהלט ווידער צוריק יענע אונבוואוסטע זויבערקייט, אין וועלכע זי האט געלעבט, ווען זי איז געווען א מיידעל. מיט דעם קינד האט זי זיך צוריק געפונען. זי איז ניט קיין ווייב — זי איז א מיידעל א מוטער.

האט זי נור פערבראכט מיט איהר קינד, קיינעם ניט געוואלט זעהן, ניט ארויסגעגאנגען פון הויז, ניט געלעבט מיט עפעס אנדערש, נור פערבארגען זיך אין'ם שלאף־צימער, ווי א כהן אין זיין טעמפעל, און פערבראכט מיט'ן קינד. זי האט עס געבאדען, געוואשען, איבערגעטהאן, און ביים קינד האט זי זיך געפיהלט געראטעוועט...

די טהיר פון שלאף־צימער האט זיך אין דער שטיל געעפענט. מאשא האט ניט בעמערקט, ווי דער אנקעל איז אריינגעקומען אויף די שפיץ פינגער. ער האט פון דערווייטענס געזעהן ווי מאשא שטילט איין דאס קינד, און א מינוט האט ער זיך אבגעשטעלט ביי דער טהיר, ווי ער וואלט בעטראכט זיין הייליגטהום. א ציטערנדיג געפיהל האט איהם ארומגענומען יעדעס מאל, ווען ער האט געזעהן ווי מאשא זויגט דאס קינד, און ער איז מיט שטילע טריט און איינגעהאלטענער פרייד צוגעגאנגען צו מאשא'ן און געגלעט זי איבער'ן קאפ.

מאשא האט אויפגעציטערט, ווי עס וואלט זי ווער אויפגעוועקט פון א שווערען שלאף:

— ווער איז דאס? — האט מאשא אויסגערופען מיט שרעק.

— דאס בין איך. וואס דערשרעקסטו זיך? יעדעס מאל ווען איך קום אריין צום קינד דערשרעקסטו זיך. אין אמעריקא זיינען ניטא קיין גנבים, מיין קינד.

— קום ניט אריין ווען איך זויג דאס קינד, פליעז, דו דערשרעקסט מיך.

— פאר וואס, קינד? — שמייכעלט דער אנקעל — אי לייק איט. איך ליעב צו זעהן ווי דו זויגסט דאס קינד.

— און איך וויל ניט, אז דו זאָלסט אַריינקומען. פּליעז, טהו עס פאַר מיר.

— אָבער פאַר וואָס? יו אַר אַ ליטל טשאַילד — אַזוי ווי מיין קינד. איהר ביידע זייט מיינע קליינע צוויי קינדער — נעהמט זי דער אָנקעל אַרום מיט'ן קינד צוזאַמען און טאַנצט פאַר פרייד.

מאַשאַ איז טרויעריג געוואָרען און שטיל, און שטילע טרערען האָבען פּלוצלים אָנגעהויבען צו רינען פון איהרע אויגען איבער איהר געזיכט און זיינען געפאַלען אויף איהר נאַקעטע ברוסט.

— וואָס איז דיר, פאַר וואָס ווייסטו שטענדיג, אַז איך קום אַריין? וואָס האָב איך דיר געטהאָן? פאַר וואָס לאָזטו מיר ניט קיין נחת האָבען פון מיין פרייד. וואָס גאָט האָט מיר געשאָנקען. איך האָב דאָך קיינמאָל קיין פרייד ניט געהאַט אין מיין גאַנצען לעבען. נור יעצט, אויף דער עלטער — דיך און מיין קליין, קליין ריין קינד — מיינס — מיין אייגענס. און פאַר וואָס ווייסטו? פאַר וואָס פערהסטו זיך ניט מיט מיר — מאַשאַ לעבען — מיין גרויס, גרויס גליק?

מאַשאַ האָט אויפגעהויבען איהרע אויגען און האָט איהם אָנגעקוקט. איהרע אויגען זיינען פול געוועזען מיט טרערען — און דער גרויסער ווייס־אַפּעל האָט זיך געוואָסערט — און זי האָט איהם אָנגעקוקט מיט רחמנות אויף זיך און אויף איהם, און געשוויגען, ווי זי וואָלט געווען אַ שטומע חיה, וואָס גאָט האָט איהר ניט דעם לשון געשאָנקען, נור זי דריקט אויס איהרע געפיהלען אין בליק.

— פאַר וואָס קוקסטו אויף מיר? פאַר וואָס רעדסטו ניט צו מיר? — זייט דו האָסט געהאַט דאָס קינד, רעדסטו ניט צו מיר — פאַר וואָס, ביזטו דען ניט גליקליך מיט'ן קינד? מאַשאַ דיער, זאָג מיר.

— יאָ, יאָ, איך בין גליקליך מיט מיין קינד — קיינעמס ניט נור מיין — איך האָב גאָר ניט מעהר, נאָר דאָס קינד — איך בין גליקליך — און די טרערען האָבען גערונען פון איהרע אויגען אַלץ געדיכטער.

— און פאַר וואָס ווייסטו ווידער? — פאַר וואָס ביזטו אַזוי טרויעריג, פאַר וואָס?

— איך ווייס ניט, מאַזעס, פאַר וואָס, איך ווייס ניט — לאָז

מיך אַליין — פּליעז, לאָז מיך אַליין מיט מיין קינד — קום ניט אריין צו מיר, זעה מיך ניט — לאָז מיך, פּליעז.

— אַ, דיער טשאַילד — אַי ניו, דיין מאמא האָט רעכט, דיין מאמא זאָגט, אַז עס איז שטענדיג אַזוי מיט די יונגע מוטערס ווען זיי זויגען די קינדער. דו ביזט נאָך אַליין אַ קליין קינד, איין קינד זויגט דאָס צווייטע — מיינע צוויי קליינע קינדער — האָט דער אַנקעל געלאַכט.

פון עס־צימער האָט זיך פּלוצלונג דערהערט אַ שטימע. מאַשאַ איז בלייך געוואָרען.

— ווער איז דאָרט?

— סעם איז עס. — יעס, שטעל דיר פאָר, מאַשאַ, טשאַרלי דיין קאַזין איז דאָך דער לאַיער פון דער יוניאָן, ביי איהם ווילען מיר דאָס בעדאַרפען סעטלען דעם סטרייק מיט די לאַנדסלייט. דו ווייסט, אונזערע לאַנדסלייט סטרייקען דאָך — שוין די צווייטע וואָך ווי זיי קומען ניט צו דער ארבייט — דאָס האָט אַלץ דיין קאַזין אַנגעמאַכט. איך האָב דיר שטענדיג געזאָגט, אַז ער איז אַ „דענדזשעראַס" יאַנג מען — ער וועט אונז מאַכען טראָבעל — נאַ, זעהסטו, דאָס האָט אונז אַן אייגענער, אַ לאַנדסמאַן, אַ משפּחה־מאַן אָפּגעטהאָן.

— געה אַראָפּ, פּליעז, געה אַראָפּ און רעד מיט זיי — לאָז מיך אַליין — האָט זיך מאַשאַ געבעטען ביים אַנקעל און גענומען אַוועק־לייגען דאָס איינגעשלאָפענע קינד פון איהר ברוסט אין וויעגעלע אַריין.

— נאָך איין מינוט. איך וויל נור זעהן אביסעלע, ווי עס שלאָפט.

— שטיל, וועסט עס נאָך אויפוועקען.

— שוין, שוין — און דער אַנקעל איז אַרויס מיט שטילע טריט.

מאַשאַ האָט פערשלאָסען די טהיר נאָך איהם.

נאָר באַלד האָט ווער געקלאַפּט:

— שטיל. ווער איז דאָרט?

— עפען אויף, מאַשאַ לעבען — רופט זיך אָפּ די מוטער, וואָס פערשליסט דו זיך? קיינער וועט דיר ניט צו'גנב'ענען.

— נו, וואָס זאָגסטו צו די שנאָרערס, הע, צו די משפּחה. אויס־געהאַלטען דאָס פאַר אונזער פערהאָרעוועטע גראָשען. אַז עס האָט געדאַרפט אַ טאַכטער אויסצוגעבען, אַז אויסשטייער צו מאַכען, דאָס

וויב מיט די קינדער אריבערצובריינגען קיין אמעריקא — איז עס געקומען צום אנקעל. וואס, ווען, עס האט בעדארפט עפּעס — איז עס געקומען צו אונז. מיר האבען עס געשטיצט. מיר האבען עס אויס־געהאלטען און יעצט סטרייקען זיי גאר. נא דיר אמעריקא. און ווער די שנארערס זוהן, טשארלי — ער איז דיר גאר געווארען א גאנצער פּאלקאווניק ביי דער יוניאן. האסט שוין געהערט אזעלכעס?

— מאמא, וואס איז געשעהן?

— האסט ניט געהערט? די לאנדסלייט סטרייקען דאך — זיי קומען דאך ניט צו דער ארבייט. און טשארלי איז זייער אנ־פיהרער.

נאר אין דעם האט ווידער ווער דעם קאפּ אין דער אפענער טהיר אריינגעשטעקט. און מאמא און טאכטער האבען דערקענט סעם'ס בלייכען ענערגישען פּנים מיט זיינע דערשראקענע בעטענדיגע אויגען.

— מאמא, פערמאך די טהיר — האט מאשא אויסגערופען, בלייך־ווערענדיג.

— וואוהין קריכען זיי, די שנארערס, ווענינ איז זיי די ביזנעס, קריכען זיי נאך אין די שלאף־צימערען. — די מאמא האט פערקלאפּט די טהיר פאר סעם'ס פּנים...

5.

דער סטרייק פון די קוזמינער לאנדסלייט.

עס איז געשעהן א וואונדערליכע זאך — די לאנדסלייט פון קוז־מין, אנקעל מאזעס' משפּחה, זיינען ארויס אין סטרייק. צוערשט האט עס אנקעל מאזעס גאר ניט פערשטאנען וואס איז געשעהן. גע־זעהן, ווי די לאנדסלייט הויבען זיך אויף אין מיטען טאג און לעגען אוועק די נאדעל און פערלאזען דעם שאפּ, האט ער געמיינט עפּעס אן אונגליק איז געשעהן.

— וואס איז געשעהן? וואוהין געהט איהר?

די לאנדסלייט האבען זיך ארויסגע'גנב'עט פון שאפ, ווי זיי וואלטען בעגאנגען א גנבה, און געשעהמט זיך צו קוקען דעם אנקעל אין די אויגען אריין. איינציגווייז האבען זיי זיך ארויסגעשלייכט. האט דער אנקעל אבגעשטעלט שלמה דארפס-געהער, א גוטען בעקאנטען פון דער היים:

— שלמה, וואוהין געהסטו?

— איך ווייס ניט. מ'האט מיר געהייסען, געה איך.

— וואס בין איך, א פרעמדער? — האט דער אנקעל געשריען — ביי מיר סטרייקט מען? פאר מיין גוטס וואס איך האב אייך אראבגעבראכט קיין אמעריקא, האלט אייך אויס מיט ווייב און קינדער. די ביזנעס זיינען דאך נור צוליעב אייך — סטרייקט מען ביי מיר! גוט, גוט, איך וועל זיי שוין ווייזען סטרייקען.

די לאנדסלייט האבען גאר ניט געענטפערט, פערלאזט דעם שאפ און צונויפגעקליבען זיך אין די חברה אנשי קוזמין, טאקע אין דער שוהל פון וועלכער דער אנקעל איז געווען פרעזידענט.

לאנג האט געדויערט ביז עס איז געלונגען די יוניאן פון די שניידער צו ארגאניזירען אנקעל מאזעס' שאפ. אזוי לאנג ווי דער אנקעל איז געווען דער „אינסייד מענש", איז עס זיי טאקע ניט געלונגען. די לאנדסלייט האבען דעם אנקעל ניט געקענט מעיז פנים זיין, זיי האבען זיך ניט פארגעשטעלט ווי אזוי זיי וועלען קענען דעם אנקעל שלעכטס טהאן. ער איז דאך אונזער „פרנסה-געבער", האבען זיי אויף אלע טענות אבגעענטפערט. קוים איז סעם געווארען זייער באס, זייט דער אנקעל האט חתונה געהאט, און סעם האט זיי נעלאזט פיהלען זיין האנד, איז ביסלעכווייז געוואקסען די אונצופריעדענהייט צווישען די לאנדסלייט מיט'ן אנקעל, און טשארלי'ן מיט איינינע פראפעסיאנעלע ארגאנייזערס פון טרייד איז ענדליך געלונגען אין דער שטיל צו ארגאניזירען דעם אנקעל'ס שאפ, אין געהיים פון איין לאנדסמאן צום אנדערען, ביז דער סטרייק איז אונגעריכט ארויסגעבראכען פאר'ן אנקעל און אלע זיינע בעהעלפערס.

אין אנפאנג איז קוזמין געווען זעהר ענטהוזיאסטיש צו קעמפפען: אז מען האט נעדארפט געהן „פיקעטען" פאר'ן אנקעל'ס שאפ, האבען זיך אלע געריסען. אויסגעקליבען אבער האט מען שלמה'לע פארמאן, יאסעל דארפס-געהער, אידען סעדער-האלטער און פישערס,

אידען וועלכע קענען געבען צוריק א קלאפּ ווען מען וועט דארפען.
זיי האבען גענומען ברויט און אבגעזאדענע קארטאפליעס אין די קעשע־
נעס און האבען זיך אוועקגעשטעלט. א זייגער זעקס אין דער פריה,
פאר׳ן אנקעל׳ס שאפ. געשטאנען און געהיט.

— טהיילמאל איז דער אנקעל ארויס צו זיי און פרובירט מיט
זיי רעדען:

— וואס וועט זיין דער סוף פון שטעהן?

— מיר ווייסען ניט. געהייסען שטעהן, שטעהען מיר — האָ־
בען די אידען אבגעענטפערט.

— אבער וואס ווילט איהר? לאזט מיך הערען וואס איהר

— מיר ווייסען גאר ניט, טשארלי — אלץ טשארלי... מיר זיינען
פראסטע סאלדאטען, געהייסען שטעהן, שטעהען מיר — האבען די
וועלט.

אידען אבגעענטפערט מיט א זעלנערישען טאן, דערמאנענדיג זיך אן
דער היים פון אויף דער וואך ביי די סאלדאטען.

— וואס, טשארלי האט אייך געבראכט קיין אמעריקא? טשארלי
האט אייך געגעבען ארבייט? פרנסה געגעבען? א גאנץ יאהר געהט
איהר אויך צו טשארלי׳ן — אלל־רייט!

— אזוי געהייסען.

— וואס שטעהט דער אנקעל און טענה׳ט זיך אויס מיט זיי?
מיט וועמען איז דא צו רעדען? אנקעל אריין! — האט סעם איהם
געצווינגען ביים ארבעל מיט חוצפה, וואס ער האט געקראגען צום אנ־
קעל זייט מאשא האט געבוירען דאס קינד.

— לאז מיך, איך וויל מיך מיט זיי דורכרעדען.

— אנקעל — האט סעם געשריען — איך וויל, אז דער אנקעל
זאל אריין. מען דארף ניט רעדען מיט זיי, אויס משפחה, אויס לאנדס־
מאן. איך לאז ניט מעהר קיין משפחה איבער די שוועל ארויף.

— אלעס צו טשארלי׳ן. מיר ווייסען גאר ניט — האבען די
לאנדסלייט אבגעענטפערט.

און טשארלי איז געוועז דער גאט. טשארלי איז געקומען יע־
דען אבענד אין חברה אנשי קוזמין און גערעדט צו די לאנדסלייט;
טשארלי האט געבראכט אנדערע ספיקערס; טשארלי איז ארומגע־
לאפען צו די צייטונגען; טשארלי האט פון ערגעץ־וואו געלד געקרא־

געו; טשארלי איז געווען דער צווייטער משה, וואס איז געקומען אויסלייזען די לאנדסלייט פון אנקעל מאזעס, פרעה מלך מצרים.

אין די חברה שלחן־ערוך אנשי קוזמין זיינען געווען פערזאַ־מעלט די סטרייקענדע לאנדסלייט. קוזמין האט גערוהט, און עס האט אויסגעזעהן ווי חול־המועד אין דער היים. ניט קיין שבת, ניט קיין יום־טוב — ס'איז אינדערוואכענס און מען ארבייט ניט. און צו דעם איז קוזמין אזוי ניט געווען צוגעוועהנט. שוין אכט טעג ווי דער סטרייק האלט אן. דער ערשטער ענטהוזיאזם איז שוין פערשוואונדען און קוזמין האט שוין געפיהלט א בענקשאפט נאכ'ן שאפ. נאך האַ־בען זיי ניט געפיהלט קיין הונגער, אביסעל האט יעדער געהאט אליין אבגעשפארט און בעהאלטען פאר'ן סטרייק, און אביסעל האט די יו־ניאן מיט מיה צונויפגעשלעפט. נור קוזמין האט ניט געקענט ארומ־געהן לעדיג. דאס „בעלמוטשען" האט זיי ניט געלאזט רוהען. דער „תכלית" האט געפיקט אין געהירען און גענאגט דאס הארץ ווי א שלעכטער ווארים.

— וואס וועט זיין דער תכלית פון דעם בעלמוטשען? — האט איינער אין דער שטיל געפרעגט דעם אנדערען.

— און וואס פאר א תכלית האסטו ביים אנקעל אין שאפ? פאר'ן טרוקענעם שטיקעל ברויט — דאס איז דער תכלית.

— מילא, מן הסתם, ווייסט דאך אז קהל הייסט אזוי — קהל ווייסט וואס עס טהוט.

נור קוזמין האט דערווייל ניט בעלמוטשעט. איינער האט זיך דערווייל אנגעגרייט א שטיקעל יענע וועלט און ארייגעכאפט א יום תהלים; אן אנדערער וואס האט געקענט אביסעל לערנען — א פרק משניות; גאר די פראסטע און די עם־הארצים האבען געכאפט א קערטעל ביי דער טהיר פון שוהל, און די עלטערע האבען געהאט תרעומות: אין א מקום קדוש! האבען די איינגערע גע'טענה'ט: עס איז א סטרייק האלל.

קוזמין האט זיך ארומגעדרעהט פראנק און פריי און האט גאר ניט געטהאן; קוזמין האט דערווייל בעקענט זיך מיט זייערע ווייבער און קינדער, אויף וואס זיי האבען קיין צייט ניט געהאט ווען זיי האבען געארבייט; קוזמין האט דערווייל ארומגעשפאציערט.

אבגעגעבען זיך מיט הויז־זאכען, צורעכט געמאכט זייערע אייגענע קליידער, אבער קוזמין איז ניט צופריעדען געווען.

— געוואלד, יוסף, וואס ציהט עס זיך אזוי לאנג? וואס וועט זיין דער תכלית?

און טשארלי׳ס „פאפולאריטעט" ביי די קוזמינער לאנדסלייט האט אנגעהויבען ביסלעכווייז צו פאלען. וואס לענגער עס האט זיך געצויגען דער סטרייק און מען האט קיין רעזולטאטען ניט געזעהן. האבען די קוזמינער לאנדסלייט, ווי אמאל זייערע עלטערען אין דער מדבר, אנגעהויבען צו „מורמלען" אויף טשארלי׳ן:

— וואס וועט זיין דער סוף? אלטע אידען לאזען זיך פיהרען פון א אינגעל; הע, שעהן זעהען מיר אויס.

סעם איז דערווייל אויך ניט געשלאפען. סעם האט פעררופען א משפחה־ראטה, געשיקט נאך דעם קאזין מאנעס, וועלכער איז א „דעמאקראט", מיט׳ן קאפ פון די פאלים, און זיך מיט איהם אן עצה געהאלטען. מען האט צונויפגערופען די נאהענטע משפחה, און זיי גע־שיקט אין געהיים צו די לאנדסלייט אהיים. צוערשט איז מען גע־גאנגען צו די בעקאנטע, וואס מען קען פון דער היים, וועלכע דער אנקעל האט אם מעהרסטען טובות געטהאן, און געמאכט מיט זיי א שמועס:

— וואס זאגט ער אייך צו, טשארלי, ער וועט פאר אייך א שאפ עפענען? נו, לאמיר זעהן. וואס ווייזט ער ניט וואס ער קען? וואס לאזט ער אייך הונגערען? אז ער האט אייך פון דער ארבייט אראב־גענומען, פאר וואס גיט ער אייך ניט א לעבען צו מאכען? ער עסט, ער נעהמט ווייזשעס פון דער יוניאן. פאר וואס סטרייקט ער ניט? ער סטרייקט ניט, אייך הייסט ער סטרייקען.

און די לעצטע ווערטער האבען איבערצייגט. ס׳האט ניט לאנג געדויערט און סעם׳ען מיט׳ן קאזין מאנעס איז געלונגען צו געווינען א טהייל פון די לאנדסלייט צו דער ארבייט. ניט דער הונגער, ניט די נויט האט דא געזיעגט, נור קוזמין האט ניט געקענט בעלמוטשען. איז ניט געווען געוועהנט גענוען ארומצוגעהן לעדיג און האבען געבענקט נאך דעם שאפ.

צומארגענס אין דער פריה, אז טשארלי איז אריינגעקומען אין די חברה שלחן־ערוך אנשי קוזמין, האט ער געטראפען די חברה

בעלעגט מיט ווייבער פון די סטרייקענדע לאַנדסלייט. קוים האָבען זיי איהם דערזעהן, זיינען זיי צו איהם צו, און חנה־ראָזע, שלמה'לע דאָרפס־געהער'ס ווייב, האָט זיך אויפגעשטעלט אוים'טענה'ן פאַר אַלעמען:

— ווער האָט דיר געבעטען, איך בעט דיר, אַז דו זאָלסט זיך פאַר אונז אָננעהמען? אַז דו האָסט צו טהאָן מיט'ן אַנקעל צוליעב אַ שידוך, אַ כלה, וואָס ער האָט ביי דיר אָנגענומען — דאַרפען מיר ליידען דערפאַר, אויסגעהן מיט אונזערע קינדער פאַר הונגער? וויפיעל האָסטו גענומען דערפאַר?

— פאַר וואָס?

— אום דו זאָלסט זיי, די אַלטע נאַראָנים, פון וועג אַראָבפיהרען.

— ניין, דו פרעג איהם בעסער, פאַר וואָס סטרייקט ער ניט? אונז הייסט ער סטרייקען. פאַר וואָס סטרייקט ער ניט — האָט אַ צווייטע אידענע געשריען.

— פון וואָס זאָל איך סטרייקען?

— פון די יוניע פאַר וואָס סטרייקסטו ניט? פאַר וואָס הייסטו אונז סטרייקען?

— אָבער איך האָב דאָך ניט צו וואָס צו סטרייקען, איך אַר־בייט דאָך ביי קיינעם ניט. איך אַרבייט דאָך ביי מיר אַליין. ביי וועמען זאָל איך סטרייקען? — האָט טשאַרלי געלאַכט.

— דו הערסט, ער אַליין סטרייקט ניט, אונז הייסט ער סטרייי־קען.

— וואָס רעדט איהר מיט איהם? ווער איז ער איין גאַנצען. וואָס ער וואָגט זיך אַנטקעגענצושטעלען געגען דעם אַנקעל? און מיר, אַלטע אידען, לאָזען זיך פערפיהרען פון אַזאַ שנעק, פון אַזאַ אינגעל!

— קומט, אידען, קומט. די הענד דאַרפען מיר קושען דעם אַנקעל, אַז ער זאָל אונז צוריקנעהמען. געהערט אַ מעשה?

און שוין האָבען זיך די קוזמינער לאַנדסלייט געוואָלט ארויס־לאָזען פון דער חברה. טשאַרלי איז געשטאַנען אין מיטען אַ פרעמדע וועלט — און ער האָט ניט פערשטאַנען וואָס צו זאָגען זיי. ער האָט יאָ פּרובירט עפּעס רעדען, וועגען אויסהאַלטען, וועגען אַ בעסער לעבען, וועגען אַ גערעכטליכע אָרדנונג, נור די אידען האָבען

איהם ניט געהערט. געלאכט הינטער איהם. און א אידענע האט גע־רופען צו איהם:

— דו בעזארג זיך צוערשט אז דו זאלסט ניט געהן מיט אבגעהאקטע אבצאסען און מיט אן אבגעריבענעם הינטען, דערנאך וועסטו די וועלט פערזארגען. מיינע פערזארגער...

טשארלי האט פערצווייפעלט. עס איז געווען זיין אמביציע, זייט ער האט זיך אינטערעסירט מיט ארגאניזירען ארבייטער, צו אר־גאניזירען אנקעל מאזעס' שאפ, דעם שאפ אין וועלכען זיין פאטער, זיין משפחה און זיינע אלע לאנדסלייט זיינען געווען פערשקלאפט. ער האט עס געהאלטען פאר זיין חוב, פאר אמעריקא, פאר די ארביי־טער בעוועגונג, אלס א קינד פון זיין פאטער, צו ארגאניזירען אנקעל מאזעס' שאפ. און מיט אמאל האט ער געזעהן זיין ארבייט פון חדשים און יאהרען צו־נישט. ער האט פרובירט אויסנוצען זיין גאנצע רעדנער־קונסט, זיינע אידעען און זיינע איבערצייגונגען, און ער האט דערצעהלט קוזמין וועגען די גרויסע פערברידערונג אין וועלכער זיי טרעטען אריין, אנשליסענדיג זיך אין דער יוניאן מיט די וועלט־אר־בייט. נור קוזמין האט געקוקט אויף איהם מיט שפאט און מיטלייד. די פערברידערונג האבען זיי איבערגעלאזט פאר איהם. זיי האבען מורא געהאט פאר דער פרנסה.

נור אין דעם האט זיך אויפגעהויבען ר' אהרן זשאכלינער. ר' אהרן זשאכלינער איז געווען טשארלי'ס פאטער'ס א חבר פון דער היים.ביידע האבען זיי בעלאנגט צו איין חסידים־שטיבעל אין דער היים, און דערנאך, ווען טשארלי'ס פאטער איז אהיים געפאהרען שטארבען, האט ר' אהרן איבערגענומען זיין שטעל. ער האט גע־דרשנ'ט יעדען שבת אין דער חברה שלחן־ערוך אנשי קוזמין, געלערענט מיט די אידען מדרש שבת פארנאכט, און שמחת־תורה פאר זיי גע־לייענט דעם מדרש פון משה רבינו'ס טויט. ר' אהרן זשאכלינער האט פערנומען ביי זיי דעם ארט פון א שטיקעל דיין, און די קוז־מינער לאנדסלייט, וועלכע האבען איהם געקענט אלס למדן און פרו־מען אידען פון דער היים, האבען פאר איהם דרך־ארץ געהאט, דע־ריבער האבען זיך אלע איינגעשטילט און אויסגעהערט וואס ר' אהרן האט צו זאגען.

— עס איז דאך פונקט אזוי, ווי די אידען ביי יציאת מצרים — האט ר׳ אהרן אנגעהויבען מיט זיין דרשה־ניגון, מיט וועלכען ער פלעגט יעדען שבת האלטען זיין מדרש־דרשה — אז משה רבינו האט די אידען פון מצרים ארויסגעצויגען — הויבט זיך אן ר׳ אהרן צו שאקלען — שטעהט אין דער תורה הקדושה אזוי געשריבען: האט ער זיי אין מדבר געפיהרט. און ווי זיי זיינען אין מדבר געקומען, נאך קריעת ים־סוף און אנדערע גרויסע נסיונות, אזוי האבען די אידען אנגעהויבען צו בענקען נאך די טעפ פלייש וואס זיי האבען אין מצרים געהאט ביי פרעה׳ן. האבען זיי אנגעהויבען צו מורמלען אויף משה רבינו, און האבען געזאגט: לאמיר זעצען אן עלטסטען און לאמיר צוריקקעהרען נאך מצרים. אזוי איז אויך דא. קוים מיט צרות און גרויס מאַ־טערניש זיינען מיר אוועק פון אנקעל, פרעה, און פון זיין נוגש סעם, וואס ארבייט מיט אונז עבודת פרך, ווי די אידען אין מצרים, און טשארלי געהט אויסארבייטען פאר אונז אן אחדות, וואס דאס זאל זיין א חזוק, א תקון רבים, אז מען זאל מיט אונז אזוי שווער נים ארבייטען, וואס דער יונג סעם, ימה שמו, ארבייט מיט אונז, וואס איז שווער אריבערצוטראגען: און קוים זיינען מיר שוין באלד אויס־געלייזט, נאך אביסעל אריבערצוטראגען דעם צער פון הונגער איידער דעם צער פון בושות און פון עבודת פרך—פערבענקט איהר זיך נאך די טעפ פלייש און זאגט: לאמיר זעצען אן עלטסטען און צוריקקעהרען צום אנקעל. נאר דארטען אין מצרים האט עס דער ערב־רב געזאגט, און דא זאגט איהר עס אלע. זאג איך אייך, ווי דער מדרש זאגט אויף די אידען אין מצרים: איהר אלע וועט אויסשטארבען אין מדבר, ווי דער ערב־רב, און וועט ניט די זכיה האבען אריינצוקומען אין „ארץ" אריין — ווייל איהר זייט ווי דער עבד כנעני, וועלכער זאגט: אהבתי את אדוני — איך האב ליעב מיין הער...

א שרעק איז אנגעפאלען אויף קוזמין, און א שעהמעדיגקייט האט ארומגענומען די אידען. זיי האבען זיך געשעהמט איינער פאר׳ן אנדערען צו קוקען אין די אויגען אריין. עס האט זיך מיט אמאל אויפגעוועקט אין זיי די אלטע אויסגעהאלטענקייט פון אידישען פאלק. דער אלטער קשי־עורף, וואס האט זיך ארויסגעוויזען שטענדיג ווען עס האט זיך געהאנדעלט אום עפעס ערנסטעס. עס איז מיט אמאל פער־שוואונדען די שרעק פאר דער פרנסה; אוועק איז די וואכעדיגקייט

פון „תכלית" וואס האט אזוי געפיקט זייערע מוחות און גענאגט זייערע הערצער. די קוזמינער לאנדסלייט האבען מיט אמאל דער־פיהלט א גאנץ אנדערען טעם אין קאמפף מיט אנקעל מאזעס. אז עס איז ניט בלויז א קאמפף פאר א שטיקעל ברויט און א לעפעל זופ, נור אז עס איז א קאמפף פאר מעבדות — לחירות. און די אלטע קאמפפס־לוסטיגקייט פאר יפעס ערנסטעס און וויכטיגעס האט זיך אויפגעוועקט אין אידישען בלוט פון די קוזמינער לאנדסלייט. און שלמה'לע דארפס־געהער האט זיך געגעבען א רוף און פאר אלע:

— אידען, מיט מיר! קומט, מיר וועלען ארויסטרייבען די לאנדסלייט פון שאפ. אז ניט ארבייטען — זאל קיינער ניט אר־בייטען.

— שלמה, וואו געהסטו? איך וועל דיר ניט לאזען! — האט חנה־ראזע געשריען, אנכאפענדיג שלמה'ען פאר'ן לאץ.

— סטופיי, סטופיי אהיים. אידען, קומט!

און די לאנדסלייט האבען זיך ארויסגעלאזט בעלאגערען דעם אנקעל'ס שאפ.

.6

סעם האט זיך גערינכט אויף די לאנדסלייט, און ער האט גע־מאכט אלע פארבערייטונגען זיי צו עמפפאנגען. ער האט זיך געזעהן מיט'ן קאזין מאנעס, דעם „אגיטאטאר". קאזין מאנעס איז א דעמא־קראט, וואס רייסט זיך אוים דעם האלז פאר די פארטיי אין צייט פון די עלעקשאנס, און בעהענגט זיינע פענסטער מיט די פיקטשורס פון די קאנדידאטען פון זיין פארטיי פאר די עלעקשאן, און מיט ברומס און מיט סיינס „אי טאלד יו סא" נאך די עלעקשאנס. דורכדעם איז ער א גאנצער „פאניבראט" מיט'ן דזשאדזש, מיט'ן „טשיעף" און מיט אלע קעפ פון זיין דיסטריקט. און ווען נור עס מאכט זיך טראבעל אין דער משפחה, לויפט מען צום קאזין מאנעס. איז סעם אויך יעצט אוועק צום אגיטאטאר. מאנעס האט אפילו ווייניג וואס געהאלטען פון אנקעל, און ווייניג וואס געהאט פון רייכען פעטער, נאר דער־

הערענדיג, אַז דעם אַנקעל׳ס ביזנעס שטעהען אין געפאהר, און אַז די „סאָשעליסטס" ווילען רואינירען דעם אַנקעל, האָט זיך אין איהם ערוועקט דער משפחה־געפיהל. די גאַנצע משפחה פון אַנקעל האָבען זיך געגרויסט מיט׳ן אַנקעל׳ס פערמעגען, און געהאַלטען עס פאַר אַ „האָנאָר" ווען זיי האָבען עפּעס געקענט טהאָן פאַר׳ן אַנקעל. מאָנעס איז אוועק צום טשיף און דערצעהלט פון די „טראָבעל־מאַכערס", און דער „טשיעף" האָט געשיקט אַ „גענג" צו עמפּפאַנגען די לאַנדס־לייט.

אַז שלמה׳לע דאָרפס־געהער מיט די לאַנדסלייט זיינען אַנגעקור־מען פאַר די אַלט־בעקאַנטע שאָפּ פון אַנקעל, אין וועלכער זיי זיינען אָבגעזעסען טאָג־איין, טאָג־אויס זייט זיי זיינען אין אַמעריקאַ, האָט זיי עמפּפאַנגען אַ גאַסען־פּרוי, וועלכע איז פון ערגעץ־וואו ארויס און ארומגענומען שלמה׳לען.

שלמה׳לע איז דערשראָקען געוואָרען. ער האָט זיך געוואָלט ארויסמאַכען פון דער פרוי׳ס אָרעמס און אריין אין סטאָר מיט די לאַנדסלייט אָראָבנעהמען די אַרבייטער. נור די פרוי האָט איהם פעסט געהאַלטען ביים אַרבעל און געשריען:

— פּאָליס, פּאָליס, ער האָט מיך בעלײדיגט!

מיט אַמאָל זיינען ארויס פּאָליס, מיט קלאַבס אין די הענד, ציוויל־געקלײדעטע דעטעקטיווס און פערדעכטיגע פרויען, וועלכע האָ־בען געריסען די אַלטע אידען ביי די בערד, ביי די פּאות.

— וואָס איז געשעהען? — האָט דער קאָפּ געפרעגט.

— ער האָט מיך בעלײדיגט, ער האָט מיר אָנגעבאָטען אַ שענד־ליכע זאַך — האָט די פערדעכטיגע פרוי געשריען, האַלטענדיג ביי די קלאַפּעס דעם אָרימען שלמה׳לען, ביי וועמען די פּאות האָבען גע־ציטערט פאַר שרעק.

און דאָס איז געווען דער סיגנאַל. באַלד זיינען געפלויגען קלאַבס איבער די קעפּ פון די לאַנדסלייט. איינינע זיינען געלאָפען, איבערלאָזענדיג ווער אַ פּאה, ווער אַ שטיק באָרד אין די הענד פון די גאַסען־פרויען; טהייל זיינען אָבגעקומען מיט צוקלאַפּטע קעפּ, מיט ביילען אויפ׳ן פּנים; אַנדערע, מיט שלמה׳לען אין דער שפּיץ, זיינען געוואָרען אָבגעפיהרט צובלוטיגטע אין פּאָליס־סטיישאָן בעגלייט פון

פאלים און גאסען־פרויען, מיט זידלערייען און קלעפּ. אין א פערטעל שעה ארום איז שוין קיין זכר ניט געבליבען פון די לאנדסלייט, און פאר'ן אַנקעל מאָזעס' שאפּ איז געווען שטיל און רוהיג, אויסער נור וואָס שטיקער פון העמס און שטיקער קאפּאָטע האָט זיך ארומגע־וואלגערט אין דער בלאָטיגער גאס.

אַנקעל מאָזעס איז געווען אין סטאָר ווען די מהומה איז פאָר־געקומען. ער האָט צוגעזעהן וואָס עס קומט פאָר אין דרויסען. ס'עס זיינען געווען זיינע לאַנדסלייט, זיינע קינדער־חברים און קינדער־פריינד, וועלכע מען שלאָגט אין דרויסען פאר זיין סטאָר אזוי אונדער־בארעמדיג. עס איז געווען שלמה'לע דארפס־גיהער, זיין חדר־חבר, מיט וועלכען ער איז נאָך היינט אויף „דו", וועלכען מען האָט גע־שלעפּט א צובלוטיגטען אין פאָלים־סטיישאָן; ר' אהרן זשאַכלינער, זיין רבי, אַ איד פאר וועלכען ער האָט נאָך דרך־ארץ ביז היינטיגען טאָג, ווענען מען האָט געריסען פאר די פאות. קיין אנדערע פריינד און קיין אנדער משפחה האָט ער ניט געהאט אויסער די, וועלכע מען האָט אזוי אונדערבאַרעמדיג בעהאַנדעלט פאר זיין טהיר, צוליעב איהם, און ער האָט ניט פערשטאַנען ווי אזוי דאָס איז געשעהן. ער האָט זיך קיינמאָל ניט געקענט פארשטעלען, אז עפּעס אזעלכעס זאָל פּאסירען. עס האָט זיך איהם געדאכט, אַז ער אליין איז געווען צווי־שען די לאנדסלייט וואָס מען האָט געשלאָגען. גאַנץ קוזמין איז דאָרט געווען. ער איז צוגעלאָפען צו סעמ'ען, וועלכער איז געשטאַנען אַ בליי־כער און געציטערט מיט די נאָז־לעכער.

— וואָס טהוט מען דאָ ביי מיר? וואָס טהוסטו? ווער האָט דיר געהייסען? — סטאָפּ! די מינוט סטאָפּ!

סעם האָט אויפגעהויבען אויף איהם די אויגען. אין די אויגען איז געלעגען אַ בליק וועלכען דער אַנקעל האָט ביי קיינעם ניט גע־זעהן, נור אנדערע האָבען עס ביז איצט געזעהן אין דעם אַנקעל'ס אויגען:

— אַנקעל, מישט זיך ניט אריין, פּליעז

— ווער זאָל זיך ניט אריינמישען? איך בין דאָ דער באָס!

— אַז איהר זייט דער באָס, אָלל־רייט; צאָהלט מיר אַרויס מיין טהייל וואָס איך האָב אין די ביזנעס, און איך וועל אליין פיהרען ביזנעס ווי איך פערשטעה.

דער אַנקעל האָט זיך געשראָקען. צום ערשטען מאָל האָט ער עס אזוי קלאָהר דערפיהלט, אַז איבער זיין קאָפּ איז אויסגעוואקסען אַ מאַכט. ער האָט זיך געשראָקען צו בלייבען אליין, ער האָט זיך גע־שראָקען פאַר דער ענערגיע און קראַפט וועלכע האָבען אויסגעשפּראַצט פון סעמ'ס אויגען און פּנים — און ער האָט דערפיהלט זיין שוואַכ־קייט.

— אָבער וואָס טהוסטו, סעם? מענשען שלאָגען? — האָט דער אַנקעל איינגעהאַלטען זיין כעס.

— ביזנעס! — האָט סעם אָבגעענטפערט איין וואָרט.

— אָבער לאַנדסלייט, משפחה?

— אויס משפחה, אויס לאַנדסלייט, אַנגעשטעלטע ארבייטער. איך'ל ניט געהן מיט זיי אין שוהל און איך וועל זיך ניט אוועקזעצען דערצעהלען מעשיות פון דער היים. איך קען ניט קיין משפּחה. ביי מיר דאַרף מען אַרבייטען, אַז ניט —

דער אַנקעל האָט נאָך געפּרואווט עפּעס רעדען:

— אָבער, סעם —

— אַנקעל, אי עם טאַירד אָוו איט! — האָט איהם סעם איבער־געשלאָגען. איך האָב מיין וועג אין ביזנעס ווי צו פיהרען, דער אַנ־קעל האָט זיך געהאַט זיין וועג, און איך וויל ניט אַז מען זאָל מיר קומען שטערען. און איך וועל זאָגען דיעם אַנקעל דעם אמת: פּי־לייכט וואָלט בעסער געווען, אַז מיר זאָלען זיך צושיידען. איך וויל אָנהויבען טהאָן פאַר מיר אויך עפּעס. שוין צו לאַנג געווען אַלץ ביי יענעם. איך וויל עפּעס אָנהויבען אויף מיין אייגענער ריזיקע.

דער אַנקעל האָט שוין געשוויגען. ער איז בלייך געוואָרען און טרויעריג. אַן איינזאַמקייט האָט איהם אַרומגענומען. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז גאַנץ קוזמין איז פערשעהמט געוואָרען, אַרויסגע־וואָרפען געוואָרען אויף דער גאַס, און ער אין איינעם מיט זיי.

ער האָט פערלאָזט די סטאָר אָהן אַ וואָרט צו רעדען, און איז אַהיים געגאַנגען. ער האָט געוואָלט דערצעהלען מאַשאַ'ן דעם עגמת נפש וואָס ער האָט געהאַט, און געבענקט נאָך אַ טרויסט, עס זאָל איהם ווער זאָגען אַ גוט וואָרט.

ער האָט געוואָלט זעהן זיין קינד און עס קושען און פרעהען זיך דערמיט, ווי יעדעס מאָל ווען ער האָט פערדרוס, בערוהיגט איהם זיין

פאמיליען לעבען. ער האט אבער געפונען דאס קינדער־צימער, וואו מאשא איז מיט'ן קינד, פערשלאסען, און ראזע, די מאמע, האט צו איהם געוואונקען:

— מאזעס לאזט זי אליין יעצט. זי איז אויפגערעגט.

דורך דער טהיר האט ער געהערט מאשא'ס שלוכצען.

— וואס וויינט זי? וואס איז געשעהן? — האט זיך דער אנקעל דערשראקען.

— זי קלאגט אויף די לאנדסלייט: זי האט געהערט מען האט זיי געשלאגען. זי וועט זיך באלד בערוהיגען.

— מאשעלע, מאשא דיער, פליעז, מאשא! — האט זיך דער אנקעל געבעטען הינטער דער טהיר.

מאשא האט איהם ניט אבגעענטפערט. זי איז געלעגען אין קינדער־צימער, איינגענורעט דאס פנים אין קינד'ס קישען און האט געוויינט. זי האט יעצט אלעמען געהאסט, ניט נור בלויז איהר מאן און סעם'ען — נור איהר קינד, וואס איז ארויסגעקומען פון זיי, האט זי אויך געהאסט. זי האט זיך געהאסט, וואס זי האט זיך פערקויפט צו זיי פאר א שטיקעל ברויט, און איהר פאטער און מוטער, וואס האבען זי געטריבען דערצו. איהר יוגענד איז אויפגעשטאנען פאר איהרע אויגען, מיט דער ארימער האפקינס סטריט, און איהר האט זיך געדאכט, אז גאר ניט האט זיך געענדערט דורך דער צייט; אז זי איז אויך איינע פון די לאנדסלייט, וועלכע זיינען פערשקלאפט ביים אנקעל אין שאפ און זיינען איבערגעגאנגען אין סעם'ס מאכט. סעם איז דער באס איבער די לאנדסלייט, און אויך איבער איהר. אינאיינעם מיט זיי איז זי איבערגעגעבען געווארען אין סעם'ס הענד, אלס דעם אנקעל'ס ירושה. אין דעם קאמפף פון די לאנדסלייט געגען דעם אנקעל האט זי געזעהן איהר אייגענעם קאמפף. זי וויל זיך אויך בעפרייען מיט אלע לאנדסלייט צוגלייך פון אנקעל מאזעס און פון סעם'ען. און אויף דער גאס, פאר'ן אנקעל'ס שאפ, האט מען אויך זי געשלאגען. סעם האט ז י געשלאגען פאר'ן אנקעל אינאיינעם מיט אלע לאנדסלייט. זי סטרייקט אויך, זי וויל העלפען געווינען דעם קאמפף, דעם גרויסען קאמפף, צו בעפרייען זיך פון אנקעל און פון סעם'ען אינאיינעם מיט אלע לאנדסלייט...

זי האָט זיך אויפגעכאַפּט פון געלעגער, צוזאַמענגענומען איהר ציערונג, וואָס דער אַנקעל האָט איהר געשאַנקען, די פּערל און די בלויע שטיינער — אַלצדינג וואָס זי האָט געקענט צונויפנעהמען אין געלד און ציערונג, געמאַכט דערפון אַ פּעקעל, זיך איינפאַך אָנגע־קליידעט און איז אַרויס אין צווייטען צימער אַריין.

— מאַשאַ, עס איז ניט מיין שולד, איך האָב עס ניט געוואָלט. איך קען ניט העלפען! — האָט דער אַנקעל געקוקט אויף איהר מיט בעטענדע אויגען.

אַ פעראַכטונג האָט זי אַרומגענומען צו דעם אַנקעל. נאָר ניט האָט זי פערמאָגט אין איהר הארץ צו איהם, אויסער נקמה, דאָס זיסע געפיהל, אַז דאָס לעבען נעהמט נקמה פון איהם. זי האָט איהם אָנגעקוקט מיט פעראַכטונג און אויסגערופען:

— איך האָב דיר פיינט; איך האָב אייך אַלעמען פיינט:

— פאַר וואָס? — האָט דער אַנקעל אויסגעשטרעקט נאָך איהר די הענד.

— אָבער וואוהין געהסטו, טאָכטער? — איז איהר די מוטער נאָכגעלאָפען.

זי האָט זי גאָר נישט אָבגעענטפערט.

דער אַנקעל איז אַליין איבערגעבליבען.

האַלב אין טונקעלען האָט די איינזאַמקייט אָנגעהויבען צו קריכען צו איהם פון די ווינקעלעך פון די צימערען. ער האָט זיך פאַר עפּעס וואָס געשראָקען — ער האָט ניט געוואוסט פאַר וואָס. עס האָט זיך איהם געדאַכט, עפּעס וואָס קומט נאָהענט צו איהם. נור אין קינ־דער־צימער האָט זיך געהערט דאָס קינד'ס געוויין און דער אַמ'ס געזאַנג, און ער איז אַריין זוכען טרייסט און פרייד ביי זיין אייגען בלוט און פלייש...

7.

אויף דער צווייטער זייט.

מאשא האט געזוכט טשארלי'ן אין דער היים ביי דער מוהמע. טשארלי איז ניט געווען אין דער היים, און די מוהמע, וועלכע האט מאשא'ן געזעהן צום ערשטען מאל זייט מאשא איז א ווייבעל געווארען, האט זי אויפגענומען קאלט און שווייגענדיג. מאשא האט ניט פערשטאנען פאר וואס. פון דער מוהמע איז מאשא געוואהר געווארען, אז זי קען געפינען טשארלי'ן אין די „העדקווארטערס" פון די סטרייקערס, אין די „קאנגרעגיישאן שלחן ערוך אנשי קוזמין", אין דער חברה, פון וועלכע דער אנקעל איז פרעזידענט. מאשא איז געגאנגען מיט איהר פעקעל ציערונג וואס זי האט געטראגען צו די סטרייקענדע לאנדסלייט, צו דער קאנגרעגיישאן. ארום דער קאנגרעגיישאן האט זי שוין אנגעטראפען די ווייבער מיט די קליינע קינדער אויף די הענד, וועלכע זיינען געקומען צו לויפען הערענדיג פון דער „טרעוואגע" וואס איז געווען ביים אנקעל'ס שאפ.

אין די ווייבער פון די קוזמינער לאנדסלייט האט זיך געפיהלט אן ענדערונג. זייער קאמפפס-לוסטיגקייט האט געשטיגען נאך דיעם, וואס עס איז פארגעקומען פאר'ן אנקעל'ס שאפ. געזעהן זייערע מענער צוריק אהיים קומענדיג פון קאמפפס-פעלד, ווער מיט א צובלוטיגטען קאפ, ווער מיט אויסגעריסענע פאות אדער אויסגעפליקטע בארד, האט זיך אין זיי ערוועקט אזא רעוואלוציאנערער גייסט, אז זי' זיינען גרייט געווען די מינוט צו צולויפען צום אנקעל'ס שאפ און איבערנעהמען דעם קאמפפס-פעלד פון וועלכען זייערע מענער זיינען אזוי שענדליך פון'ם „פיינד" אראבגעטריבען געווארען. א, זיי האבען שוין ניט געשיקט צוריק זייערע מענער צו דער ארבייט צו „פרעה'ן", האבען שוין ניט געהייסען זייערע מענער, אז זיי זאלען פאר'ן אנקעל'ס פיס פאלען, אז זיי זאלען סעמ'ס הענד קושען, פערקעהרט, זיי האבען געשראקען זייערע מענער, אז זיי וועלען גיסען איבער זייערע קעפ מיט טעפ זודיגע וואסער, ווען זיי וועלען וואגען דעם אנקעל'ס שוועל איבערצוטרעטען.

— דו קענסט דיך שוין זוכען אַ אַנדער היים, אַ אַנדער ווייב, אַז דו וועסט מיר וואַגען צום אַנקעל צו געהן — האָט אַ אידענע גע־מאַכט מיט'ן פינגער אויף דער נאָז צו איהר מאַן.

— און אַלצדינג וואָס טשאַרלי וועט דיר הייסען זאָלסט דו טהאָן — דו הערסט — טשאַרלי ווייסט וואָס ער האָט צו טהאָן. אוי ווייסט ער, אַ געזונד אין זיין קאָפּ.

און טשאַרלי איז צוריק געוואָרען דער „משה" וואָס געהט די אידען בעפרייען פון „פּרעה מלך מצרים" און פון אונטער זיין שווערען יאָך. טשאַרלי איז ווידער געוואָרען דער אויסלייזער, דער בעפרייער פון די קוזמינער לאַנדסלייט.

געהערט, אַז אַ „לידי" פרעגט זיך נאָך אויף די קוזמינער לאַנדס־לייט, איז געוואָרען אַ רעש, די פרויען האָבען אַרומגערינגעלט מאשא'ן און באַלד האָט זי איינע דערקענט.

— יאָ, זי איז דאָך דעם אַנקעל'ס ווייבעל, מאשא, דעם הויכען אַהרן'ס טאָכטער.

— פערשטעהסט שוין, זי איז אודאי געקומען רעדען פאַר'ן אַנקעל — אַז זיי זאָלען צוריקגעהן צו דער אַרבייט — פערשטעהסט שוין — צו וואָס זי האָט בעדאַרפט טשאַרלי'ן.

— אַז זי האָט זיך פערקויפט צום אַנקעל — מיינט זי וועלען מיר זיך אויך אַלע פערקויפען.

— וואָס עפּעס צום אַנקעל אַליין — און וואו איז סעם? — האָט אַ צווייטע געוואָרפען אַ וואָרט אין דער שטיל.

מאשא'ס פּנים האָט געפלאַמט ווי פייער פאַר בושה. זי האָט ניט געוואוסט ווי זיך צו רעטען פון די אויפגערעגטע פרויען וואָס האָבען זי אַרומגערינגעלט, זי האָט געפיהלט אַז זי איז דער „שונא" פון די לאַנדסלייט, צי זי וויל יאָ, צי זי וויל ניט, אין דיעזער מינוט האָט זי נור געקלעהרט ווי אַזוי זיך צו ראַטעווען פון זיי.

— ווייבער, ווייבער, בערוהיגט אייך, וואָס שרייט איהר? — האָבען זיי אַ צוויי מענער, לאַנדסלייט, איינגעשטילט און געהאָלפען מאשא'ן אַרויסנעהמען פון די פרויען.

— טשאַרלי איז ניט דאָ, ער לויפט אַרום אין די קאורטס צו בעפרייען די לאַנדסלייט וואָס מען האָט אַרעסטירט, ער וועט באַלד

צוריקקומען, זעצט זיך, מיסעס מעלניק — ער וועט באַלד צוריק־קומען.

— ווער איז זי, ווער? — גיב נור אַ קוק ווי זיי רעדען מיט איהר, וואָס פאַר אַ פּאַראַד זיי מאַכען פון איהר. נישקשה, איהר פאָטער האָט אויך הויזען געניהט ביים אַנקעל, געוועז דער זעלבער קלאָגעדיגער אַפּערייטאָר, אַ גליק האָט איהם געטראָפען, דער אַנקעל האָט זיך פאַר־ליעבט אין זיין טעכטעריל — זעה נור וואָס זיי מאַכען.

— נאָר איינער, אונז אַלעמען האָט געקענט טרעפען דאָס גליק, אַז מיר וואָלטען געוואָלט אונזערע טעכטער חתונה מאַכען מיט אַלטע לייט.

— צוליעב איהר שפּאַלט ער דאָך אונזערע מענער די קעפּ, אַז ער זאָל זיין שעהן ווייבעל קענען דעם האַלז נאָכגעבען.

— אודאי, אַז מען האָט חתונה מיט אַן אַלטען מאַן, לאָז כאָטש דאָס חזיר רינען איבער'ן מויל.

מאַשאַ האָט געקוקט אויף די פרויען מיט בעטענדיגע אויגען. זי האָט זיי געוואָלט זאָגען, אַז זי איז אויך אַזוי אומגליקליך ווי זיי, אַז אויך זי „אַרבייט" ביים אַנקעל — איז פערשקלאַפּט צו די פירם „מאַזעס מעלניק ענד קאָמפּאַניע", ווי זיי, און זי איז אַהער געקומען סטרייקען צוזאַמען מיט זיי, און צוזאַמען מיט די לאַנדסלייט צו בע־פרייען זיך פון אונטער דעם יאָך פון אַנקעל'ס הויז. נור די ווייבער האָבען גאָר ניט געקענט און גאָר ניט געוואָלט לעזען וואָס ליגט אין די גרויסע פערטערעהרטע אויגען פון דער יונג ווייבעל. זיי האָבען געזעהן אין איהר דעם שונא — אַן וועלכען זיי האָבען געוואָלט נקמה נעהמען פאַר יאָהרען לאַנגע פּלאָגען זיך, פאַר לאַנגע אַלטע בעליידי־גונג און פאַר די מענערס צושפּאַלטענע קעפּ.

— גיב נור אַ קוק וואָס פאַר „פּאַראַדען" זיי מאַכען מיט איהר. דער אַנקעל איז קלוג, ער וויל זיי אַרייננאַרען אין שאַפּ אַריין, האָט ער געשיקט צו זיי דאָס יונגע ווייבעל. גיב נור אַ קוק ווי זיי זיינען שטיל געוואָרען — ווי זיי האָבען מורא פאַר איהר.

— דער אַנקעל האָט זי געשיקט? — דאָס האָט זי סעם אַהער געשיקט... זי ווייסט שוין ווען זי האָט צו האַרכען.

מאַשאַ האָט געפיהלט די ברענענדיגע שטעך־ווערטער, וועלכע די ווייבער שיקען צו איהר, און זי האָט עס געזעמען אויף זיך ווי

א שטראף. זי איז אין דעם מאמענט גרייט געווען אויף אלצדינג — אלעם אויסצוטהאן פון זיך, אראבצוּװאַרפען פון זיך די שאנדע און די פערשקלאפונג וואס מען האט געווארפען אויף איהר און איבער־בלייבען דא מיט די לאנדסלייט אין די „קאנגרעגיישאן”, טהיילען איהר גורל מיט זיי — און זי האט געווארט אויף טשארלי'ן, אז זי זאל איהם קענען אלצדינג זאגען...

איהר בלייבען אין „קאנגרעגיישאן” איז געווארען אונמעגליך. די פרויען זיינען געווארען אזוי ווילד אויפגערעגט, און זייערע ווער־טער אויף איהר חשבון זיינען געווארען אזוי בעליידיגענד, אז זי האט ניט געקענט לענגער דא פערבלייבען — און ווער ווייסט מיט וואס עס וואלט זיך געענדיגט, ווען טשארלי וואלט ניט געווען אנגעקומען.

— העלאו, מאשא — האט זי טשארלי בעגריסט מיט זיין גע־וועהנליכען שמייכעל, ווי ער וואלט זי ערשט נעכטען געווען געזעהן — וואס טהוסט ד ו דא?

מאשא האט איהם געקוקט אין די אויגען אריין. דורך די דריי יאהר וואס זי האט איהם ניט געזעהן, האט זיך טשארלי ווייניג וואס געענדערט; ער איז געווען אזוי קינדיש, ווי דענסטמאל, אויף דעם ברעג ים אין קוני איילאנד, און ניט ווילענדיג האט זי געצויגען א פאראלעל צווישען זיך און איהם, און עס האט זיך איהר געדאכט, אז זי איז דורך דער צייט זיין מוטער געווארען און ער איז אזוי קינדיש געבליבען. די שווארצע הערעלאך וואס האבען מיט עקשנות זיך גע־ריסען פון הינטער זיין גאל מעסער אויף זיין פנים, האבען איהם א פאר שווארצע לאנגע שפאנישע באקען־בערד געשאפען ווי צוויי שווארצע פאות. דאס איז געווען די איינציגע ענדערונג, וואס זי האט בעמערקט אין איהם און דאס האט איהם געמאכט אין איהרע אויגען א סקוהל־אינגעל, וועלכער וויל פריה וואנסעס האבען, שווארצט ער זיך זיי מיט סאזשע צו. זיין אנבליק האט אויף איין מינוט געמאכט זי צו פערגעסען צו וואס זי איז אייגענטליך געקומען. עס האט זיך איהר אויסגעדאכט, אז ער האט זיך גאר ניט געענדערט דורך דער צייט ווען זיי האבען זיך געזעהן דאס לעצטע מאל, און ווידער איז זי געקומען צו איהם ווי א יונגע חבר'טע צו א פריינד, ווי אמאל און ער וועט זי נעהמען מיט זיך אויף א שפאציער.

— איך וויל עפּעס רעדען מיט דיר, טשאַרלי — האָט זיך מאַשאַ אַנגערופן אויך מיט איהר געוועהנליך פריען שמייכעלע, וועלכעס זי האָט זיך געבאָרגט פון דער צייט ווען זי איז נאָך אַ מיידעל געווען. — קום מיט מיר אַרויס.

— איך בעדויער, נאָר דו ווייסט דאָך די סיטואַציע. די אַרבייטער קוקען אויף יעדער זאַך מיט חשד, און זיי וואָלטען ווייס איך וואָס באַלד אויסגעטראַכט, זיי וואָלטען געמיינט, אַז איך גיי זיי פערקויפען, לאָמיר רעדען דאָ.

מאַשאַ האָט זיך דערמאַנט, וואו זי געפינט זיך.

— יעס, דו האָסט רעכט. איך האָב עפּעס געוואָלט רעדען מיט דיר, אפשר אין אַנדערן מאָל. נאָר יעצט בעט איך דיר, נעהם צו דאָס פּאָר די לאַנדסלייט, דאָס איז אַלצדינג וואָס איך פערמאָג, — האָט זי געוואָלט איבערגעבען טשאַרלי׳ן איהר פּעקעל מיט ציערונג.

אָבער טשאַרלי האָט פערשעהמט געשמייכעלט:

— מאַשאַ, יו נאָו, אַליין קען איך ניט צונעהמען. מיר מוזען פרעגען די סטרייק קאָמיטע אויב זיי ווילען צונעהמען.

— יעס, יעס, איך וועל וואַרטען.

טשאַרלי האָט פערופען אַ פּאָר לאַנדסלייט אין אַ ווינקעל און זיך מיט זיי דורכגערעדט. באַלד איז טשאַרלי צוגעקומען און געזאָגט צו איהר מיט זיין קינדישען שמייכעל:

— אַי עם סאָררי, מאַשאַ, אָבער די אַרבייטער ווילען עס ניט צונעהמען. זיי ליעבען ניט צו נעהמען קיין טשאַריטיס, יו נאָו... און דאַן, דיין פּאָזיציאָן, — האָט טשאַרלי אָבגעהאַקט אין מיטען — דו פערשטעהסט, מאַשאַ, מיך פערדריסט.

— ניט קיין טשאַריטיס. ס׳איז מיין דאָנײשאָן אין סטרייק. איך סטרייק אויך, איך וויל אויך סטרייקען, טשאַרלי, איך וויל אויך זיין מיט זיי, אין איינעם — איך וויל אויך זיין אַזוי ווי זיי — ווי איהר, מיט אייך אין איינעם... און אין מאַשאַ׳ס אויגען האָבען זיך בעוויזען טרעהרען.

— וואָס איז מיט דיר, מאַשאַ, פיהלסטו זיך ניט גוט?

— גאָר ניט, האָסט רעכט. יאָ, איך פערשטעה, איך בין דיר אַ פיינד — פון אַ פיינד קען מען ניט צונעהמען קיין דאָנײשאַנס. יאָ.

איהר האָט רעכט — עס איז גוט אַזוי — גוד ביי, טשאַרלי, איך דאַנק דיר.

— אָבער וואָס איז מיט דיר? — וואַרט אַ מינוט, איך וועל געהן מיט דיר. איך וועל דיך אַהיים נעהמען.

— נו, געה ניט מיט מיר, די לאַנדסלייט וועלען האָבען אַ חשד. נו, נו, דו טאָרסט ניט געהן מיט מיר — איך בעלאַנג צו דער אַנ־דערער זייט — איהר האָט רעכט, גוד ביי, טשאַרלי! און זי איז אַרויס פלינק פון דער „קאָנגרעגיישאָן“.

זי איז אָנגעקומען אַהיים מיט'ן אָבענד צו. אין גאַנצען הויז איז געוועזען טונקעל, נור אויבען, אין דער הויך, אין שלאָף־צימער, האָט זיך געוויזען ליכט. די פערשיעדענע קאָלירטע ליכט־עפעקטען, וועל־כע דער אַנקעל האָט געלאָזט איינריכטען. אויף די שטיגען אַרויף האָט זי געהערט דעם אַנקעל'ס אַלטע באַסאָווע שטימע און שווערען געלעכטער. אַ מינוט איז זי שטעהן געבליבען אין די אָפענע טהיר פון שלאָף־צימער און האָט אַריינגעקוקט. דער אַנקעל איז געזעסען אויפ'ן דיוואַן און געשפּיעלט זיך מיט די הענטלעך פון'ם קינד, וועלכעס איז געלעגען נעבען איהם און דער אַנקעל האָט געלאַכט און געפּרעהט זיך מיט'ן קינד, האַלטענדיג אין איין קושען זיינע הענטלאַך, סמאַקטשענ־דיג הויך. דער אַנקעל האָט זי בעמערקט אין דער טהיר און האָט אויפגעפרעהט זיך מיט שטראַהלענדע אויגען:

— קום אַהער, מאַשאַ, קום אַהער, זעה, דאָס שנעבעלע וואָס עס גריגט — עס ווערט דאָך ענגליך צו מיר — „אַל בעטש יור לייף“, עס ווערט ענגליך צו מיר.

מאַשאַ איז צוגעגאַנגען און בעטראַכט דאָס קינד. אין די שטאַרקע ענערגישע ליפּעלאַך, אין דעם לאַנג־געשניטענעם נעזעל, אין דעם פעסטען ענערגישען אָטהעם, האָט זי דערקענט איהם. און דאָס רויטע ליכט פון צימער האָט זי דערמאָנט אין איהר שאַנדע, און זי האָט זיך גע־פיהלט פון „דער צווייטער זייט“.

.9

אײנזאַמקײט.

בײ „מעלניק ענד קאָמפּאַני“ האָט זיך ארומגעדרעהט אַ אַל־טער מאַן, וואָס די מענשען האָבען איהם גערופען אוים געוואָהנהייט האַלב אין ערנסט, האַלב אין שפּאַס, „דער אַנקעל“. דער אַלטער מאַן פלעגט זיין מייסטע צייט פערברענגען אין דער הויף אין שאַפּ, צווישען די אַרבייטער. ער פלעגט זיך אוועקזעצען צווישען די לאַנדסלייט, און ליעב געהאַט צו פערברענגען מיט זיי, פערצעהלענדיג מעשיות פון דער אלטער היים, פון קוזמין. אַפּטמאָל פלעגט דער אַלטער מאַן אַזוי ארום באַלמוטשען די אַרבייטער, און אַז עס פלעגט זיך בעווייזען אין שאַפּ דער פאָרמאַן, דער קאָזין מאַנעס, וואָס סעם האָט איהם ארויפגע־נומען צו זיך אין ביזנעס — פלעגט דער קאָזין צוגעהן צום אַנקעל און איהם קלאַפּען אויף די פּלייצעס: — קאַם־אַן אַנקעל — און אַז דער אַנקעל פלעגט ניט הערען, איז דער קאָזין געגאַנגען ארויפרופען דעם באָס סעם'ען. און ווי אַמאָל האָט דער אַנקעל אראָבגענומען מיט גוטע רייד זיין פאָטער פון די שניידערס, אַזוי האָט עס יעצט סעם געמאַכט מיט'ן אַנקעל. סעם'ס ערנסטע געזיכט האָט אַנגענומען אַ ליעבליכע מינע, און ער האָט מיט ווייכקייט אַנגעריהרט דעם אַנקעל'ס אַרעם און געזאָגט צו איהם גוטמוטהיג:

— אַר יו נאָט אַ שעים, אַנקעל? קאַם־אַן.

דער אַנקעל האָט זיך טאַקע פערשעהמט און איז אראָבגעגאַנגען מיט סעם'ען אין שאַפּ, אָהנע צו זאָגען אַ וואָרט.

ער האָט זיך נאָך אַ פּאָר מינוט ארומגעדרעהט אין אָפּיס, איז געוועלב, און פלעגט מאַכען אַ פּאָר וויצען מיט די מענשען. עס איז איהם אָבער לאַנגווייליג געוואָרען האָט ער זיך אויפגעהויבען און איז

אריבערגעגאנגען אין סאלון וואס איז געווען געגענאיבער דעם סטאר פון „מעלניק עט קאמפ.“

פלעגט מען דאס פלינק זאגען סעמ'ען, אז דער אנקעל איז אין סאלון. האט זיך סעם פערשעהמט וואס זיין אנקעל זיצט אין סאלון, האט ער אריבערגעשיקט דעם קאזין מאגעס, אז ער זאל איהם ארויס־נעהמען, און סעם האט שוין געזאגט צו איהם מיט אן ערנסט גע־זיכט, אהן דעם גוטען שמייכעלע:

— אר יו נאט א שעים, אנקעל? קאם־און — און ער האט גע־נומען א באיטשיקעל פון סטאר, אז ער זאל דעם אנקעל אהיים ברענגען.

איינמאל איז ער אריינגעגאנגען אין א סאלון ערגעץ וואו דאון טאון אין א גיליציאנער קווארטאל, וואו בעקערס און בוטשערס פער־קעהרען. אין דעם סאלון האט מען איהם אויפגענומען ווי אן אלטען בעקאנטען. נור אז דער אלטער האט זיך געהאט אנגע'שיכור'ט, האט ער אנגעהויבען צו רעדען ניט קיין אנשטענדיגע רייד און געפלאפעלט עפעס וועגען קינדער וואס ער האט געהאט מיט דער ווייבעל פון סאלון און געפאדערט זיינע קינדער צוריק. דער מאן פון דער ווייבעל האט איהם גוט אויסגערעדט: אז עס פאסט ניט פאר אזא אלטען מאן צו רעדען אזעלכע אונאנשטענדיגע רייד, אז פאר אזא אלטען פאסט זיך גיכער אין בית־המדרש צו זיצען און תהילים צו זאגען, ניט אין סאלון זיך ארומצואוואלגערען, און אויפגעעפענט די טהיר און איהם געהייסען געהן...

אמאל האט זיך געמאכט, אז דער אנקעל האט פארבלאנדזעט אויף א סעמעטערי מיט א לויה פון א לאנדסמאן. דער נאמען פון דער סעמעטערי איז איהם פארגעקומען בעקאנט, און ער האט זיך דערמאנט, אז ער האט דא וועמען — א גאנץ נאהענטען. ער איז אריין אין אפיס און געפרעגט זיך אויף זיין ווייב, וואס ליגט שוין

דאָ בעגראָבען אַ אכצעהן־צוואַנציג יאָהר. מען האָט נאָכגעקוקט אין די ביכער און מען האָט מיטגעשיקט מיט איהם אַ שמש. צווישען רייןֿ־געהאַלטענע און ציכטיג בעפלאַנצטע קברים איז געשטאַנען אַ פערלאָזטע מצבה, אַ ווילד בעוואַקסענער קבר, ווי אַ פערגעסענער. דער אָנקעל האָט זיך צוגעקוקט צו דער מצבה — און עראינערונגען פון פריהערדיגע יאָהרען זיינען אויפגעשטאַנען אין זיין קאָפּ. נעבען דעם קבר איז געווען ארומגעצאַמט אַ פּלאַץ אויף אַן אנדער קבר, וועלכעס איז ניט געווען פערנומען. דאָס איז געווען די קרקע, וועלכע ער האָט אָנגעגרייט פאַר זיך נעבען זיין פערשטאָרבענע פרוי.

און מיט אַמאָל איז איהם קלאָהר געוואָרען: אין יענעם קבר איז געלעגען זיין לעבען, זיין יוגענד — ער האָט עס דערזעהן. און נעבען דעם לעבען איז געלעגען זיין קבר און געוואַרט אויף איהם.

ער האָט זיך געיאָגט, געהאַנדעלט, געקויפט ליעבע, אונטער־טהעניג געמאַכט לעבענס אונטער זיין ווילען — און דאָ איז אין דער שטיל געלעגען אַ קבר און געוואַרט אויף איהם. און איהם האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ער פערשטעהט שוין פאַר וואָס זיין לעבען וואָס ער האָט געבויט איז איינגעבראָכען. ער האָט געבויט אויף אַן אָפּע־נעם קבר. און עס האָט ניט לאַנג געדויערט און ער האָט פערנומען דאָס אָפּענע קבר, וועלכעס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט און גע־וואַרט נעבען זיין פערגעסענעם לעבען...

ע נ ד ע.

אינהאַלט

ערשטער טהייל

זייטע.

1. איבער וויללויאמסבורג בריק — 5
2. קינדער — 12
3. פאַרטאָג — 18
4. דער ברודער בעריל מיט זיינע קינדער — 23
5. אַנקעל מאָזעס — 30
6. דער „אמעריקאַנער“ אין אמעריקא — 35
7. אַנקעל מאָזעס'ס לעבען — 44
8. דער נייער פּרעה — 51
9. — 58
10. קוזמינער לאַנדסלייט — 64
11. אסתר און אחשורוש — 70

צווייטער טהייל

1. ער וועט האָבען קינדער — 79
2. מאשא — 84
3. א חתן — 89
4. מאַנעס אגיטאַטאָר — 94
5. אַנקעל מאָזעס זעהט אלס פּאַראָוים — 101
6. מאשא ווערט א כלה — 107
7. משארלי מעלניק — 112
8. קוני איילאַנד — 121
9. — 124
10. „טויזענד און איין נאַכט“ — 132
11. די כלה וויל נישט — 138
12. דער טייפעל נעהמט איהם — 144
13. מאשא טרעפט זיך מיט'ן אַנקעל — 153
14. דאָס בלויע צימער — 160

(זעה די צווייטע זייט).

דריטער טהייל

1. מאַן און ווייב — — — — — — — — — — — — — — 171
2. — — — — — — — — — — — — — — — — — 177
3. — — — — — — — — — — — — — — — — — 181
4. — — — — — — — — — — — — — — — — — 186
5. דער סטרייק פון די קוזמינער לאנדסלייט — — — — — — 191
6. — — — — — — — — — — — — — — — — — 199
7. אויף דער צווייטער זייט — — — — — — — — — — 205
8. איינזאמקייט — — — — — — — — — — — — — 211